

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ LV

YU ISSN 0350—185x
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

LV

Уређивачки одбор:

*др Даринка Горшан-Премк, др Ирена Грицкаји, др Милка Ивић,
др Павле Ивић, др Александар Младеновић, др Мирослав Николић,
др Асим Пецо, др Слободан Реметић, др Живојин Сјанојчић, др Светозар
Стијовић, др Срејко Танасић, др Драго Ћујић, др Егон Фекејте*

Главни уредник:

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1999

Секретар редакције:
др Срето Танасић

Израду и штампање финансирало је Министарство науке и технологије Србије.
Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 24. марта 1999.

Издаје:
Институт за српски језик САНУ, Ђуре Јакшића 9

Коректура: Наташа Вуловић

Припрема за штампу:
Давор Палчић • Плави круг д.о.о
plavikru@EUnet.yu

Штампа:
Стручна књига, Београд
Лоле Рибара 48

Решењем Министарства за науку и технологију Републике Србије, број 451–03–497/94–02 од 30. 6. 1994. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет

САДРЖАЈ

Расправе и чланци

Милка Ивић: <i>Бело</i> као лингвистички и културолошки проблем	1–19
Зузана Тополињска: О српским <i>нека</i> -конструкцијама у функцији реченичних аргумената	21–28
Рајна Драгићевић: О могућим интерпретацијама семантичког односа придева <i>грд</i> и <i>горд</i>	29–36
Срето Танасић: Семантика глагола и итеративност	37–45
Првослав Радић: Суфикс <i>-лија</i> у грађењу имена становника од имена места или области	47–66
Људмил Спасов: Резултативна аспектна конфигурација изражена глаголима са суфиксом <i>-ос-а / -с-а</i> у македонском језику и њени еквиваленти у српском језику	67–72
Димка Сааведра: Семантика „локализација објекта“ и њено изражавање у српском и бугарском језику	73–103
Иван К. Добрев: Распространение и употреба на названието <i>Балкан</i> в някои от тюркските езици	105–113

Прикази и критике:

Богдан Л. Дабић: Павле Ивић, Преглед историје српског језика.	115–123
Милка Ивић: Семантика и структура на словенскиот вид III	124–128
Предраг Пипер: Hanna Dalewska-Greń, <i>Języki słowiańskie</i>	129–136
Станислав Ракић: John Taylor, <i>Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory</i>	137–142
Предраг Пипер: Етимолошки одсек Института за српски језик САНУ, Огледна свеска.	143–149
Богдан Терзић: Руско-српски речник	150–155
Срето Танасић: Нов приступ у проучавању глагола	156–162
Никола Родић: Студија о Књизи о Јову	163–167

Хроника:

Александар Лома и др.: Међународни научни симпозијум посвећен деведесетогодишњици рођења академика Владимира Георгијева	169–170
---	---------

In Memoriam:

Слободан Реметић: Академик Божидар Видоески 171-175

Библиографија

Скраћенице 177-179

Библиографски подаци 179-235

Регистри

Предметни регистар 237-239

Регистар имена 240-246

МИЛКА ИВИЋ
(Београд)

БЕЛО КАО ЛИНГВИСТИЧКИ И КУЛТУРОЛОШКИ ПРОБЛЕМ

У овом се раду разматрају употребе придева *бео*, који се развио из прасловенског **bělъ*, како у текстовима фолклорне поезије, тако и на тлу народних говора. За неке од познатих чињеница понуђена су нова објашњења, а указује се и на неке досад несагледане — пре свега на постојање, у једном периоду језичког развоја, синонимног односа између *бео* и *бистар*. Најважнији резултат испитивања је увиј у то да се, у народном памћењу, дуго, дуже него што се то могло претпоставити, за *бео* везивало основно значење прасловенског **bělъ*, а то је 'светао', што објашњава много штошта у вези са синтаксичко-семантичким понашањем овог израза у прошлости.

Наука је већ поодавно добро обавештена о томе да се, на просторима бивше и садашње Југославије, назив за својство 'бео' не само издашно искоришћава као „стајаћи епитет“ у фолклорној поезији словенског живља, него се упадљиво често укључује у састав имена локалитета, речних токова, па чак и ветрова који тим просторствима дувају. Међутим, поједини аспекти како тог првог, тако и тог другог феномена остајали су ипак досада недовољно осветљени. Овај мој рад сводиће се на покушај да се у том правцу неке од постојећих празнина попуне.

Ако нам, при нашем настојању да тачно сагледамо смисао квалификовања људског створа, биљке, брда или реке речју *бео*, ваља одиста помишљати на човеков визуелни утисак о тим појавама, кад је о ветру реч, такво се помишљање, по природи ствари, *a priori* искључује. Али ту бар имамо извесних поузданих знања о томе шта је могло непосредно навести људе овог поднебља на ту бизарност да ветрове именом боје разликују.

У свом пажње вредном раду Schubert 1998, ауторка (стр. 100-103) обавештено описује како је текло преузимање древне кинеске традиције да се стране света називају по бојама: та је тради-

ција била прво широко прихваћена на азијским просторима, а онда је пренета и на подручје Европе (за шта су, у нешто познијим временима, посебних заслуга имали Турци). „Бело“ је, по тој прастарој традицији, означавало запад.

Испоставило се да је, „и код Срба, и код Хрвата“ најпознатији ветар управо „бели ветар одн. *б(и)ели в(ј)ећар*“, истиче Шубертова (стр. 103), што је тачно. Србијански говори, међутим, углавном не потврђују очуваност оног изворног повезивања „белог“ са западном страном света. Тако из рада Михајловић 1966:103 сазнајемо: да је „у средњем Нишављу“ *бели ветар* југоисточни ветар, да се *белојужино*¹ назива „јужни ветар у шумадијској Колубари“, да у Врањској Пчињи за *бел ветар* веле како је „врѹћ и силу има“, да житељи Заглавка (тимочки говор) *белим* зову јужни ветар², чему треба овом приликом прикључити и обавештење које даје Динић 1992:385 о *белом ветру* као јужном ветру у селу Штрпцу (такође тимочки говор). У раду Филиповић 1961:72 налазимо, додуше, податак о томе да ипак постоји бар један крај у Србији где су људи свесни тога да „њихов“ *бели ветар* долази са запада, али при том тумаче присуство квалификатива *бели* у његовом називу на врло карактеристичан начин, ван било какве везе са странама света. Тај податак, наиме, овако гласи: „На Косову „белим ветром“ зову ветар који дува од запада, од Јадранског мора. Објашњавали су ми тим да тај ветар „обели“ жито пре времена“.

А шта им то значи — „обели“ жито?

На разним странама говорног подручја Србије и дан данас се називом за 'бело' и његовим изведеницама указује на житне усеве, односно на онај стадијум њиховог сазревања који се потврђује досегнутом најсветлијом нијансом жућкастог колорита. Тако, на пример, у Госпођинцима израз *забелићи се* спада у лексеме које служе именовану „процеса зрења код пшенице“ (Драгин 1991:645), док становници села Мрче (куршумлијски крај) *белим* зову јечам (Радић 1996:47), а житељи Драгачева под *белином*³ подразумевају сва „стр-

¹ Од истог аутора (стр. 104) сазнајемо да „јужни пролећни ветар без кише у Попову у Херцеговини“ носи име *бјелојужина*. Schubert 1998:103 нас, с друге стране обавештава о томе да Бугари кажу *бялоюг* за ветар „који по народном веровању дува са запада, југозапада или северозапада“.

² И у неким се пределима Босне јужни ветар назива *бијелим* — в. Михајловић 1966, на стр. 103 и 105.

³ РСАНУ, под одредницом *бео* 17.ђ, обавештава да се и сам израз *бео*, употребљен у именичкој функцији, јавља на дијалекатском терену с истим тим значе-

на жита (овас, пшеница, јечам, раж)“ (Ђукановић 1995:178). Таква ситуација није, међутим, нека наша, српска, специфичност; има тога и другде у словенском језичком свету.⁴ *Słow.prasł*, на пример, под одредницом *bělėti* (стр. 229) обавештава да се, као у старопољском, и у савременим пољским дијалектима, а такође и у доњолужичком, речју која одговара нашем *белети* исказује информација 'дозревати (о усевима)', а у украјинским дијалектима 'дозревати (о овсу)'. Под одредницом *бѣѣ* (стр. 238) *Słow.prasł* региструје и на терену чешких дијалеката појаву коришћења колористичке одредбе о којој је реч у функцији квалификатива житарица.

Управо тај феномен да један тако важан и тако радостан догађај за сваку руралну заједницу као што је сазревање житног усева бива најављен стицањем оног карактеристичног колорита на који се, у датој заједници, примењује назив *бели* највише је и могао допринети промовисању тога назива у похвални епитет, издашно потом коришћен у фолклорној поезији те заједнице као „стајаћи“⁵ онда кад је уопште реч о појединим у народу посебно омиљеним биљкама, које уз то дају и неког визуелног повода за помињање *белог*, будући да или „бело цветају“, као босиљак⁶: *Ја њој дадо сѣрук румене руже. | Она мене сѣрук бела босиљка*, или им је плод светле боје — случај „б(и)јеле лозе винове“: *Садила Мара виноград | И б'јелу лозу винову*⁷.

Додуше, на дијалекатском терену људи понекад додељују и свим безначајној, ни по чему посебно омиљеној биљци назив у којем фигурише одредба *бели*. Марија Шпис-Ђулум нас, на пример, упо-

---

њем. Пример који се при том наводи преузет је с херцеговачког говорног подручја и гласи: *Аги њлаћају шрећину од бијелого (жити), а њетину од зелени*.

⁴ И не само словенском; карактеристично је нпр. да се у античком грчком јечам, будући „најсветлија од свих житарица“, помиње с одредбом *бел* („Die Gerste war die hellste der Getreidesarten und konnte deswegen ohne weiteres λευκός genannt werden“ — Dürbeck 1977:77).

⁵ Дејан Ајдацић (Ајдацић 1992:300) напомиње да се „прожетост осунчаним простором“ у народној жетелачкој песми по правилу дочарава „посредством беле боје као боје пшенице и цвећа“ (проред је мој — М. И.).

⁶ Босиљак је, међутим, у народу изузетно цењен на првом месту, очигледно, због тога што, по распрострањеном веровању, „има важну заштитну магијску улогу“ (Карановић 1994:71, нап. 5).

⁷ Ова два стиха, преузета из Вукове збирке народних песама, РСАНУ наводи, под одговарајућом одредницом, управо ради илустрације поменутих околности које оправдавају казивање да је дата биљка бела: то бива или зато што је њен цвет бео, или због тога што она „доноси плод светле боје“.

знаје с чињеницом да се, на подручју југозападне Бачке, *Galinsoga parviflora*, која припада породици коровских биљака, у народу зове *бела њрава*, и то зато што, како тамошњи житељи објашњавају, цвет те „траве“ има белу боју (Шпис 1995:462). Ту је, дакле, бар потпуно јасно о чему се ради: као „подлога“ присуству колористичке одредбе у народном називу послужио је искључиво визуелни утисак белине.

Има, међутим, у словенској фолклорној поезији *белих њрава* које етимолошки нису ни изблизу тако лако објашњиве.

У раду Миз 1994, у којем се разматра језик русинских народних песама „што их је у Крстуру и Куцури 1897. године записао Володимир Хнатјук“ (стр. 84), аутор, наводећи стих „У земљи француској бела трава расте“ (стр. 85), напомиње да би „ван контекста фраза „бела трава“ била ... велика загонетка за истраживача“, али овако, будући да се ради о фолклорној творевини, човек се лако може досетити у чему је ствар. „За народног песника је Француска, као вероватно и свака друга њему непозната и далека земља — нешто необично, различито од онога где он живи. Тако и деца замишљају далеке, непознате земље. Па је стога у тој чудној и далекој Француској ваљда и трава другачија — бела“ (стр. 85–86).

Са Мизом се, очигледно, треба сложити у погледу тога какву је поруку народни песник желео својима да пренесе потезући „белу траву“: тамо, у том далеком свету, све је лепо, лепше него код нас ... Једно битно питање остаје, међутим, ту ипак отворено: да ли је он при том заиста мислио баш на белу боју као такву? По свој прилици — није.

Прасловенски лексички облик из којег се развио наш придев *бео* етимолошки је најнепосредније ослоњен на индоевропска коренска образовања са значењем — не белине, него с в е т л и н е, блеска⁸, а лексички материјал, покупљен с разних страна словенског језичког света, пружа непобитних доказа о томе да су одговарајући лексичко-морфолошки издаци тог прадавног облика и касније, у историјским временима словенских народа, још увек коришћени ради квалификовања појединих појава не по белој им боји, јер оне беле нису, већ по чињеници да се у њима она хроматска датост која, у принципу, може бити доступна целој њиховој појавној врсти као таквој

⁸ Фасмер 1964, под одредницом *белый*, изричито напомиње да је тај детерминатив о којем одредница саопштава у сродству са стариндијским речима *bhālam* 'блеск' и „*bhāti* 'светит, сияет'“, док Skok 1971:152. поводом „*bio* ili *bijel*“, бележи: „i slavenko i baltičko značenje *bijela boja*, kao i njemačko *weiss* 'albus', razvilo se iz 'svjetlosti, sjaja'“.

тога пута остварила у својој најсветлијој нијанси. Можда је састављач стиха на који се Миз осврће имао у виду само необичну, пленећу светлину оног иначе зеленог колорита којим се одликује свака трава, па чак и „француска“?

Имајући у виду историјски период до XVIII века и утврђујући, на основу руских језичких факата то управо поменуто стање ствари да „прилагателное белый как цветообозначение широко используется не только со значением 'белый как снег' но и 'светлый светлее других в этом роде“ (Бахилина 1975:75), Н. Б. Бахилина поставља у центар пажње тај иначе добро познат феномен да се у руским писаним споменицима *белым* називају, између осталог, и очи, само ако су, по остварености свог плавичастог колорита, досегле ону хроматску нијансу која, у том случају, оличава собом највећи могући степен светлине.⁹

У контексту разматрања „француске беле траве“ врло је карактеристично то што се Миз нашао суочен и с податком о *белым очима*: „Занимљиво је да у русинским народним песмама ниједном није споменута модра, плава боја. Плаве очи су — беле очи“ (стр. 86). Та је Мизова опаска драгоцене јер нам истовремено потврђује две ствари: прво, да нисмо сасвим на кривом путу кад помишљамо на могућност да се изразом „бела трава“ хтело, у ствари, рећи „трава чија је боја изузетно светле, блиставе нијансе“ и, друго, да су преци наших данашњих Русина, у једно време своје језичко-културне историје, били свикли на то да светло плаве очи називају *белима*.

Та „свиклост“ је, очигледно, била врло раширена у словенском свету, раширенија него што се на то обично упозорава у одговарајућој стручној литератури. Подсетићу на нешто у том погледу карактеристично, а што сам већ имала прилике да нагласим (Ивић 1998): чињеница је да се с тим феноменом сусрећемо не само унутар севернословенске, него и унутар јужнословенске језичке групе. RJA, на пример, региструје, под одговарајућим одредницама, да су хрватски лексикографи Фауст Вранчић (крај XVI века) и Иван Белостенец (друга половина XVIII века) изнели на видело податке о

⁹ У раду Unbegaun 1963:11 изнети су подаци о томе колико се пута, и под којим условима, у једном одређеном типу руских докумената XVI–XVII века, помињу *беле очи*. Испоставља се да је за сто четири особе, међу којима претежу деца, речено да су „с белым очима“. То што ту баш деца предњаче у пуном је складу са чињеницом, регистрованој у антропологији (Чебоксаров 1971:97), да су многим плавим људима очи у детињству изузетно светле нијансе, па им се после, кад одрасту, та максимална светлина колорита помало изгуби.

томе како се за 'плавоок' каже *бјелокастї* (Вранчић), односно *бјелоки* (Белостенец).

Мизова информација о „белим очима“ у русинским народним песмама забележеним пред сам крај XIX века врло је за науку значајна још због нечег: сад засигурно знамо да је било извесних делова словенског језичког света где се упадљиво дуго задржало то старо, прасловенско повезивање значења велике светлине неке хроматске датости за придев „бео“ кад је, ето, било могуће да га у том значењу сусретнемо као похвални „стајаћи“ епитет ни мање ни више него — уз именицу *очи*! Иначе се, по правилу, у словенској фолклорној поезији *белим*, у смислу 'светлим', 'лепим' проглашава или нечије лице, или нечије грло, или нечија рука, односно људско тело¹⁰, па чак и сама дата личност као таква¹¹, али не и њено око. Такво је стање ствари, највероватније, проузроковано чињеницом да се тај у колористичком погледу од давнина полисемични придев неизбежно тумачио под одређеним околностима, у односу на људске очи, као ознака не светлине, него баш белине, а та је семантизација ту изразито неповољног карактера: „бело“, наиме, на очима имају оболели од катаракте,¹² тако да су за народ „беле

¹⁰ Бахилина 1975:75 обавештава о томе да се „у староруски стандард људске лепоте“ обавезно укључују *бело лице, беле руке, бело тело* („В древнерусский стандарт человеческой красоты непременно входило составной частью *белое лице, белые руки, белое тело*“), док Поповић 1991:152, ради илустрације онога што је „заједничко за руски, украјински и српски фолклор“, а то је коришћење назива за 'бео' као квалификатива у смислу „светао за разлику од нечег тамнијег“, наводи следеће „стајаће изразе“: „р. *белы кудри, грудь белая*; у. *рученьки біленькі*; с. *бело тело*“. Што се конкретно тиче фолклорних творевина потеклих са српско-хрватских говорних простора, одавно је већ наглашено — Богишић 1878:46 — да се „епитет *био, бијели*“ и у бугарштинама јавља као „стајаћи“, између осталог, уз такве речи као што су *зрло, лишиће* или *образ*, а поготову су „стајаће везе“ тога типа одомаћене у десетерачким песмама, о чему нас информише рад Miklosich 1870.

¹¹ У Поповић 1991:151 скреће се пажња на то да су „у руском фолклору фреквентне ... синтагме: *белый Ваня, бел жених да рилиный*“, а да се јављају и одговарајућа образовања типа *белая Дуња, сноха белая*. Српске су фолклорне творевине такође препуне података о истом феномену; и дан данас се по народу пева нпр. о *белом Виду* (в. песму са насловом *Војевао бели Виде* у Цоговић 1979), о *белој Бојани, љребелој Смиљи* (Венци 1998, стр. 36 и 51) и сл.

¹² *Бијелом* се, на терену васојевићких говора, назива „мрена, катаракта“, стоји забележено у раду Стијовић 1990 (под одредницом *бијела*), а и РСАНУ региструје постојање поимениченог лексичког образовања *бела, бијела* са значењем које је иначе својствено речи *беона*: „скрама на рожњачи, замућеност сочива, катаракта“, што су све, у овом контексту разматрања, карактеристични подаци.

очи“, тј. очи не неке светле, него баш беле боје, у ствари — слепачке очи.

Компетентна обавештења етнолога не остављају ни трунке сумње у то шта су састављачи фолклорних стихова, потезањем квалификатива *бео* при опису изгледа неке особе, хтели о том изгледу, односно о самој тој особи, рећи: за *белицу* је, у таквој прилици¹³, везивана изразито позитивна симболика, њено се помињање схватало, једном речју, као врхунски комплимент. А да се баш о комплименту ради, ми у нашој народној поезији имамо сасвим сигуран, језички доказ за то.

Још је Богишић утврдио да у бугарштицама „епитет *лијеј* долази мјестимице *promiscue* са *бијеј*“ (Богишић 1878:47), што ће рећи да су та два придева, у текстовима о којима је реч, испољавали карактер синонимичности. У десетерачким песмама, међутим, израз *леј* је потпуно потиснут изразом *бео*, тако да, примећује Шмаус (Schmaus 1959:70), „само још Ерлангенски рукопис садржи јасне трагове некадашње употребе епитета *лијеј* (нарочито у вези са географским називима), иако се тамо придев *бео* раширно скоро до истих размера које констатујемо у Вуковим и каснијим збиркама“. Исти аутор умесно упозорава на то да та преференција за први лексички облик у песмама које су певане пред феудалцима, а за други у стиховима чији су „потрошачи“ биле најшире народне масе заслужује сваку пажњу науке; том се детаљу са плана историје наше лексике доиста не може порећи занимљив социолингвистички проблемски аспект¹⁴. За тему, међутим, која се овом приликом разматра довољно је имати на уму тај индикативни саоднос израза *бео* и *леј*, уз додатну, такође релевантну напомену, а и њу дугујемо Шмаусу, „да придев *лијеј* не стоји изолован, већ заузима само истакнуто место у кругу других придева (*диван*, *славан*, *свијејшао*) са којима је везан извесним односом епске синонимности“ (стр. 66).

Не само стари фолклорни текстови, него и народни говори новејег времена указују на то да је придев *бео*, паралелно с придсвом

¹³ И у другим приликама, уосталом; в. нпр. рад Раденковић 1996, као и етнолингвистички речник Славјанске древности 1995 (одредница *белый цвет*).

¹⁴ „Огромне друштвене промене као последица турске владавине створиле су и за став певача према свету његове песме сасвим нове услове. Био он хајдук или ускок, он не (о)лева више један издвојен свет, већ свој властити свет борбе и херојства“; наишло је, једном речју, време кад „разликовање епитета по „социјалној“ и „објективној“ категорији постаје беспредметно. Најрадије се примењују „обични“ стални епитети (*црна гора*, *бришка сабља* итд.). Неки добијају ширу примену (*љубић*, *оштар*, *ћусић*), највише придев *бео*“ — Schmaus 1959:71.

св(и)еџао, развио посебну метафоризовану семантику, такву која је та два придева преобратила у изразе способне да квалификују у смислу моралне чистоте, часности, уздигнутости врлином.

У стандардном српском језику су и дан данас присутни искази као *остао је свеџла образа* = 'остао је морално неукаљан' или *освеџлао је образ* = 'учинио је нешто врло часно, чему се сви диве'. И на дијалекатском се терену сусрећемо са сличним изјавама, само што се тамо, уместо да употреби речи *свеџао* и *освеџлаџи*, народ понекад служи изразима *бео* и *обелиџи*. Глиша Елезовић, на пример, описујући лексичко благо косовско-метохијског дијалекта, под одредницом *бео* (Елезовић 1932) бележи следеће: „Бео ти образ (т.ј. нека ти је част, или у иронији, срам те било!)“, а под одредницом *обелиџи* ово: „*обелиџи* фиг. уз *образ* значи осветлати образ“ (Елезовић 1935)¹⁵, док Митровић 1984, у свом Речнику лесковачког говора, за *обелим* каже да значи 'осветлам' и наводи пример: *Толко радувамо на синовџи, а девојче обели образ*.

У руском фолклору, напомиње Људмила Поповић. „симболика белог као узвишеног, најбољег“ потврђује се постојањем клишетираних изрза типа *белџ царџ*, *владџко белџ* (Поповић 1991:151). У српском фолклору, међутим, слична појава није регистрована; и у бугарштицама, и у десетерачким песмама био је обичај да се уз *цар*, *краљ* и друге високе титуле употребљавају, као „стајаџи“ спитети, или придев *св(и)еџли*, или придев *чесџиџ*.¹⁶

Ипак, ваљанам, на овом месту, и ово реџи: ако се, у нашим фолклорним стиховима, на највишу овоземаљску власт — *цара* или *краља* — није примењивала одредба *бели*, на највишу небеску — додуше, не у фолклорним, него у сасвим другачијим текстовима — је сте.

У једном српском препису *Физиолога* из прве трећине XV века (који се чува у манастиру Пантелејмону на Светој Гори, под бр. 22) саопштено је, на пример, о Богу ово: *в(џ)сџ вџль џс(тџ) г(оспод)џ нашџ*¹⁷,

¹⁵ У оба случаја Елезовић упућује на сродну турску конструкцију: *juzi ak*, каже он, „исто значи“ што и наше *бео образ*, а *обелиџи образ* налази себи одговарајући еквивалент у турском изразу „*juz akligi* (буквално белина образа)“ који „има исто значење у фигуративном смислу“.

¹⁶ В. Богишић 1878:45, а такође и језички материјал наведен у RJA под одговарајућим одредницама (*цар*, *свиџели* итд.).

¹⁷ На постојање те реченице, у том препису (који је, иначе, публикован још 1893. у Казању, трудом А. Александрова; наведена реченица налази се на стр. 12) указао ми је проф. др Томислав Јовановић, наш угледни стручњак за стару српску књижевност. Користим се и овом приликом да му захвалим на љубазности.

што недвосмислено потврђује, дакле, да је, бар у једном периоду развоја српског културног израза, симболика белине уживала тако узвишену репутацију да се сматрало прикладним чак и самог Свевишњег називати *бел.им.*¹⁸

Чињеница је да се, али искључиво у одређеним фразеолошким обртима, и дан данас одржава повезивање придева *бео* с именицом *бог* и у српском језику (уп. *не види белога бога* и сл.), и у бугарском (уп. *вика до бела бога* и сл.)¹⁹. На такве је фразеологизме било баш доста осврта у науци, и то из следећег разлога:

Од самог почетка овог века па све до наших дана вођене су, како међу етнологима, тако и међу лингвистима, многе дискусије око тога да ли су словенска племена, још у прадавним, паганским временима, називали своје врховно божанство *Белим богом*. Последњи извештаји о резултатима тих бројних расправљања у ствари су разочаравајући: нека најдубља, прасловенска старина таквог називања ипак није могла бити поуздано доказана²⁰. Једно је, међутим, сасвим сигурно: на свим странама словенског света постоје непобитна језичка сведочења о томе да је тај свет од вајкада употребљавао лексички еквивалент наше данашње речи *бео* као позитиван квалификатив, што никако није случајно, јер — са 'белим' се подсвесно асоцира, по супротности, 'црно', а за 'црно' представници примитивних цивилизација, каква је морала бити, у периоду прасловенског заједништва, и словенска, везују, по правилу све што је непожељно, претеће, зло²¹, тако да 'белом', с обзиром на поменути асоцијативни принцип, остаје, на подручју метафоризоване семантике, оно супротно.

¹⁸ На ту се врхунски позитивну симболику *белог*, уосталом, ни у нашим данима не забравља сасвим; њу често потезу песници. Десанка Максимовић, на пример, како нам саопштава Љубица Прћић, у својим стиховима помиње *беле богове*, а то чини зарад жеље да, епитетом *бели*, дочара утисак „непогрешивости, доброте и лепоте“ — Прћић 1996:414.

¹⁹ Оба наведена примера помиње Skok 1971:152. Присуство оваквих обрта на бугарским говорним просторима бележи (под *бѣлый*) речник Геров 1975. Треба на овом месту додати и то да се на лексичко-синтаксички спој *бели бог*, остварен у оваквим српским и бугарским примерима, освртао и наш познати етнолог Веселин Чајкановић (в. Чајкановић 1994) објашњавајући да би ту у питању могао бити назив словенског бога Перуна, што, међутим, аутори Српског митолошког речника оспоравају: „*бели бог* значи исто што и *небо*, односно *небесни бог*, али нипошто *бог громава*“ (Српски митолошки речник 1998, одредница *бели бог*).

²⁰ Управо то стање ствари компетентно описује рад Михајлов 1995, на који ме је, што ја овде бележим са дужном захвалношћу, упозорио наш угледни етнолог др Љубинко Раденковић.

²¹ Више података о томе у Ивић 1995:17.

Ако се у бугарштицама и десетерачким песмама ни Бог ни цар не помињу као *бели*, с оружјем ствар другачије стоји. Догађало се, наиме, да народни певачи за *лајтинку*, а то је врста пушке, кажу *бела лајтинка* — уп. стих из Вукове збирке: *Но ујали бијелу лајтинку, ал' му љуста огањ не љрифати* (РСАНУ, одредница *бео* 7). Додуше, ту се подстрек употреби овог епитета није морао баш искључиво оличавати у високом народном уважавању тог опробаног средства за одбрану и јуначке подвиге; одређену улогу могао је одиграти и визуелни утисак — онда, давно, кад их је народ у својим песмама опевао, пушке су, по правилу, биле украшене сребром, па се *сијале*, *светлуцале*. Управо је ту околност једино и имао у виду онај ко је, у РСАНУ, поводом горе наведеног и њему сличних примера, издвојио, под бројем 7, као једно од могућих значења *придева бео*, ово: „сребрн, украшен сребром; сјајан“. Међутим, ако и јесте визуелно искуство имало удела у „призивању“ епитета о којем је реч, оно је ипак морало добити од судну подршку у чињеници да се богато украшено, скупоцено оружје сматрало престижном тековином, тј. својеврсном привилегијом одабраних, па му је народ стога одавао дужну пошту и хвалу. У том контексту разматрања треба се подсетити следећих чињеница: прво, да се у фолклорној поезији оружје најчешће помиње с епитетом *св(и)јетли* (уп. *Бој не бије свијетло оружје, већ бој бије срце у јунака* и сл.), употребљеним, очигледно, у оном метафоризованом максимално позитивном значењу које му је иначе својствено у споју с именицама типа *цар*; друго, да се, кад су именице *љушка* и *сабља* посредни, као конкурентни синоними изразима *св(и)јетла* и *б(и)јела*, појављује (нешто ређе, додуше) и епитет *зелена* (уп. *Танка љушка, зелена лајтинка* и сл.), а у таквом случају је бар сасвим јасно да ту ни о чему другом не може бити говора до о метафоризованој семантици²². Уосталом, да народ није, при помињању убојитог оружја, изреченом епитету *б(и)јели* додељивао управо такву семантику, не би се Чубро Чојковић Црногорец, alias Сима Милутиновић Сарајлија, одважио да чак и 'витешки мегдан' назове *бијелијем мејданом: Ајд' изиди на воду Верушу | Да бијели мејдан дијелимо*²³.

²² О том метафоризованом значењу *придева зелен* ја сам већ имала прилике да се опширније изјасним — в. Ивић 1995:98–100.

²³ *Пѣванія црногорска и херцеговачка* сабрана Чубромъ Чойковићемъ Црногорцемъ, Лајпциг 1837:44; тај стих, који је овде транскрибован савременим правописом, наводи и РСАНУ, под одредницом *бео* 14).

Мотрење не само на то да ли се, већ и која се још реч, осим придева *бео*, појављивала као „стајаћи епитет“ уз назив истог датог објекта чији би изглед иначе, бар у принципу, могао дати повода за помињање светлине, белине, од пресудне је помоћи при одгонетању тога шта су, у ствари, у том конкретном случају, народни певач и његова публика под *б(и)елим* подразумевали. Кад се, на пример, за један такав објекат као што су врата у десетерачкој песми каже да су *б(и)ела* (уп. *Па се загна Мићуновић–Вуче | На бијела вратица од Требиња*²⁴), а у тексту бугарштице да су *л(и)јећа* (уп. *И они је доведоше на царева лијећа вратица, | Гркињу дјевојку*²⁵), онда је јасно да и један и други придевски израз служе истом циљу: да нагласе престижни значај који, у контексту поетског казивања о којем је реч, има поменути објекат.

То што се у фолклорној поезији важни дописи угледних личности такорећи редовно помињу као *б(и)ели* (уп. *Оволик у војску са ѿрошисмо | Без царева БИЈЕЛА ФЕРМАНА, Пиши, сине, листи КЊИГЕ БИЈЕЛЕ*²⁶ и сл.)²⁷ није нешто што би давало собом повода за питање: који је ту прави разлог томе? Упознатост, наиме, с чињеницом да се, у народној песми, потезање таквог епитета, у толиким другим случајевима, сводило, у ствари, на својеврсно одавање почасти ономе чему је епитет додељен пружа довољно чврст ослонац следећем тумачењу: народ је уопште, од вајкада, поштовао писану реч, поготову ако је она била од неког судбинског значаја за њега самог или за јунака кога песма опева; па кад је већ тако, како би и било могуће да у њој *царски ферман*, на пример, не буде називан *б(и)елим*?

Називи и насељених места, и зграда у њима, и земљишта око тих зграда такође се, у фолклорним стиховима, издашно удружују с придевом *бео*, на шта је, у научној литератури, већ довољно скретана пажња²⁸. Ма колико да су зграде, белином камена од којег су грађене,

²⁴ Вук, Српске народне пјесме IV:28.

²⁵ Богишић 1878:137.

²⁶ Оба примера потичу из Вукове збирке народних песама, а наводи их РСАНУ под одредницом *бео*.

²⁷ Карактеристично је да се у народној песми која још увек живи на тлу народног говора појављује исти тај лексичко-синтаксички спој: *Повикаја јазацију | Да донесе БЕЛЕ КЊИГЕ* — Златановић 1998, одредница *јазација*.

²⁸ Још је Миклошић (Miklosich 1870) изнео релевантне податке о томе да десетерачке песме сведоче о присуству тог епитета, између осталог, и уз именице као што су: *град, двор, кућа, манастир, црква, кула, авлија, чаришија* и сл., „а разумије се, да ни ту није све набројао“ (Богишић 1878:46).

могле ту почетно дати непосредног визуелног повода за квалификовање по *белини*, нема сумње да је и у тим случајевима придеву *бео*, онда кад је он у стиху „иступао“ као „стајаћи епитет“ ипак припадала првенствено метафоризована семантика — употребом његовом народни песник је, у ствари, одавао хвалу и поштовање стаништима опеваних личности, што је неминовно и њима самима „дизало цену“. У бугарштицама је била упадљиво чврсто устаљена пракса да се имену града где живе најугледнији исказује почаст епитетским средством, при том је чешће коришћен израз *л(и)јеј* или чак *диван* (уп. *Од шолек се дигнуо ка лијеју Дубровнику* — Богишић 1878:225, *С њиме дакле дође ови, из дивнога Цариграда* — Богишић 1878:212), али и придев *бео* (уп. *Харач сам ти донио од бјелого Дубровника, Честийшого града* — Богишић 1878:223).

На словенским језичким просторима није редак сусрет ни с оваквим феноменом: у „лично име“ понеког од таквих објеката као што су град, село, пашњак, њива, шума, брдо, долина, извор, поток, река уграђен је помен *белине*.

Неупоредиво је лакши посао домишљати се каква је могла бити интенција народног певача кад је, у песми, уз ту и ту именицу, *белину* споменуо него ли нагађати шта је народу могло дати непосредног повода за то да баш тај и тај град, а не који други, назове *белим*. Констатујући да се старо, општесловенско лексичко образовање **bělъgordъ* оличава и дан данас у именима насеља типа нашег *Београд* или чешког *Bělohrad*, Трубачов умесно закључује да је ту прави смисао присуства одредбе **bělъ* (=‘бео’) недовољно јасан („Конкретный смысл употребления **bělъ* ‘белый’ в данном древнем контексте ... недостаточно ясен“ — Трубачев 1975:78). Има аутора, као што је Шубертова, који заступају гледиште да је, кад се о градовима ради, утисак стечен чулом вида бивао пресудан за такав избор назива: „имена као *Београд*, *Бела Паланка* или имена других места по мом мишљењу произилазе из беле боје зграда ових градова“ (Schubert 1998:104), што изгледа доста уверљиво. Међутим, постоје у стручној литератури и другачија тумачења истог феномена. Трубачов (нав. место) подсећа на следећа два: (1) да је ту народ употребио дату придевску одредбу управо онако како то чини у својим песмама, што ће рећи са метафоризованом семантиком у смислу ‘хвале достојан’, ‘леп’; (2) да је, бар у неким случајевима посредно могло бити одређивање положаја датога града с погледом на разликовање страна света — *белим се*, по правилу, указивало на запад. Сам Трубачов се, додуше, не приклања ни првом, ни другом тумачењу упозоравајући на то да је у целој тој ствари сасвим сигурно само оно на шта је Скок скретао пажњу: сва насељена места у чијем је „личном имену“ уграђен одговарајући рефлекс прасловенског

*běľ лоцирана су над неком водом („все населенные пункты с названием *běľ *gordь* расположены над водой“ — нав. место), што чини цео проблем још загонетнијим.

Што се тиче пашњака и њива, брда и шума, ствари су много јасније: ту је доиста визуелни утисак могао бити пресудан — нешто посебније светла боја земљишта или онога што се на њему затекло људима упада у очи. У области слива Ветернице (изнад Врања) два су локалитета, на пример, названа *Бели брег*, а народ овако објашњава разлог томе: у једном случају посреди је „стрмно место. Бела земља малко дође“ (Златановић 1974:119), а у другом „земљиште је брежуљкасто и има бела земља“ (Златановић 1974:131). Ако се догоди, а догађа се, да одређена ливада буде прозвана, рецимо, *белиш* (Ћирић 1997:67) или *беловина* (Ћирић 1997:100), на шта помишљати друго до на оптички утисак светлине који потиче од сусрета са колором биља „насељеног“ на њој?

Извори, потоци и реке, нарочито реке, проблем су за себе.

Од оних који су се бавили питањем присуства податка *бео* у именима извора и потока сазнајемо да је ту за помен боје пресудну улогу одиграла „визуелна емпирија“ (Вуковић 1994:87), тј. да се тим податком „упућује на природна својства вода и околна места“ (Schubert 1998:97). Зна се, на пример, за случајеве кад микропоним *Бели извор* тако гласи због тога што су „извор и дно потока пуни белутака“ (Вуковић 1994:87), као што се зна да народ на подручју сврљишког говора *Белом водом* назива „извор у подножју кречњачког брда; за време кише из њега избија *бела вода*“ (Богдановић 1979:143). „Воде су *беле* углавном у нешумовитим крајевима; шума им даје тамнију боју“ напомиње Жељко Ћупић (Ћупић 1995:12). Међутим, досад се у стручној литератури није дужна пажња поклањала још једној околности која је, ту сумње нема, далеко више утицала на то да се на нашим говорним просторима толики извори и потоци помињу као *бели*, а то је чињеница да се придев *бео* јављао, поред осталог, и са значењем које данас, у стандардном српском, има придев *бистар* онда кад собом квалификује воду: 'прозиран', 'незамућен', 'чист'. Лексички облик *бистар* се, штавише, у прошлости, бар на појединим подручјима народних говора, понашао у много прилика као синоним облику *бео*, чему одговарајућу потврду дају следећа факта:

Бистар је, обавештава нас Skok 1971:157 „sveslavenski pridjev iz praslovenskoga doba“ који је значио „1⁰ brz, 2⁰ jasan“²⁹. Кад се о

²⁹ Израз *јасан* ту треба разумети у смислу 'незамућен', 'прозиран', 'чист'. О семантици прасловенског *hystřь* слично се говори (под том одредницом) и у Słown. prasł. 1974.

српско-хрватској језичкој стварности ради, судбина му је, што се тих двају значења тиче, ова: „Prvo značenje ne postoji više ni u književnom ni u saobraćajnom jeziku, nego samo u toponimiji (hidronimi) *Bistra*, *Bistrica*³⁰ ... i u apoziciji *šljive bistrice* 'šljive koje brzo dozrijevaju'. Danas je općenito samo značenje 'jasan'. To se značenje razvilo iz otjecanja brze vode kao rezultatивно. Voda koja brzo otječe postaje jasna, dok je ona koja ima polagan, spori tok mutna“. Управо су се, посредством тог значења прозирности о којем је, својим изразом *jasan*, говорио Скок, *bisīar* и *beo* једино и могли поставити у однос синонима. Придев *beo* је, наиме, задржавајући, очигледно доста дуго, и на овим нашим географским просторима своје примарно, општесловенско својство означавање светлог (а не белог у хроматском смислу речи) коришћен, са тим својством, и као квалификатив воде, а у тој улози он је, у ствари, прозирну, дакле — чисту, воду супротстављао мутној, прљавој.

Због тога што има својство провидности, ракија се у народној песми помиње или како *бела*: *Куйи мени два њовара вина ! А и шрећи бијеле ракије*³¹ или као *бисџра*: *Пију вино и бисџру ракију*³². О асоцирању одредбе *beo* с (чистом) водом говори на свој начин и чињеница да се на дијалекатском терену сусрећемо с лексичким образовањима овакве врсте: *забјела* = „ријетко разводњено млијеко“ — Вујичић 1995, одредница *забјела*; *забјеливаи* = разблажити водом (вино или млеко)“ — Пешикан 1965:222; *забјељети* = „разводнити: *ка се оцаић забијели с њола воде, може се иић како вино*“ — Ћупић 1997, одредница *забијељети* и сл. Кад се све то има у виду, није нам неопходно, чини ми се, за појаву одредбе *beo* у саставу „личног имена“ наших извора и потока објашњење тако доследно тражити у боји белутака којима је поплочано њихово дно или у светлом колору околног земљишта; може се, с довољно разлога, помишљати и на то да се, понекад,

³⁰ Посебно је чест хидроним *Бисџрица*. У косовско-метохијској области, на пример, три притоке Дрима носе то име: једна тече крај Пећи, друга крај Дечана, а трећа крај Призрена. Није, разуме се, распрострањеност таквог назива ограничена на Србију; подсетићу, примера ради, да се, између осталог, у Дрину, више Србиња, улива река коју тамошњи житељи такође зову тим карактеристичним именом. У овом контексту излагања вреди напоменути да и у словеначком постоји реч *bistrica*. Она значи: „*paglo tekoč potok s čisto vodo*“ (Bezlaј 1977:22).

³¹ Стих је преузет из Вукове збирке народних песама, а наводи га РСАНУ под одредницом *beo*.

³² Стих је преузет из Вукове збирке народних песама, а наводи га РСАНУ под одредницом *bisīar*.

тим придевом исказивао квалитет воде, што ће рећи да је дати извор/дати поток окарактерисан њиме као бистар.

А да је изразу *бистар* и иначе, тј. ван везе с водом, била доступна семантизација са којом се јављао израз *бео* обавештавају нас не само поетски текстови из прошлости (типа овог фолклорног стиха: *Своју бистру сабљу њихвајно* или овог, Његошевог: *Мртву главу не диже из гроба | Ни њрекова бистра џефердара*³³, већ и следећи (као и њима слични) подаци: у јужносрбијанском селу Честелину *бистром* се зове „изразито бела овца“ (Златановић 1998, одредница *бистра*), а у Српским новинама (службеном листу Краљевине Србије) из 1883. године објављен је опис изгледа неке краве који овако гласи: *крáva је длаке беле, рогова бистри (бели)*.³⁴

Кад је реч о рекама и њиховом квалификовању одредбом *бео*, ствари стоје овако: док се у принципу истим освртом могу обухватити све оне, посебнији осврт заслужује ипак једна од њих — река Дунав.

Своја истраживања на том проблемском подручју Шубертова (Schubert 1998:104) је резимирала констатацијом, прво, да „контрастивне боје ... служе у великом броју за распознавање ... токова река које се једна у другу уливају или се једна од друге рачвају“ (примери: *Бели Дрим/Црни Дрим*, *Бели Тимок/Црни Тимок* и сл.); друго, да „врло често, али не увек, епитети боја служе за класификацију карактера река. У бугарским примерима, наиме, *бело* сигнализира широке и лако пролазне реке, а *црно* уска, стрма, непролазна речна корита“. Једном речју, ту неко генерално, чврсто постављено правило није могло бити уочено; сваки конкретан случај је, очигледно, „прича за себе“.

О Дунаву је, у своје време, Ватрослав Јагић рекао, у ствари, све оно најважније што је и требало рећи: „Већ је давно истакнута значајна чињеница, да у slavenskom narodnom pjesništvu slavna srednjoevropska rijeka Dunav-Dunaj tako općenito preovlađuje na račun drugih rijeka, da se njegovo ime, kako se čini, nerijetko upotrebljava kao oznaka za rijeku uopće ... Čim naime treba da bude govora o nekoj velikoj, širokoj, silnoj rijeci, koja donosi sreću, a još više nesreću, može se već unaprijed pogoditi, da će biti spomenut Dunav-Dunaj, pa i kad je narodna pjesma zapisana u zemlji, gdje ima drugih velikih i malih rijeka, bližih od Dunava-Dunaja“ (Јагић 1948:150). Што се конкретно тиче епитета

³³ Оба наведена примера преузета су из РСАНУ, одредница *бистар*.

³⁴ Тај се пример такође наводи у РСАНУ, под одредницом *бистар*.

који је у народној песми придодат имену те реке, Јагић каже ово: „Kod Bugara је omiljeni epitheton за Dunav „бѣљ“ или „бѣл“, kod Srba stari slavenski izraz „tíhi“, ali se i kod Bugara nailazi na pridjev тихъ“ (Јагић 1948:152). Овај свој закључак о ситуацији у српском Јагић је, очевидно, извео на основу онога што је карактеристично за стихове бугарштица³⁵. Међутим, у десетерачким песмама са том се улогом јавља и израз *б(и)јели*: *Не боим те с' Лавд генерале, | Јер ће мени добра помоћ доћи*; *Мелед Паша од б'јели Дунава*³⁶ и сл. Уосталом, у фолклорној поезији, прикупљеној, у наше време, са тла народних говора, још увек није напуштена „стајаћа веза“ *бели Дунав*; из лесковачког краја, на пример, потичу ови стихови: *Свети Никола дом га нема, ойишеја на бел Дунав* (Митровић 1984, одредница *бел*).

А шта је тим *бели* народ хтео, у ствари. рећи о Дунаву?

„Познато је да постоји 'Лепи плави Дунав', али само у фантазији Јохана Штрауса, док у бугарским народним песмама опеван је 'бели Дунав' и то због тога што код Словена *бело* често асоцира на 'лено'" каже нам Шубертова (Schubert 1998:98). Мислим да ту ипак објашњење лежи на другој страни. Нису наши далеки преци, при својим сусретима с Дунавом, могли бити толико опчињени баш естетским доживљајем колико обузети истовремено и силним осећањем дивљења према величини реке и огромним, сујеврним страхом од ње. Можда је епитет *бели*, у метафоризованој пројекцији свог основног значења 'светли' био управо најпогодније средство за то да народ, језичким путем, том тајанственом горостасу Дунаву ода највећу пошаст, изрази најдубље поштовање?

Оно основно што произилази из целог овог разматрања јесте увид у то да речи понекад веома дуго, дуже него што се то обично претпоставља, задржавају у народном памћењу, нека своја прастара значења (*бело* = 'светло'), тако да тек пошто „уведе у игру“ одговарајућу прадавну семантичку димензију истраживачу постају разумљивије промене које су, током векова, погађале не само разматране речи него и културне хоризонте оних чије су.

³⁵ У раду Божишић 1878:45 посебно је напоменуто да у тим текстовима *тих* фигурише као епитет уз *Дунај*, *Подунавље*, *јеленак*, *роса*, *санак*, *мјк*.

³⁶ Овај пример потиче из Николићеве збирке народних песама (Глигорије А. Николић, *Српске народне јесме из Срема, Лике и Баније*, Нови Сад 1889), а наводи га РСАНУ, под одредницом *бео*.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Ајдачић 1992: Дејан Ајдачић, Боје у српскохрватској народној поезији, *Зборник Мајнице српске за књижевности и језик* књ. XL, св. 2, Нови Сад, 283–321.
- Бахилина 1975: Н. Б. Бахилина, *Историја цвѣтообозначеній в русском языке*, Москва.
- Bezljaj 1977: France Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik, Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Богдановић 1979: Недељко Богдановић, *Говори Бучума и Белог Појтока*, Српски дијалектолошки зборник XXV, Београд.
- Богишић 1878: Валтазар Богишић, *Народне пјесме из старијих, највише приморских зайса*, књ. I, Београд.
- Венци 1998: *Венци за младенци. (Лирске пјесме и бајалице из Тимочке Крајине)*, записао Љубиша Рајковић Кожљац, Библиотека Завичајног друштва Тимочана Торлака — Минићево. Едичија: Баштина књиге.
- Вујичић 1995: Милош Вујичић, *Рјечник говора Проиђења (код Мојковца)*, Подгорица, Црногорска академија наука и умјетности, Посебна издања књ. 29, Одјељење умјетности књ. 6.
- Вук, Српске народне пјесме IV: Вук Караџић, *Српске народне пјесме IV*, Сабрана дела Вука Караџића VII, Београд 1986. Просвета.
- Вуковић 1994: Гордана Вуковић, Символика боја у лексици и ономастници, *Фолклор у Војводини*, св. 8, изд. Удружење фолклориста Војводине, Нови Сад, 87–90.
- Динић 1992: Јакша Динић, *Речник тимочког говора* (други додатак), Српски дијалектолошки зборник XXXVIII, Београд.
- Драгин 1991: Гордана Драгин, *Рајарска и њоврјарска терминологија Шајкашке*, Српски дијалектолошки зборник XXXVII, Београд.
- Ђукановић 1995: Петар Ђукановић, *Говор Драгачева, Српски дијалектолошки зборник* XLI, Београд 1–240.
- Елезовић 1932: Глиша Елезовић, *Речник косовско-меџохијског дијалекта*, Српски дијалектолошки зборник IV, св. 1, Београд.
- Елезовић 1935: Глиша Елезовић, *Речник косовско-меџохијског дијалекта*, Српски дијалектолошки зборник V, св. 2, Београд.
- Златановић 1974: Момчило Златановић, *Топоними Пољанице, Прилози проучавању језика* 10, Нови Сад, 109–141.
- Златановић 1998: Момчило Златановић, *Речник говора Јужне Србије*, Врање, Учитељски факултет.
- Ивић 1995: Милка Ивић, *О зеленом коњу. Нови лингвистички огледи* (=Библиотека XX век, 82), Београд.
- Ивић 1998: Милка Ивић, *Поводом израза НИ НА СИНЬ НОГОТОК, Слово и култура. Памяти Никиты Толстого*, Том I, Росийская академия наук, Институт славяноведения, Москва, 105–111.

- Jagić 1948: Vatroslav Jagić, *Izabrani kraći spisi*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Карановић 1994: Зоја Карановић, Символизација простора сватовског ритуала бојом, *Фолклор у Војводини* св. 8, изд. Удружење фолклориста Војводине, Нови Сад. 61–75.
- Миз 1994: Роман Миз, Смисао и значење боја у русинским народним песмама, *Фолклор у Војводини* св. 8, Нови Сад, изд. Удружење фолклориста Војводине, 84–86.
- Miklosich 1870: Franz Miklosich, *Die Volksepik der Croaten*, Wien.
- Митровић 1984: Брана Митровић, *Речник лесковачког говора* (= Библиотека Народног музеја у Лесковцу, књ. 32), Лесковац.
- Михайлов 1995: Н. А. Михайлов, Еще раз о *белобоге и *чернобоге, *Славяноведение* 3, Российская академия наук, Институт славяноведения и балканистики, Москва, 189–196.
- Михајловић 1966: Велимир Михајловић, Српскохрватски називи ветрова, *Прилози проучавању језика* 2, Нови Сад, 99–122.
- Пешикан 1965: Митар Пешикан, Староцрногорски средњокатунски и љешански говори, *Српски дијалектолошки зборник XV*, Београд, 1–294.
- Поповић 1991: Људмила Поповић, О семантици назива за боје у руском, украјинском и српском фолклору, *Зборник Мајнице српске за славистику* 41, Нови Сад, 149–154.
- Прћић 1996: Љубица Прћић, О неким називима боја и њиховим дериватима код Вука и у савременом српском језику, *Научни саопштења слависта у Вукове дане* 25/2, Београд, 413–418.
- Раденковић 1996: Љубинко Раденковић, Символика света у народној магији Јужних Словена [= Пос. издање Балканолошког института САНУ књ. 67], Ниш, „Просвета“.
- Радић 1996: Првослав Радић, Цртице о говору села Мрче у куршумлијском крају, Српски дијалектолошки зборник XXXVI, Београд, 1–74.
- RJA: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, изд. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, изд. Српска академија наука и уметности, Београд.
- Skok 1971: Petar Skok, *Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* knj. I, Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Славянские древности 1995: *Славянские древности. Этнолингвистический словарь*, под редакцией Н. И. Толстого, Москва, Российская академия наук, Институт славяноведения и балканистики.
- Słow. prasł. 1974: *Słownik prasłowiański*, Tom I, Wrocław–Warszawa–Kraków, Wydawnictwo Polskiej akademii nauk.
- Срп. митол. речник 1998: Шпиро Кулишић, Петар Ж. Петровић, Никола Пантелић, *Српски митолошки речник*. Друго допуњено издање, Београд, Етнографски институт САНУ.
- Стијовић 1990: Рада Стијовић, *Из лексике Васојевића*, Српски дијалектолошки зборник XXVI, Београд.

- Трубачев 1975: *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*, вып. 2, под ред. О. Н. Трубачева, Москва, Академия наук СССР. Институт русского языка, изд. „Наука“.
- Тирић 1983: Љубисав Тирић, *Говор Лужнице. Српски дијалектолошки зборник XXIX*, Београд.
- Тирић 1997: Љубисав Тирић, *Ономастика белояланичког краја*, Ономастолошки прилози XIII, Београд, САНУ, Одељење језика и књижевности. Одбор за ономастику.
- Ћупић 1995: Желько Ћупић, *Боје у косовскомехтохијској топонимији. Баштина св. 6*, Приштина, Институт за проучавање културе Срба, Црногораца, Хрвата и Муслимана, 9–18.
- Ћупић 1997: Драго Ћупић — Желько Ћупић, *Речник говора Загарача*, Српски дијалектолошки зборник XLIV, Београд.
- Unbegaun 1963: В. О. Unbegaun, *Les anciens russes vus par eux-mêmes, Annali. Sezione slava VI*. Instituto Universitario Orientale. Napoli, 1–16.
- Фасмер 1964: Макс Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*, Москва.
- Филиповић 1961: Миленко С. Филиповић, *Називање страна света и народа по бојама, Зборник за друштвене науке Мајнице српске 29*, Нови Сад, 69–77.
- Чажкановић 1994: Веселин Чажкановић, *О врховном богу у старој српској религији*, Сабрана дела из српске религије и митологије књ. III приредио Војислав Ђурић, Београд.
- Чебоксаров 1971: Н. Н. Чебоксаров, И. А. Чебоксарова, *Народы, расы, культуры*.
- Цоговић 1979: А. Цоговић, *Народне песме Мейхохије*, Приштина, Јединство.
- Schmaus 1959: Aloiz Schmaus, *Двоструки епитет у бугарштини, Зборник за филологију и лингвистику Мајнице српске II*. Нови Сад, 58–73.
- Шпис 1995: Марија Ј. Шпис-Ћулум, *Фитонимија југозападне Бачке (коровска флора)*, *Српски дијалектолошки зборник XLI*, 397–490.
- Schubert 1998: Gabriella Schubert, *О семантици неких властитих имена у српском језику и другим словенским језицима, Научни састанак славистиа у Вукове дане 27/2*, Београд. 97–111.

Summary

Milka Ivić

BELO AS BOTH A LINGUISTIC AND A CULTURAL PROBLEM

This article considers a range of evidence relevant to our understanding of both the linguistic and the cultural status of the Serbian adjective *beo*, the offspring of the Common Slavic lexical item *běľь, during the past centuries. The evidence comes from a number of data provided by old Serbian folk songs and by present day Serbian vernaculars. The analysis of these data reveals that the meaning 'bright', typical of the Proto-Slavic *běľь, persisted unexpectedly long in the memory of the Serbian speakers. This explains why *beo*, which means only 'white' in the standard language, could appear, in the past, in all the contexts pointed to by the author.

сана. Међутим, у делу словенских језика речници, а ређе и граматике, информишу о постојању и једног другог *нека*, наиме *нека*-везника. Међу такве језике спада и српски; и баш је такво *нека* које се квалификује као везник у центру пажње у овом тексту. Тачније: у центру пажње су изричне *нека*-реченице и њихов однос према изричним *да*-конструкцијама.

Прво ћу да изложим грађу, па онда да ређам питања.

Прве примере који су пробудили мој интерес нашла сам у Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ. Тамо, под одредницом *нека*, чак на првом месту, под римским бројем „I“, налазимо граматичку квалификацију „везник“ и даље, под арапским „1“, „у зависним реченицама“, па под словом „а“, цитирам: „исказни, кад се исказује или ближе одређује оно што садржи, означава глагол главне реченице“, те иза две тачке, у позицији где се обично дају синоними, следи *да*. Овај тип употребе илуструју четири примера, наводим их све: *Грк рече свому кочијашу ... нека јасње огули и испече* (Стој. М. 1,24), *Наћох га гдје лежи, а мајка ми рече, нека му скочим на леђа, те поскачем по њима што јаче могу* (Лис. 1,5), *Најшише писмо другу Тоши из гимназије ... моли, нека га шај позове ... у гости* (Нех. 1,25), *Одлучио сам, нека господар ... остане сачрањен у архивима ... докле год небо не пошаље кога, што ће га искити свим и свачим* (Вел. 3,10). У Матичином речнику из 1969. г. тај тип употребе није издвојен. *Нека* као везник у зависним реченицама илуструју само примери намерних, погодбених и допусних реченица, које иначе налазимо и у речнику САНУ.

Пошто су сви примери наведени у Речнику САНУ деловали помало архаично, решила сам да проверим има ли таквих примера у савременом српском стандарду. Са таквим питањем обратила сам се професорици Даринки Премк и, захваљујући њеној помоћи, добила обилан материјал од београдских студената. Ради се о две студентске групе од којих једна броји тридесет и двоје, а друга шездесет и осам учесника. У даљој обради нећу их раздвајати јер нисам приметила релевантне разлике између ове две групе.

Студентима је било предложено осам реченица са молбом да одреде да ли би у њима употребили *да*- или *нека*-конструкције. Питање да ли је могуће употребити и једно и друго и да ли међу њима постоји значењска разлика није било експлицитно формулисано. У свих осам примера обухваћених анкетом појављује се зависна реченица у функцији аргумента глаголског предиката главне реченице. Одабрани су глаголски предикати, по могућности различитог типа, и у редоследу којим су реченице дате у анкети ти типови су свесно

измешани да би се избегла „сугестија серије“. Овде ћу да коментаришем резултате анкете према карактеру добијених одговора, што се најчешће — иако не увек — поклапа са карактером надређеног предиката; нећу, дакле, ићи оним редом којим су реченице биле дате у анкети.

Резултати анкете су следећи:

1. *Молио је ... га гледају.* — Ову је реченицу 99 студената попунило са *да*, један — са *нека*. Контекст носи једнозначну информацију да се ради о молби упућеној присутним адресатима. „Јунак“ реченице, тј. референт првога (полазног) аргумента предиката 'молити', жели да му се молба оствари, док аутор текста препричава ту ситуацију. Овде, као и у даљем тексту, 'предикат' схватам као семантичку величину конститутивну у односу на структуру реченице, док су 'аргументи једног предиката' такође семантичке величине чије присуство у тексту он захтева, а које упућују на објекте које повезује предикативна релација; предикат се најчешће у тексту реализује као глагол, а његови аргументи као именичке синтагме и/или као зависне *да*-реченице;

2. *Наговори га ... ми донесе књигу.* — Овде су се 95 студената изјаснили за *да*, четворо за *нека*, док је један без додатног коментара допустио оба решења. Имамо посла са директно упућеном молбом/жељом, тј. са варијантом класичног „императива 3. лица“;

3. *Ми смо мишљења ... се они њовуку.* — 90 *да*, 10 *нека*. Реченица је очигледно кондензирана, на површини текста није остварена модална компонента, онај „прави“ предикат који импликује пропозиционални аргумент, нешто налик на 'требало би', 'пожељно је', и сл. Због тога је природнији облик тог аргумента *да*-конструкција; увођење *нека* сугерише драстичнију кондензацију, нешто као 'ми смо мишљења да је тако боље, нека се они повуку', тј. секвенцу у којој је *нека*-конструкција граматички независна и „мање императивна“;

4. *Рекли су јој ... прво ојере косу.* — 82 *да*, 16 *нека*, 2 — алтернативно оба решења. Један од присталица двојног решења објашњава како *да* импликује наређење, а *нека* — савет. Статистика показује да је обично 'наређење' прво читање, а 'савет' — споредно, што је вероватно условљено и лексичком семантиком и типичном реакцијом надређеног предиката;

5. *Кажу му ... дође.* — 80 *да*, 14 *нека*, 6 — алтернативно оба решења. Један од анкетираних нуди алтернативно и: *Кажу му: дођи!* Ова реченица подразумева ситуацију максимално типичну за императив 3. лица. Није искључено да је знатан број *нека*-одговора изазван чињеницом да је та реченица била прва на списку, па је сам

начин како је било постављено анкетно питање терао на размишљање да ли је ту *нека* уопште могуће; иначе — иако то нико од анкетираних експлицитно није забележио — поред императивне, реченица има и другу природну концесивну реакцију;

6. *Кажи ми ... се на мајку не љућиш*. — 68 *да*, 20 *нека*, 12 алтернативно *да* и *нека*. Један је коментар да ту *нека* звучи „императивније“. Надређени предикат је у императиву, што сугерише наређење. Међутим, ради се о измени емотивног стања, тј. о нечему што се не може просто наредити — ваљда је то главни разлог томе што има толико алтернативних и *нека*-одговора;

7. *Реци мајци ... сврати до нас јонекад*. — 54 *да*, 38 *нека*, 8 алтернативно *да* и *нека*. Један од анкетираних даје веома интересантан коментар: *да* 'ми бисмо волели да сврати', *нека* 'ако она хоће'. Статистика показује да су обе могућности у овом контексту потпуно прихватљиве: код *да* за аутора поруке доминира волитивна, код *нека* — концесивна компонента;

8. *Пусти га ... вице*. — 4 — *да*, 73 — *нека*, 23 алтернативно *да* и *нека*. Овде сам добила и два коментара. Први се тиче интонацијске реализације и гласи да „без зареза“ треба да стоји *да*. Други је доста нејасан и гласи да је конструкција са *да* 'дозвола за почетак', а конструкција са *нека* — 'дозвола за крај'. Према јединој интерпретацији која ми пада на ум ово би могло да значи да се у *да*-конструкцији крије инхоативна, а у *нека*-конструкцији дуративна компонента.

Резултати анкете сугеришу закључке по више линија. Сви ти закључци, или бар већина њих, говорном представнику српског језика „унапред“ су дати. Ја, као странкиња, морам да их верификујем „на материјалу“. Ево мојих закључака:

— и *да* и *нека*-конструкције способне су да конституишу зависне изричне реченице; међутим, док за *да*-конструкције у принципу не постоје семантичке ограде, појављивање *нека*-конструкција зависи од лексичке семантике надграђеног предиката;

— тешко ми је да поставим оштру границу семантичке зоне у којој се крећу *нека*-конструкције, мада су неке ствари ту ипак јасне; наиме: *нека*-конструкције се не могу појавити иза предиката деонтичке модалности, а необичне су, или немогуће, иза предиката волитивне модалности (?*желим нека* ..., ?*наређујем нека* ..., ?*захтевам нека* ...); ипак, могуће је *молим нека* ... — изгледа да је ту од значаја компетенција говорног лица да нешто нареди и/или способност адресата наређења да то испуни;

— јако је симптоматично да *нека*-конструкције не могу да се појаве иза негираних предиката, и то како оних са дискретно изра-

женим предикатом негације, тако и оних са лексички уграђеном негацијом, дакле **не желим нека ...*, **не молим нека ...*, **забрањујем нека ...*, **одбијам нека ...*, **проиђивим се нека ...*

— обичне су *нека*-конструкције иза предиката вербалне комуникације (*verba dicendi, cogitandi ...*), иза предиката који изражавају молбу, инсистирање, савет, сугестију, дозволу, допуштање ..., тј. широко схваћену гаранцију непротивљења од стране говорног лица; сви ти предикати допуштају извештан „психички простор“, тј. могућност већег или мањег интелектуалног/емотивног/волитивног ангажовања говорног лица: већа ангажованост импликује избор *да*-конструкције, мања — *нека*-конструкције;

— на синтаксичком се плану, изгледа, чува траг глаголског порекла *нека*; наиме, *нека*-конструкција има већу аутономију од *да*-конструкције и у сваком контексту (дакле: и иза интензионалног предиката) може да конституише самосталан исказ; ту се треба подсетити на онај студентски коментар да *нека*-конструкција иде „са зарезом“.

Читава слика — по моме мишљењу — сугерише следећи општи закључак:

И *да* и *нека* јесу адвербалне партикуле и као такве показатељи модуса, показатељи одређеног глаголског начина у служби семантичке категорије фактивности. Разлика између њих састоји се у томе што је *да* семантички сиромашније, оно само сигнализује суспензију фактивности — показатељ је субјунктива, тј. глаголског начина који конституише семантички и граматички зависну реченицу чија фактивност, односно нефактивност, зависи од лексичке семантике надређенога предиката. За разлику од њега, *нека* је семантички богатије, а његова је дистрибуција у функцији реченичног аргумента самим тим ужа: *нека* конституише, по дефиницији, нефактивну реченицу са концесивном семантичком инваријантом. Због тога и предлажем да се *нека*-начин зове *concessivus*.

Предложена дефиниција уједно је и објашњење зашто ја не бих ни *да*, а ни *нека*, квалификовала као везнике. Везник, односно везнички предикат (тј. предикативна релација изражена помоћу везника) је, по мом уверењу, семантичка (и формална) величина која импликује присуство две пропозиционалне аргументске конструкције. док у тзв. изричној (исказној) структури имамо посла са једном пропозиционалном конструкцијом чији конститутивни глаголски предикат захтева присуство једног персоналног и једног пропозиционалног аргумента.

У прилог предложеној интерпретацији говори низ појава унутар српског граматичког система, као и постојање паралелних решења у другим словенским језицима. Навешћу само неке од њих.

Што се српског система тиче, овде је место да се подсетимо у каквим се све сложеним реченицама (= правим сложеним реченицама, са две равноправне пропозиционалне компоненте) могу појавити *нека*-конструкције. Према Матичином речнику и Речнику САНУ то су (а) погодбене, (б) намерне и (в) допусне реченице, односно — на нешто апстрактнијој разини — структуре конституисане предикатима 'услов', 'циљ' и 'концесија'. Разгледаћемо их редом.

(а) Ево примера погодбених *нека*-реченица — у Матичином речнику: *Данас су дошли Турци, ња им се њокорише, нек дођу суџира Тајшари, њосџаће Тајшарима* (Игњ. Ј. 4,12), *У доњем њоку, доисџа, леџи њресахне [река] нека је мало јаче суша* (Стан. М. 2,9), *Нек усџанем и дваџуџи коракнем облије ме зној ...* (Зор. С. 9,365). Све те наведене *нека*-конструкције појављују се у протази и — по дефиницији — имају нефактивни карактер; ништа ту не мења на ствари што је код другог и трећег примера присутна и пресупозиција: ради се о ситуацији која се већ више пута понављала. Уп. и примере типа *Нек донесе молбу, џада ћемо разговарџи* према *Донеси молбу, џада ћемо разговарџи*, и сл. Јасно је да је ту свуда *нека* модални показатељ, док је веза између двеју аргументских реченица асиндетска.

(б) Следе примери намерних *нека*-реченица — у Матичином речнику: *Виле водом своја лица мију, Нек су бјеља од исџога дана* (Сар. 13,20), *Донеси ми сјајно огледало, Нек њогледам било лице моје* (Кар 1899,178); у Речнику САНУ: *Дао сам му неџџо новаца нека му се нађе* (Стев.). И овде смо, *ex definitione*, суочени са модално маркираним нефактивним реченицама — у сам појам циља уграђена је футурска перспектива. Уп., уосталом, у свакодневном језику, нпр.: *Поџаљи га у њродавницу, нека куџи хлеб*, према *Иди у њродавницу, куџи леб*, и сл.

(в) Код допусних реченица ситуација је мало компликованија. Поред примера типа *Нека све њројадне, ја неђу да њоџуџим* са очигледно нефактивном *нека*-реченицом, налазимо и конструкције где се у *нека*-реченицама изјављује прихватање иначе познате чињенице; управо су сви моји речнички примери таквог типа, исп. у Матичином речнику: *Па и нека су многи од њих из овога муња и избили на њовршину, и нека су дошли чак и на угледније њоложаје: никада се нису могли сасвим очисџиџи од злих навика* (Паш. 1,47); у Речнику САНУ: *Она њоџрвене ... мисли: „Знам ја џо и без џебе, ња нек сам сирџа“* (Сиј.). Овај тип допусне реченице, иначе близак тзв. адверзативној конструкцији, познат је стандардном словеначком и стандардном хрватском, док је у другим словенским језичким стандардима одсутан. Уп. слн. *Naj se je tudi spozabil, jaz ga ne obsojam*, и

сл. У тим се случајевима суочавамо са прихватањем претпоставке, дакле, са суспензијом фактивности, нешто што би се могло парафразирати у смислу 'и да је тако, ипак ...', 'и ако је тако, ипак ...', 'не кажем да није тако, но ипак ...' што је иначе прави семантички основ концесије. Оно што разматрану конструкцију чини необичном то је употреба несвршеног презента за изражавање хипотезе. Много фреквентнија је иста таква конструкција са футурском перспективом, као у већ цитираном *Нека све њројадне, ја нећу да њојустим*, и сл. Међутим, баш употреба несвршеног презента (чак актуелног презента!) потенцира функцију *нека* као показатеља маркиране, нефактивне модалности. Дакле, и ту би се облик *нека* тешко могао оквалификовати као везник.

Сама дистрибуција *нека*-реченица, тј. чињеница да се оне појављују као аргументи тако различитих релација као што су 'услов', 'циљ', 'концесија' (а не само у изричним реченицама код *verba dicendi* и *cogitandi*) сведочи да су оне показатељи једног од нефактивних модуса, а не (што је служба везничких предиката) показатељи одређене релације.

На крају бих хтела још да напоменем да је код свих *нека*-конструкција у саставу сложене реченице могућа секвенца *нека би* (тип: *Нека би био високо до облака, ја ћу га оборити*, и сл.), која у сваком контексту потенцира нефактивни карактер исказа. Размере овог чланка не дозвољавају ми да се упустим у ширу интерпретацију опозиције *нека* према *нека би*, но морам признати да она може бити искоришћена као доказ да је *нека* на путу да постане концесивни везник, односно везнички предикат, са значењем 'концесија'.

Још пар речи о ситуацији у другим језицима. Навешћу *нека* решења присутна у језицима који су ми најбоље познати, дакле у пољском и македонском. У пољском постоји опозиција типа *Powiedz mi, niech przyjdzie* према *Powiedz mi, zeby przyszedl*, са интерпретацијом сличном оној коју предлажемо за српску опозицију *нека: да*. Међутим, дистрибуција *niech*-конструкција у изричним реченицама је много ограниченија — оне су прихватљиве иза *verba dicendi* као и иза неколико глагола који изражавају (не)заинтересованост говорног лица да утиче на нечије понашање, тип: *Poradz mi, niech tam nie chodzi; Objasnij mi, niech tego nie robi; Zachęć go, niech tam pójdzie*, или *Zostaw go, niech robi co chce*, и сл. Постоји састав *niech by ...* За овде разматрана питања може да буде интересантна паралела у интерпретацији пољског *by* и српског *нека*. Наиме, према пољској граматичкој традицији сложене као *żeby, aby, gdyby* и др. описују се као везници, а занемарује се основна служба обличког елемента

ћу као показатеља нефактивности. — Што се македонске ситуације тиче, она је слична српској, само што су изричне *нека*-реченице мање фреквентне, а опозиција *нека* : *да* другог је карактера, јер македонско *да* је једнозначни показатељ нефактивности. Иначе, основна семантичка ограничења у односу на *нека* су иста.

Све ове фрагментарне примедбе представљају само сигнале да би требало темељно истражити читав комплекс овде разматраних питања око статуса изричних *нека*-реченица, и то полазећи од лексичке семантике надређених глаголских предиката. Ја се засад ограничавам на закључак да такве реченице постоје и да *нека* у њима није везник, него показатељ модуса. Међутим, као што обелодањује историја словенске — и не само словенске — синтаксе, није реткост да показатељи модуса временом прерасту у везничке предикате у чија селективна ограничења спада избор модалне карактеристике њихових реченичних аргумената.

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

- П. Мразовић, З. Вукадиновић, Граматика српскохрватског језика за странце. Нови Сад 1990.
 Речник српскохрватског књижевног језика САНУ, Матица српска — Матица хрватска 1969.
 Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ, Београд 1996.
 З. Тополинска, 'Нека'-конструкциите и нивниот статус во словенските глаголски системи (у штампани, МАНУ, Скопје).
 З. Тополинска, Слн. *naj* и неговите македонски и полски еквиваленти (у штампани, Охрид, Научна дискусија 1997).

Summary

Zuzanna Topolinjska

REGARDING SERBIAN NEKA-CLAUSES

The author argues that Serbian *neka* is a verbal particle introducing a specific mood — *concessivus*. She analyses *neka*-constructions in different types of dependent clauses and compares Serbian *neka*-constructions with their equivalents in other Slavic languages.

Apart from written sources such as dictionaries and grammars the analysis is founded on the results of a poll conducted in several student groups at the Philological Faculty of the University of Belgrade.

РАЈНА ДРАГИЋЕВИЋ
(Београд)

О МОГУЋИМ ИНТЕРПРЕТАЦИЈАМА СЕМАНТИЧКОГ ОДНОСА ПРИДЕВА ГРД И ГОРД

У раду се анализира значењски однос лексема *горд* и *грд* са становишта три различита тумачења семантичког развоја прасловенског придева *grǫdъ*. По првом и другом тумачењу прво се осамосталило једно од секундарних значења овог придева, а по трећем осамосталило се основно значење. Осамостаљивањем једног од значења отпочео је самостални развитак данашњих придева *грд* и *горд*.

1. Предмет овог рада је семантички однос придева *грд* и *горд* у српском језику. Придев *грд* је српски, а *горд* руски придев примљен у српски језик у XVIII веку (Рјечник JAZU: [III] 398-399). Обе лексеме потичу од прасловенског придева *grǫdъ* (Skok 1971: 613). У осталим словенским језицима овај придев дао је рефлексе углавном са руским значењем на словенском северу и српским значењем на словенском југу. Изузетак је старословенски језик у коме је придев *grǫdъ* преузео руско значење. Исп. О. Н. Трубачев (1963: 206-207) „болг. диал. *гърд*, *гърд*, прилаг. *страшный*, *безобразный*, *плохой*, макед. *грд* — *уродливый*, *безобразный*, сербохорв. *грд* прилаг. *страшный*, *безобразный*, словен. *grd*, *grda*, прилаг. *гадкий*, *безобразный*, *противный*“ према „ст.-слав. *grǫdъ*, -ѣи — *гордый*, *заносчивый*, *величественный*, *страшный*, чеш. *hrdu*, прилаг. *гордый*, *высокомерный*, *величественный*, в.-луж. *hordy* — *гордый*, *великолепный*, н.-луж. *gjardu* — *гордый*, *роскошный*, *благородный*, русск. *гордый*, -ая, -ое — *сохраняющий свое достоинство*; *величественный*, *величавый*, *высокомерный*, *спесивый*, укр. *гордый*, -а, -е *гордый*, *спесивый*, *надменный*, *величественный*, блр. *горды* — *гордый*, *надменный*. Исто показује и Е. Бернекер (Berneker 1908-1913: 370).

Одлучили смо се за анализу ових придева због тога што је формално, структурно одвајање лексеме *грд* од *горд* прозирно, етимолошки јасно, док осамостаљивање семантичких садржаја ових лексема

и њихов данашњи семантички статус у нашем језику допушта неколико различитих интерпретација.

2. Суштина проблема је у томе што се међулексемски семантички односи најрепрезентативније одсликавају и испитују у међусобном контакту примарних семантичких реализација лексема. Међутим, примарна значења лексема *грд* и *горд*, изгледа, није лако одредити. То закључујемо на основу више или мање различитих дефиниција примарних значења ових лексема у нашим речницима. Лексикографска неслагања су повод за писање овог рада. Различит приступ примарним значењима подразумева и различиту интерпретацију односа између ових лексема.

3.1. Прво могуће тумачење заснива се на синхроничком приступу примарним семантичким реализацијама лексема *грд* и *горд*, утемељеном на данашњем језичком осећању.¹ По овом критеријуму, лексема *грд* значи *ружан*; *наказан*, а лексема *горд* значи *поносан*, *достојанствен*. *Грд* је, према томе, физичка, негативна особина, а *горд* је позитивна, духовна особина, бар је као такву осећају многи говорници.²

3.2. Настанак различитих семема³ придева *грд* и *горд* могао би се, ако прихватимо ова значења као примарна, објаснити енантосемијом.⁴ Дакле, унутар полисемантичке структуре придева *gr̥dъ*, вероватно још у прасловенском језику, развила су се супротна значења. Супротност се састоји у томе што у једној семематици имамо негативну физичку особину, која имплицитно подразумева, у мањој или већој мери, елемент духовне нагрђености (исп. *Церио се грдно и злобно*

¹ Данашње језичко осећање проверили смо малом анкетом коју смо спровели међу говорницима српског језика, Београђанима, који имају између 25 и 35 година.

² Наведено значење лексема *грд* обрађено је у Речнику САНУ (*Речник српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности) тек у тачки 5.а., а у Речнику Матице српске (*Речник српскохрватског књижевног језика* Матице српске) у другој тачки са квалификатором покр., док је значење лексема *горд* о коме овде говоримо, у Речнику САНУ обрађено као примарно, док у Речнику МС уопште није обрађено. Оваква обрада нас је, наравно, изненадила.

³ Термин семема у овом раду ће се употребљавати са значењем — семантички садржај реализоване лексеме. Исп. Д. Гортан-Премк (1997: 36).

⁴ Енантосемија је способност лексеме да развије антонимски супротстављена значења унутар своје полисемантичке структуре (исп. *позајмити* — дати некому нешто и *позајмити* — узети од некога нешто). Исп. Новиков (1973), Иванова (1982). И у несловенским језицима има примера за енантосемију. Л. Згуста (Zgusta 1991: 75–76) даје примере из арапског језика у којем реч *aṣṣa* може значити *весео* и *шужан*, *sadfatun* означава *светло* и *шаму*, *bana* може да значи *појавио се* и *неслао је*.

грдни слуга, ухваћивши за рамена лијеју жену)⁵, а у другој имамо позитивну, духовну особину, која имплицитно подразумева физичку лепоту, а она, опет, произилази из величанствености, узвишености (исп. *горди лик* у примеру *А лик јој горди сјајем кристијана | Поносно у ноћ млјечну се кочи*).⁶

Специфичност овог лексичког односа у поређењу са типичном енантисемијом јесте у формалном раздвајању ових супротстављених значења у двома лексемама, истог прасловенског порекла. Овако добијене лексеме сличног формалног састава и бројних заједничких сема нижег ранга можемо сврстати у парониме. Ова енантисемија није типична ни по томе што се између супротстављених значења, са синхронијског становишта, не успоставља права антонимија, већ неправда или квазиантонимија, бар према нашем схватању антонимије (Марковић 1994: 209–218). Квазиантонимичност се састоји у несиметричној супротности примарних значења. Придев *горд*, и поред имплицитних сема, није синоним придева *лей*, а самим тим ни антоним придева *грд*, нити је придев *грд* прави антоним придева *горд*. Неприхватањем правог антонимичног односа између ових лексема, не споримо њихову семантичку супротстављеност, већ наглашавамо да свака супротност не мора бити антонимична.

4.1. Однос семема *грд:горд* може се тумачити и другачије. Наши речници (Речник МС и Речник САНУ) наводе да *грд* значи исто што и *грдан* и као прво и основно значење ове лексеме наводе *који је изузетно великих димензија, огроман* (исп. *Али се од један љућ ѿрже, видећи на столу грдну, црвенкастџу, масну мр.џу*). Можда се семема придева *горд* развила и осамосталила од наведене семеме коју у савременом језику имамо код придева *грд* трансформацијом семе *велик* у *висок* — *који се високо уздиже, висок; величанствџвен*⁷ (исп. *Љубе слободу лудо ... као орли горде висине*).

⁵ Сви примери уз које не стоји извор преузети су из Речника САНУ.

⁶ Да се придевом *горд* означава позитивна особина у многим нашим крајевима, показује и врло популарно и често женско име *Гордана*. За ово име М. Грковић (1977: 237) каже да је грчког порекла, а да „народ ово име везује за придев *горд*, па је због тога у новије време у групи најчешћих имена“. М. Грковић бележи још и *Гордијана, Горда, Горданка, Гордена, Горденка, Гордијана, Гординка, Гордица*. По угледу на женско име *Гордана* настала су и нека мушка имена *Гордан, Горданко, Гордијан, Гордин, Гордислав, Гордо* (ibid:66).

⁷ Ово значење обрађено је у Речнику САНУ у тачки 3.а. са квалификатором фиг., а у Речнику МС у тачки б. са ознаком песн.

4.2. У овом случају однос значења, семема *грд:горд* могли бисмо објаснити процесом платисемије (широкозначности).⁸ На то упућују сва значења лексеме *грд* под тачком 1. у Речнику САНУ. Значења 1.б. 1.в. 1.г. настала су платисемијом према значењу 1.а. Исп. 1.б. који се истиче многобројношћу или великом количином: *џолики грдни свей*. 1.в. врло снажан, јак: *грдан глас*. 1.г. који се истиче сћешеном, инџензишешом, *џежак: грдна неџрилика*. Сва ова значења подразумевају изражени степен неког својства, као што су количина, јачина и др. Можда је и изражени степен висине спадао у ову групу значења. Затим се, можда, ово значење одвојило и потпало под данашњи семантички садржај лексеме *горд* у руском језику. Она је, затим, метафором формирала своју полисемантичку структуру, која се базира на изразито позитивном вредновању висине, па отуда *величанствен*, па *силан*, *моћан*. Значења су се даље развијала уз додавање одређених сема, па је *горд* и онај који је свешћин своје вредности (Речник САНУ), а преко тога и *охол*, *сујетан*, *надмен* (Речник САНУ).

5.1. Моруће је још једно тумачење односа семема *грд:горд*. На то нас упућује П. Скок (Skok 1971: 613) који под одредницом *грд* наводи и ово: *sveslav. i praslav. гърдъ 1. ohol (samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom),⁹ 2. strašan (u dubrovačkih pisaca), 3. izobličen, neprikladan, neugodan, ružan (danas općenito)*. Исти распоред значења

⁸ „Платисемија је широкозначност, способност примарне (просте, неизведене) лексеме да у својој номинационој реализацији (нагласимо, увек су у питању номинациона, основна значења) именује два веома слична појма, референта“, нпр. лексема *глава* у својој примарној семантичкој реализацији означава и главу човека и главу животиње (Гортан-Премк 1997 :60). Издвојићемо и придев *велик* који је, између осталих примера, послужио И. Грицкат (1967 :224) да илуструје платисемију. „Немогуће је утврдити да је придев *велик* морао некад да означава просторну величину па се тек после претворио и у ознаку за нематеријалне димензије. У Речнику САНУ придев *велик* има у 14 тачака укупно 29 придевски дефинисаних значења, од којих ни једно није обележено као фигуративно, што је и сасвим исправно; сва значења ... у ствари су само могућности различитих номинација једне исте основне представе, зависно од тога с којом речју та основна представа контактира.“ Овај пример показује да И. Грицкат, за разлику од Д. Гортан-Премк, не везује платисемију само за примарно значење лексеме.

⁹ Да се придевом *горд* може означавати и негативна духовна особина показују и речници савременог српског језика. То нарочито потврђује Речник МС у коме је ово значење дато као примарна семантичка реализација лексеме *горд: охол; надмен, неџристџујачан; џоносан*. У Речнику САНУ ово значење обрађено је у тачки 2. На овој особини базирају се имена *Грдан, Грданац, Грде, Грдешиа, Грман, Грдо, Грдоман, Грдомил, Грдоња, Грдош, Грдус*, као и женска имена *Грда* и *Грдана* која наводимо према М. Грковић (1977: 68, 238).

наводи се за придев *грд* и у Речнику ЈАЗУ, уз напомену дату уз примарно значење да је оно најстарије и прасловенско. То значи да се придевом *гърдѣ* примарно означавала негативна духовна особина, што даље значи да семеме садашњих придева *горд* и *грд* нису биле семантички супротстављене (исп. *Он је горд и неїрїсїѣуїачан.*).

5.2. Могуће је да се семема данашњег придева *горд* развила у процесу формалног осамостаљивања овако схваћеног примарног значења прасловенске лексеме *гърдѣ* цепањем њеног значењског система. Ово је, иначе, чест начин добијања хомонима (Гортан-Премк 1997: 150–156, Rїdanović 1988: 293–297). Затим се, преко значења *охол*, развио и остатак семантичког система садашње лексеме *горд*.

6. Ево како бисмо табеларно приказали сва три тумачења о којима смо говорили.

		гърдѣ		
		грд	горд	семантички однос
1. тумачење	<i>који је ружан, наказан</i>	<i>који је поносан, достојанствен</i>		енантиосемија
2. тумачење	<i>који је великих димензија, огроман</i>	<i>који се високо уздиже; висок</i>		платисемија
3. тумачење	<i>који је охол, сујеџан, надмен</i>	<i>који је охол, сујеџан, надмен</i>		осамостаљивање примарног значења лексеме <i>гърдѣ</i>

Дакле, у сва три случаја, настанак различитих семантичких садржаја, семема етимолошки истих лексема *грд* и *горд* објашњавамо семантичким осамостаљивањем једног од значења придева *гърдѣ*. По првом и другом тумачењу руски придев *горд* развијао се захваљујући осамостаљивању једног од секундарних значења придева *гърдѣ*, а по трећем тумачењу осамосталило се основно значење. Око оваквог значења развио се остатак полисемантичке структуре придева *горд*.¹⁰

7. И сва три образложења валидна су са становишта уобичајених лексичких процеса. За сва три случаја можемо наводити још примера.

¹⁰ Јасно је да наша три тумачења нису једина тумачења којима се однос између испитиваних придева може објашњавати. Тако нас, нпр., подаци из речника М. Фасмера (1964, 440) могу, можда, упутити ка још једној интерпретацији. У овом речнику се за придев *гордый*, стсл. *гърдѣ*, као највероватнија етимолошка смерница даје лат. *gurdus* „шуйой, глуйый“.

7.1. Енантиосемија често доводи до отцепљења једног од значења и формирања нове лексеме са сличним морфолошким саставом. Дешавало се да се енантиосемија развија у оквиру истог прасловенског корена од којег се, затим, добијају две лексеме додавањем два различита суфикса. Лексеме *гадан* и *гиздав* истог су порекла (*gad* је превојем прешло у *gvzd-*). *Диваљ* и *диван* воде порекло од прасловенске речи *див* (*чудо*). *Покрешиљив* и *круши* воде порекло од прасловенског глагола *крешиши се* (придев *круши* је настао превојем).¹¹ Ови примери нам још једном потврђују велику семантичку блискост антонима, јер да те блискости нема, енантиосемија не би била могућа. Очигледно је и то да заједничко порекло лексема *грд* и *горд* није никакав изузетак, и да однос између ових лексема можемо објашњавати енантиосемијом унутар лексеме *гърдѣ*.

7.2. Платисемија је, такође, уобичајена чињеница лексичког система. Платисемијом се, на пример, објашњавају различита значења лексеме *ићи*. „Нема основа за претпоставку да би тај глагол морао некада значити само ход помоћу ногу, а да је казивање као „иду лани“ нека врста пренесене представе о холу на персонифицирано „дан“. *Ићи* је највероватније имало првобитно широко значење самоиницијативног или самониклог кретања“ (Грицкат 1967: 224). На сличан начин развијала су се значења лексеме *гърдѣ*, с тим што се у односу на ширење значења глагола *ићи* или придева *велик* уз нека значења лексеме *гърдѣ* везивала и позитивна конотација. Тако је могло настати и значење *који се високо уздиже, висок*, које је затим постало једно од значења лексеме *горд*. Развој полисемантичке структуре ове новодобијене лексеме већ смо објаснили.

Дакле, и платисемија је регуларан пут којим се може објаснити однос *грд* : *горд*.

7.3. И трећа наведена теза теоријски је могућа. Једно се значење из полисемантичке структуре неке лексеме може одвојити, а затим развити око себе нов систем значења. Лексеме *сенка* и *сијајши* имају исти, некада заједнички, корен. *Коса* (на глави), *коса* (падина) и *коса* (алатка) имају заједничко порекло.¹² Некадашња заједничка полисемантичка структура лексеме *коса* се распала, и значења су се слободно самостално развијала. Пошто је фонетски облик овако добијених лексема остао непромењен, дакле, исти за све, називамо их

¹¹ Сви примери су из речника П. Скока.

¹² Примери су преузети од Гортан-Премк (1997: 63, 149).

хомонимима и као хомоними се обележавају у речницима савременог језика — степеновањем.

8. Како је заправо текао процес добијања различитих семема лексема *грд* и *горд* тешко је рећи. Ствари би биле јасније када бисмо са сигурношћу могли да утврдимо примарна значења ових лексема. Прву хипотезу могли бисмо да прихватимо ако бисмо утврдили да је основно значење лексеме *гърдѣ* — *који је ружан*. На то нас упућује и П. Скок (Skok 1971: 543), јер под одредницом *gad*, објашњавајући да је у словенским језицима *gad* превојем прешло у *gъrdѣ*, он каже и следеће: „То protivno značenje razvilo se kao u *gord* „ponosit“ prema *grd* „gadan“.

Друго објашњење прихватили бисмо ако је с правом у Речнику САНУ и Речнику МС изједначено *грд* са *грдан*, и као примарно значење ових лексема правилно наведено *који је изузетно великих димензија, огроман*.

А трећу хипотезу прихватили бисмо ако је у време одвајања семема лексема *горд* и *грд* основно значење придева *гърдѣ* било *охол*. Ова хипотеза се аутору ових редова чини највероватнијом. Потврђује је Рјечник ЈАЗУ у коме уз придев *горд* стоји: „Многи pisci već od prošloga vijeka upotrebljavaju ovu riječ sa značenjem: ohol, ponosit“. Дакле, у осамнаестом веку код нас је гордост била негативна особина. А била је таква у дубљој прошлости и у руском језику из кога је преузета.¹³ У прилог овој хипотези иде и већ наведена чињеница коју износи Трубачев (1963: 206) да је у старословенском језику овај придев имао руско значење. А из свега овога може се закључити да је придев *гърдѣ* у прасловенском заиста означавао негативну духовну особину.

Ова мала историјско-семантичка анализа показује колико је тешко анализирати семантичке процесе не знајући при том примарна значења лексема о којима говоримо. Примарне семантичке реализације су тачке ослонаца у лексичкој анализи, и ако их не узмемо у обзир, може нам се догодити да изгубимо компас у истраживању.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Berneker, E. (1908–1913) *Slavisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg.
 Гортан-Премк, Д. (1997) *Полисемлија и организација лексичког система у српском језику*, Београд: Институт за српски језик.
 Грицкат, И. (1967) Стилске фигуре у светлу језичких анализа, *Наш језик*, књ. 16, 217–235.

¹³ Ево како значења лексеме *гордый* бележи *Словарь русского языка XI–XVII века*: 1. надменный, высокомерный 2. дерзкий 3. грозный, страшный, жестокий.

- Грковић, М. (1977) *Речник личних имена код Срба*. Београд.
- Zgusta, L. (1991) *Priručnik leksikografije*, prevod Danko Šipka, Sarajevo: Svjetlost.
- Иванова, В. А. (1982) *Антонимия в системе языка*, Кишинев.
- Марковић, Р. (1994) О неправим антонимима на материјалу Вукових пословица. *Јужнословенски филолог*, L, 209–218.
- Новиков, Л. А. (1973) *Антонимия в русском языке*, Москва.
- Речник српскохрватскога књижевног језика* (1967–1976), Матрица српска, Нови Сад.
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика* (1959–), Српска академија наука и уметности, Београд.
- Ridanović, M. (1988) *Jezik i njegova struktura*, Sarajevo: M. Ridanović.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1880–1976), Zagreb: JAZU.
- Skok, P. (1971–1974) *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb: JAZU.
- Словарь русского языка XI–XVII века* (1977), Москва: Академия наук СССР.
- Трубачев, О. Н. (1963) *Этимологический словарь славянских языков*: Проспект. Пробные статьи, Москва.
- Фасмер, М. (1964) *Этимологический словарь русского языка*. Москва: Прогресс.

Summary

Rajna Dragičević

ON POSSIBLE INTERPRETATIONS OF THE SEMANTIC RELATION BETWEEN THE ADJECTIVES *GRD* AND *GORD*

The aim of this paper is to analyze the semantic relation between the lexemes *grd* and *gord* in view of the three different interpretations of the development of Proto-Slavic adjective *grьdь*. According to the first two explanations, one of the secondary meanings first became independent, and according to the third one, primary meaning became independent first. By this separation of one of the meanings the independent development of the contemporary adjectives *grd* and *gord* began.

СРЕТО ТАНАСИЋ
(Београд)

СЕМАНТИКА ГЛАГОЛА И ИТЕРАТИВНОСТ

У овоме раду аутор се бави модалним глаголима (као *морати* и сл.) и глаголима менталних и емоционалних стања (као *знати* и сл. и *волејти* и сл.) са тачке гледишта њихове могућности да исказују итеративне ситуације.

Глаголи су — познато је — једина врста ријечи која увијек реферише о радњи, стању или збивању. Радња, стање и збивање могу се схватити као одређене ситуације које човјек у различитим приликама уочава и о њима саопштава. Човјек такве ситуације некада запажа као појединачне, а некада у виду одређенога мноштва идентичних ситуација које су по неким правилима распоређене у времену и простору. Кад је ријеч о мноштву ситуација, већ је уочено да се оно не разликује увијек на исти начин. Ти различити начини остваривања мноштва ситуација могу се разврстати у неколико типова. У основи тога разврставања стоје сљедећи принципи: распоређивање у времену и распоређивање у простору. Обично се говори о три типа оваквих „мноштава“: дистрибутив, мултипликатив и итератив¹. Дистрибутив и мултипликатив имају извјесне посебности, али и заједничку одлику у односу на итератив: мноштву ситуација одговара и мноштво учесника у њима, у смислу да свакој појединачној ситуацији одговарају или (неки) посебни учесници — дистрибутив², или

---

¹ Уп. Храковский 1986; Храковский 1989; Бирюлин 1989. Има и другачијих виђења ове појаве. Тако Князев 1989 према дистрибутиву и мултипликативу супротставља тип мноштва *вишкратности*, у оквиру које разликује избројиву вишкратност и неизбројиву вишкратност, односно итеративност. О избројивој вишкратности у српском језику в. Танасић 1997.

² Храковский 1986, 152.

истоветни учесници — мултипликатив³. Обједињује их својство да је у оба случаја у питању мноштво ситуација које се врше у ограниченом временском интервалу⁴. Итератив се уобличава ступајући на други начин у опозицију према јединичној ситуацији: мноштву ситуација одговара мноштво временских интервала у којима се те радње понављају⁵. За итератив као тип мноштва карактеристична је својеврсна неограниченост — број ситуација је неограничен, односно неограничен је број ситуација у којима се те радње остварују, за разлику од типа ограниченог мноштва ситуација у коме такође свака ситуација припада посебном временском интервалу⁶.

Итеративна ситуација се одликује неререференцијалношћу, за разлику од дистрибутивне и мултипликативне — њих је, у принципу, могуће исказивати и референцијално и неререференцијално⁷. У словенском језичком свијету говори се о неколико типова неререференцијалних радњи; најчешће се издвајају обично понављање, гномичност и генеричност. За ову је прилику најважније поменути управо сљедећу разлику међу овим типовима неререференцијалности: будући да се код обичног понављања, тј. итератива, лакше уочава понављање, онда кад је итеративност посриједи, може се указати на интервале у којима се понавља дата ситуација.

Српски језик, као и други словенски језици, нема изграђена посебна граматичка средства за исказивање референцијалних радњи, а посебна за исказивање неререференцијалних⁸. Нема ни посебне глаголске лексике на основу које би се одмах разазнавало шта је у питању — референцијално или неререференцијално казивање. Истина, у словенским језицима постоје посебна итеративна образовања за исказивање итеративности, али ни у једном од ових језика то не обухвата цио глаголски систем. За неке језике таква могућност је карактеристичнија него за друге. Српски језик се у томе погледу налази при дну љествице⁹. Та-

³ Храковский 1986, 153.

⁴ Храковский 1986, 152–153.

⁵ Храковский 1986, 153–154.

⁶ О овом другом типу мноштва било је ријечи у раду Танасић 1997.

⁷ О критеријумима за разликовање радње према опозицији референцијалности/неререференцијалности в. Ивић 1983.

⁸ О ситуацији у вези са овим питањем, како у српском језику тако и у другим словенским језицима наш читалац може добити најкомплетнију информацију у раду из претходне напомене.

⁹ Податке о овоме за све словенске језике наводи Князев 1989, стр. 141.

кође, ни систем глаголских облика није у могућности да разграничи референцијалне и неререференцијалне радње. По правилу, у српскоме језику, а слично је и у другим словенским језицима¹⁰, исти глаголски облик, зависно од комуникативног контекста, добија референцијалну или неререференцијалну интерпретацију. Много су рјеђи случајеви да један глаголски облик исказује само један тип радње: перфективни презент на плану садашњости исказује само неререференцијалне радње, а перфективни перфекат на плану прошлости исказује само референцијалне радње.

За итератив, као тип мноштва који оличава неререференцијално представљање радњи, релевантно је да се истакне понављање ситуација. На то се указује синтаксичким средствима. То су, у оквиру просте реченице, такве глаголске одредбе које указују на итеративност¹¹, а некад се тек на ширем комуникативном плану утврђује итеративност. Постоје и неки типови реченице који су карактеристични по томе што дозвољавају само итеративно исказивање радње, бар на неком временском плану.

Да би се утврдило да ли се у датој прилици реферише о понављању радње, потребно је да се јасно укаже на двије ствари: на постојање неограниченог броја временских интервала који се на одређен начин понављају и на чињеницу да се у сваком таквом интервалу врши иста радња. Треба, међутим, рећи да није свака радња подједнако подложна итеративизацији. Истичу се неке семантичке класе глагола које се томе опирају. То су глаголи који се тешко подвргавају квантификацији, тј. сигнализовању опозиције јединичност/мноштво. Међу такве глаголе сврставају се модални глаголи и глаголи менталних и емоционалних стања као што су нпр. *знајти*, *морати* и сл.¹² Наиме, стања, расположења и ставови који се овим глаголима исказују нису лако ограничиви у времену. Они имају карактеристику трајног па се зато тешко подвргавају итеративизацији.

У овоме раду настојаћу да, на материјалу савременога српског језика, размотрим ове глаголе управо са овога становишта. Настојаћу да добијем одговор на питање да ли се и овим глаголима могу исказати и понављање њима именованих ситуација и, ако је то могуће, има ли каквих специфичности у таквоме исказивању у односу на друге семантичке класе наших глагола.

¹⁰ В. Ивић. 1983.

¹¹ Ивић 1983. Када је у питању исказивање итеративности обликом презента, в. Танасић 1996, на одговарајућим мјестима.

¹² О томе је говорио, имајући у виду руску језичку ситуацију, Храковский 1989, стр. 20.

Постоје случајеви кад се без великога напора може утврдити да се оваквим глаголима именују неке референцијалне ситуације које се не понављају. Тако је у сљедећим примјерима:

(1)

1. У таквим условима преговори *нису могли* донети плода (Андрић, 79).
2. По свему је било јасно да је само фра Тадија *могао* бити тај који је послао ову вест (Андрић, 118).
3. А који је тај? ... Пошто ни за једног од њих *не знаш* да ли је то, али исто тако ниси сигуран да није, сваки од њих *може* бити (Андрић 69).
4. Провео је неко време код нас у манастиру где смо га лечили од убоја како смо *знали* и *умели* (Ненадић, 32).
5. Није *могла* да се уздржи од плача, мислећи на оно доба што га је провела у Србији, крај свога мужа (Црњански, 124).

Није тешко увјерити се да се у овим примјерима истакнутим глаголима исказују појединачне ситуације, тј. да се не ради ни о каквом понављању. То се нарочито потврђује ако се ове реченице посматрају у оквиру свога ширег комуникативног контекста.

Постоје, међутим, и случајеви када се модалним глаголима исказује понављање одређених ситуација. На то се указује истим оним средствима која служе у ту сврху када су у питању други глаголи: или синтагматским повезивањем ових глагола са детерминативним јединицама које указују на итеративност или избором карактеристичног типа реченице. Понекад изостаје и једно и друго, али се ипак може разабрати да је итеративност у питању на основу датог комуникативног контекста.

У сљедећим примјерима на итеративност упућују одредбе које стоје уз глагол.

(2)

1. И нашој радости због поновног виђења *тјреба* *тада* мало времена да се дигне са дна, где је присутна, и појави на површини (Андрић, 73).
2. Различита испитивања у овој области показала су да грађани *обично не знају* за кога гласају (НИН 6. 12. 87, 58).
3. Стога *ћири* *тјумачењу* *ријима* *нашега* *усменог* *сјиха* *тјреба* — бар нам се тако чини - - *усти* у обзир неке особине говорних тактова (Петковић, 20).

Уопште, без обзира на то којој семантичкој класи дати глагол припада, ове одредбе увијек указују на итеративност глаголске радње. Тако је и овдје у прва два примјера. У првоме примјеру прилошка одредба *ишата* не долази уз глагол када он обликом презентисказује садашњу референцијалну радњу. У другоме примјеру на итеративност указује прилог *обично* и модалном глаголу додјељује улогу исказивања ситуације која се понавља. У трећем примјеру већ је нешто мање убједљиво исказана итеративност ситуације која се исказује модалним глаголом и поред тога што је овај глагол у синтагматском склопу са падежном конструкцијом која на плану садашњости упућује на итеративност¹³. Као да се овдје хтјело рећи да је стална потреба да се сваки пут при тумачењу *узима у обзир* то и то. Овакву интерпретацију подржава и чињеница да се оваква конструкција — модални глагол + глаголска допуна — може детерминисати и тако да се одредба односи само на модални глагол или само на допунски глагол — уп. *Сваке субоће могу да изађем у шетњу*: Могу да *изађем сваке субоће* у шетњу.

На итеративност ситуације може да указује и шири контекст. Тако је у сљедећим примјерима.

(3)

1. Деси се да коју недељу после овог случаја дођу у групи угледни рођаци неког богатог младића ... И тако их отпреми. А они још дуго *не могу* да се приберу (Андрић, 33).
2. А у њима /разговорима/ ми је пролазио цео дан од јутра до вечери, кад су затвореници *морали* да одлазе сваки у своју ћелију, и са прекидима, кад би Ђамил одлазио да клања подне и ићиндију (Андрић, 74).

У првоме примјеру нема ништа спорно у погледу одређивања ситуације која се именује модалним глаголом — она је итеративна. Контекст јасно указује на то да се отпремање гостију понавља и да послје тога долази ситуација која се именује глаголом *моћи*. Други случај је ипак нешто компликованији. Иако је из контекста јасно да се разговори *понављају* од јутра до вечери, глагол *морали* у датоме случају би се могао протумачити тако да се њиме именована ситуација не представља као итеративна, већ као *стална* обавеза затвореника. Међутим, у прилог схватања ове ситуације као итера-

¹³ Та конструкција се тако понаша кад је посрједи исказивање садашњих радњи, али не мора на другим временским плановима — в. Танасић 1996.

тивне говори и крај реченице: клањање је такође представљено као итеративна ситуација.

Кад се у оквиру временске реченице са везником *кад* предикатом управне и зависне клаузе исказује садашњост, онда презентом иказане радње карактерише особина итеративности¹⁴. У овим реченицама, у једној или у обје клаузе, у предикату се могу наћи модални глаголи, као и глаголи емоционалних стања. Тако је у сљедећим примјерима.

(4)

1. Јерменка је таква, као шумска ватра: тешко се пали, а кад једном плане, нико је више угасити *не може* (Андрић, 72).
2. *Можемо* то открити чак и кад по два стиха истргнемо из целине (Петковић, 22).
3. Стога опкорачење *не можемо* сагледати кад следимо само за кретањем напред (Петковић, 23).
4. Кад *знам* математику, седнем у прву клупу (Разг.).
5. Кад не научим лекцију, *морам* да се кријем у задњим редовима (Разг.).
6. Кад *не знам* лекцију, *морам* да бежим са часа (Разг.).

У свим наведеним примјерима обликом презента са модалним глаголом исказује се неодређено мноштво истих ситуација. Може се, дакле, тврдити да су модални глаголи у овоме типу зависносложне реченице подложни итеративизацији. Ситуација је идентична ситуацији када су у позицији предиката неки други глаголи.

Ипак се и у оваквим реченицама понекад догађа исто што и у случајевима илустрованим примјерима из групе (2): временска клауза може да представља одредбу глагола којим се допуњује модални глагол, односно глагол емоционалнога стања. Тако је у сљедећим примјерима.

(5)

1. *Волим* да сједим крај прозора кад пада киша (Разг.).
2. *Можеће* да се послужите дигитроном кад су бројеви вишецифрени (Разг.).
3. *Треба* притиснути дугме кад се упали црвено светло (Разг.).

¹⁴ В. Танасић 1996, на одговарајућем мјесту.

У наведеним примјерима радња (стање) исказана глаголским обликом употребијемљеним уз управни глагол понавља се кад год се врши дата предикатска радња која се јавља у временској клаузи. Тако се у првоме примјеру глаголом *вољети* објелодањује онај унутрашњи порив датог субјекта присутан у њему онда кад он, у вријеме падања кише, сједи крај прозора. Зато се ови глаголи и не подвргавају итеративизацији, већ само глаголи који служе као допуна овим глаголима.

Ако се ови примјери упореде са примјерима из групе (4), може се утврдити у каквим условима у овим реченицама не долази до итеративизације модалних и њима сличних глагола. Видљиво је, на име, да у свим примјерима групе (5) временска клауза не стоји у непосредном контакту са модалним и њима сличним глаголима, већ са глаголима који овима служе као допуна. Зато временска клауза своју детерминативну функцију и врши у односу на тај допунски глагол.

Има случајева кад се и у другачијем типу сложне реченице овим глаголима не исказује јединична већ итеративна ситуација. Тако је у сљедећим примјерима.

(6)

1. И кад би се мало ослободио свога страха, он ипак *није могао* да мирује (Андрић, 69).
2. Ако је до прегледа *морало* да прође више од три сата, узорци су чувани на температури од +4°C (СА 1998, 1-2).

У првоме примјеру јасно је да се ситуација исказана модалним глаголом понавља. Потенцијал, на име, увијек исказује прошлу понављану радњу, па је таква ситуација исказана модалним глаголом који је детерминисан временском клаузом са предикатом исказаним обликом временског потенцијала. У другоме примјеру такође се из односа управне и зависне клаузе разазнају итеративност ситуације именоване модалним глаголом.

Извршена анализа упућује на сљедећи закључак. У погледу опозиције јединичност/мноштво радњи (ситуација) модални глаголи и глаголи менталних и емоционалних стања показују извјесне специфичности. Ови глаголи, на име, исказују такве ситуације, стања и сл. које се одликују трајношћу, што не иде у прилог операцији квантификације са значењем мноштва. Ипак, анализа грађе показује да се под одређеним околностима и ови глаголи подвргавају итеративизацији. Тада они могу, бар у принципу, да исказују понављање неке ситуације и у прошлости, и у садашњости, и у будућности.

Средства која указују на то да се овим глаголима представљају итеративне ситуације у српскоме језику идентична су средствима која служе таквом представљању ситуација и иначе, тј. када су у питању глаголи неке друге семантичке класе. Истина, у неким приликама, у нешто измијењеним околностима, модални глаголи и глаголи менталних и емоционалних односа се опиру овој врсти квантификације — они се ту схватају као глаголи који исказују јединичну радњу (коју одликује трајност), а глагол који долази у функцији допуне исказује понављање ситуације. То се дешава у оним случајевима кад језичко средство које указује на итеративност (средство са функцијом прилошке одредбе или временска клауза у одређеноме типу сложене временске реченице) нису у директном контакту са овим глаголом, већ са глаголом који њему служи као допуна. Овакво понашање модалних глагола и глагола менталних и емоционалних стања у описаним случајевима подржава управо њихова спомињана семантичка компонента која подразумеива, у одређеном смислу, трајност стања.

ИЗВОРИ

- Андрић — Иво Андрић. *Проклећа авлија*, Удружени издавачи: Свјетлост Сарајево. Просвета Београд и др., Сарајево 1984.
 Ненадић — Добрило Ненадић. *Дороицеј*, Народна књига Београд 1981.
 НИН — НИН, недељне информативне новине, Београд
 Петковић — Новица Петковић, *Огледи о српским јесницима*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд 1999.
 СА — *Српски архив за целокујно лекарство*, Београд.
 Црњански — Милош Црњански, *Сеобе*, прва књига, Нолит. Београд 1973.

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Бирюлин 1989 — Л. А. Бирюлин, *Квантификација предикатива*, у: Храковский (ред.) *Типология итеративних конструкција*, Ленинград 1989.
 Ивић 1983 — Милка Ивић, *Начини на које словенски глагол овременује понављању радњу*, у: М. Ивић, *Лингвистички огледи*, Београд.
 Князев 1989 — Ю. П. Князев, *Выражение повторяемости действия в русском и других славянских языках*, у: Храковский (ред.) *Типология итеративных конструкций*.
 Танасић 1996 — Срето Танасић, *Презент у савременом српском језику*, Институт за српски језик САНУ, Београд.
 Танасић 1997 — Срето Танасић, *Збирна вишекратности као синтаксичко-семантички типични мноштва радњи*, Јужнословенски филолог LIII, Београд.
 Храковский 1986 — В. С. Храковский, *Семантические типы множеств ситуаций (опыт классификации)*, Известия АН СССР, Серия литературы и языка 45.2, 149–158.
 Храковский 1989 — В. С. Храковский, *Семантические типы множеств ситуаций и их естественная классификация*, у: В. С. Храковский (ред.), *Типология итеративных конструкций*, Ленинград.

Zusammenfassung

Sreto Tanasić

VERBALSEMANTIK UND ITERATIVITÄT

In dieser Arbeit der Verfasser befasst sich mit der folgenden Frage: wie die Verbalsemantik beeinflusst auf die Möglichkeit — eine iterative Tätigkeit zu aussagen.

Auf das Sprachmaterial der modernen serbischen Sprache wurden analysiert *Modalverben* und *Verben der emotiven und mentalen Zustand*. Der Verfasser hat sich interessiert: 1) kann man mit diesen Verben eine iterative Situation aussagen 2) haben diese Verben einige Besonderheiten, in Bezug auf die anderen semantischen Verbalklassen?

Die analyse hat beweisst: auch diese Verben können Iterativ machen. Dennoch, wegen seiner Semantik, beweisen sie auch einige Besonderheiten.

ПРВОСЛАВ РАДИЋ
(Београд)

СУФИКС *-ЛИЈА* У ГРАЂЕЊУ ИМЕНА СТАНОВНИКА ОД ИМЕНА МЕСТА ИЛИ ОБЛАСТИ

Нормативистички аспект*

У раду се, претежно са нормативистичког аспекта, анализира учешће суфикса *-лија* у категорији изведеница које значе становника места или области. Указује се на проблеме у стандардизацији овог творбеног типа.

Поред осталих функција, суфикс *-лија* (тур. *-li/ -li: -lü/ -lu*)¹ има у српскохрватском језику и функцију грађења етника у ширем смислу, односно, од имена места или области гради изведенице у значењу становника.² П. Скок се задржава управо на овом значењу изведеница са суфиксом *-лија*, истичући да овај живи именички суфикс „Najčešće služi za tvorenje etnika m.g. od imena gradova (ne sela) i zemalja, zamjenjujući naše sufikse [...]: *Bèčlija, Sarajlija, Nišlija, Biogràdlija* (muslimansko ime u Bosni) itd.“.³ Као и остале функције, и

---

* Овај прилог је урађен у оквиру лингвистичког пројекта *Развојни процеси у савременом српском (српскохрватском) језику*, одобреног од стране Министарства за науку Републике Србије.

¹ Исп. А. Н. Кононов, *Грамматика современного турецкого литературного языка*, Академия наук СССР, Москва-Ленинград 1956, стр. 140-142; G. L. Lewis, *Turkish*, The English universities press LTD, London 1966, стр. 145.

² О овом суфиксу са ширег семантичког аспекта в. Првослав Радић, *Балканистички суфикси као стилска средства у српском књижевном језику (На примеру изведеница са суфиксом -лија)*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 23/2, Међународни славистички центар — Филолошки факултет у Београду, Београд 1995, стр. 143-152 (в. и тамо наведену литературу).

³ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga druga (K-poni¹), Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1972 (: *-lija*). С тим у везу Скок доводи и презимена *Канџлић*, *Маглајлић*, *Мусирлић* (Исто). На овом питању аутор се кратко задржава и у једном ранијем раду: *Tvorba imena stanovnika od imena naselja i oblasti*, Jezik, II/3, Zagreb 1954, стр. 67.

ову је суфикс *-лија* у великој мери изгубио. упоредо са слабљењем своје продуктивности. Ипак, у народним говорима, па делом и у књижевном језику, до данас је опстао један број оваквих образовања. Задржаћу се најпре на њима.

I. ДИЈАЛЕКТОЛОШКА И ЕТНОГРАФСКА ГРАЂА. а) Дијалектолошке студије и монографије: *Дебљарлије* (А. Белић, Врање, ДИЈС, 67), *Буџаклија* ('становник Буџака', Ј. Динић, Тимок, 389), *Санџаклије* (М. Николић, Полимље, 349), *Нџишлица* (Д. Јовић, Трстеник, 99), *Бешићлија* (: Бешићци), *Раманлија* (: Рамановци), *Чешљаклија* (: Чешљаковци) (С. Секереш, Слав. Пожега, 221), *Баћлија* (: Бата, Н. Петровић, Мађарска, 98); б) Речници:⁴ *Бечлија*, *Будимлија* ('Будимац'), *Видинлија*, *Јањоклија* (: Јањок), *Мисирлија* ('Египћанин'), *Мосћарлија* ('Мостарац'), *Рекалија* (: Река), *Стамбодлија* ('који је из Истамбула') — Вук 1852; *Арнаућлија* ('Арнаућин', Ц. Гора), *Београђанилија* ('Београђанин', Србија, Т. Ђорђевић), *Зворниклија* ('Зворничанин'), *Косметлија* ('становник Космета; онај који је пореклом са Космета') — РСАНУ;⁵ *Бањскалицја* ('човек из Бањске'), *Бушћилија* ('човек из Бушати'), *Карадаклицја* (: Карадак) — РКМД; *Шайчалија* ('човјек из Шапца') — РЈАЗУ;⁶ *Арнаућлија* ('Албанац'), *Карадаглицја* ('Црногорац'), *Новалицја*

⁴ Грађа је ексцерпирана из следећих речника: Вук Стеф. Караџић, *Српски рјечник (истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима)*, Беч 1852 (скр. Вук 1852). *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. 1–15. Српска академија наука и уметности, Београд 1959–1996 (скр. РСАНУ), *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Матица српска, (I–III и Матица хрватска), Нови Сад 1967–1976 (скр. РМС), *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1–23, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1880–1976 (скр. РЈАЗУ), Гл. Елезовић. *Речник косовско-метохиског дијалекта*, Српски дијалектолошки зборник, IV (I део), и VI (II део), Српска краљевска академија, Београд 1932–1935 (скр. РКМД). Михаило Стевановић и сарадници, *Речник језика Пејтра II Пејровића Његоша*. I–II. Београд–Титоград–Цетиње 1983 (скр. РЊег.). Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, „Svjetlost“, Sarajevo 1979⁴ (скр. Шкаљ.).

⁵ Исп. и лична именована настала од оваквих етника, која бележи РСАНУ: *Бушћилија*, *Гладочлија*, *Дрнџлија*, *Косовлија*, *Маглицја*, *Мисирлија*, *Мосћарлија*, *Мосћарлија*.

⁶ Исп. и лична именована на *-лија* која доноси РЈАЗУ, нпр.: *Бушћилија*, *Гушћилија*, *Херцеглија*, *Кокотлија*, *Осџогонлија*, *Печујлија* (исп. и *Пешићлић* од *Пешићалија), *Врањалија*/*Врањанлија* и др. У овој категорији забележено је и презиме *Бечелија* (: Бечеј, Бачка) (Гордана Вуковић, Јвљана Неделков, *Речник презимена Шајкашке (XVIII и XIX век)*, Филозофски факултет у Новом Саду — Институт за јужнословенске језике, Нови Сад 1983. стр. 25. На етник *Помизлија* (: Помаз, српско село код Сентандреје), као и презиме *Печујлић*, указао ми је проф. Павле Њвић.

ја (Новљанин), *Ушћулија* (Скопљак) — Шкаљ.; в) Разно: *Ражња-лија* („Био је родом из Ражња, због чега су га звали [...] Иван Ражњалија“, Т. Ђорђевић, *Наш народни живот*, 2, стр. 331), *Приштин-лија* („Јовче Приштинлија“, Т. Стаматоски, *Македонска ономастичка*, стр. 165), *Црногорлија* (експр. Црногорац; забел. П. Р.).

II. ФОЛКЛОРИСТИЧКА ГРАЂА: *Босанлија* („Да не уд’ре Турци Босанлије“), *Новопазарлија* („И Илија Новопазарлија“), *Осјеклија* („Ценерао Кија Осјеклија“), *Шамлија* („Преко Мора на Шамлије Турке“) — Вук 1852; *Варадлија* (Вараданин; Варад, „некакав град у народној песми“), *Малтежлија* (Малтежанин) (Л. Марјановић), *Једренлија* („Све делија баша Једренлија“), *Мостарлија/Мостарлија* („Ту ми сједи Мостарлија Нико“) (Б. Петрановић, БиХ) — РСАНУ; *Ашанлија* (човјек из града Ашана, тј. Јаша, нар. поез.), *Једренлија* (човјек из Једрета, нар. поез.), *Стамболлија* (мушко или женско чељаде из Стамбола, нар. поез.), *Видинлија* (човјек из Видина; нар. поез.), *Родослија* (назив чељадету са Родоса, нар. поез.) — РЈАЗУ; *Мединлија* (грађанин из Медине, према: Мединелија), *Травниклија* („Ој, Бога ти, момче Травниклија“) — Шкаљ.; *Будимлија* („Кад се жени Будимлија Јова“, 266), *Сарајлија* („Игра коња Јован Сарајлија“, 198) — В. Бован, Космет; *Серезлија* („Од Јордама Серезлије Ђорђа“, 165) — Д. Барјактарев, Н. Пазар — Сјеница;

III. БЕЛЕТРИСТИЧКА И ПУБЛИЦИСТИЧКА ГРАЂА: *Врањалија* („узгред узми пашу Врањалију“, : Врања), *Кокотлија* („а шиље је Мехмед Кокотлији“, : Д. Кокоти) — РЊег.; *Стамболлија* („Нећемо да Стамболије гоје трбухе на нашем“) — И. Андрић (РМС); *Грмечлија* (човек са Грмеча) — Б. Ђопић (РСАНУ); *Паризлија* („Посматрам богате Енглескиње и фићфириће Паризлије“) — А. Г. Матош (РМС); *Београдлија* (Београђанин) — М. Ненадовић (РСАНУ); *Мостарлија / Мостарлија* (Мостарац, РСАНУ), *Рёкалија* (човек из области Реке, у околини Ђаковице (?), РМС) — Л. Комарчић; *Паризлија* („Еlegantан као прави Паризлија“) — М. Беговић (РМС); *Београдлија* („онај љутити на мене Београдлија“) — И. Руварац (РСАНУ, исто и код М. Ненадовића); *Босанлија* („обично муслиман“) — Д. Поповић (РСАНУ); *Мисирлија* (Мисирац) — Ђ. Даничић (РСАНУ); *Бёчлија/Бёчлија* (без изв.) — РСАНУ; *Моралија* (човјек из Мореје) — М. Ђ. Милићевић (РЈАЗУ).⁷

⁷ У овај преглед грађе не укључујем етнике који се наводе у појединим лингвистичким студијама или граматицама (в. у наставку текста).

Иако невелика, ова грађа намеће више питања на којима ћу се задржати. Једно од основних свакако је питање територијалне распрострањености суфикса *-лија* у овој функцији. При том, наравно, треба имати у виду да се територијална распрострањеност суфикса *-лија*, када је о овој семантичкој категорији реч, не може бити разликовати од изоглоса опште распрострањености овог суфикса у народним говорима. А оне се у основним цртама поклањају са штокавским дијалектом, с тим што је на источнијим теренима, на пример у југоисточним србијанским говорима, али и говорима Косова и Метохије, Рашке, у босанско-херцеговачким, као и црногорским говорима, овај суфикс продуктивнији него на крајњем штокавском западу. У сваком случају, западније од Далмације, Лике и Славоније овај суфикс се ретко јавља.⁸ Његова заступљеност у белетристичкој, а посебно публицистичкој и стручној литератури, у још већој мери одражава управо овакву његову лингвогеографску заступљеност.⁹ То добрим делом потврђује и напред наведена грађа из семантичке категорије становника.¹⁰

Разумљиво је отуда што се и различите нормативне граматике одређују према овом суфиксу управо у зависности од његове територијалне распрострањености и продуктивности у појединим семантичким категоријама. Када је реч о категорији становника, нормати-

⁸ Првослав Радић, *Балканистичке појаве на плану суфиксације у микедонском и српскохрватском језику*, докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету у Београду, Београд 1995, стр. 219–220. На обим географске распрострањености овог суфикса указују спорадично и други аутори, исп. Б. Марков, *О наставницима -ана, -лија, -дук и -ција*, Наш језик, књ. VIII, св. 5–6, Београд 1957, стр. 161; М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (Грамањички системи и књижевнојезичка норма)*, I, Научна књига, Београд 1975³, стр. 487.

⁹ Лексикографски материјал, на пример, показује да је овај суфикс, уопштено узевши, претежно заступљен код писаца из Србије (С. Сремац, Ј. Веселиновић, С. Ранковић, Ј. Игњатовић, В. Петровић, Б. Нушић, О. Давичо, Д. Радић, Д. Ђосић), Босне и Херцеговине (П. Кочић, С. Ђоровић, Б. Попић, И. Андрић), Црне Горе (Ђ. Лопичић, М. Далић), а ређе Далмације (С. Матавуљ), или Славоније (А. Г. Матош) (П. Радић, *Балканистичке појаве на плану суфиксације ...*, стр. 221).

¹⁰ Прилично верну илустрацију оваквог стања могла би представљати лингвогеографска карта која укључује насеља и области са српскохрватског говорног подручја уз чије се именичке основе везује суфикс *-лија*, без обзира на то да ли је реч о архаизмима, локализмима, или савременим облицима које прихвата и књижевни језик. На основу овде изнете грађе, на крају рада прилажем једну такву карту која у општим цртама представља обим територијалне распрострањености овог творбеног типа. За ту сврху овде укључујем и презимена, као и надимке на *-лија* (од имена места), на које се спорадично указује у раду. Ови антропоними, наравно, не могу бити поуздан показатељ лингвогеографског стања.

висти се, углавном, задржавају на овом суфиксу, иако са различитим интересовањем. А. Белић ће се, тако, говорећи о суфиксу *-лија*, тек посредно задржати на овој семантичкој категорији, навођењем примера *Бечлија*.¹¹ На другој страни, говорећи о именицама са суфиксом *-лија*, М. Стевановић истиче: „Свакако су најпознатије, и од оних што су очуване у књижевном језику можда најбројније, именице м.р. које означавају становника места или краја с именом у основи и презимена: *Бечлија*, *Будимлија*, *Босанлија*, *Видинлија*. *Зворниклија*, *Мосћарлија*, *Нишлија*, *Новопазарлија*, *Сарајлија* [...]. *Санџаклија*, *Баичељлија*, *Бегђлија*, *Бисерлија*, *Бушатилија*, *Вујаклија*. *Карадагљлија*, *Самоковлија*, *Шешлија*.¹² Стевановић, међутим, указује и на то да се већина ових именица „све ређе среће у употреби“, наводећи да је над етником *Мосћарлија* скоро потпуно преовладао *Мосћарац*, као и *Босанац*, *Новопазарац* уместо *Босанлија*, *Новопазарлија*.¹³ Вероватно је то разлог што се у граматици Ж. Станојчића и Љ. Поповића међу неколико основних суфикса из ове семантичке категорије, укључујући и стране, не наводи суфикс *-лија*.¹⁴

Хрватски граматичари ће, такође, укључивати суфикс *-лија* у нормативни творбени систем. Т. Маретић ће, тако, унети овај суфикс у своју граматику најпре управо само у категорији *nomina originis*,¹⁵ док ће тек у каснијим издањима бити укључене и друге семантичке категорије у којима учествује овај суфикс.¹⁶ И граматика хрватског књижевног језика групе аутора укључује овај суфикс претежно у категорији становника (нпр. *Маглајлија*, *Нишлија*, *Сарајлија*), уз напомену да он припада оним суфиксима који у овој категорији више нису продуктивни.¹⁷ Темелјнију анализу изведеница са овим суфиксом даће С. Бабић, истичући да је овај суфикс, уопштено узевши, продуктиван, те да се њиме могу градити нове речи, како од домаћих

¹¹ Александар Белић, *Савремени српскохрватски књижевни језик, II део: Наука о грађењу речи*, Научна књига, Београд 1949, стр. 76.

¹² М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик ...*, стр. 486.

¹³ Исто.

¹⁴ Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика. Уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд — Завод за издавање уџбеника, Нови Сад, 1992, стр. 130–131.

¹⁵ Т. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1921⁶, стр. 220.

¹⁶ Исп. Т. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb 1963³, стр. 307, 348.

¹⁷ Eugenija Barić, Mijo Lončarić, Dragica Malić ... *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb 1979, стр. 249.

тако од страних основа, али да се у категорији становника јавља мали број стилски необележених изведеница са овом творбеном морфемом.¹⁸

И поједине студије из области грађења речи позабавиће се питањем статуса суфикса *-лија* у овој семантичкој категорији, али су, стиче се утисак, и овде ставови аутора неуједначени. Б. Марков ће, тако, констатовати да је овај суфикс у неким образовањима постао толико одомаћен да се тешко може заменити другим суфиксима, као у етницима *Сарајлија* и *Санџаклија*, иако аутор не пропушта да истакне „да је број таквих примера незнатан“.¹⁹ Да овај суфикс „није потпуно изгубио своју продуктивност“, аутору показују и неки новији примери, међу којима и *Паризлија*.²⁰ И М. Пешкан укључује овај суфикс међу оне који граде имена становника, али се на томе посебно не задржава, напомињући да ова творбена морфема „нема знатније продуктивности“.²¹ Говорећи о овом суфиксу у српскохрватском језику, С. Стаховски указује на његову непродуктивност, допуштајући његово изразитије присуство управо у категорији становника, где су обично присутни и конкурентни суфикси, исп. *Бечлија* / *Бечанин*, *Босанлија* / *Босанац* / *Бошњак*, *Будимлија* / *Будимац*, *Мосћарлија* / *Мосћарац* / *Мосћаранин*, *Новојазарлија* / *Новојазарац*, *Парижлија* / *Парижанин*, *Стамбодлија* / *Стамбодлин*, *Видинлија* / *Видинац*, *Зворниклија* / *Зворничанин*.²²

Из овог се види да је у оваквим анализама углавном избегнуто шире укључивање појединих нормативистичких питања, на пример питање односа дијалекатског и наддијалекатског на плану грађења етника. Па и тамо где су оваква питања експлицитно постављена, на пример на хрватској страни, лингвисти су о овоме имали опречна мишљења. Тако је Д. Брозовић својевремено истицао потребу да се

¹⁸ Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. Nacrt za gramatiku*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1986, стр. 187–188, 193. Аутор овде не доноси више од онога што је изнео у једном ранијем раду: Stjepan Babić, *Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskom književnom jeziku*, Onomastica jugoslavica, 6, Zagreb 1976, стр. 172–173 (в. и тамо наведену литературу).

¹⁹ Б. Марков, *О настѡавцима -ана, -лија, -дук и -џија ...*, стр. 161.

²⁰ Исто, стр. 162.

²¹ Митар Пешкан, *О грађењу имена сѡановника у односу на имена земаља и места*, Наш језик, књ. IX, св. 5–6, стр. 200. Аутор, при том, упућује на поменути рад Б. Маркова.

²² Stanisław Stachowski, *Przyrostki obcego pochodzenia w języku serbochorwackim*, Uniwersytet, Kraków 1961, стр. 43.

у тадашњи правопис унесу „*svi poznati i utvrđeni etnici*“ са дијалекатског терена,²³ док ће касније С. Бабић истицати потребу нормирања и ове творбене категорије.²⁴ Ипак, неоспорна је потреба да се у књижевном језику и сами начини творбе етника, у одређеној мери, где је то могуће и потребно, издигну изнад дијалекатског. Уосталом, до тог питања водиле су и друге анализе ове творбено-семантичке категорије. Једна од њих односи се на стилистички статус ових образовања. Јер, уочавајући потребу за укључивањем стилистичког аспекта у анализама овог типа, граматичари су се, макар и посредно, поново морали дотаћи нормативистичких питања.

Као што је случај са знатним бројем образовања на *-лија* уопште, и у овој категорији се могу забележити извесна стилска обележја, у односу, на пример, на синонимна, истокоренска образовања са конкурентним домаћим суфиксом. Низ аутора указује на ову чињеницу. Тако, М. Стевановић у изведеници *Мосџара.лија* препознаје „шашљив призвук“ у односу на *Мосџарац*.²⁵ а „извесна фамилијарност, одн. извесно иронизирање“²⁶, које Б. Марков уочава код појединих облика на *-лија* из других семантичких категорија, не може се искључити и код неких облика из ове семантичке категорије. Граматика групе хрватских аутора експлицитно издваја један број облика на *-лија*: „*Maglaj — Maglajlija, Niš — Nišlija, Sarajevo — Sarajlija ...*“, након чега помало непрецизно констатује: „*Ostale izvedenice sa sufiksom -lija stilski su obilježene, npr. Bêč — Bêčlija i s alternacijom z.ž: Pàriž/Parižlija*“.²⁷ С. Бабић истиче да су образовања овог типа у великој мери стилски обележена (нпр. *Бêч.лија*, *Париз.лија*), те да застаревају и у народним говорима бивајући потискивана домаћим суфиксима.²⁸ На стилској вредности оваквих етника и екстралингви-

²³ Dalibor Brozović, *Neki etnici u novom izdanju „Pravopisa“*, Jezik, 2, Zagreb 1952, стр. 54–56.

²⁴ Stjepan Babić, *Prezimana, toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku*, Jezik, 5, Zagreb 1975–1976, стр. 142–143.

²⁵ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик ...*, стр. 486.

²⁶ Б. Марков, *О настѡавцима -ана, -лија, -дук и -уија ...*, стр. 162.

²⁷ Е. Barić, М. Lončarić, D. Malić ..., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika ...*, стр. 249.

²⁸ S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku ...*, стр. 183. Бабић овде наводи један број образовања „od imena mjesta krajeva u kojima su bili Turci“: *Бешин.лија*, *Чешњак.лија*, *Даздѡр.лија*, *Добѡј.лија*, *Какань.лија*, *Кремлен.лија*, *Комѡр.лија*, *Маглѡј.лија*, *Ниш.лија*, *Рамѡн.лија*, *Сарај.лија* и *Сѡражеслан.лија*, уз напомену да се само мањи број ових облика употребљава у књижевном језику (188). У једном ра-

стичким факторима њихове творбено-семантичке диференцијације, у условима језичких разлика „između muslimanskog grada i pravoslavnog sela“ у некадашњој БиХ, задржао се својевремено и Д. Брозовић.²⁹

На другој страни, и речници српскохрватског језика који су, у већој или мањој мери, тежили да на одређени начин буду (и) нормативни, морали су у оквиру своје лексикографске апаратуре одредити статус ових образовања. То нам показује већ Вуков *Српски рјечник* (1852) који уз изведенице на *-лија* често упућује на синониман облик са домаћим суфиксом („vide“). Тако се *Босанлија* (поез.) упућује на *Бодшњак*, *Будимлија* на *Будимац*, *Мосћарлија* на *Мосћарац*, *Новопазарлија* (поез.) на *Новопазарац*; уз *Бечлија* и *Мисирлија*¹ се као паралелни облици („cf.“) наводе *Бечанин* и *Мисирац*, а *Видинац* и *Видинлија* представљени су равноправно, у двострукој одредници, један испод другог. У једном броју примера, уз: *Јањоклија*, *Јегрелија* (поез., „ст.“), *Сарајлија*, *Шамлија* (поез.), у тумачењу се не даје форма са конкурентним суфиксом, већ се наводи „Einer von [...]“ Јањок, Јегар, Сарајево, Шам, што је, на сличан начин, учињено и уз одредницу *Нишлија* („човек из Ниша“). Супротно овоме, уз одредницу *Сарајевац* упућује се на *Сарајлија*.³⁰

На сличан начин одређује статус ових облика РМС, наш савремени нормативни речник, укључујући низ оваквих облика, претежно оне који су у чешћој употреби. Међу тумачењима уз овакве одреднице налазимо следеће лексикографске поступке:

а) Изједначавање са синонимном одредницом која има конкурентан суфикс: „*Бечлија* = Бечанин“, „*Паризлија* м = Парижанин“, односно паралелно навођење ових облика у оквиру одреднице: „*Новопазарац*, -рца и *Новопазарлија* м онај који је из Новог Пазара“, „*Парижанин* и *Паризлија* м = Паризлија човек из Париза“;

б) Описно тумачење одреднице, без навођења одговарајућег синонимног облика са конкурентним суфиксом, односно без упућивања на њега: „*Санџаклија* м човек из Новопазарског Санџака“, „*Сарајлија* м човек из Сарајева“, „*Стамболија* м човек из Стамбола“, „*Шамлија* м становник Шама“;

нијем раду Бабић наводи и пример *Касабалија* (: Нова Касаба, вероватно из власеничког, тј. тузланског краја) (*Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskom književnom jeziku* ..., стр. 166).

²⁹ D. Brozović, *Neki etnici u novom izdanju „Pravopisa“* ..., стр. 55.

³⁰ Уз *Стамболија*¹ упућује се на *Паризграђанин*, уз *Рџкалија* („људи који у говору заносе [...]“ наводи се „cf. Рџка“, уз *Кија Осјеклија* („ст.“) дати су само стихови: „Ценерао Кија Осјеклија ! Он отиде шеер Бајној луци ...“.

в) Одвојено навођење синонимних облика са конкурентним суфиксима, у оквиру различитих одредница, — без упућивања једног облика на други: „**Нишевљанин** м [...] човек из Ниша“. „**Нишлија** м човек из Ниша“.³¹

Наши правописни речници такође укључују овакве облике у своје регистре, иако не разматрају непосредно питање њихове стандардизације, што је и разумљиво с обзиром на то да ова материја превазилази правописна питања. Ипак, осврнућу се кроз сумарни табеларни преглед на нека решења која нуде поједини правописни речници, мада је, и методолошки узевши, на основу тога тешко извлачити неке општије закључке, како због различитих обима ових речника тако и због различитог одабира ове грађе, саображене прстежно правописним решењима:³²

Белић 1950	Матица 1960	Симић 1993	Матица 1994
—	<i>Саџак.лија</i>	<i>Саџак.лија</i>	
—	<i>Сарај.лија</i>	<i>Сарај.лија</i>	<i>Сарај.лија</i>
<i>Беч.лија / Бечанин</i>	<i>Бечанин / Беч.лија</i>	—	—
—	<i>Маглајац / Маглај.лија</i>	<i>Маглајац / Маглај.лија</i>	<i>Маглајац / Маглај.лија</i>
<i>Нишевљанин / Нишлија</i>	<i>Нишевљанин / Нишлија</i>	<i>Нишлија</i>	<i>Нишлија / Нишевљанин, „мање об.“</i>
—	<i>Новојазарац / Новојазар.лија</i>	<i>Новојазарац / Новојазар.лија</i>	<i>Новојазарац / Новојазар.лија, „ређе“</i>
—	<i>Парижанин / Париже-, Париз- лија</i>	—	<i>Парижанин / Паризлија, „шаљ. и ирон.“</i>

³¹ Релативно ограничена заступљеност образовања из ове семантичке категорије у РСМ не даје могућност да се са аспекта лексикографских квалификација подобије сагледају њихове стилске компоненте. Ипак, уз *Река.лија*. у РСМ ће, између осталог, стајати да је реч о *народном* и *застарелом* облику (иако без навођења синонимне, неутралне форме). И у РСАНУ међу одредницама налазимо *застареле* (*Београдлија / Београђан.лија, Будимлија, Видин.лија*), или *народне* облике (*Босанлија*). (В. П. Радић, *Балканислички суфикси као стилска средства* .... стр. 148, 149).

³² Грађа је узета из следећих правописа: А. Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Просвета, Београд 1950, стр. 1–548, *Правопис српскохрватског*

Падају у очи нека нормативистичка решења, па и одређене неуједначености међу њима. Најпре, само са суфиксом *-лија*, без дублета, у табели се јављају облици *Санџаклија* и *Сарајлија*. Занимљиво је да се уз облик *Сарајлија* нигде не укључује његов дублет *Сарајевац*, чак ни уз евентуалну напомену да је, на пример, реч о реџем, мање обичном облику, што се за поједине етнике експлицитно истиче.³³

Чини се, ипак, да не постоје аргументи за општи прогон облика *Сарајевац* из српског књижевног језика јер је он засведочен у многим српскохрватским речницима. Тако, већ Вуков *Српски рјечник* из 1852. године доноси овај облик, мада уз упућивање на одредницу *Сарајлија*. У речнику ЈАЗУ такође наилазимо на одредницу *Сарајевац*, уз тумачење: „isto što Sarajlija“ (по једна потврда из 17. и 18. века), а уз одредницу *Сарајлија*: „čovjek iz Sarajeva; vidi Sarajac i Sarajevac“ (потврда из 17. века). Ивековић-Брозов речник такође доноси оба облика и то са готово равноправним међусобним упућивањем („vidi“) једног на други.³⁴ Ристић-Кангрин речник, по Вуковом моделу, доноси облик *Сарајевац* са упућивањем на одредницу *Сарајлија*.³⁵ Дијалектолошки речник Г. Елезовића, који у ову проблематику уноси став србијанског идиома, доноси оба облика са равноправним статусом. Није, међутим, неважна чињеница да су сви примери уз одредницу *Сарајлија* преузети из корпуса народне поезије. (Уз облик са домаћим суфиксом нису наведени примери.) Из овог, свакако, не произилази закључак да се облику *Сарајевац* може одузети свако право „грађанства“ у књижевном језику. Нормативисти нису до сада пружили никакве аргументе за овакав свој став. Додуше, по неки усамљен глас је указивао на равноправни статус ових облика. Тако, Станић-Морачићев језичко-правописни речник експли-

---

књижевног језика (са правописним речником), Матица српска, Нови Сад — Матица хрватска, Загреб, 1960, стр. 1–832, Р. Симић, Ж. Станојчић, Б. Остојић ..., *Правопис српскога језика са речником*, ЧИП „Штампа“, Београд — ИТП „Универс“, Никшић, 1993, стр. IV–548, Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српскога језика*, Матица српска 1994, стр. 1–504.

³³ И у Боранићевом правопису такође налазимо само *Сарајлија*, иако на другој страни бележимо искључиво *Маглајац*, *Нишкељанин* и *Парижанин* (D. Boganić, *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1947⁹). Да и у савременом хрватском књижевном језику није прихваћен облик *Сарајевац* (као и *Нишкељанин*), експлицитно потврђује С. Бабић (*Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku ...*, стр. 188).

³⁴ F. Iveković, I. Broz, *Rječnik hrvatskoga jezika. I–II*, Zagreb 1901.

³⁵ Светомир Ристић, Јован Кангрга, *Речник српскохрватског и немачког језика (други део, српскохрватско-немачки)*, Београд 1928.

цитно констатује да је „teško reći šta je običnije: *Sarajevac* ili *Sarajlija* jer su oba ova oblika u čestoј upotrebi“.³⁶

Друго, чињеница да је реч о турској основи, па и адаптираној турској изведеници у целини, не обавезује нормативисте на прихватање искључиво турског суфикса, нарочито уколико се као конкурентан јавља и неки од домаћих суфикса. (РЈАЗУ показује да се облик са домаћим конкурентним суфиксом јавља у истом веку.) То одговара нормативистичком принципу по ком, насупрот прихваћеној страниј лексеми, њена лексичка породица треба да се гради првенствено творбеним начинима језика примаоца,³⁷ у шта се могу укључити и овакве стране основе, па и саме стране изведенице — етници. Додуше, већ дуго у српској науци о језику постоји нешто другачији нормативистички став, ослоњен на вуковску линију (Вук–Маретић и даље до данашњих дана), који истиче да, ако нам не смета страна основа, не треба да нам смета ни страни суфикс.³⁸ То, делом, показује дублет *Новојазарац* / *Новојазар.лија* (тур. pazar). Ипак, такав нормативистички језички приступ на примерима етника типа *Сарај.лија* показује слабости.

Треће, ако је овде реч о уступку пред професионалним фактором и формирању значења 'м у с л и м а н који живи у Сарајеву, или је из Сарајева', што тек у најновије време, у следећој БиХ по први пут можда може имати смисла, — то у српском књижевном језику утолико пре актуализује потребу за обликом *Сарајевац*, додуше, сада са нешто другачијим, унеколико специјализованим значењем. Уз неизбежно ослањање на екстралингвистичке факторе, такав развој значења је, додуше, још одраније био назначен, што нам потврђује једно давнашње запажање Д. Брозовића: „Обићан је етникум *Sarajlija* [...], али ће селјаци [= Срби, П. Р.] на исток од Сарајева рећи: *Sarajevac* [...]“.³⁹ Реч је, дакле, о национално- (или тачније конфе-

³⁶ Milija Stanić, Damjan Moračić, *Jezičko-pravopisni savetnik*. „Rad“, Beograd, 1981, стр. 109.

³⁷ В. о томе: S. Babić, *Prezimenā, toponimi, etnici i kletici u književnom jeziku* .... стр. 142.

³⁸ То начело се, ипак, недоследно примењује, бар када је реч о турским суфиксима (исп. бројна упућивања изворних турских облика на хибридни облик у РМС, типа *ај.лјкчија* в. *ај.лчар*, *бар.лија* в. *бар.шар*, *бџаџија* в. *бојар* итд.). О томе в.: Првослав Радић, *Из проблематике творбе речи у српском књижевном језику*, *Нормативистички аспекти*, Знамен, 2, Филозофски факултет у Петрињи, Петриња 1995, стр. 47–56 (посебно 50–52), в. и тамо наведену литературу.

³⁹ D. Brozović, *Neki etnici u novom izdanju „Pravopisa“* .... стр. 56.

сионално-) -симболичкој функцији творбене морфеме, у овом случају суфикса *-лија*, на једној, и суфикса *-(а)и*, на другој страни. То потврђују, не случајно, управо примери из муслиманске народне поезије, одакле је и потекла подршка у правцу развоја конфесионалног обележја суфикса *-лија*, макар су они понекад били тек резултат одређених поетичких законитости у оквиру риме и, посебно, метрике (исп. десетерачке стихове које доноси РЈАЗУ уз одредницу *Сарај.лија*: „Udari ti sila u svatove, čudna sila Đerzelez Alija sa njegovih trista Sarajlija“). Зато не изненађује ни дефиниција из РСАНУ у вези са одредницом *Босанлија* („м нар.“): „Босанац, обично муслиман“. Уосталом, и неки најновији нормативистички захвати у оквиру тзв. „босанског“ језика на путу су да утемеље овакво стање.⁴⁰ На другој страни, у овакав екстралингвистички миље добро се уклапају и стилске одлике појединих облика са овим суфиксом у народним говори-ма.⁴¹ Због свега тога, већ дуго се намеће потреба потпунијег семантичког тумачења и облика *Сарајлија*.

Најзад, укључивање облика *Сарајевац* (: Сарајево) имало би оправдања и са морфолошког аспекта. Наиме, етници на *-(а)и* чести су од ојконима средњега рода са финалним основинским *в* (које припада придевском суфиксу *-ов/-ев*), типа *Ваљево*, *Лайово*, *Драгичево*, *Ракићово*, *Кончарево*, *Милошево*.⁴² Зато, прихватање етника *Сарај.лија* од већ посрбљеног облика *Сарајево*, који би по унутарјезичким законитостима нормално морао градити етник суфиксом *-(а)и*, значи поновно подлегање турцизирању (*сарај-* : *сарај-ли* : *Сарај.ли-ја*).

⁴⁰ Искључиво облик *Ниш.лија*, као и *Сарај.лија*, *Беч.лија*, *Маглај.лија*, доноси правопис аутора Сенахида Халиловића (*Pravopis bosanskoga jezika*, Прерод, Сарајево 1996, стр. 1–626). Један ранији правопис издат у Сарајеву такође ће предлагати искључиво *Ниш.лија*, *Сарај.лија*, али ће поред турских суфикса дозвољавати и домаће суфиксе у образовањима *Бечанин* и *Маглајац* (Svetozar Marković, Mustafa Ajanović, Zvonimir Diklić, *Pravopisni priručnik srpskohrvatskog – hrvatskosrpskog jezika*, „Svjetlost“, Сарајево 1972).

⁴¹ На дијалекатском плану такве карактеристике су много уочљивије. Тако, Алексинчани, који су дуго били погранична варош у Србији, према Турској, Нишлије и данас шаљиво-иронично и пејоративно-иронично зову *Турч.лијама* (Срби из Босне муслимане зову пејоративно *балијама*, где је *-лија* тек завршетак). Из таквих облика издвојено се експресивни суфикс *-лија*, што најбоље потврђује његова хиперпродуктивност у образовањима типа *Мађар.лија*, *Хрват.лија*, која сам бележио у Поморављу (исп. и *Арнош.лија* из напред наведене грађе). Питање је да ли су и у којој мери овакве стилско-семантичке компоненте заступљене у етницима *Маглај.лија* (: Маглајац), *Беч.лија* (: Бечанин), *Новопазар.лија* (: Новопазаран) и др.

⁴² Исп. и: S. Babić, *Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskom književnom jeziku* .... стр. 159.

Штавише, облик *Сарајевац* би и на творбеном плану довео до веће хомогенизације творбених основа које учествују у грађењу лексичке породице од корена *Сарај-*. Јер наши правописни и други речници, када је реч о овом корену, обично нуде форме са различитим типовима основа у основном облику (ојконим), у етнику, његовој моционој форми и ктетику, исп. *Сарај-ев-о* : *Сарај-ија*, али — *Сарај-ки* (Матица 1960, Симић 1993)⁴³ и — *сарај-ев-скӣ* (Матица 1994; РСМ) : *сарај-скӣ* (РСМ). При том, поједини речници који доносе облик *Сарајевац* (нпр. Ивековић-Брозов, Ристић-Кангрџин), по моционом паралелизму, укључују и облик *Сарајевка*. Облик *Сарајевац* би лако, дакле, могао утицати на уједначавање творбених основа у овим категоријама (нпр. *Сарајево* — *Сарајевац* / *Сарајевка* — *сарајевски*).

Такође је занимљив паралелизам *Нишевљанин* / *Нишлија* који је у прва два правописа (Белић 1950, Матица 1960) прихваћен уз давање предности првом облику.⁴⁴ Матични правопис из 1994. године даће у оквиру дублета предност облику *Нишлија*, док ће Симићев правопис, ослонивши се на савремену праксу, предложити тај облик као једино решење. Стилско-семантички однос између ова два облика, међутим, није довољно јасан, што показују и потпуно супротни ставови приређивача правописа (исп. и *Бечанин* / *Бечлија*). То донекле илуструју и наши речници. Тако, РСМ равноправно укључује облике *Нишевљанин* и *Нишлија*, са истим значењским тумачењем ('човек из Ниша'), али без упућивања једне одреднице на другу. РСАНУ, међутим, предност даје облику *Нишлија*¹ и на ову одредницу упућује лексеми *Нишевљанин*, којој даје квалификацију покрајинског облика. Међутим, док уз одредницу *Нишевљанин* стоји више српских извора (М. Ђ. Милићевић, С. Мијатовић, С. Поповић), уз одредницу *Нишлија*¹ није дат ни један извор. Очито је реч о неуједначеном језичком осећању приређивача у вези са овим обликом, а вероватно и различитим нормативистичким приступима. Јасно је, изгледа, само то да је облик *Нишлија* временом постао чешћи и уобичајенији, али, на другој страни, чини се да му се не може одузети извесна колоквијалност, па и експресивност, те да и потреба за јед-

⁴³ Моциона форма суфикса *-ија* на ширем дијалекатском плану је најчешће *-ијка* (исп. *Бечлијка*, *Нишлијка*, Матица 1960), што прати паралелизам суфиксног пара *-ија/-ијка* (Божо Ћорић, *Моциони суфикси у српскохрватском језику*, Монографије, књ. LIII, Филолошки факултет Београдског универзитета, Београд 1982, стр. 155).

⁴⁴ Један ранији Белићев правопис доноси само облик *Нишевљанин* (А. Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, изд. Геца Кон, Београд 1934³).

ним неутралнијим обликом није престала.⁴⁵ Што се тиче облика *Нишевљанин*, тешко је прихватити Бабићево мишљење да он није опстао због тога што је то једини етник са суфиксом *-евљанин*,⁴⁶ јер се у савременом језичком осећању овај облик није могао разликовати од етника типа *Крушевљанин*, *Пожаревљанин*, код којих је ово *-евљанин* завршетак.

*

Могло би се најзад закључити следеће. Чињеница је да се у прошлости суфикс *-лија* у оквиру страних језичких утицаја, из готових турцизама, најпре у именованима турских званичника, а затим и у говору градских потурчењака, лако могао осамосталити (издвојивши, при том, перинтеграцијом и један број својих варијанти), те се спорадично везивати и за домаће, тј. нетурске основе.⁴⁷ И по самом принципу аналитичности, будући способан да замењује више

⁴⁵ Матичин правопис из 1994. године је у том смислу указао на одређене стилско-семантичке диференцијације између појединих дублетних облика, истичући, нпр. за облик *Паризлија* „шаљиву и проничну“ конотацију, што се можда могло везати и за облик *Новоазарлија*, који је оцењен као „ређи“ у употреби.

⁴⁶ S. Babić, *Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskom književnom jeziku ...*, стр. 168.

⁴⁷ Већ овде наведена грађа показује да се етници са суфиксом *-лија* у нас граде, или су се градили, од имена места или области са ширег евро-медитеранског простора који данас захватају различите државе: Турска (*Једренлија*, *Штамболија*), Саудијска Арабија (*Мединелија*), Грчка (*Серезлија*), Румунија (*Ашианлија*, *Варадлија*), Мађарска (*Баишлија*, *Будимлија*, *Јањоклија*, *Осџрогонлија*, *Печујлија*, *Пеиштлија, *Помазлија*), Аустрија (*Бечлија*), Француска (*Паризлија*) (исп. фус. 41 и 48). Овоме се прикључују поједина значајнија медитеранска острва, као Малта (*Малтежлија*), Мореја [Пелопонез] (*Моралија*), Родос (*Родослија*).

Наравно, суфикс *-лија* је опстао у овој функцији и у суседним балканословенским језицима, где у великој мери значи не само житеља области или града, већ и села. Тако је, на пример, у етницима и личним именованима са ширег словеномакедонског терена забележено: *госџиварлија*, *дебарлија*, *качатилија*, *џаланкалија*, *џаишешкалија* (: Патешка Река); *Варошлија*, *Росоклија* (с. Росоки, Дебар) исп. *Крајшовалиев*, *Мајкалиев*, *Балванлиев* (с. Балван, Штип), *Пенушлиски* (с. Пенушино, Штип) (Борис Марков, *Значењето носител на својство во именки со настивки од сџранско џошекто*, Македонски јазик, XXXI, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 1980, стр. 142), као и: *Водњалија* (: Водно), те *Кумановали* (: Куманово), *Рекали* (: Река), уз лична имена, забележено у дефтеру (XVIII–XIX век) хурчијског еснафа из Скопља (Т. Стаматоски, *Македонска ономастички ...*, стр. 165). Исп. и: *Берковцалија* („Јусуф-паша Берковцалијата“, 525), *Русчоклија* („везира си Русчоклијата“, 272), *Софијалија* („Самоил Софијалија“, 274 — моја транслитерација) (Ћордан Иванов, *Български сџарини из Македонија*, Българска академија на науки, Софија 1970, — фототипија).

домаћих суфикса из ове семантичке категорије, суфикс *-лија* се морао понегде наметнути у пракси као добро решење. Довољно је само уочити етнике са различитим домаћим суфиксима од ојконима *Ниш*, које бележи речник ЈАЗУ (слично и у РСАНУ): *Нишанин* (Ј. Т. Мрнавић), *Нишевчанин* (у тимоч.-луж. говору, А. Белић), *Нишевљанин* (М. Ђ. Милићевић), па и *Нишевац* (презиме у Србији), — и насупрот њима је дан. синониман облик *Нишлија* (М. Ђ. Милићевић), па разумети колико се овај последњи, са суфиксом *-лија*, морао лако наметнути као најпрактичнији и најекономичнији. Ако су се, при том, заједно са овим стекли и одређени социолингвистички услови, тј. довољан рок трајања оријенталног начина живота и оријенталних језичких утицаја, тај облик је био предодређен за дуг опстанак. Због тога је у крајевима који су дуго били под оријентом, или где се он и данас осећа, та творбена морфема дуже опстајала у етницима, макар и у конкурентском односу према неком од домаћих суфикса (нпр. *Сарајлија* / *Сарајевац*, *Новопазарлија* / *Новопазарац* и сл.).

Ипак, мало је примера у којима је суфикс *-лија* до данас остао незаобилазан у овој семантичкој категорији. Већина облика са овим суфиксом, нарочито након повлачења Турака и потискивања оријенталног начина живота из низа области, остала је у домену архаизама, локализама, за поетске потребе начињених речи и др. (исп. *Београдлија*, *Осјеклија*, *Шайчалија* и др.).⁴⁸ Дакле, присуство суфикса *-лија* није битније пореметило домаћи творбени систем у овој семантичкој категорији, или боље рећи тек га се периферно дотакло. Разлог за то је најчешће паралелно и упорно опстајање домаћих творбених морфема у оквиру бројних дублета. Тај унутарјезички отпор према страниј творбеној морфемима није био видљив само код домаћих, већ и код турских основа (исп. *(Ново)пазарац* : тур. *paazar*; *Касабљанин* (Н. Касаба): тур. *kasaba*, етн. *kasabali*). У областима које су рано остале без муслиманског становништва тај процес је био темељитији. Тако, од турске речи *köprü* ('мост'), коју налазимо у ојкониму *Ћуџрија* (град на Великој Морави), данас имамо етник *Ћуџричанин*. Штавише, чини се да у овом случају турски модел етника, тј. облик са турским суфиксом *-ли(ја)* (исп. тур. *köprülü* и познато презиме *Ћуџрилић*) код домаћег становништва није ни постојао. Тако, у једном документу из 1832. године, писаном у оближњој Јагодини, на-

⁴⁸ Међу њима је и један број образовања која представљају архаичне, турском језику својствене облике, као *Шамлија* (: Шам, 'Сирија: Дамаск', РМС): *Мисирлија* ('Египћанин', Вук 1852); *Ипеклија* ('Пећанац', РКМД); *Карадаглија* ('Црногорац'), *Ушћулија* ('Скопљанац') (Шкаљ.) итд., а која немају већег значаја за анализу овог типа.

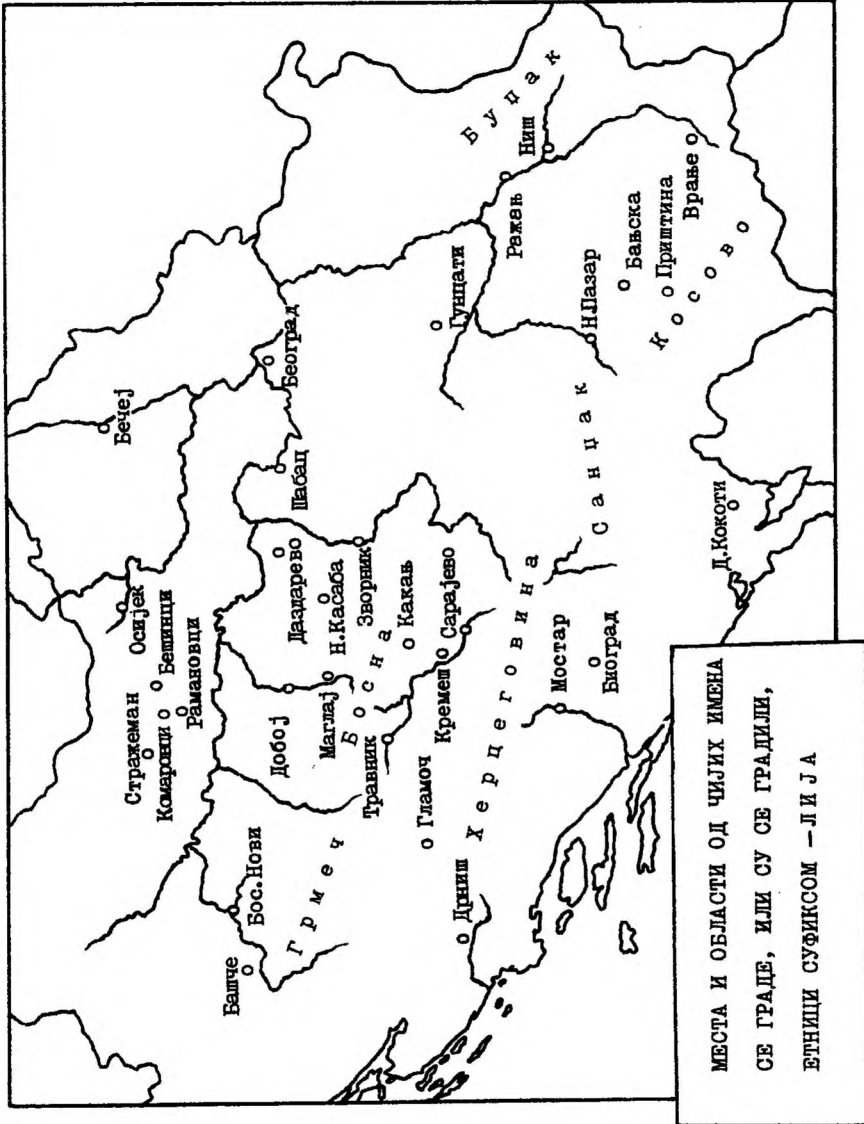
лазимо етник *Ћуџријац* („молити се вашој светлости да *Ћуџријцима* у реченом пољу, орати, забраните.“).⁴⁹ У једном другом документу из исте године, и са истог терена, бележимо етнике *Ћуџринац* („*Ћуџринцима*, [...] јавио сам да се више ни један из њи неби усудио у какав браник отићи“) и *Ћуџријанац* („изјавите и *Ћуџријанцима* најпре нека знаду“).⁵⁰ Дакле, облик *Ћуџрија*, турског порекла, адаптиран као именица женског рода, донео је извесну пометњу у процесу грађења етника, али је засигурно врло рано искључио из творбене комбинаторике управо турски суфикс *-лија*. Разумљиво је, отуда, што суфикс *-лија* на овом терену, у овој семантичкој категорији, није могао ширити своју продуктивност онако како се то, на пример, дешавало у другим областима, или у другим семантичким категоријама. Утолико пре, стандардизација етника са овог терена није доносила проблеме које су доносили етници из неких других области.

Међутим, у светлу национално-симболичких одређења у језику, пре свега у условима међујезичких и међунационалних контаката, творбене морфеме имају понекад посебно место, представљајући често више од онога што оне само граматички значе. Таквих примера има доста управо међу етницима. Тако је етник *Бошњак* (са предсловенском и прединдоевропском основом) у овом веку, а посебно након распада тзв. Авнојевске Југославије, добио нову семантичку, а с њом и национално-политичку специјализацију у односу на етник *Босанац*.⁵¹ Главни лингвистички ослонац оваквој диференцијацији био је тек у томе што се низ пре свега босанских етника од места у којима данас живе претежно муслимани гради управо суфиксом *-ак*, иако словенским по пореклу. Светски медији, по истом моделу, у складу са политичко-стратешким интересима својих влада покушавају данас да сличну диференцијацију наметну између *Косовца* и *Косовара*, иначе синонимних облика у значењу 'становник Косова', — употребљавајући облик *Косовар* у специјализованом значењу 'Ш и п т а р са Косова'. За националну маркираност ове изведенице,

⁴⁹ Бранко Перуничкић, *Град Светозарево, 1806–1915*, Скупштина општине, СИЗ културе, Историјски архив — Светозарево, Београд 1975, стр. 275.

⁵⁰ Бранко Перуничкић, *Горња Ресава (Деспојовица са околином), 1804–1918*, СИЗ културе — Деспотовац, Београд 1989, стр. 261.

⁵¹ Још већу збрку у овом смислу доноси термин „босански језик“, на коме инсистирају „Бошњаци“, а који свакако открива муслиманске претензије на целовиту и унитарну Босну и Херцеговину. При том се, разумљиво, термин *Херцеговина*, ако и Метохија у једном другом контексту, све мање помиње у званичном именовању ове бивше југословенске републике.

чија је основа словенска, послужио је шиптарско-старобалкански суфикс *-ap*. Појачана употреба овог облика у светским медијима очито треба да антиципира нову државно-политичку творевину на Балкану, односно прејудицира политичко решење у сукобу националних интереса између ова два народа.

Етницима су, дакле, понекад својствена додатна, екстралингвистичка значења која се развијају из различитих разлога, али обично тежећи да сачувају, или потцртају одређене етничке и културно-историјске посебности њиховим носиоцима. У такву сферу језичке употребе, видели смо, укључују се активно и творбене морфеме, а међу њима се одавно у тој служби налази и суфикс *-лија*. Утолико пре, овакве облике данас треба опрезније него раније и са више слуха анализирати пре него што се са јасним семантичким статусом укључе у српску норму.

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

а) Студије и чланци

- Stjepan Babić, *Prezimana, toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku*, Jezik, 5, Zagreb 1975–1976, стр. 139–144.
- Stjepan Babić, *Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskom književnom jeziku*, Onomastica jugoslavica, 6, Zagreb 1976, стр. 145–186.
- Dalibor Brozović, *Neki etnici u novom izdanju „Pravopisa“*, Jezik, 2, Zagreb 1952, стр. 54–56.
- Б. Марков, *О насљавцима -ана, -лија, -лук и -ција ...*, Наш језик, књ. VIII, св. 5–6, Београд 1957, стр. 151–170.
- Борис Марков, *Значењето носител на својство во именки со насљавки од сџиранско пошккло*, Македонски јазик, XXXI, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 1980, стр. 137–150.
- Митар Пешикан, *О грађењу имена сџановника у односу на имена земаља и месџта*, Наш језик, књ. IX, св. 5–6, стр. 196–205.
- Првослав Радић, *Балканисџички суфикси као сџиљска средсџтва у срџском књижевном језику (На примеру изведеница са суфиксом -лија)*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 23/2, Међународни славистички центар — Филолошки факултет у Београду, Београд 1995, стр. 143–152.
- Првослав Радић, *Из проблематџике творбе речи у срџском књижевном језику, Нормативисџички асџектџ*, Знамен, 2, Филозофски факултет у Петрињи, Петриња 1995, стр. 47–56.
- Првослав Радић, *Балканисџичке појаве на плану суфиксације у македонском и срџскохрватском језику*, докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету у Београду, Београд 1995, стр. IX–367.
- Petar Skok, *Tvorba imena stanovnika od imena naselja i oblasti*, Jezik, II/3, Zagreb 1954, стр. 65–68.
- Трајко Стаматоски, *Македонска ономасџика*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 1990, стр. 1–336.
- Stanisław Stachowski, *Przyrostki obcego pochodzenia w języku serbochorwackim*, Uniwersytet, Kraków 1961, стр. 1–162.

Божо Торић, *Моциони суфикси у српскохрватском језику*. Монографије, књ. LIII, Филолошки факултет Београдског универзитета, Београд 1982, стр. 1–174.

б) Граматике и правописи

- Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. Nastajanje gramatika*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1986, стр. 1–552.
- Eugenija Barić, Mijo Lončarić, Dragica Malić .... *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb 1979, стр. 1–528.
- А. Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, изд. Геца Кон. Београд 1934³, стр. 1–220.
- Александар Белић, *Савремени српскохрватски књижевни језик. II део: Наука о грађењу речи*, Научна књига, Београд 1949, стр. 1–330.
- А. Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Просвета, Београд 1950, стр. 1–548.
- D. Boranić, *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1947⁹, стр. 1–208.
- А. Н. Кононов, *Грамматика современного турецкого литературного языка*, Академия наук СССР. Москва–Ленинград 1956, стр. 1–570.
- G. L. Lewis, *Turkish*, The English universities press LTD. London 1966, стр. 1–176.
- T. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1921⁶, стр. 1–246.
- T. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb 1963³, стр. 1–692.
- Svetozar Marković, Mustafa Ajanović, Zvonimir Diklić, *Pravopisni priručnik srpskohrvatskog – hrvatskosrpskog jezika*, „Svjetlost“, Sarajevo 1972, стр. 1–272.
- Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српског језика*, Матица српска 1994, стр. 1–504.
- Правопис српскохрватског књижевног језика (са правописним речником)*, Матица српска, Београд – Матица хрватска, Загреб, 1960, стр. 1–832.
- P. Simić, Ж. Станојичић, Б. Остојић .... *Правопис српског језика са речником*. ЧИП „Штампа“, Београд – ИТП „Унирекс“, Никшић, 1993, стр. IV–548.
- Milija Stanić, Damijan Moračić, *Jezičko-pravopisni saveznik*, „Rad“, Beograd, 1981, стр. 1–444.
- Живојин Станојичић, Љубомир Поповић, *Грамматика српског језика. Уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд – Завод за издавање уџбеника, Нови Сад, 1992, стр. 1–400.
- M. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (Грамматички системи и књижевнोजеичка норма)*, I, Научна књига, Београд 1975³, стр. X–654.
- Senahid Halilović, *Pravopis bosanskoga jezika*, Preporod, Sarajevo 1996, стр. 1–626.

в) Речници

- Гордана Вуковић, Љилана Недељков, *Речник презимена Швајцарске (XVIII и XIX век)*, Филозофски факултет у Новом Саду – Институт за јужнословенске језике, Нови Сад 1983.
- Гл. Елезовић, *Речник косовско-међохиског дијалекта*. Српски дијалектолошки зборник, IV (I део) и VI (II део), Српска краљевска академија, Београд 1932–1935.
- F. Iveković, I. Broz, *Rječnik hrvatskoga jezika, I–II*, Zagreb 1901.
- Вук Стеф. Караџић, *Српски рјечник (истуљачен немачкијем и латинскијем ријечима)*. Беч 1852.
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. 1–15. Српска академија наука и уметности, Београд 1959–1996.
- Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Матица српска, (I–III и Матица хрватска), Нови Сад 1967–1976.
- Светомир Ристић, Јован Кантрга, *Речник српскохрватског и немачког језика (други део, српскохрватско-немачки)*, Београд 1928.

- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1–23, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1880–1976.
- Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga druga (K-poni¹), Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1972.
- Михаило Стевановић и сарадници, *Речник језика Пејтра II Пејтровића Његоша*, I–II, Београд–Титоград–Цетинье 1983.
- Hony H. C., *A Turkish-English dictionary*, Oxford 1957.
- Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, „Svjetlost“, Sarajevo 1979⁴.

г) Дијалектолошки и етнографски извори

- Данило Барјактаревић, *Новопазарско-сјенички говори*, Српски дијалектолошки зборник, XVI, Институт за српскохрватски језик, Београд 1966, стр. 1–178.
- Александар Белић, *Дијалектни источне и јужне Србије*, Српски дијалектолошки зборник, I, Српска краљевска академија, Београд 1905, стр. CXII–716 (+ прилози).
- Владимир Бован, *Народна књижевност Срба на Косову и Метихији, Ђрки Ђом*, Јединство, Приштина 1989, стр. 1–410.
- Јакша Динић, *Речник џимљачког говора (други додашак)*, Српски дијалектолошки зборник, XXXVIII, Српска академија наука и уметности и Институт за српскохрватски језик, Београд 1992, стр. 379–586.
- Ћордан Иванов, *Български сџарини из Македонија*, Българска академия на науки, Софија 1970, стр. VIII–704 (фототипија).
- Тихомир Ђорђевић, *Наши народни животи*, 2, Просвета, Београд 1984, стр. 1–352.
- Душан Јовић, *Трстенички говор*, Српски дијалектолошки зборник, XVII, Институт за српскохрватски језик, Београд 1968, стр. 1–240.
- Мирослав Николић, *Говори србијанског Полимља*, Српски дијалектолошки зборник, XXXVII, Српска академија наука и уметности и Институт за српскохрватски језик, Београд 1991, стр. 1–548.
- Бранко Перуничкић, *Град Светозарево, 1806–1915*, Скупштина општине, СИЗ културе, Историјски архив — Светозарево, Београд 1975, стр. 1–1876.
- Бранко Перуничкић, *Горња Ресави (Деспотоваца са околином), 1804–1918*, СИЗ културе — Деспотовац, Београд 1989, стр. 1–992.
- Наталија Петровић, *Главније фонетске особине неких српских говора у Мађарској*, Прилози проучавању језика, 15, Институт за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад 1979, стр. 71–100.
- Stjepan Sekereš, *Govor Požeške kotline*, Зборник за филологију и лингвистику, XIX/1, Матица српска, Нови Сад 1976, стр. 173–248.

Резюме

Првослав Радич

СУФФИКС *-ЛИЯ* В ОБРАЗОВАНИИ НАЗВАНИЙ ЖИТЕЛЕЙ ПО МЕСТУ ИЛИ ОБЛАСТИ

В настоящей статье разбирается этот суффикс (турецкого происхождения) с точки зрения нормативной. В общем этот суффикс хорошо обслуживает данную семантическую группу. Всё же он иногда отличается дополнительной внеязыковой значимостью. Автор как раз разбирает эту характерную черту суффикса.

ЉУДМИЛ СПАСОВ
(Скопље)

РЕЗУЛТАТИВНА АСПЕКТНА КОНФИГУРАЦИЈА ИЗРАЖЕНА ГЛАГОЛИМА СА СУФИКСОМ -ОС-А/-С-А У МАКЕДОНСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊЕНИ ЕКВИВАЛЕНТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Тема овог рада је разматрање значења македонских глагола са суфиксима -ОС-А/-С-А и њихових еквивалената у српском језику, као на пример: *црвјоса — Властајла ги црвјоса јабољкајла. (мак.) — црвљајти (се) — Влаги је учинила да јабуке црвљајв. (српски); дрвоса — Ракијајла го дрвоса. (мак.) — удрвијти се (дрвосајти се) — Ракија га је удрвила (дрвоса се од ракије) (српски); каменоса (мак.) — (о)скаменијти (се) (српски) и т. д.*

Посебан интерес представља начин на који се искази у којима глаголи са овим суфиксом у македонском језику изражавају резултативну конфигурацију, т.ј. ону која показује резултатно стање, остварују у српском језику. Циљ рада је да се види и који су искази, са повратним глаголима (са *се*) или са неповратним глаголима (без *се*), узимани као конститутивно полазиште у македонском, а који у српском језику. Ово разграничавање би представљало допринос расветљавању значења глаголске категорије, као и расветљавању неких такозваних *балканских карактеристика* ове категорије у српском језику.

1. Предмет овог чланка су видске карактеристике македонских глагола лексема типа: *брад-ос-а; крв(ј)-ос-а; крси-ос-а; мољ-ос-а; мувл-ос-а; пейел-ос-а; ничк-ос-а* и сл. и њихова употреба у реченици осветљена у односу на њихове српске језичке еквиваленте. Сви су ови македонски глаголи свршеног вида, с тим што у њиховој видској конфигурацији (семантички сложен видски тип) доминира појам тренутности. Суфикс *-ос-а* је иначе у оваквим глаголским образовањима преузет из новогрчког језика; ради се, наиме, о грчким глаголима који у првом лицу јединине садашњег времена имају наставак *-ωσ-ω*, док у аористу у првом лицу имају наставак *-ωσ-α*, а који су у већини случајева изведени од именица и придева (в. Аргировски, 1993: 28). Оно шта повезује ове глаголе са именицама (а у малом броју случајева са прилозима) је њихова једнака основа, уп. с горе наведеним

примерима: *брад-а*; *крв*; *крст*; *мољ-а*; *мувл-а*; *пейел*; *ничк-ум*. У даљем излагању овај модел свршених по виду глаголских лексема помињаћемо као балкански модел. Насупрот њему, у македонском језику постоји паралелна словенска серија одговарајућих образовања, позната и другим словенским језицима. а та подразумева изражавање свршене видске информације или префиксима, уп.: *вамѿир-ос-а* — *с-/ѿо-вамѿир-и*; *дрво-с-а* — *з-дрв-и*; *бел-ос-а* — *ѿо-бел-и*; *рѣ-ос-а* — *за-рѣа¹*, или перифрастички, синтагмом у којој је први члан помоћни глагол (*на*)*ѿрави*, а други каква именичка или придевска реч: *бој-ос-а* — *наѿрави (со) боја*; *малѿер-ос-а* — *наѿрави (со) малѿер* итд.

2. Глаголске лексеме са суфиксом *-ос-а*; јављају се у великом броју у македонском језику, посебно у разговорном. Наводећи списак неких од ових глагола (који је сачињен према македонском правописном речнику), бележимо на левој страни македонску лексему, а на десној њену српску паралелу:

бабуњ-ос-а	под-бух-и-у-ти
бигор-ос-а	ухватити креч
бран-ос-а	из-дрљ-а-ти; о-дрљ-а-ти
брашно-с-а	у-брашњав-и-ти (се)
вампир-ос-а	по-вампир-и-ти се
вар-ос-а	о-креч-и-ти
гнид-ос-а	постати гњидав; добити гњиде
дрво-с-а	о-дрвен-и-ти се
зид-ос-а	об-зид-а-ти
јаглен-ос-а	у-гљен-ис-а-ти
кан-ос-а	обојити каном
крст-ос-а	у-крст-и-ти
мувл-ос-а	у-буђ-а-ти (се)
пљачк-ос-а	о-пљачк-а-ти
рђ-ос-а	за-рђ-а-ти
црв-ос-а	у-црвљ-а-ти

Анализа која следи иде у правцу македонски ⇒ српски, што значи да је македонски језички материјал узет као полазна база, а конфронтација једног језичког материјала с другим срачуната је на то да се открију међусобне сличности и разлике.

¹ О улози префикса при образовању појединих глагола в. Грицкат 1957/58. и, посебно, Грицкат 1966/67. где она уводи појам граматичке (чисте) перфективизације, помоћу префикса код неких глагола, уп. парове *резати* — *урезати*, *ронити* — *уронити* итд.

3. Анализа:

⇒ Примери употребе: *мак. Ракијаџа му го бабуџоса лицеџо.* — *Бабуџоса од ракија.* — *ср. Ракија је учинила да му лице њодбухне.* — *Подбухнуо је од ракије;* *мак. Бигорнаџа скојска вода, го бигороса џенџереџо.* — *ср. Кречна скојска вода учинила је да лонаџ ухвџаџи креч.* — *Од кречне скојске воде, лонаџ је ухвџаџио креч.;* *мак. Посеџаџа на водениџаџа го брашносa.* — *ср. Посеџа м.лнџу учинила је да се убрашњаџи.;* *мак. Теџкиоџи живоџи џамџироса многу луџе.* — *ср. Теџак је живоџи учинио да се многи људи џоџамџире.;* *мак. Го судоса двоџоџи.* — *ср. Обзидао је двоџиџиџе.;* *Ги крџиџоса џиџиџиџе.* — *ср. Укрџиџио је даске.;* *мак. За кусо време џљачкоса сџ џиџо можеше.* — *ср. Оџљачкао је све џиџо је могао за краџко време.;* *мак. Долгоџо неораџе му го рџџоса џлџоџи.* — *Дуго неораџе учинило је да му џлџу зарџа.*

Пре него што пређем на анализу материјала, у неколико реченица желим да објасним концепцију глаголског вида од које се полази при анализи примера. Наиме, природни језици користе механизме семантичке деривације за стварање изведених структура од простијих, то значи да се у односу на глаголским вид стварају комплексне структуре, конфигурације, полазећи од два проста вида: свршени (моментни) и несвршени (континуативни) (в. Karolak 1991; Karolak 1994).

Вид (аспект) се схвата као унутрашње својство појмова означених лексичким морфемама, а конкретни појмови припадају, с једне стране, свршеном, а с друге несвршеном виду. Консеквенца оваквог схватања је да сваки елеменат који учествује у творби речи, значи сваки елеменат декомпоноване структуре, има статус језичке јединице, а то значи да може учествовати самостално, или у комбинацији с другим елементима у другим структурама.²

Прости видови (моментни или континуативни), један или други, доминирају над сложеним видовима, т.ј. конфигурацијама. У том смислу, постоје конфигурације са моментном доминантом, као и конфигурације са континуативном доминантом (в. Спасов 1997).

Анализа примера:

⇒ Глаголске лексеме у македонским реченицама састављене су од континуативних корена са одговарајућом видском информацијом: *бабун-; бигор-; бран-; брашно-; свамџир-; вар-; гнид(а)о-; дрво-; суд-;*

² И поред, понекад, чак и веома различитих дефиниција морфеме, аутори се редовно слажу у томе да је то синтагматска јединица са особиним комбиновања. У овом смислу в. радове Гортан-Премк 1996 и Гортан-Премк 1997.

јаглен-; кан(а)о-; крсѝ-; мувл(а)о-; њљачк(а)о-; 'рѣ(а)о-; црв + суфикс -ос/-с- са моментном аспектном вредношћу + суфикс -а. без аспектне вредности, значи, у складу с нашом теоријом, представљају резултативну конфигурацију сложених троморфемских семантема првог степена.

На српској страни ситуација је сложенија: информацију резултативне конфигурације дају следеће глаголске лексеме *о-њљачк-а-ѝи*, *у-крсѝ-и-ѝи*, *о-зид-а-ѝи* односно, идући редом, *о-* представља префикс с моментном аспектном вредношћу *-њљачк-* представља континуативни корен, *-а* представља суфикс без аспектне вредности, значи ради се о резултативној конфигурацији сложене троморфемске семантеме првог степена; *у-* представља префикс с моментном аспектном вредношћу, *-крсѝ-* представља континуативни корен, *-и* представља суфикс без аспектне вредности, значи ради се о резултативној конфигурацији сложене троморфемске семантеме првог степена; *-о* представља префикс с моментном аспектном вредношћу. *-зид-* представља континуативни корен, *-а* представља суфикс без аспектне вредности, значи ради се о резултативној конфигурацији сложене троморфемске семантеме првог степена. Друга група примера резултативну карактеристику добија тек у синтаксичкој структури са облигаторним левим чланом *учиниѝи да ... му лице њодбухне; ухваѝи креч; убрашњави_се; њовамѝири_(се); зарѣа*. Леви члан *учиниѝи да ...* представља експонент каузативизације и у истом моменту остварује синтаксичку каузативизацију некаузативних глагола, као што су горе наведени. Према томе, разликујемо четири модела подложних каузативизацији: синтетичке глаголске низове, глаголске лексеме с творбеном морфемом *се*, декомпоноване предикате и отворене синтаксичке конструкције. Другим речима, резултативну конфигурацију, изражену различитим начинима, можемо да сведемо на заједничку парафразу **ДЕСИЛО СЕ НЕШТО, ЧЕМУ ЈЕ „КРИВАЦ“ НЕКО ИЛИ НЕШТО, ШТО ЈЕ ПРОУЗРОКОВАЛО ТО ДА ЈЕ ПОЧЕЛО ДА ПОСТОЈИ СТАЊЕ Р**. Рецимо: пијење ракије је учинило да му је лице подбухло; кречна вода је учинила да је лонац обложен кречом; брашно које пада у простору млина учинило је да је присутно лице убрашњено итд. Саме глаголске лексеме које су некаузативни непрелазни глаголи репрезентују инхоативну (ингресивну) видску конфигурацију. Њихова појединачна анализа показује ово: *њодбухнуѝи* — *њод-* префикс, у овом случају без аспектне вредности, *-бух-* континуативни корен, *-н-* суфикс са моментном аспектном вредношћу, *-у* суфикс без аспектне вредности; *ухваѝиѝи* — *њочѝи* *имѝи*; *убрашњавиѝи_се* — *у-* моментни префикс *-брашњав-* конти-

нуативни корен, *-и* суфикс без аспектне вредности и безагентивно *се*; *йовамйирийи се* — *йо-* моментни префикс, *-вамйир-* континуативни корен, *-и* суфикс без аспектне вредности и безагентивно *се*; *зарђаји* — *за-* моментни префикс, *-рђа-* континуативни корен.

С друге стране, у македонском језику, балкански модел глаголских лексема репрезентују каузативни прелазни глаголи, тако да синтаксички могу да изражавају и инхоативност и резултативност. Тако глагол *брашноса* може означават да је неко постао брашњав (парафраза: *ДЕСИЛО СЕ НЕШТО ШТО ЈЕ ПРОУЗРОКОВАЛО ДА ЈЕ ПОЧЕЛО ДА ПОСТОЈИ СТАЊЕ Р*) и да је неко/нешто некога убрашњавио/убрашњавило (парафраза: *ДЕСИЛО СЕ НЕШТО, ЧЕМУ ЈЕ „КРИВАЦ“ НЕКО ИЛИ НЕШТО, ШТО ЈЕ ПРОУЗРОКОВАЛО ДА ЈЕ ПОЧЕЛО ДА ПОСТОЈИ СТАЊЕ Р*).

Овај рад упућује на још један закључак, веома важан за нашу теорију, а то је да и инхоативна и резултативна конфигурација спадају у исту видску категорију, односно да све наведене глаголске лексеме садрже инхоативност, а да у једном делу синтаксичких конструкција доминира резултативност, што значи да се разлика између њих показује на синтаксичком плану. И још један закључак: каузативни прелазни глаголи у инхоативној конфигурацији показују моментну компоненту на општи начин, уп. *йлугош рђоса* — *йлуг је зарђао*, без посебне назнаке од чега.

Преглед индекса а *tergo* показује да суфикс *-о-са/-са* у српском језику, који одговара македонском суфиксу *-о-са/-са*, има веома ограничену употребу, као нпр. *йајјосаји* (са знаком *свршен* и *несвршен*) — правити, односно направити патос, под у каквој просторији. У другим случајевима то је инхоативна конфигурација: *абоносаји* (са знаком *свршен* и *несвршен*) — поста(ја)ти као абонос, као, чак и прости континуативни вид: *коњосаји* (са знаком *несвршен*) — мучити се, радити као коњ.

То значи да је суфикс *-о-са/-са* у српском језику неспецијализован: он „опслужује“ једнако несвршене некаузативне глаголе као и каузативне свршене глаголе. Ипак, треба допустити могућност, због тога што се неки од наведених српских глагола могу наћи и у свршеној и несвршеној употреби, да се у разговорном језику појави резултативна конфигурација у ширем обиму типа *йајјосаји*. А то би значило шире афирмисање балканског модела.

ЛИТЕРАТУРА

Аргировски, М. 1993. Деноминативни глаголи образувани со наставката *-оса* во македонскиот јазик. *Литературен збор*, 1–6:27–29.

- Гортан-Премк, Д. 1996. О несамосталним семантичким елементима у структури лексема. *Јужнословенски филолог*, LII: 19–24.
- Гортан-Премк, Д. 1997. *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Грицкат, И. 1957–1958. О неким видским особеностима српскохрватског глагола. *Јужнословенски филолог*, XXII: 65–130.
- Грицкат, И. 1966–1967. Префиксација као средство граматичке (чисте) перфективизације. *Јужнословенски филолог*, XXVII: 185–224.
- Karolak, St. 1991. Y a-t-il différence de principe entre l'aspect roman et slave. *Problemy opisu gramaticznego języków słowiańskich*. Warszawa: 85–93.
- Karolak, St. 1994. Le concept d'aspect et la structure notionnelle du verb. *Studia kognitywne* 1: 21–41.
- Спасов, Љ. 1997. Глаголски вид (аспект) као семантичка категорија на упоредном материјалу српског и македонског језика. *Научни састајак слависта у Вукове дане* (зборник радова) 26/2: 163–170.

Summary

Ljudmil Spasov

RESULTATIVE ASPECTUAL CONFIGURATION EXPRESSED THROUGH MACEDONIAN LANGUAGE *-OC-A/-C-A* SUFFIXED VERBS AND ITS SERBIAN LANGUAGE EQUIVALENTS

This paper discusses the meanings of the Macedonian *-OC-A/-C-A* suffixed verbs and of their equivalents in the Serbian language, for example: *црвјоса* — *Влагајџа ги црвјоса јабољкајџа* (Macedonian) — *црвљајџи (се)* — *Влага је учини и да јабуке црвљајџу*. (Serbian); *дрвоса* — *Ракијајџа го дрвоса*. (Macedonian) — *удрвјџи се (дрвосајџи се)* — *Ракија га је удрвила (дрвоса се од ракије)* (Serbian); *каменоса* (Macedonian) — *(о)скаменијџи (се)* (Serbian) etc.

Of special interest is the way of realization in the Serbian language of such expressions in which in the Macedonian language these suffixed verbs express a resultative configuration, i.e. one that indicates a resultative state. The objective of this paper is to determine as well which expressions with reflexive verbs (with *се*) or with non-reflexive verbs (without *се*) are used as a consitutive origin in the Macedonian language and which in the Serbian language. Making this distinction could be a contribution to the clarification of the meaning of the verbal category, as well as a clarification of some so called *Balkan characteristics* of this category in the Serbian language.

ДИМКА СААВЕДРА
(Софија)

СЕМАНТИКА „ЛОКАЛИЗАЦИЈА ОБЈЕКТА“ И ЊЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ У СРПСКОМ И БУГАРСКОМ ЈЕЗИКУ

Овај рад се бави компаративним осветљавањем оних српских и бугарских језичких средстава чија се сигнална служба своди на обавештавање о локализовању некога/нечега у простору и или времену.

1. Овај рад се бави семантичком облашћу која досада није, и поред неких њој посвећених истраживања, добила исцрпнију и адекватнију анализу. За потпуније сагледавање те семантичке области од великог је значаја анализирање и упоређивање ситуације у више језика, а поготово управо у бугарском и српском језику (од којих је један са посебном граматичком категоријом „одређеност“, а други без те посебне граматичке категорије), зато што би укупна слика прилика у оба та језика могла на битан начин допринети продубљивању наших знања о том проблемском домену.

1.1. У свом претходном раду¹ осврнули смо се на српски глагол „бити“ у његовој служби изражавања семантике локализације неког објекта (имамо у виду локализацију у простору, времену итд.) и на одговарајућа средства у бугарском језику.²

Наиме, бугарски језик је створио један складан систем за изражавање семантике локализације објекта у зависности од одређености или неодређености објекта локализације (даље ОЛ)³. Уколико је у

---

¹ Реферат „Проблеми семантичких еквивалената бугарског глагола „има“ у настави српског језика“; тренутно у штампи.

² На питање о синтакси егзистенцијалних глагола *habere* и *esse* у српском језику осврће се и А. Корни, али су наша сагледавања и анализа проблема нешто другачији од његових услед примене компаративног приступа истраживању.

³ У свом претходном раду анализирали смо само позитивне реченице. О позитивним реченицама за локализацију објекта у бугарском језику писали су још: В.

реченици за локализацију објекат неодређен, бугарски језик користи граматички облик за изражавање неодређености именице, другог имена или именске фразе, а то је облик без члана, а реченични предикат је обавезно глагол „има“, при чему је реченица увек имперсонална. Нпр. у реченици: „На масата *имаше* зелен учебник“ ОЛ је неодређен, па су стога употребљени именска фраза са придевом без члана („зелен“) и глагол „има“ као предикат, а реченица је имперсонална. Уколико се, међутим, у реченици локализује неки одређени објекат, бугарски језик устројава субјекатско-предикатску реченицу с предикатом „сџм“ и са ОЛ у одређеном облику — са чланом, уп. реченицу: „На масата *беше* зеленияџ учебник“. Можемо, дакле, извести закључак да за изражавање локализације неког објекта у позитивној реченици бугарски језик дуплира две опозиције: једну граматичку (одређени именски облик са чланом према неодређеном без члана) и једну лексичку (глагол „сџм“ према глаголу „има“).

1.2. Насупрот томе, српски језик не располаже оваквим складним системом за изражавање овде разматране семантике. У свом претходном раду ми смо се бавили искључиво глаголом „бити“ као предикатом у позитивним реченицама за изражавање локализације неког објекта. Поводом српских реченица с тим глаголом извели смо следеће закључке.

1.2.1. Објекат локализације уз тај предикат може да буде или у номинативу или у генитиву. Ако је ОЛ у облику номинатива, његово тумачење у односу на одређеност или неодређеност, услед недостатка посебног граматичког система за изражавање те семантике, зависи од актуелног рашчлањења реченице. Наиме, ако се ОЛ (читава именска фраза) налази у оквиру реме (тада га овде обележимо курзивом) и не садржи неко лексичко или граматичко обележје одређености, ово последње се односи само на придеве мушког рода јединине, он ће бити исказан као неодређен, нпр.: „На столу је био *зелен уџбеник*“ (уп., с друге стране, пример с одређеним обликом придева за мушки род јединине: „На столу је био *зелени уџбеник*“ или са неким другим средством за изражавање одређености: „На столу су биле *све свеске*“, где је именица из ОЛ у оквиру *џеме*, а само атрибут улази у *рему*). Уколико се ОЛ налази у оквиру реме (бележимо га овде верзалом), именица или именска фраза у номинативу се тумачи као одређена, нпр.: „**Свеске** су на столу“ или „На столу су **свеске**, не на кревету“. Предикат у реченицама за локализацију

Косеска-Тошева (1),1990, Р. Ницолова, 1990, З. Тополињска, 1968. М. Коритковска, 1984, В. Осадник, 1987.

— глагол „бити“, као и субјекатско-предикатска синтаксичка структура остају исти, независно од одређеног или неодређеног тумачења објекта локализације. Пошто у српском језику категорија „одређености“ није граматички доследно формализована, већ у принципу гледано тешко би било очекивати да нека друга синтаксичка ситуација утиче на изражавање семантике локализације објекта. онако како то иначе чини актуелно рашчлањење на рему/тему, и то без обзира на постојеће разлике према бугарском језику⁴. Наведеним синтаксичким разликама у српском језику у бугарском одговарају вишенаведене варијанте реченица у вези са одређеношћу, наиме, првој српској реченици, ОЛ у реми, одговараће превод „На масата *имаше* зелен учебник“, а друга и трећа реченица, са ОЛ у теми, превешће се: „Тетрадк*и*те са на масата“, односно: „На масата *са* всичк*и*те (всички) тетрадк*и*“, „На масата *беше* зеления*и* учебник“.

1.2.2. ОЛ у српском језику, осим у номинативу, може још да стоји и у **генитиву**. У том случају су реченице, као и на бугарском, имперсоналне.

1.2.2.1. У једним је случајевима избор генитивне форме објекта Л условљен употребом неке *количинске речи* (количинског прилога или броја). Тада је у српском језику поново пресудна улога актуелног рашчлањења реченице на тему/рему. Наиме, уколико се ОЛ налази у оквиру реме, нпр. „У граду је било, осим мештана, и доста *Солуњана*“, ОЛ „Солуњани“ се схвата као неодређен, па ће се на бугарски реченица одговарајуће и превести: „В града, освен местни, *имаше* и доста солунци“. Ако се, пак, ОЛ у реченици налази у оквиру теме, нпр. „У граду је *Солуњана* било доста“, именица „Солуњани“ се схвата као одређена, а на бугарски се реченица преводи са глаголом „сџм“ и са одређеним обликом именице: „В града солунци*и*те бџа доста“.

1.2.2.2. У другим случајевима генитив за ОЛ употребљен је без неке *количинске речи*. У свим реченицама са оваквом генитивном употребом, независно од њиховог актуелног рашчлањења, ОЛ се схвата као одређен, али поред тога се понекад помоћу њега изражава и паритивна семантика тј. значење неке неодређене, непуне количине.

⁴ Види код П. Пипера, 1997, мишљење с којим се и ми слажемо: „Формални ослонац за локалистичке интерпретације неке семантичке категорије, тамо где га нема (довољно) у једном језику може се наћи у другом језику, пре свега сродном, али и несродном“, које је, додуше изражено у вези са нешто другачијим питањем, али потврђује и наш став о постојању једне опште (за два овде разматрана језика) семантичке области.

У реченици „За све ове приредбе ће бити понуда“ именица у множини је у оквиру реме; с друге стране, у реченици: „*Понуда* ће бити за све ове приредбе“ иста се именица налази у оквиру теме. У оба случаја се, међутим, ОЛ „понуде“ у генитиву множине схвата као неодређена па се, стога, обе реченице на бугарски преводе с глаголом „има“ и са неодређеним обликом именице, уп: „За всички тези мероприятия ще *има* предложения“, односно: „Предложения ще *има* за всички тези мероприятия“. Можемо, према томе, извести закључак, да у српском језику генитив може вршити функцију граматичког средства за изражавање неодређености објекта локализације (али не ступа у опозицију са номинативом по овом обележју, зато што номинатив може да изражава и неодређеност, тако да се ту српска граматичка ситуација битно разликује од бугарске).

1.2.2.3. Код неких именица, или именских фраза, чија семантичка структура може у неким контекстима да укључује, а у другим да не укључује и семантику количине, у генитиву, за разлику од номинатива, та ће се семантика увек граматички испољавати. На пример у реченици: „По пољима је било **црне траве**“ за ОЛ „трава“ изражена је и количинска семантика, тј. семантика испуне количине (није сва трава по пољима била црна). За разлику од тога код ОЛ у номинативу количинске семантике нема, уп: „По пољима је била **црна трава**“, мада је и ту ОЛ неодређен, што се може видети у поређењу са реченицом где ће ОЛ улазити у оквир теме, нпр.: „По пољима је *трава* била црна“. Уп. исту корелацију и у реченици где се количинска семантика може подразумевати у вези са множинским обликом именице: реченица „На столу је било виљушака“ са ОЛ у генитиву, према реченици „На столу су биле виљушке“ са ОЛ у номинативу (овде упоређујемо, наравно, само реченицу са неодређеним тумачењем именице у оквиру реме). Можемо, дакле, да изведемо закључак да се у контексту где је неку количинску семантику могуће изразити, мада то није обавезно, опозиција између генитива и номинатива објекта локализације користи као средство за изражавање категорије „партитивности“ — употреба генитива је везана за експлицирање количинске семантике, док је номинатив не изражава.

1.2.2.4. У другим случајевима, међутим, постоје контексти са ОЛ који се у принципу, из семантичког разлога, не могу схватити количински, нпр. у реченици „Биће нам спаса!“ именица у јединици „спас“ не може да подразумева већу или мању количину спаса, па стога и њен генитивни облик изражава само неодређеност без партитивности. С друге стране, у неким типовима реченица са ОЛ у множини не само што ће генитив, већ ће и номинатив обавезно екс-

плицирати количинску семантику. Такви су, по нашем мишљењу, случајеви када се уз ОЛ налази и неки атрибут којим се бележи нека особина објекта Л по којој се он разликује од других могућих објеката. Нпр. у реченицама: „У чети је било партизана **без оружја**“ или „... али било је и **озбиљних, жењених** људи“ појам који је изражен објектом Л улази у појам једног ширег мноштва сличних елемената, али без помињане особине, дакле, у „мноштво“ партизана (али има их и са оружјем), у „мноштво“ присутних људи (али има их и нежењених) итд. Из ових семантичких разлога у оваквим реченицама и номинатив множине ће изражавати непуну, неопређену количину, зато што појам исказан као ОЛ подразумева неко веће мноштво, већу целину (уп: „У чети су били партизани без оружја“ или „... али били су и озбиљни, жењени људи“). Ово веће мноштво елемената се може подразумевати и у другом типу контекста — када га локализатор у реченици може „обликовати“, рецимо: у реченици „**Међу њима** је било жена“ одредба „међу њима“ имплицира постојање неког мноштва, чији су део биле жене. Зато се и у овом типу реченица семантика неодређене количине изражава и номинативом објекта Л, уп: „**Међу њима** су биле жене“.

Из свега што смо досад разматрали можемо извести закључак да је у једним случајевима — када се у реченици може изразити, иако то није обавезно, количинска семантика — опозиција између генитива и номинатива граматичко средство за изражавање категорије „партитивности“ (в.т. 1.2.2.3.), док се у другим случајевима — када се у јединици семантика количине не може изразити или када се у множини она обавезно изражава (в.т. 1.2.2.4) — оба падежа могу употребити са потпуно истом семантиком. У овом другом случају обличка опозиција по броју преузима на себе функцију изражавања/неизражавања партитивности: множина је увек изражава, док се код једине количинска семантика не изражава.

1.3. На крају ове тачке ћемо поменути и чињеницу да се глагол „бити“ у српском језику употребљава у функцији предиката у реченицама за локализацију **неопређеног** објекта много мање у презенту, него у осталим глаголским временима и начинима, о чему ће даље бити речи.

2. Као средство за изражавање семантике „локализација објекта“ у српском језику се осим глагола „бити“ може користити, као и у бугарском, глагол „има“, при чему је реченица чији је он предикат, као и у бугарском, увек имперсонална. Употреба овог глагола је у двама језицима, међутим, подређена различитим принципима и има различити степен дистрибуције.

2.1. Размотрићемо најпре оне реченице са глаголом „има“ у српском језику код којих је ОЛ изражен именицом у једнини. И овде су падежи у које се ОЛ може обликовати номинатив и генитив.

2.1.1. Реченице са номинативом објекта локализације (и с предикатом у презенту) дају повода за следећа запажања.

Основна разлика између глагола „имати“ и „бити“ у српском језику тиче се њихове употребе у вези са категоријом одређености и неодређености. Док се глагол „бити“ користи у реченицама и са одређеним ОЛ и са неодређеним ОЛ, глагол „имати“ подразумева увек неодређеност за ОЛ у реченици, дакле, као и у бугарском језику, тај глагол представља лексичко средство за изражавање неодређености објекта Л у реченици. Мада је ОЛ у тим реченицама у номинативу и морао би да врши улогу субјекта, чини нам се да су ово пре имперсоналне реченице.⁵ За њих је карактеристичан тзв. обрнути ред речи, тј. ОЛ се готово увек налази после предиката, а с друге стране, код њих готово да није могућ прави ред речи с ОЛ у номинативу, уп: „*Мала хумка има само тамо“. Обрнути ред речи је карактеристичан и за реченице са глаголом „бити“ у којима је ОЛ неодређен (уп: „На путу је велика рупа“), а исто и за реченице са глаголом „постојати“ и са неодређеним ОЛ, нпр: „У установи постоји одсек за културу“, мада је у њима могући и уобичајени ред речи са субјекатски употребљеном именицом у номинативу (уп: „Велика рула је на путу“ и „Одсек за културу постоји у установи“). Све ове реченице са обрнутим редом речи су, у ствари, егзистенцијалне реченице, чија се семантичка структура разликује од структуре предикатских реченица. По Арутјуновој,⁶ у њима је „субјекат сам свет или неки његови фрагменти (одредба за место), док би предикат била информација о постојању у свету објекта одређене класе (тј. у комбинацији егзистенцијалног глагола и имена)“. Зато се, дакле, именска фраза која изражава неодређени ОЛ у њима налази у постпозитивној позицији у односу на глагол, а не заузима место испред њега, које је типично за обични реченични субјекат. Блиски наведеним глаголима по својој локализујућој семантици глагол „налазити се“, међутим, чешће подразумева, чини нам се, одређеност објекта локализације, иако се тај ОЛ налази у оквиру реченичне реме, уп: „На спрату се налази *сћа-*

⁵ И. Ж. Станојчић сврстава ове реченице у имперсоналне. в. у „Српски језик крајем двадесетог века“. Сем тога, у бугарској лингвистичкој традицији за исти тип реченица сматра се да именица врши функцију директног објекта уз предикат, в. нпр. Р. Ницолова, 1990, Ј. Пенчев, 1984.

⁶ В. Арутјунова, 1976.

ваћа соба“, где је „спаваћа соба“ из реме одређени објекат Л (уп. на бугарском: „На горния етаж се намира спалнята“). Уопште, интересантна је, по нашем мишљењу, ова семантичка корелација свих глагола за које је типична употреба срачуната на изражавање локализације објекта, која, међутим, није довољно истражена.⁷

И тако се, дакле, реченице са глаголом „имати“ овог типа — са именицом у номинативу једнине — могу срести у српском језику, али оне ипак нису, како нам изгледа, тако типичне за тај језик као што су типичне, рецимо, за бугарски. Код анализе ексцерпираних грађе стекли смо утисак да су оне најкарактеристичније за један од наших извора — за роман „На Дрини ћуприја“, мада се, додуше — нешто ређе, срећу и код Павића и у савременој штампи. Зато сматрамо да им је употреба, можда, донекле везана за стил датог књижевника, а донекле и за њихову неједнаку устаљеност у оквиру српског језичког подручја.

Поделили смо случајеве разматране у овој тачки у две основне групе.

2.1.1.1. У прву групу улазе оне употребе глагола „имати“ које се не могу замењивати синонимном (у другим случајевима) употребом глагола „бити“ у презенту а да ОЛ не постаје одређен. Такве су следеће реченице: „... док има **известан** број појединаца ... који слушају радио на оба језика ...“, „*Има* изрека да у Бранковића кесу иде на јави све што ...“, „... јер *има* у народу песма која говори ...“, „Па ипак, ..., *има неко* ко ме још увек воли“ итд. У свим се овим реченицама предикат „има“ може заменити глаголом „постоји“ („Постоји неко ко ме још увек воли“) и сл. Евентуална замена предиката глаголом „бити“ у њима изазвала би тумачење објекта Л као одређеног: „Изрека *је* да у Бранковића кесу иде на јави ...“ (уп. превод на бугарском: „*Поговорката е, че в кесията на Бранкович ...*“).

2.1.1.2. Код друге групе реченица са „има“ могућа је **синонимна замена** њиховог предиката глаголом „бити“, при чему се ОЛ и даље тумачи као неодређен, уп: „На уласку у чаршију ... има **један** зараванак“ (= „На уласку у чаршију ... *је* један зараванак“), „А на левој обали, ... има **једна** овећа хумка“, „У том стубу, каже се, има велика соба“, „... да тамо има **нека** удолица“ и др. Осим глаголом „бити“ код ове се групе реченица предикат може заменити и глаголом „налази се“: „А на левој обали ... налази се једна овећа хумка“ (при чему овде атрибут „једна“ спречава тумачење објекта Л као

⁷ В. нешто о томе код М. Ивић, 1982 и А. Корин, 1997.

одређеног) итд. Из чињенице да је код њих могућа употреба како глагола „бити“ тако и „налазити се“, а исто и из обавезног присуства у оваквим реченицама неког конкретног локализатора (рецимо: „на уласку у чаршију ...“, „на левој обали“ и др) извешћемо закључак да је употреба глагола „бити“ (као и глагола „налазити се“) повезана са обавезним присуством израженог или имплицитног конкретног локализатора, док је употреба глагола „има“ (као и глагола „постојити“) немаркирана у том погледу (в.т. 2.1.1.1.). Таквим локализатором може бити не само неки конкретан објекат у простору („на левој обали“, „у том стубу“ и сл.), већ и, рецимо, неки конкретан период или тренутак у времену: „Сутра је много већа вероватноћа да се он врати“, или неки конкретан услов: „Он зна да је већа вероватноћа да их сретне ако крене према истоку“ и др.

Ако у реченици постоји неки локализатор, али он није конкретан, употреба глагола „бити“ и „налазити се“ такође није могућа, уп.: „Сваки је знао да у том њиховом животу има (*је) нешто што одолева ...“. Изузетак, можда, ту чине објекти Л са атрибутом „један“ (вероватно због „конкретне“ семантике самог атрибута), код којих се и у контекстима без конкретног локализатора (па и без синонимије с предикатом „налазити се“) предикат „има“ може заменити са „бити“, рецимо: „... неки од оних ... безобзирних другова (увек *има* по један такав)“, „(Хазари) верују да *има* по једна таква ноћ у години“, „С овом разумном оградом *има* једна тешкоћа“; уп. трансформације са глаголом „бити“: „... безобзирних другова (увек је по један такав)“, „С овом разумном оградом је једна потешкоћа“.

У свим овим примерима можемо забележити једну модалну разлику између два синонимна предиката, која се састоји у томе да се код реченица са „бити“ изражава већа убеђеност говорног лица у постојање објекта Л⁸, рецимо: „На уласку у чаршију ... *има* (= „кажу да има“) један зараванак“, али уп. трансформацију с глаголом „бити“: „На уласку у чаршију *је* (= „ја то знам“) један зараванак“ и сл. Из овог разлога, по нама, није могућа синонимна замена с предикатом „бити“ у горе наведеном примеру „(Хазари) верују да *има* по једна таква ноћ у години“ — у њему управна реченица („Хазари верују“) не допушта изражавање овакве експлицитне убеђености говорног лица.

Можемо, дакле, из свега наведеног закључити да је глагол „бити“ у разматраном типу реченица маркиран семантиком конкретна

⁸ На овом запажању имамо да се захвалимо Југослави Арсовић.

локализација објекта' (као и глагол „налазити се“), док глагол „има“ остаје немаркиран у односу на ову семантику (као и глагол „постоји“). И тако, у овој се групи реченица — са ОЛ у једнини и у номинативу — намећу две привативне опозиције. У првој опозицији, према семантичком обележју 'конкретна локализација', маркирани члан је глагол „бити“, а немаркирани — „има“. У другој опозицији, према обележју 'неодређености за ОЛ', маркирани члан је „има“, а немаркирани — „бити“.

За читаву групу реченица је, сем свега вишенаведеног, карактеристично и присуство атрибута за ОЛ, који је синоним за „неки, један“, или, пак, ако таквог атрибута нема, он се подразумева: „... док има и (један) изванстан бој појединаца који слушају радио ...“, „Има (једна) изрека да у Бранковића кесу иде ...“, „У том стубу, каже се, има (нека) велика соба“ итд.

2.1.1.3. У свим досад разматраним реченицама са ОЛ у **номинативу једнине** предикат „има“ је у презенту. Када се, међутим, предикат реченице мора трансформисати у перфекат, футур или који други облик, у сложени предикат нпр., реченица „олабира“ за предикат глагол „бити“, уп.: „... док има изванстан број појединаца ... који слушају радио ...“ (през.) према „док је био изванстан број ...“ (перф.), „док ће бити изванстан број ...“ (футур), „док би изванстан број био ...“ (потенц.); или: „А на левој обали ... има једна овећа хумка“ (през.) према „А на левој обали ... била је једна овећа хумка“, „... биће једна овећа хумка“ итд. Према томе, код средстава за изражавање локализације неодређеног објекта, у српском се језику овде намеће једна карактеристична граматичка привативна опозиција са обележјем 'презент'. У њој је маркирани члан глагол „има“ (увек '+презент'), а немаркирани је глагол „бити“ ('+/- — презент')⁹. Нашли смо, истина два примера са глаголом „има“, који није у облику за презент — „И како је *имало* појединости које се засада нису могле сазнати, ...“ и „Мојој генерацији *се имало* шта понудити“, међутим, у другој се може приметити улога пасивне конструкције, која трансформише активну „Мојој генерацији су имали шта понудити“ и ана-

⁹ А. Корин исто истиче ту особину двају глагола, при чему закључује да „у егзистенцијалној употреби (они) не представљају у свим погледима дискретне лексичке јединице, већ стоје у односу комплементарности и представљају јединствену суплетивну парадигму“. Ми се с тиме слажемо, али сматрамо да је потпуна комплементарност карактеристична пре свега за негативне реченице за локализацију објекта, док се у позитивним реченицама у специфичним условима глагол „бити“ употребљава упоредо са „има“ у презенту, в. о свему томе даље.

логијом на ту активну конструкцију („су имали“ — „се имало“), а први је пример, по нашем мишљењу, изузетак у односу на општу тенденцију у савременом српском језику.

Вратимо се сад одговарајућој употреби глагола „бити“ као предиката у реченици са ОЛ у једнини и у номинативу (типа „На столу је била зелена свеска“, „У овом контролном примерку била је белешка“ и сл), да бисмо уочили у којим се случајевима он може заменити глаголом „имати“ у презенту, а да се при том номинативни облик објекта Л не трансформише у генитивни. Иако та анализа не може увек бити сасвим тачна и дефинитивна, чини нам се да се са синонимијом реченица са глаголом „бити“ и одговарајућих реченица са „имати“ можемо сусрести само у случајевима код којих се за ОЛ може подразумевати атрибут „неки, један“, који изражава неку врсту неодређености која се може повезати са тзв. „егзистенцијалном квантификацијом“¹⁰. Ову врсту неодређености можемо приближно окарактерисати као „неки неодређени елемент из већег мноштва“. На крају претходне тачке смо поменули да се тај атрибут обавезно подразумева код примера са ОЛ у номинативу једнине и са предикатом „има“. Тако да је, по нашем мишљењу, могуће да би реченица „У овом контролном примерку ... била је белешка ...“ у презенту гласила: „У овом примерку има нека (једна) белешка“, уп. такође: „Испод њега је био слободан пут за кола“ — „Испод њега има неки (један) слободан пут за кола“, „Само на предњем делу било је весло“ — „... има неко (једно)весло“ итд.

2.1.1.4. У реченицама са ОЛ у номинативу једнине у којима се објекат Л не може везати за атрибут „неки, један“, замена глагола „бити“ са „има“ без преласка номинатива у генитив не долази у обзир. Зато реченица „У ниским дућанима је био муљ до колена“ не може у презенту гласити: „*У ниским дућанима има муљ до колена“ (овде би „муљ“ морао прећи у генитив па би тада ОЛ изражавао неку неодређену количину); уп. и реченицу: „За вечеру је била чорба од купуса с верповином“, која не може у презенту имати предикат „има“: „*За вечеру има чорба од купуса с верповином“; ту се, наиме, употреба атрибута „нека / једна“ одбацује због тачне дефинисаности чорбе — „од купуса с верповином“. Ако ову реченицу променимо у: „За вечеру има нека (једна) чорба“, појам „чорба“ се већ схвата као неодређени па је тада предикат „има“ сасвим могућ. Анализа оваквих примера нас наводи на мисао о евентуалној „тростепеној“ по-

¹⁰ О изражавању егзистенцијалне квантификације у бугарском језику види код В. Косеске-Тошеве (2), 1990.

дели у неким случајевима семантичке категорије „одређеност / неодређеност“. Првом степену — одређености — одговараће, рецимо, ОЛ „чорба“ из реченице: „Та чорба ће бити за вечеру“. Другом степену — слабијој неодређености — одговарао би појам „чорба“ из размотрене реченице: „За вечеру је (била) чорба од купуса с вепровином“, а трећем степену — неодређености у смислу „неки, један од ...“ — ОЛ „чорба“ из реченице: „За вечеру је (била) / има нека чорба“. Према томе, глагол „бити“ се може заменити у презенту глаголом „има“ само у реченицама са ОЛ овог „трећег степена“ неодређености, али не „првог“ или „другог“ степена (на бугарском се ови „други“ и „трећи“ степен неодређености граматички не разликују — оба преводимо неодређеним обликом имена). Тако, рецимо, и реченица „... да је већа вероватноћа да их сретне ако иде према истоку“ не може имати у презенту предикат „има“ (уп: „*... да има већа вероватноћа да их сретне ако иде према истоку“), зато што се уз „већа вероватноћа“ не може подразумевати одредба „нека, једна од ...“. В. и други пример: „... видели да је стража на скелама и по обали“, не може „* ... видели да има стража на скелама“, зато што се не може подразумевати „нека, једна од многих врста страже“. Ова се тростепена одређеност, по нама, изражава и у таквим примерима као што су: „Шта има новог?“ са трећим степеном неодређености за „шта“ (па се зато најчешће користи када говорно лице није иско време видело саговорника); затим, у „Шта је?“ са другим степеном — слабије неодређености (говорно лице пита када се нешто непознато, конкретно десило); најзад — „Шта је, ту је“ са односном заменицом, која изражава први степен одређености. На бугарски ће се други и трећи степен неодређености превести са упитним обликом заменице: „Какво (ново) има?“, а први степен — са односном заменицом (по облику — упитном заменицом са чланом): „Каквото е, това е“.

Захваљујући обављеној анализи уочавамо још једну семантичку привативну опозицију код употребе глагола „бити“ и „имати“ у реченици са ОЛ у номинативу једине, наиме: глагол „имати“ је у реченицама за локализацију објекта маркиран импликацијом семантичког обележја 'неки, један од неког мноштва', док „бити“ не садржи обавезно то семантичко обележје када је у презентском облику.

Из свега наведеног у овој тачки можемо закључити да се у све четири привативне опозиције (три семантичке и једној граматичкој) глагол „имати“ испољава као маркиранији члан — он је маркиран обележјима 'неодређеност', 'презент' и 'неки, један од ...'. Другачије речено, глагол „имати“ увек изражава неодређеност за ОЛ, уз то и

неодређеност јачег, трећег степена, и користи се само у презенту. Глагол „бити“ је маркирани члан једино у опозицији према семантичком обележју 'конкретна локализација', односно, другачије речено, он се може употребљавати не само када је реченица у презенту, не само када је ОЛ неодређен, не само када је ОЛ у трећем степену неодређености, али све то под следећим условом: да се у реченици садржи или подразумева нека конкретна, а не апстрактнија локализација објекта у времену, простору итд. (ради се о презентском облику глагола).

2.1.2. Реченице са глаголом „имати“ код којих је ОЛ изражен именицом у једнини и у **генитиву**.

2.1.2.1. У већини наших примера ОЛ, који се налази у облику за генитив једнине, означава неки мерљив ентитет и изражава неку **неодређену количину** тог ентитета. Нпр.: „Има и места и услова“, „А за враћање добрим и злом увек има **времена**“, „У широком ходнику има места за робу и пртљаг“, „Свакако, има **сласти** у изговарању тих речи“, „... а како шкрипи зубима ... има **наде** да ће живети“ (у задња два примера именица не означава нешто што се мери јединицама, него неки апстрактни појам, али се он исто може „градуирати“, уп.: „толико сласти“, „мало наде“ итд).

Могући су, наравно, и примери са количинском речи: „Још увек има **довољно** београдског пива“, „Новца има **више** него раније“.

2.1.2.2. У случајевима из друге групе генитив за ОЛ не изражава никакву количину, код њих је предикат „има“ **синоним глаголу „постоји“**: „Верујем да има **излаза** (постоји излаз)“, „Шејтан! и тога има, мислио је Плевљак“, „... у праву будућност (јер има и **лажне будућности**)“, „... у знак да има **рибље чорбе**“. У овој групи реченица је, по нашем мишљењу, генитив употребљен зато што недостају синтаксичко-семантички услови за употребу номинатива. У претходној тачки смо утврдили да се глагол „има“ с номинативом не може употребити у реченицама у којима ОЛ није у трећем, јачем степену неодређености (типа „неки, један од“). У наведеним примерима, с обзиром на контекст из којег су ти примери преузети, управо тај атрибут није могућ, уп.: *„Верујем да има један, неки од излаза“ или *„Шејтан! и нешто, једно од тога има“, или *„... у знак да има једна, нека од рибљих чорби“.¹¹

¹¹ Употребљавамо комбинацију с предлогом „од“ да бисмо избегли хомонимију са „неки“ = „некакав, било какав“ — „да има некакве рибље чорбе“.

Извешћемо, дакле, закључак да се у реченицама са ОЛ у једнини и глаголом „има“ генитив употребљава:

1) када именица изражава ОЛ који је немерив (и неодређен), рецимо: „Верујем да има излаза!“, и када не постоји мноштво других истих објеката: „*мноштво истих излаза“, *„мноштво рибљих чорби“, *„мноштво лажних будућности“. Уп., рецимо: „Тамо има нека твоја торба“ (не постоји мноштво „твоје торбе“).

2) када именица изражава мерив ОЛ, који се схвата у некој неодређеној количини (независно од тога да ли у већој или малој, али не и читавој количини), уп: „Има ли топле воде?“ (*„Има ли топла вода?“), „Има наде (мало, али довољно наде) да ће он живети“ итд.

2.1.2.3. Ако се, на крају, вратимо примерима са глаголом „бити“ и са генитивом једнине типа: „По пољима је било **црне траве**“, „Тамо је било **свега** што машта може да створи“ и сл. (в.т. 1.2.2.), навешћемо, најпре, да се у њима предикат „бити“ може заменити глаголом „имати“ само у презенту (због маркираности глагола „имати“ тим граматичким обележјем), нпр.: „По пољима има црне траве“. При томе је у реченицама са објектом Л у генитивном облику и са количинском семантиком употреба самог глагола „бити“ у презенту немогућа (*„По пољима је црне траве“), док је употреба номинатива за ОЛ могућа, али се количинска семантика више не изражава: „По пољима је црна трава“. На исти начин корелирају и реченица „Било је свега што машта може да створи“ у перфекту и реченица „Има свега што машта може да створи“ у презенту (која није идентична по смислу са „тамо је све што машта може да створи“ са номинативом за ОЛ), „Било је тада у њима неке горчине“ = „Има у њима неке горчине“ (у реченици са ОЛ у номинативу се не изражава неодређена количина: „У њима је ... нека горчина“) итд.

У три реченице из нашег материјала (од којих две садрже неку количинску реч) глагол „бити“ је употребљен у презенту, при чему се он у њима може заменити са „имати“: „Откако је царевине, било је и тога“ (= „Откако има царевине, ...“), „**Колико** је (= има) истине у томе?“, „... и само је у твојој јави **мало** месечине“ (= „И само у твојој јави има мало месечине“). У првом примеру генитивни облик „царевине“ не изражава количинску семантику, а у остала два примера је генитивни облик објекта Л изазван граматичком конгруенцијом са количинском речи.

Из свега овога можемо извести следећи закључак у вези са употребом глагола „бити“ у реченицама са објектом Л у генитиву једнине: употреба глагола „бити“ у презенту код оваквих реченица за локализацију није могућа уколико је генитивни облик објекта Л гра-

матичко средство за изражавање количинске семантике (тј. није граматички везан за неку количинску реч). Употреба глагола „бити“ у сличним реченицама у перфекту или другим глаголским временима и облицима, сем презента могућа је, зато што је он у њима грама-тичка варијанта глагола „има“.

У прилог том закључку говори собом запажање да се ни у једном од примера са „има“ у презенту и са количинским значењем (в.т. 2.1.2.1.) не може употребити глагол „бити“ а да се при том сачува количинска и неодређена семантика, уп.: „*Свакако, у изговарању тих речи је сласти“, „*У широком ходнику је места за робу и пртљаг“.

С друге стране, и у реченицама са генитивом неодређеног објекта Л без количинске семантике и без количинске одредбе, типа „Откако је царевине било је и тога“, употреба глагола „бити“ у презенту, чини нам се, такође није уобичајена, нарочито ако се има у виду којем таква употреба подлеже још једно ограничење, наиме — да се у реченици мора налазити и неки конкретан локализатор (о томе в. т. 2.1.1.2.). Зато је таква употреба немогућа у реченицама типа „Јер има и лажне будућности“. Нико неће рећи: „*Јер је и лажне будућности“, „Верујем да има излаза“ (*„Верујем да је излаза“) итд.

Једино у реченицама са количинском речју не постоје ограничења пред синонимном употребом предиката „има“ и „бити“ у презенту — у њима су оба предиката сасвим могућа, уп.: „У продавницама још увек има довољно (= је довољно) београдског пива“, „Колико је (има истине у томе?“).

Можемо, дакле, да забележимо једну привативну синтаксичку опозицију међу реченицама са глаголима „има“ и „бити“ у презенту с објектом Л у генитиву једнине према синтаксичком обележју 'комбиновања предиката са количинском одредбом'. У овој синтаксичкој опозицији маркирани члан је глагол „бити“ (његова је употреба у презенту готово увек везана за употребу одредбе за количину).

2.2. Реченице с именицама у множини и са глаголом „има“.

За ову врсту реченица је најкарактеристичнија чињеница да именице у множини могу бити само у облику генитива (за разлику од ОЛ у множини са глаголом „бити“, уп.: „У граду су били војници“, при чему имамо у виду неодређени ОЛ).

2.2.1. У једну групу ћемо најпре сврстати реченице без количинске речи. У оваквим реченицама генитивни облик објекта Л изражава увек значење неке неодређене количине елемената нпр.: „О томе има и писаних трагова“, „... и у хришћанским књигама о Хазарима, ако таквих има?“, „... а има нас који то памтимо“, „Има ли

других затвореника?“ , „... да је то један језик у коме ... има и регионално условљених варијација“, „Има у једним људима безразложних мржња и зависти“, „... да у околини Новог Сада ... има налаза који одступају од те теорије“ и др. Код свих ових реченица није могућа таква замена предиката „има“ безличном употребом предиката „бити“ у презенту, која би сачувала непромењеним генитивни облик за ОЛ, нпр.: *„О томе је и писаних трагова“, *„Је ли других затвореника?“ итд. Код трансформација са глаголом „бити“ и са номинативом за ОЛ, који су могуће — уп.: „Јесу ли и други затвореници (у затвору)?“, објекат Л се, у једним случајевима (када се не подразумева мноштво сличних елемената) може схватати само као одређен, што ће се на бугарском одговарајуће и показати: „И други *ше* затворници ли са в затвора?“ итд.

С друге стране, у осталим глаголским временима и облицима глагол „бити“ може представљати граматичку варијанту глагола „имати“, тј. да се употребљава у безличној реченици: „... да је у околини Новог Сада *било* налаза који су одступали од те норме“, „... , ако је таквих *било*?“ и сл., па се тада он увек употребљава с објектом Л у генитиву и тај објекат увек има количинску семантику (изражава неодређену количину елемената).

Када је, међутим, у трансформацијама горе наведених реченица са „имати“ ОЛ у номинативу, а глагол „бити“ у перфекту (или неком другом облику сем презента), онда ту није посредни граматичка варијанта глагола „имати“, већ је у питању самосвојан предикат „бити“. У таквим трансформацијама ће ОЛ у номинативу такође изражавати количинску семантику уколико се, на основу ширег контекста у реченици на неки начин подразумева постојање већег мноштва именичких ентитета, чији неодређени део представља ОЛ (у нашим примерима у питању је ту најчешће неки атрибут уз ОЛ, али то може бити и локализатор у реченици који „обликује“ неко веће мноштво), о чему смо већ писали у т. 1.2.2.4., нпр.: „... да су у околини Новог Сада *били* налази (= било је налаза) **који су одступали од те теорије**“, „Јесу ли у затвору *били* други затвореници? (= било ли је других затвореника)“, „Логично је да су *биле* **непроспаване** ноћи (= да је било неспаваних ноћи) после представе“ итд.

Можемо, ипак, имати и реченице преузете из контекста који не имплицира постојање већег мноштва. Ако, рецимо, из реченице „О томе су били и **писани** трагови (= је било и писаних трагова)“ укљонимо део „и писани“ добићемо реченицу: „О томе су били трагови“ са објектом Л који је неодређен, али који не изражава количинску семантику — уп. реченице са количинским објектом Л: „О томе је

било трагова“, „О томе има трагова“. На исти начин, ОЛ с количинском семантиком из реченице „На столу има виљушака“ ступа у опозицију са објектом Л без такве семантике из реченице: „На столу су виљушке“. Иста ће се опозиција задржати и у реченицама у перфекту са предикатом „бити“: „На столу је било виљушака“, према „На столу су биле виљушке“.

2.2.2. У другу групу смо издвојили случајеве са реченицама које садрже неку **количинску реч**, нпр: „**Колико** има везира или богаташа на свету који могу ...“, „Овде нас има око **5 хиљада** истомишљеника“, „...има и **много** цветних десена и много ламеа“ и сл. У свим овим случајевима, као и у реченицама са ОЛ у генитиву једнине са количинском речју, сасвим је природна замена предиката „имати“ са „бити“, уп.: „**Колико је** везира или богаташа ...“, „Овде нас **је** око 5 хиљада ...“, „**Много је** цветних десена“ итд.

2.3. Можемо, с друге стране, тражити одговор на питање да ли је могућа синонимна замена падежа (номинатив место количинског генитива) у реченицама с предикатом „имати“. Такву замену бисмо могли тражити у реченицама са „партитивним“, по својој семантици, објектом Л, који би садржао именицу са семантиком мерљивог појма, рецимо: „новац“, „време“ итд. Ако на пример, реченици „У банци има новца“ заменимо генитивни облик објекта Л номинативним, морамо додати атрибут „неки“, који би означавао као неодређену количину коју изражава семантика мериве именице „новац“: „У банци има неки новац“. На исти начин можемо трансформисати и друге реченице са количинским генитивом у једнини: „Има места“ → „Има неко место (тамо)“, „Има времена“ → „Има неко време (још)“ итд. Добијене реченице, међутим, неће бити потпуни синоними првобитних, зато што у нетрансформисанима генитив изражава неодређеност, али је маркиран семантичким обележјем 'довољна количина', док у трансформисаној конструкцији номинатив нема тог обележја.

На крају ћемо истакнути да бугарски језик може само лексички да изражава разлике везане за количинску семантику генитива. Зато се реченица типа „У ходнику има места за пртљаг“ преводи са „В коридора има **достатъчно** място за багажа“.

2.4. Као што смо напоменули на почетку овог излагања при анализи материјала ми полазимо од бугарског језика, који располаже формалним системом за изражавање семантике „локализација објекта“, тј. разматрамо све одговарајуће употребе у српском језику које су адекватне употреби глагола „има“ у бугарским безличним реченицама.

2.4.1. У једној групи примера на српском језику овој безличној употреби бугарског глагола „има“ из бугарског језика одговарају реченице са истим глаголом, али у **посесивној употреби** са субјектом и објектом, рецимо: „Она (књига) *има* одреднице, конкордансе и на-тукнице као свете књиге“ („В нея *има* статии и пояснения като в свещените книги“), „Међу чуварима душе *имао је* он (Бранковић) неког Цинцарина ...“ („Между пазителите на душата *имало* един цинцарин с много красива дъщеря“). Чак и ако бисмо неке од случајева са безличном глаголском употребом објаснили субјективним стилем бугарског преводиоца, можемо ипак тврдити да је у бугарском језику безлична употреба глагола „има“ са широм дистрибуцијом него у српском језику, зато што на бугарском пред посесивно употребљеним глаголом „има“ стоји дефинитивнији захтев за посесивним узајамним односом између субјекта и објекта, него у српском језику.

2.4.2. У неким од претходних тачака смо поменули да у оба језика постоји синонимија између употребе глагола „има“ у реченицама за локализацију објекта (и у српском употребе глагола „бити“) и глагола „налазити се“ и „постојати“, одн. „намирам се“ и „съществувам“ (као и неких других глагола на које се овде нећемо освртати). Семантика ових двају глагола такође у знатној мери укључује локализацију датог објекта (уп. „Тамо је неки дрвени мост“, „Тамо *се налази* неки дрвени мост“, „Тамо *постоји* неки дрвени мост“). Нека семантичка ограничења у вези с употребом ових глагола смо већ поменули, али сматрамо да њихова семантика и у бугарском и у српском језику заслужује детаљно проучавање. У овом излагању нас интересује пре свега синонимна корелација између безличне употребе глагола „има“ и глагола „налази се“ и „постоји“ у оба језика.

2.4.2.1. Ексерпираним примерима из српских текстова са „постојати“ и „налазити се“ у бугарском преводу понекад одговара текст са „намира се“ и „съществува“ али је осим тога, и употреба глагола „има“ сасвим могућа, нпр.: „... није знао да таква махала не постоји“ — „че такава махала няма“ (али је могућа и реченица „че такава махала не съществува“); „... или да су чак постојале три принцезе Атех“ — „дори, че имало три принцеси Атех“ („че съществували три принцеси“); „Између Плевљаковог чамца и скела налазио се мали сплав“ — „имаше малък сал“ (али је могуће и: „се намираше малък сал“) и др.

2.4.2.2. У другим случајевима, међутим, превод на бугарски са „съществува“ и „намира се“ није могућ (ипак, код семантичке ана-

лизе не можемо увек да избегнемо и субјективно гледиште, тако да су неке нијансе у преводу умесне), уп.: „... да у тој згради постоји нека човечија душа“ (чини нам се да у бугарском није прихватљива реченица „*че в тая сграда *съществува* човешка душа“). „А можда доле постоји подрум?“ (*„долу *съществува* мазе“), „Иза сваке куће налазило се двориште“ (*„зад всяка къща се намираше двор“), „Водомери не постоје за сваки стан појединачно“ итд. Код таквих реченица бугарски преводни еквиваленти могу садржати једино глагол „има“. И тако, у бугарском језику, у свим нашим примерима са неодређеним ОЛ, место глагола „*съществува*“ и „*намира се*“ може се употребити и безлични глагол „има“ (и услед тога се субјекатско-предикатске реченице претварају у имперсоналне). Када се глагол „*съществува*“ употребљава са одређеним ОЛ, нпр.: „Касаба је постојала и тада“ — „Градчето и тогава *съществуваше*“, употреба глагола „има“, која се на бугарском вежје само за неодређени објекат, ипак је могућа, под условом да субјекат буде „дуплиран“ личном заменицом: „Градчето и тогава *го* имаше“ (уп. још: „ја и не постојим више“ — „а мене вече *ме* няма“). Према томе, у бугарском језику постојање дуплирајуће енклитичке заменице јесте синтаксичко средство за уклањање одређености у односу на ОЛ онда кад је посреди безлични предикат „има“. Одговарајуће средство у српском језику била би употреба генитива уз глагол „бити“, уп.: „Касабе је и тада било“. Привлачи пажњу, међутим, чињеница да ОЛ из реченице са глаголом „*намира се*“ не може да подлегне, онда када је одређен, сличним трансформацијама, рецимо: „Къщата се *намира* в края на улицата“ („*Къщата я има в края на улицата“, *„Куће је било у крају улице“).

Из изведеног закључка да глагол „има“ у бугарском језику може увек да замени глаголе „*съществува*“ и „*намира се*“ у реченицама за локализацију (последњи — ако је са неодређеним ОЛ) и из чињенице да другим употребама глагола „постојати“ и „налазити се“ из српског текста не може да одговара употреба глагола „*съществува*“ и „*намира се*“, већ у обзир долази једино превод са „има“ (уп. „У кући постоји подрум“ — „В къщата има мазе“), следи констатација да бугарска безлична употреба глагола „има“ обухвата ширу семантичку област него одговарајућа употреба глагола „имати“ и „бити“ у српском језику и да једном делу семантичке области бугарског глагола „има“ одговарају српски глаголи „постојати“ и „налазити се“. (Овај факат је привукао нашу пажњу, рецимо, у суочавању с преводом на српски језик новеле Ем. Стансва „В тиха вечер“). С друге стране, у преводу на бугарски „Хазарског речника“ М. Павића, пак, привлачи пажњу понекад нетипична употреба глагола „*съще-*

ствува“ под утицајем српског језика, нпр.: „...едно време в грџкитѣ и славјанскитѣ монашески крѣгове *е същесѣивувало* (м. „е имало“) нешто като култ към принцеса Атех“).

2.4.3. У много примера из српских текстова евентуалној бугарској употреби безличног глагола „има“ одговарају и други глаголи: „И ето, међу њима *се чуо* један (глас) који је говорио о ...“ — „имаше един, който говореше ...“), „И на стегнима правог посланика *сѣјајало је* упозорење“ — „на бедрата на истинския пратеник имало предупредение“, „Скила би стао пред огледало и на месту где би *йале* зелене тачке“ — „и на мястото, където имало зелени точки“, „да иза оградѣ *сѣјоји* кућа“ — „че зад оградата *има* къща“. „али на крају левѣ стазѣ *лежи* велика мочвара“ — „има голямо блато“ и др.

У неким примерима употреба другог глагола: „стајати“, „лежати“, „чути се“ јесте природна за језик и стилистички немаркирана. У другим примерима она садржи нијансу ауторовог стила, уп., рецимо, такве примере код Павића: „Ма колико очаја и мржње *лежало* у том дечачком ударцу“, „... на дну сваког сна *лежи* Бог“. За српски језик је карактеристична ова употреба при изражавању локализације неодређеног ОЛ помоћу глагола који имају ширу семантичку структуру него „бити“, „имати“, „постојати“, „налазити се“. На бугарском језику јој најчешће одговара употреба глагола „има“ (уп. рецимо, неуспешни превод реченице „... и где сада стоји наслоњача“ — „и където сега стои кресло“ место „има кресло“). Према томе, у српском језику у контексту који изражава локализацију неодређеног објекта, један такав глагол губи део своје семантичке структуре, рецимо: 'живо биће, заузима хоризонталан став' — за „лежи“, 'живо биће, заузима усправан став' — за „стоји“ итд.) и остаје само егзистенцијална и локализујућа семантика. За разлику од српског бугарски не додељује контексту сличну релевантну улогу и зато нису успешни преводи типа: „... и където сега *сѣјои* кресло“, „В джоба му *лежеше* ключѣт“ и др, у којима глаголска семантика „живо биће“ итд., не одговара појму који именица изражава. Када је, међутим, ОЛ живо биће (односно нешто што представља живо биће), слични предикати су природни и у бугарском језику (уп. „в някаква шапка *лежеше* кокошка“, „На масата му *сѣјои* дървена маймуна“), али тада поред локализације неодређеног објекта предикат изражава и додатну семантику, која се не може пренети помоћу „има“.

Из горе наведеног следи да понекад носилац бугарског језика мора да тражи, у зависности од контекста, прикладнији превод на српски безличног глаголског облика „има“ од превода неутралним глаголима „имати“ и „бити“. Нпр., реченица „В града има скѣпи ко-

ли“ на српски се може превести глаголом „има“ у конструкцији са генитивом: „У граду има скупих кола“, али се предикат може и заменити прикладнијим лексичким решењем (да би се избегла количинска семантика коју уноси генитив): „У граду неки возе скупа кола“, или се, нпр. реченица „В стаята има шкаф“ може се превести, осим реченицом „У соби је/има орман“, још и реченицом „У соби стоји орман“, „Между тях има разлика“ — „Међу њима постоји разлика“ и др.

После свега изложеног у т. 2.4. можемо закључити да бугарској безличној употреби глагола „има“ за изражавање локализације неодређеног објекта у српском језику могу одговарати (сем глагола „бити“ и „има“) како „посесивна“ употреба глагола „имати“, тако и употреба егзистенцијалних и локализујућих глагола са широм семантиком: „постојати“ и „налазити се“, а такође и других глагола у чијој семантичкој структури локализујућа сема не заузима прво место, али га може заузети у одговарајућем контексту.

3. Реченице у којима се изражава **непостојање објекта Л** у датом локализатору.

3.1. Реченице са глаголом „бити“ у негативном облику.

Код изражавања недостајања датог ОЛ привлачи пажњу много чешћа употреба **генитива** за одговарајућу именицу. Код свих примера (са генитивом) предикат не стоји у презенту — најчешће је он у перфекту, понекад је у футуру, потенцијалу и сл.

У реченицама са глаголом „бити“ и објектом Л у генитиву ОЛ може да буде одређен, а та се одређеност подразумева или због употребљеног властитог имена или личне заменице, или због семантике контекста, уп.: „... и када *бака* и *дека* више не буде, они ће у њиховом сећању постојати ...“, „Око њега више није било ни *Цариграда* ни *царсџива*“, „Да није било *Абидаге* и *његовог зеленог шџаја*...“, „Није *их* било много и гласили су ...“ и др. Код превода оваквих реченица на бугарски језик постоје две могућности — или да се прибегне коришћењу глагола „съм“ са одређеном именицом, нпр.: „Ако *не бяха* *Абид ага* и *његоваџа* *зелена тояга*“, или да предикат буде глагол „има“ са одређеном именицом, али да се тај ОЛ дуплира енклитичком заменицом: „около него вече *го* *њамало* нито *Цариград*, нито *царството*“.

Код таквог типа реченица — с одређеним ОЛ, на српском постоји и друга могућност — употреба глагола „бити“, али са ОЛ у номинативу, нпр.: „*Бакe* и *деке* никад нису ту, кад су стварно потребни“, или „Нису биле ту једино *Клаудија Шифер* и *Кристи Тарлингтон*“. Бугарски превод тог типа реченица биће исти као више наведени: или „*Бабийте* и *дядовциите* *никога не са* тук. когато ...“,

или „Бабише и дядовцише никога *ги няма* тук, когато ...“. Према томе, у бугарском језику у негативним реченицама за локализацију одређеног објекта опозиција између предиката „има“ и „съм“ неутрализује се, док граматички облик за одређеност имсна и овде, као и у позитивним реченицама, изражава одређеност објекта Л. Бугарски језик поново дуплира средства за изражавање категорије одређености објекта Л, „заменујући“ неутрализовану опозицију предиката присуством, код одређености за ОЛ, дуплирајуће енклитичке личне заменице. С друге стране, горњи примери се на српском језику могу трансформисати такође у: „Бака и дека никад није било/нема ту када ...“ или „Ту није било једино Клаудије Шифер и ...“. Дакле, у српском језику, исто као и у бугарском, постоје две могућности за „негативну“ локализацију одређеног објекта: с именицом у номинативу и с именицом у генитиву. Код одређеног ОЛ узајамни однос између номинатива и генитива не сачињава, сматрамо, опозицију зато што је ту употреба двају падежа у ствари, синонимна.

У осталим случајевима тумачење објекта Л у смислу „одређености / неодређености“, уколико није предодређено самом семантиком објекта Л или неког елемента његовог ужег контекста, као што је, рецимо, у реченицама: „Кад је каган умро, није било другог који да заслужује ...“, „Времена за губљење није било“ итд. остаје двосмислено и само шири контекст може да уклони ту двосмисленост. На пример, непотпуна реченица „Дрину, на којој тада није било ћуприје“ може да има неодређени ОЛ у својој пуној варијанти „Препливао је Дрину, на којој тада није било ћуприје“ (уп. буг.: Преплува Дрина, на която тогава *нямаше мостѝ*“), а може имати и одређени ОЛ у варијанти: „Успомене су га вратиле код Дрине, на којој тада није било ћуприје“ (уп. „Спомените му го върнаха при Дрина, на която тогава *го нямаше*“). Код уклањања двосмислености у погледу одређености / неодређености за ОЛ актуелно рашчлањење реченице више нема дистинктивну улогу — неодређени ОЛ у генитиву може да улази у оквир теме, што је било могуће и код позитивне локализације (в. т. 1.2.2.2.), уп.: „... јер *мира и приватизације* у Србији још дуго неће бити“, али, с друге стране, и одређени ОЛ може улазити у оквир реме: „око њега више није било ни *Цариграда* ни *царѝва*“, „... није било *санкција* ни „*ове ситуације*“,“ какве могућности није било у позитивним реченицама за локализацију. Уп. и многе друге примере двосмисленог тумачења објекта Л у погледу његове одређености: „... и да *ћуприје* неће бити тамо где је никад није било“ (уп. на бугарском: „и че мост няма да *има* там, където никога не го е имало“, односно „и че мостѝт няма да *бѝде* там / няма

го има там...“, „да је опроштај био са мером, не би било светских ломова“ (уп. буг.: „... *нямаце да има* световни катаклизми“, односно „*нямаце да ги има* световнише катаклизми“), „... неће бити штете“ — „*няма да има* вреда“, „*няма да я има* вредата (за която говорихме)“, „... али бола није било“ — „но болка *нямаце*“, „но болката (която очаквах) *я* *нямаце*“ итд.

Једном речју, српски језик је „изгубио“, кад се ради о изражавању негативне локализације објекта, оно синтаксичко средство којим се служи код позитивне локализације — актуелно рашчлањење реченице, користећи сада само лексичку семантику појединих елемената реченице. За изражавање одређености објекта Л, међутим, српски језик употребљава једно специфично граматичко средство — номинативни облик имена, који је везан само за одређеност.

Када је код одричне локализације у српском језику ОЛ неодређен, не формира се опозиција између генитива и номинатива, као што се то дешава код једне групе случајева позитивне употребе глагола „бити“, према категорији „партитивности“ (уп.: „По пољима је било црне траве“, где се сем неодређености изражава и количинска семантика, али: „По пољима је била црна трава“ — изражава се само неодређености, без количинске семантике). Код негативне употребе глагола „бити“ престаје да се формално изражава количинска семантика, што се, можда, на семантичком плану може објаснити тиме да количина може карактерисати само постојеће појмове, а не њихово одсуство, док се на формалном плану то објашњава тиме да код негативне локализације номинатив не може да изражава неодређени ОЛ, па према томе да ступа, по неком другом обележју (по „партитивности“) у опозицију са генитивом.

Након извршене анализе можемо закључити да код разматране негативне локализације у српском језику, ако је ОЛ одређен, формално присуство двају падежа (генитива и номинатива) не ствара опозицију, и то зато што не постоји семантичко обележје по коме би они ступали у опозицију. Ако је, пак, ОЛ неодређен, не постоје како семантичко обележје за формирање опозиције (тј. ‘+/- количина’), тако и формалне варијанте (више од једног падежа). Према томе, у српском језику реченице у којима се помоћу позитивног облика глагола „бити“ изражава локализација објекта ступају у привативну опозицију са реченицама за „негативну“ локализацију са одричним глаголом „бити“ према семантичком негативном обележју ‘- количина’. Наиме, у позитивним реченицама са „бити“ количинско значење може или доћи или не доћи до изражаја (‘+/- количина’), али су негативне реченице увек маркиране са ‘- количина’.

Изузетак од правила о обавезној употреби генитива код негативног глагола „бити“ нашли смо само у реченици: „... да у Србији и Црној Гори није *рат* и да га није ни било“, где је, очигледно, израз „рат је“ схваћен у смислу специфичног „неодређеног“ предиката („рат је / није рат у Србији“ као „врућина је / није врућина на мору“), а исто и у примерима са заменицом „ништа“, која се, изгледа, ретко среће у оваквим контекстима у генитиву, рецимо: „Није (ми) ништа“ (уп: „*Није (ми) ничега“), за разлику од заменице за живо биће „нико“, уп: „... а у дворишту није било никога“, „У том нараштају није било готово никог ко ...“.

Што се тиче бугарског језика, тамо такође постоји разлика у опозицији „одређеног / неодређеног“ између позитивне и негативне локализације. Тачније, нема разлике код двеју врста локализације у изражавању неодређености за ОЛ: „има / няма + неодређено име“ (уп: „Там има диван“ и „Там няма диван“).

Поменута разлика обухвата одређени ОЛ: у позитивној реченици се углавном користе глагол „сџм“ и одређени облик имена („Диванџт беше там“, уп: „*Диванџ го имаше там“), док се у негативној реченици, осим исте варијанте са негативним глаголом („Диванџт не беше там“), користи и варијанта са глаголом „има“ и са дуплираним ОЛ („Диванџт не беше там“ и „Дивана го нямаше там“). У бугарском језику, дакле, у позитивној реченици, опозиција између глагола „има“ и „сџм“ добија, упоредо с одређеним / неодређеним обликом имена, дистинктивну улогу код изражавања категорије одређености за ОЛ, док у негативним реченицама, уз подједнаку могућност да се за изражавање неодређености користи и глагол „сџм“ и глагол „има“, дистинктивну улогу почиње, сем граматичке опозиције одређеног / неодређеног облика имена, да игра и опозиција према присуству / одсуству енклитике личне заменице која дуплира именицу, уп: „На масата *го* нямаше учебника“ (= „Учебникџт не беше на масата“) vs. „На масата нямаше учебник“).

У ретким се случајевима дуплирајућа енклитика може употребити и у позитивним реченицама (ради изражавања одређености за ОЛ), нпр: „Тях *ги* имаше на снимката“, али је то везано за обавезно ремећење неутралне синтаксичке структуре реченице и за наглашавање предиката — ради појачане афирмације присуства објекта Л: „Тях *ги* имаше на снимката“ (уп. неутралну структуру двеју варијанти у одричним реченицама: „Те не бяха на снимката“ = „Тях *ги* нямаше на снимката“).

3.2. Реченице за изражавање „негативне“ локализације са глаголом „нема“.

Основна карактеристика српског језика у погледу локализације неког објекта, коју смо истакли код позитивних реченица са „има“, наиме — да се глагол „имати“ употребљава само у презенту, док у свим осталим облицима његова је граматичка варијанта глагол „бити“, остаје на снази и код негативних реченица. Зато су и овде сви примери локализације објекта са глаголом „нема“ само у презенту. Код свих употреба глагола „нема“ ОЛ се остварује само у генитиву. Поделићемо примере у две групе.

3.2.1. У прву групу улазе реченице са **одређеним** тумачењем објекта Л, које сугерише семантика неког реченичног елемента, нпр: .... да нема **више** старих несрећа“ (овде се одређеност сугерише присуством прилога „више“), уп. на бугарском: „че *ги* няма вече старите нещастия“ са дуплирајућом енклитиком; .... како ме посматрају сени оних којих **више** нема“, на буг: „сенките на онези, които вече *ги* няма“, „... сећање на светлост, које **више** нема“ („споменът за светлината, която вече я няма“), „... а онда је, не гледајући Цигане ни сејмене, као да **их** нема ...“. Привлачи пажњу да у оваквим примерима не можемо употребити глагол „бити“ у негативном облику са именицом у номинативу, рецимо: *„... да **више** нису старе несреће“, *, „... како ме посматрају сени оних који **више** нису“ итд. Да бисмо то урадили, морамо да укључимо у реченицу неку одредбу, рецимо: „сени оних који **више** нису **са нама**, нису **ту**“ и сл.

У одговарајућим бугарским реченицама се такође не могу употребити обе варијанте за изражавање одређености за ОЛ, које смо забележили код реченица са глаголом „бити“ — уп.: „*Споменът за светлината, която вече не е“, или *, „Сенките на онези, които не са“ итд. Чини нам се да је употреба облика глагола „бити“ са номинативом, односно у бугарском — глагола „не съм“ за одричну локализацију обавезно везана за пресупозицију о постојању објекта Л у говорном тренутку унутар неког другог локализатора, рецимо: „... сени оних који **више** нису у овој кући (него су се преселили у другу кућу)“, или на бугарском: „Учебникът не е на масата“ („но той съществува и е в чекмеджето“; или „Аз не съм на тази снимка“ („но аз съм на друга снимка“), „сенките на онези, които вече не са в тази къща“ („преселили са се в друга къща“) итд. Ова је пресупозиција везана за исту обавезност конкретног локализатора у реченици са глаголом „бити“, коју смо забележили и код позитивних реченица.

Зато је употреба тих варијанти немогућа у контексту горе наведених примера. Употреба глагола „нема“ са генитивом за ОЛ, односно, на бугарском глагола „няма“ са дуплирајућом енклитиком, напротив, не подразумева овакву пресупозицију и, као немаркирани

члан, може замењивати облик „не бити“ („не сџм“), рецимо: „Сени оних којих више нема у овој кући“, и употребљавати се у свим другим контекстима који, иначе, ступају у противречност са поменутом пресупозицијом. Према томе, у оба језика негативни облик глагола „има“ бележи нешто ширу експанзију у поређењу са позитивним обликом, утолико што почиње да изражава као основно не само неодређеност, него и одређеност за ОЛ.

3.2.2. У другу групу случајева смо издвојили оне примере код којих се ОЛ на српском језику може тумачити **двосмислено** или **само неодређено**. Нпр.: „... да других затвореника (тамо) нема“ (на бугарском ће, међутим, бити: „че другиџе затворници ги няма“. према „че други затворници няма“), „... али Хазара одавно нема!“ (односно: „но хазари отдавна няма!“), према „но хазариџе отдавна ги няма!“), „Тај шести и највиши ступањ смртнога страха (на који нема сећања) ...“ уп.: „за којто няма спомени“, „нема трага хазарским књигама“, уп.: „няма следа от хазарски(те) книги“, „... у хришћанском паклу нема хришћана ..., а (у муслиманском) нема ниједног Турчина или Арапина“, „да иза врата нема никога“, „Нема рецепта“, „... са леве обале Дрине, где устанка нема“, „... а што на том месту нема ни нишана, ни турбета, то је по жељи ...“ и сл. У једном делу тих случајева јавља се у позицији објекта Л назив неког апстрактног појма који сачињава, заједно са предикатом, устаљену фразу, рецимо: „нема наде“, „нема сумње“, „нема везе“ и сл. Ове су шаблонизоване употребе карактеристичне за негативну употребу глагола „има“ како у српском, тако и у бугарском језику (уп.: „няма надежда“, „няма сџмнение“ итд.), док се у позитивним реченицама у српском језику чешће употребљава глагол „постојати“: „постоји нада“ (= „има наде“), „постоји сумња“ (*„има сумње“), док је на бугарском језику и овде честа употреба глагола „има“ — „има веројатност“ (на српском „*има могућности“), „има сџмнение“ и др.

И код глагола „нема“ изузетак из формалног захтева за генитивни облик објекта Л чини одрична заменица за неживо „ништа“, која је готово увек у номинативу, за разлику од заменице „нико“, рецимо: „... али боље је и то него да нема ниџиџа“, „Без спремности да се мењамо нема ниџиџа од слободног развоја“ (честа је употреба те заменице са предлогом „од“, која се на бугарски не може буквално превести са „няма ниџо от“).

3.3. И тако, као што смо више пута поменули, за негативне реченице за локализацију објекта у српском језику карактеристично је да глаголи „имати“ и „бити“ у негативном облику стварају једну заједничку парадигму предиката за изражавање негативне локализа-

ције неодређеног ОЛ, при чему се глагол „имати“ употребљава у презенту, а глагол „бити“ у осталим временима и начинима, сем у презенту индикатива; у таквим реченицама је, дакле, „бити“ само граматичка варијанта глагола „имати“ и обрнуто. (Дефективност глагола „немати“ одражава се и у непостојању, код његове употребе као целовите лексичке јединице, других облика сем оних за презент: „Он нема ...“, али „Он није имао“, „Он неће имати“ итд.).

4. У последњем делу овог рада настојаћемо да у најкраћим цртама изложимо још једном какву језичку слику добија семантичка област „локализација датог објекта“ у два суседна јужнословенска језика.

4.1. У бугарском језику се формално разликују „позитивна“ локализација објекта (тј. локализација у позитивним реченицама) од његове „негативне“ локализације (у негативним реченицама).

4.1.1. Код позитивне локализације објекта бугарски језик дуплира формална језичка средства (једно граматичко и једно лексичко) за изражавање категорије „одређеност / неодређеност“ објекта Л. У исказу с одређеним ОЛ користи се облик имена са чланом + глагол „сџм“, док се у исказу са неодређеним ОЛ употребљава облик без члана + глагол „има“. У бугарском језику не постоје двосмислене употребе у односу на одређеност / неодређеност објекта Л употребе, а актуелно рашчлањење нема релевантну улогу код изражавања те значењске категорије.

4.1.2. У реченицама које изражавају „негативну“ локализацију датог објекта (тј. семантику његовог непостојања у неком локализатору) поново је основна опозиција, која има и формални изражај, опозиција према одређености / неодређености имена. Бугарски језик и ту дуплира средства за изражавање те категорије. Сматрамо да је основно средство за изражавање негативне локализације одређеног објекта синтаксичка структура са именом уз које стоји члан + енклитика у реченици са глаголом „има“ (зато што је употреба глагола „сџм“, као што смо већ утврдили (в. т. 3.2.1.), везана за пресупозицију која ограничава њене контексте). Основно средство за изражавање неодређеног ОЛ је недостатак (нулти маркер) енклитике + облик имена без члана, док се предикат не мења.

У бугарском језику локализација објекта није повезана са формалним изражавањем семантичког обележја 'количина'. Ова се семантика може изражавати, али само лексичким средствима, рецимо: „В банката има *достатъчно* пари“ (на српском: „У банци има новца“) или „Имаше и *няколко* хубави момичета“ („Било је и лепих девојака“) „Има *някаква* надежда“ („Има наде“) и др.

4.2. У српском језику такође постоји разлика између формалног изражавања локализације датог објекта у позитивним и у негативним реченицама.

4.2.1. У позитивним реченицама „репертоар“ средстава за изражавање локализације је много већи него у бугарском језику. Напоменућемо укратко опозиције које у српском језику изражавају неку семантику у вези са локализацијом објекта.

4.2.1.1. Прва разлика према бугарском језику јесте то да се у позитивним реченицама предикат „бити“ не повезује само са одређеним ОЛ (као што је у бугарском језику), већ може имати уз себе и неодређен ОЛ, док употреба предиката „има“ у оба језика обавезно служи за изражавање неодређеног ОЛ. Српски језик, међутим, не дуплира у реченици формална средства за изражавање одређености / неодређености објекта Л (сем у случајевима с опозицијом према пуном / кратком облику неких атрибута уз ОЛ у мушком роду једине номинатива у реченици са предикатом „има“).

Осим предиката „има“ и, евентуално, кратког облика придева мушког рода у номинативу једине, друго основно средство за изражавање одређености / неодређености за ОЛ у српском језику, за разлику од бугарског, јесте актуелно рашчлањење реченице. У једном великом делу случајева ОЛ у реченици са предикатом „бити“ јесте двосмислен у односу на своју одређеност. У таквим случајевима, уколико се ОЛ налази у оквиру реме (и у номинативном облику), он се тумачи једнозначно као неодређен. Уколико је ОЛ у оквиру теме, он се тумачи као одређен (у реченицама са глаголом „имати“, као што смо утврдили, актуелно рашчлањивање не врши дистинктивну улогу, зато што је тамо ОЛ увек неодређен).

Неодређеност за ОЛ изражава се и помоћу предиката „постојати“, ако је ОЛ у оквиру реме; односно, ОЛ је одређен, ако се налази у оквиру теме. Док се са предикатом „налазити се“ ОЛ исто може двосмислено тумачити, али при томе актуелно рашчлањење не игра улогу (уп. реченицу „У овој соби се налази *писаћи сто*“ са ОЛ у оквиру реме, али са одређеним тумачењем (уп. и на бугарском исто: „*В тази стая се намира бюро“, мора да буде „В тази стая се намира бюротото“).

Треће основно средство за изражавање одређености / неодређености за ОЛ у српском језику јесте привативна граматичка опозиција између генитива и номинатива за ОЛ у реченици са предикатом „бити“ (када у реченици не постоји нека количинска реч. тј. неки број или количински прилог). У таквим реченицама генитивни облик објекта Л увек изражава његову неодређеност (он је маркирани

члан), док је номинатив немаркиран у том погледу — ОЛ може да буде и одређен и неодређен (то зависи од актуелног рашчлањења).

Према томе, испоставило се да је у српском језику неодређеност за ОЛ могуће изразити различитим средствима, која у поређењу са бугарским имају већа позициона ограничења, наиме: лексичким средством (предикатом „има“), синтаксичким средством (актуелним рашчлањењем, тачније — позицијом објекта Л у оквиру реме) и граматичким средством (генитивом у реченицама без количинске речи), при томе се ова средства могу у једној реченици дуплирати, али то није обавезно. Одређеност за ОЛ, с друге стране, може се једнозначно изражавати само позицијом објекта Л у оквиру реченичне теме, и у номинативном облику (ако је предикат глагол „бити“). Ни предикат „бити“, ни номинативни облик за ОЛ нису маркирани одређеношћу.

4.2.1.2. У српском језику, за разлику од бугарског, семантичка област „локализација датог објекта“ формално се везује — не за категорију „одређености“, већ за категорију „партитивности“. При томе, у реченицама са предикатом „има“ код једног типа именица (које значе неки мерив појам или особину која се може градуирати, рецимо: „Има времена за то“, „Има сласти у њима“) генитив изражава партитивну семантику (та семантика се у бугарском или не узима у обзир, или се изражава лексички помоћу прилога „малко“, „достатљчно“ и др). Код другог типа именица — оних које се никако не могу количински тумачити — генитив изражава, заједно са предикатом, неодређеност за ОЛ, али бар партитивне семантике (рецимо: „Има и лажне будућности“).

У реченицама са глаголом „бити“ у перфекту или каквом другом облику, сем презента, намеће се опозиција између двају падежа у односу на партитивну семантику, али само у случајевима када један исти ОЛ може имати или немати количинску семантику (рецимо: „По пољима је било црне траве“ према „По пољима је била црна трава“). У реченицама са објектом Л који се у оба падежа количински тумачи („Било је и ожењених људи“ = „Били су и ожењени људи“) или, напротив, нема количинску семантику („Биће нам спаса!“), генитив не ступа у опозицију са номинативом.

У реченицама са глаголом „бити“ у презенту и са неодређеним ОЛ употреба генитива је готово без изузетака могућа само са количинском речју.

4.2.1.3. Разматрана семантика у позитивним реченицама је у српском језику повезана и са неким другим опозицијама.

У првом реду, то је граматичка привативна опозиција између глагола „бити“ и „има“ према граматичком обележју 'презент глагола'. У овој граматичкој опозицији глагол „има“ је маркирани члан (увек је у презенту), док је „бити“ немаркиран. Уколико је глагол „бити“ у презенту, за њега је карактеристично да се може повезивати са ОЛ у генитиву пре свега онда кад у реченици постоји и нека количинска реч (прилог или број) и, према томе, само се тада у реченици може исказати количинска семантика, нпр.: „*Колико* је истине у његовим речима“. Само у реченицама са количинском речи, дакле, улогу предиката у презенту могу вршити оба глагола као потпуни синоними, рецимо: „У нашем блоку је / има 16 (много) станова“. У реченицама без количинске речи, рецимо: „У граду има војника“, са ОЛ без атрибута (и без пресупонираног мноштва истих објеката), предикат „има“ се не може заменити са „су“, а да се не промени семантичко обележје 'неодређена количина' код ОЛ.

Поред наведене опозиције, два глагола у српском језику улазе и у другу семантичку привативну опозицију — према обележју 'конкретна локализација објекта', при чему је овде маркирани члан опозиције глагол „бити“, који у функцији предиката у презенту увек тражи да у реченици постоји неки конкретни локализатор (исто и код предиката „налазити се“), док је глагол „има“ (и „постоји“) немаркиран у том погледу.

4.2.2. У реченицама за негативну локализацију српски језик намеће другачије опозиције за изражавање одговарајуће семантике.

4.2.2.1. Као што је јасно из претходног излагања (в. т. 3.1.), дошли смо до закључка да у негативним реченицама са глаголом „бити“ у перфекту (или другом којем облику, сем презента) опозиција између генитива и номинатива престаје да обавља дистинктивну службу при изражавању категорије „одређености“ — код одређеног ОЛ нема разлике, између два падежа у погледу њихове сигналне функције, уп.: „Девојке нису тамо биле“ са „Девојака није тамо било“, а код неодређеног ОЛ могућ је само генитив („Тамо није било девојака“). Једном речју, у реченицама са негативном локализацијом и са глаголом „бити“ номинатив је маркиран обележјем 'одређеност за ОЛ', а генитив је немаркиран с погледом на то обележје. Привативна опозиција у позитивним реченицама за локализацију објекта заснива се на супротном обележју — 'неодређеност за ОЛ' — и тамо је маркирани члан генитив (в. т. 4.2.1.1.).

4.2.2.2. Друга основна разлика између две врсте локализације објекта у српском језику јесте и уклањање партитивне семантике из у овом раду разматране семантичке области уколико се ради о негативним реченицама.

4.2.2.3. Трећа разлика између позитивне и негативне локализације у српском језику уочава се, као што смо показали, и на равни лексичко-морфолошке парадигме предиката у негативним реченицама са неодређеним ОЛ (код одређеног ОЛ је могућа синонимна употреба оба предиката у презенту — „бити“ са номинативом и „нема“ са генитивом, рецимо: „Твог брата нема у соби“, „Твој брат није у соби“). Реч је о парадигми отелотвореној облицима „не бити“ и „нема“, који се налазе у допунској дистрибуцији („нема“ је маркиран обележјем 'презент'), и недостатка такве „комбиноване“ парадигме у позитивним реченицама за локализацију неодређеног ОЛ, тако да тамо глаголи „бити“ и „имати“ ступају у привативну опозицију према истом обележју, тј. у њима се и глагол „бити“ може употребљавати у презенту, рецимо: „А на левој обали је (= има) једна овећа хумка“ (уп. у негативној реченици: „А на левој обали нема хумке“, али *„А на левој обали није хумка“).

4.2.2.4. Четврта разлика између позитивне и негативне локализације објекта у српском језику тиче се предиката „има“. Док се у позитивним реченицама тај глагол увек везује за неодређеност објекта Л (в. т. 4.2.1.1.), у негативним реченицама он се може везати како за неодређене тако и за одређене ОЛ (в. т. 3.2.1.). Једном речју, категорија одређености / неодређености за ОЛ је, код негативне локализације, лишена формалног средства за своје изражавање (ни генитив ту није везан само за одређеност!), тако да у тим случајевима сигналну улогу обавља искључиво лексичка семантика реченичних елемената.

И да закључимо истицањем и ове појединости: у српским реченицама за негативну локализацију престаје да се формално (тј. помоћу предиката „има“ и генитивног облика објекта Л) изражава категорија „одређеност / неодређеност“ за ОЛ, а категорија „партитивности“ је у њима лишена не само формалних средстава, већ и учешћа уопште у семантичкој структури тих реченица, чиме се одговарајућа семантичка област у српском језику сужава у поређењу са позитивном локализацијом, док се у бугарском језику, у истој семантичкој области (у негативним реченицама), користе опет формална средства, мада и различита од средстава у позитивној реченици, ради сигнализовања категорије „одређености“.

ИЗВОРИ ЈЕЗИЧКЕ ГРАЂЕ

- Иво Андрић, „На Дрини ћуприја“, „Сабрана дела“, ...
 М. Павић, „Хазарски речник“, ...
 И. Андрић, „Мост на Дрина“, ...
 М. Павич, „Хазарски речник“, ...
 Е. Станев, „В тиха вечер“, ...
 Е. Станев, „У тихо вече“, ...
 „Политика“ и „Базар“ из 1996.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Арутюнова С., „Предложение и его смысл“, 1976.
 Ивић М., „О словенским егзистенцијално-локационим реченицама“, „Studia gramatyczne“, V, 1982.
 Корин А., „О синтакси егзистенцијалног *habere* (има) у српском језику“. „Научни састанак слависта у Вукове дане“, 26/2, 1997.
 Косеска-Тошева В. (1), „О значенин предикации болгарского „има“, „Съпоставително езикознание“, 4–5/90.
 Косеска-Тошева В. (2), „Българско-полска съпоставителна граматика — Семантичната категория определеност / неопределеност“, 1990.
 Ницолова Р., „Екзистенцијалните изречения с глаголите *esse* и *habere* в български език в съпоставка с другите славянски езици“, „Съпоставително езикознание“, 4–5/90.
 Пенчев Ђ., „Строеж на българското изречение“, 1984.
 „Српски језик на крају века“, под уредништвом М. Радовановића. Београд. 1996.
 Тополинска З., „За обемот на номиналните фрази“, „Македонски јазик“, XIX, 1968.
 Korytkowska M., „Predykat *ima* wobec *sam* we współczesnym języku bulgarskim“, „Studia z filologii polskiej i słowiańskiej“, XIV, 1984.
 Osadnik W., „Klika uwag o kwantyfikacyjnym modelu opisu kategorii określoności / neokreśloności oraz o zdaniach egzystencjalnych w języku polskim i bulgarskim“, „Studia gramatyczne bulgarsko-polskie, II, Określoność / neokreśloność“, 1987.
 Piper P., „Jezik i prostor“, Београд 1997.

Summary

Dimka Savedra

THE MEANING 'LOCALIZATION OF OBJECT' AND ITS EXPRESSION
IN SERBIAN AND BULGARIAN

This is a pioneering, corpus-based contrastive investigation of phenomena pertaining the expression of the 'object-localization' meaning in both Serbian and Bulgarian with issues of general linguistic interest.

ИВАН К. ДОБРЕВ
(София)

РАЗПРОСТРАНЕНИЕ И УПОТРЕБА НА НАЗВАНИЕТО БАЛКАН В НЯКОИ ОТ ТЮРКСКИТЕ ЕЗИЦИ

У овом се раду утврђује распрострањеност назива *Балкан* у неким турским језицима и излажу подаци о његовој употреби у њима у својству апелатива, оронима и антропонима.

Балкан е исторически утврђено и сравнително нај-разпространено и добре известно називање на нај-гољамата бљгарска планина, за која официјално възприетото и утврђено наименовање е сљаставното називање Стара планина. Планинското називање *Балкан* е разпространено и се употребљава првочно като такова и в двете си основни форми — на нарицателно име (апелатив), и на собствено име (ороним), а така сљшо и вторично като местно, селишно, лично, фамилно и друго име не само в бљгарскиј език, но и в редица други, географски или генетически по-близки или по-далечни езици, с които бљгарскиј език е бил в преки или косвени контакти и взаимодействия през различните периоди и етапи от своето историческо развитие. В тази връзка доста широко разпространение и употреба на називањето *Балкан* под неколко националноезикови форми се наблюдава и в некои от тюркските езици, като за тези форми, поради тяхното семантико-фонетично тљждество или близост, трябва да се допусне и сљответната генетична връзка.

Основната цел на настоящото изследвање е да се издирјат, систематизирјат, приведат в известност и опишат сљшествуващите в некои от тюркските езици форми на називањето *Балкан* и то по ред и начин, които в максимална степен да позвољат да се извлекат и представјат в јвен вид повечето от недостатљчно наблюдаемите или не сљвсем очевидни и јсни страни на називањето, което в сљщото време е и определяне и представјане и на част от неговиј ареал, на територијалното му разпределение извљн бљгарските етнични граници. При този си предмет, цели и задачи изследвањето вљчљчва само

онези успоредици на названието, които са и фонетически, и семантически тъждествени или съвсем близки до разпространеното и известно в българския език название, т.е. само най-сигурните и безспорните, като в същото време извън него остават названия, фонетичната структура на които може да се обясни и докаже като генетически принадлежаща към първичната основа едва след специално, чувствително по-обширно и задълбочено, сравнително-историческо и етимологично изследване, основаващо се на специфичните данни от типологичната структура и историческия развой на езика, в който те се срещат. По този начин може да се приеме, че след направените и публикувани вече проучвания (Добрев 1989; Dobrev 1991) ще бъде осъществена още една стъпка към пълното и цялостно описание на разпространението, употребата и произхода на названието Балкан, което се очертава като крайно необходимо и дори задължително с оглед на сериозните празноти, противоречия или неясноти, които се наблюдават в тази лингвистична област.

Съвременните тюркски езици са 27 на брой и те се подразделят на 6 основни групи — българска (тюркобългарска), огузска, къпча-шка, карлукска, уйгуро-огузска и киргизо-къпчашка (Баскаков 1969). Тези езици се говорят компактно от основната маса тюркоезично население на редица сравнително обособени райони, области или държави, които са част от една доста обширна територия, като се започне от Балканите, Източна Европа и главно по Поволжието, Урал, Прикавказието и Кавказ, Мала Азия, Средна и Централна Азия, Западен и Южен Сибир чак до Монголия и Китай на изток и до Сирия, Ирак, Иран и Афганистан на юг и югозапад. В границите на тази територия характерът на разпространението и употребата на названието *Балкан* в отделните тюркски езици е твърде специфичен и разнообразен и тук най-напред следва да се отбележи, че в башкирския език, който спада към къпчашко-българската подгрупа на къпчашките езици, нарицателното име *balqan* с неговото собствено къпчашко съответствие *malqan* е един от елементите, които образуват по-ранния слой от тюркската група топоними със съответствия в монголските, тюркобългарските и в северните тюркски езици, апелативите на които обаче липсват в съвременния башкирски език (Камалов 1980, 41). Пак в башкирския език е известно и собственото име Балкан, с което се назовава планина, намираща се в централната част на Урал, на 16 км от столицата Уфа и непосредствено до езерото Ачикуль; *Верхний Балкан* е другото име на планината Алматау „Ябълкова планина“, което название от своя страна пък се използва и като наименование на населено място. А в башкирския народен

епос има поема, в главния герой на която се влюбва една русалка и един ден тя го отвлича в нейния подводен свят. Тук всичко е много красиво, също има гори и планини, но момъкът тъгува по своя предишен свят, по своите гори и планини и особено по планината Балкан. Русалката му показва подводните планини, те пеят песни един за други, но тя каквото и да каже, момъкът винаги въздиша и отговаря: „Това не е моята планина Балкан, това не е моята планина Балкан“ (Гарипов 1980, 99; IA -2, 285; Inan 1987, 126–127). И доколкото в тази поема става дума за планината Балкан, която се намира до едно доста голямо езеро или море, тъй като вътре в него има също така гори и планини, то може да се допусне, че тук се отразява един твърде отдавнашен период от живота на башкирите, когато те обитават други, различни от сегашните земи, и където планината Балкан играе изключително важна роля в техния живот и именно поради това носи със себе си и силен емоционален момент в тяхната душевност. А самото название Балкан, поради отсъствието в случая на актуално-реален обект за наименование, се оказва друго и различно от названието на планината *Балкан* край столицата Уфа и съществува и се проявява в башкирския език само като „празно“, несвързано с определен обект наименование. По този начин, освен като нарицателно име в башкирския език планинското название Балкан има и две форми на собствено име — като конкретно-актуално наименование на точно определен и добре известен оронимичен обект и като абстрактно-виртуално наименование на съществувал или съществуващ на друго място и в друго време оронимичен обект.

Планинското название *Балкан* се среща и в карачаево-балкарския език, който спада към къпчашко-куманската подгрупа на къпчашките езици и се говори на Кавказ, където според Е. Мурзаев по левия бряг на р. Лаба, ляв приток на р. Кубан има два планински хребета, които се наричат съответно *Голям Балкан* и *Малък Балкан* (СНГТ, 69). И пак в същия език се среща и женското лично име *Балхани* (СЛИ, 121), което безспорно следва да се приеме като вторична форма на названието *Балкан*, получена чрез преосмисляне и пренасяне на първичното наименование върху друг обект, в случая човек, което от своя страна има за резултат и нов набор и конфигурация на семантичните признаци в цялостната семантична структура на наименованието. Отново според Е. Мурзаев собственото име *Балаханы* се среща и в азербайджанския език, който е от огузо-селджушката подгрупа на огузските езици, и тук то е наименование на планина (СНГТ, 70, 75). А наред с това, североизточно от столицата Баку има и селище от градски тип, което също се нарича *Балаханы*,

но е населено главно от тати, които са ираноезична народност (КГЭ-1, 183; Основь 1982, 231).

По-нататък на изток, названието Балкан е разпространено и в тюркиенския език, който спада към огузо-тюркменската подгрупа на огузките езици. В Западна Тюркмения, на източния бряг на Каспийско море има две планини *Балкан*, тук се простират други два планински хребета, първият от които се нарича *Улы Балқан* „Голям Балхан“, а вторият — *Кичи Балқан* „Малък Балхан“. Балхан е и бившата Красноводска област в Югозападна Тюркмения, която граничи с Каспийско море, Иран и Казахстан и по-голямата част на която е заета от пустинята Каракум. Във връзка с планините Балкан в тюркменския език се употребяват и такива съставни наименования като *Балқан* айлагы „Балкански залив“ — залив на източния бряг на Каспийско море, *Балқан тюркменлери* „Балхански тюркмени“, *Балқан коридоры* „Балхански коридор“. В Тюркменската степ, близо до аула Клыч-Ишан има местност *Кара-Балқан*, а *Карабалқан* е и род от племето гьоклен, заселено понастоящем в Северен Иран. По склоновете на *Голям Балқан* расте хвойна, която тюркмените събират за огрев и други нужди, и по този повод в тюркменска народна песен се казва: *Балқан-Балқан диерсиң, Ардыш дүйбин коверсиң* „Ти все си казваш „Балхан, Балхан“ и изравяш хвойновите храсти“. И изобщо названието Балқан дотолкова е навлязло в бита и душевността на тюркмените, че се е превърнало в техен национален уран, парола, която номадите от тюркските племена употребяват, за да се разпознават отдалече нощно време или пък за да се откриват, когато се заблудят или загубят в степта (Атаев 1970, 112; Мухаммедова 1973, 66; Inan 1987, 127; ГНТмн, 56–57; СНГТ, 69–70; ТСЭ-1, 291–292; ЕВг-1, 835).

Друг тюркски език, в който е доста разпространено и известно названието Балкан, е казахският, спадащ към кьпчашко-ногайската подгрупа на кьпчашките езици. В този език, както твърди Е. Койчубаев, „под *балкан* изобщо се разбира „планински край“, т.е. тук думата най-напред е нарицателно име за място. Наред с това названието *Балкан* се среща и като собствено име с актуално-конкретно значение — на територията на Казахстан има хребет *Балкан* и няколко планини, които също се наричат *Балкан*, а на казахски — *Балкантйау* „Планината Балкан“ (СНГТ, 69; СТКз, 52–53). Пак като собствено име се излюзва названието и в казахския народен епос, но в този случай то е без конкретен, точно определен денотат, не е известна и не е ясно коя е планината, която се наименова чрез него. Независимо от това, от съдържанието на поемата, в която се среща назва-

нието, е възможно да се извлекат някои сведения и данни както за самата планина, така също и за живота и бита на казахите през един по-ранен период от тяхната история. Главен герой и изпълнител на действието в тази поема е Ер-Кьокшю — Юнак Кьокшю, който е пръв сред всички млади от своя народ и през един период, наситен с важни исторически събития от неговия живот като разгромяването на безброй ногайци и гибелта на Йормюнбет-хан, отива на реката, наречена Манан, и на планината, наречена *Балкан*, за да намери добитък, който да отвлече, и враг, с който да се срази. От цялото по-нататъшно съдържание на поемата става ясно, че планината *Балкан* е важно място от етническата територия на казахите и в техния социален живот — тук протичат немалко съществени и значими за казахите исторически събития; тук богатири като Юнак Кьокшю с малочислени дружини надделяват над далече по-многоброен противник и извършват подвизи, за които идните поколения песни ще пеят.

Също без конкретно-индивидуален денотат с планинското название Балкан и в друго едно произведение на казахското народно творчество, което е в характерната за тюрките форма едновременно на проза и поезия или песен, в която основно място заема една гатанка, зададена от ханската дъщеря на един джигит, син на друг един хан, който идва да я иска за жена. Но нейното единствено и решаващо условие е той да отговори правилно на гатанката, в която се пита кой се изкачва нагоре по планината Балкан, кой пасе коня си край пътя и т.н., а отговорът е, че нагоре по планината Балкан се изкачва купувач, а пътниците пасат конете си в детелината край пътя и т.н. (Радлов 1870, 88–89, 320–321).

Наред с това, без определен денотат, но с индивидуално-конкретно значение на собствено име се използва планинското название Балкан и в широко известната и често употребявана в казахския език поговорка *Барган жерің Балқаншау, сол шағы біздің басқан шау* „Мястото, за където си тръгнал, е планината Балкан, но ние вече сме ходили на тази планина“. Тази поговорка има също така и втори вариант: *Корген жерің Балқаншау, сол шағы біздің асқан шау* „Мястото, което си видял, е планината Балкан, но ние вече сме се изкачвали на тази планина“, което ще рече, че ако някой е направил нещо голямо според него и се хвали, то това съвсем не означава, че и другите вече не са правили нещо такова, без обаче да се хвалят с него (поговорката в турска транскрипция вж. и при Іпан 1987, 125–126). Този смисъл на поговорката очевидно е възникнал и е възможен благодарение на това, че планината Балкан е много голяма планина или което е същото — чрез това название по принцип се най-

меноват големи планини, то се дава не на всяка планина, а само на такива, които се достатъчно забележими и силно изпъкват на общия фон на останалите планини. И пак поради широкото си разпространение и специфичен характер на своя обект това планинско название в казахския език е придобило и ново, фразеологично значение и тук в определен контекст *Балқаншау* означава „делечно, затъитено място“ (КТФС, 93). Именно поради това може да се каже, че конкретно-индивидуалното по семантика и функция собствено име се е обобщило и е преминало в класа на нарицателните имена, който процес има за резултат не апелатив ороним, както е с нарицателното име балкан в българския език например, където то означава „планина“ изобщо, а апелатив топоним с неговата по-обща и абстрактна семантика.

Освен в казахския език особен интерес тук представляват разпространението и употребата на планинското название Балкан и в киргизкия език, който пък спада към киргизско-къпчашката група на тюркските езици. В северния диалект на този език название то Балкан се среща най-напред като собствено име — само Балкан или Балкан тоо, както и в казахския език е загубило своята конкретно-индивидуална семантика и означава не една актуално-реална, точно определена и сравнително добре известна планина, а друга една, неизвестно коя и къде, но все пак донякъде позната като повече или по-малко далечен спомен планина. За киргизите, както и за казахите, тази планина е останала някъде в миналото, но именно поради това, че е елемент от тяхното минало, който е играл изключително важна роля в тяхната социално-битова практика, тя се е запазила в техния език не само и не толкова като една обикновена и нищо назначеща дума, а като символ на нещо голямо и съществено за всички тях, съхранено и поддържано в тяхната историческа памет. Наред с това планината Балкан е много голяма планина и точно поради тази причина съответното ѝ название има в значението си за главен и водещ семантичният признак „голям, огромен“. На тази основа най-напред в киргизския език се употребява и поговорката *Балкан, Балкан, Балкан шоо* — *аны да биз көргөн шоо* „Балкан, Балкан, планината Балкан, и ние сме я виждали тази планина“, което ще рече: Ти нас недей да ни плашиш с това, то не е нещо ново за нас!“. Пак на основата на същия признак, но в съчетание със следлога дой „като“ е получен и фразеологичният израз *балкан шоодой* със съответното идиоматично значение „грамаден, огромен; грамада“. Именно с това си значение въпросният фразеологичен израз се употребява и в такива изречения като *Балкан шоодой болуй шиший калыйшыр* „Той се поду

твърде много“; *Ичий-ичий, эршеси балкан шоодой болуи шиший кейшийир* „Той пи толкова много, че сутринта беше целият подут“. На основата на същото собствено име и безспорно благодарение пак на същия семантичен признак е получено и наименованието на играта балкан-тоо, която е подобна на българската игра кукери (КГРСл, 105). А друга линия на развитие води към използването на собственото име топоним и като женско лично име *Балкан*, което пък от своя страна е част от съставното наименование *Балканконгуч*, познато от външните киргизски говори, на територията на Узбекистан, и което се обяснява като „мястото, където разполага своята юрта жената на име Балкан“ (Караев 1978, 214; Караев 1991, 99).

Названието *Балкан* се среща в киргизския език и под формата на нарицателното име балканак, последният елемент при което е умалителна наставка и което в съчетание със следлога тай „като“ е загубило първичното си значение и е придобило ново, идиоматичното значение „дебел, пълен, месест“. На тази основа това нарицателно име се употребява и в изрази като *Балканактай болгон аййак эркек бала* „пухкавичко, беличко момченце“; *балканактай болуи шиший кейши* „изду се силно, подпухна“ (КГРСл, 105; ЭСТЯз–2, 50).

Планинското название *Балкан* е разпространено също така и в якутския език, който е самостоятелна подгрупа в уйгуро-огузската група на тюркските езици. В този език очевидно генетически същата форма е нарицателно име, но тук *балхън*, макар и да притежава някои общи семантични признаци, все пак се употребява с една малко по-различна семантика — то означава не „планина“, а „морска вълна“. Наред с това в якутския език собственото име *Балхън* е името на морския цар богатир, пак в този език съществува и лично име *Балхан*. И най-накрая планинското название *балкан* е послужило за основа на лични имена и в някои други тюркски езици като уйгурското женско лично име *Балахан* и тувинските женско и мъжко лично име *Балган* (Малов 1961, 98; Тафраджийска 1990, 210; СЛИ, 208; СЯЯз–1, 356).

И така, названието *Балкан* е сравнително широко разпространено и добре известно в редица тюркски езици и главно в къпчащите, където се среща както като нарицателно, така също и като собствено име с конкретно-актуална или виртуално-абстрактна семантика на наименование на съществувал или съществуващ на друго място и в друго време оронимичен обект. Твърде разпространена е също така и вторичната употреба на названието и като антропоним — женско или мъжко лично име. Само в рамките на разгледаните тук тюркски езици названието *Балкан* се характеризира с един доста обширен ареал, като се започне от Поволжието и Кавказ на запад и

се стигне до Киргизия и Якутия на изток и североизток. Такива са обобщените крайни резултати от проучването на разпространението и употребата на названието *Балкан* само в някои, но все пак в повечето от тюркските езици, където то се среща или е известно. По-нататъшното издирване, систематизиране и описание на неговото разпространение и употреба по използвания тук начин и в останалите езици, където то се среща, независимо дали са тюркски или не, ще допринесе в още по-голяма степен за създаването на необходимата за случая достатъчно широка и подробна, първоначална основа, а по този начин и на съответните предпоставки за по-нататъшното изследване и търсене на решение на многостранните и разнообразни проблеми, свързани с разпространението, употребата и произхода на планинското название *Балкан*.

ЛИТЕРАТУРА

- Атаев Х., Освободительное движение туркмен в Иране (1917–1925 гг.). Ашхабад, 1970.
 Баскаков Н. А., Введение в изучение тюркских языков. Москва, 1969.
 Гарилов Т. М., К изучению тюркских названий населенных пунктов Башкирии. — Ономастика Востока. Москва, 1980.
 Добрев Ив., К одной из турецких этимологии оронима Балкан. — Балканско езиковедие, кн. 32, 3–4, 1989.
 Камалов А., О топонимии Башкирии. — Советская тюркология, 1980. 2.
 Караев С. К., Топонимия Узбекистана. Ташкент, 1991.
 Караев С. К., Топонимы, антропонимы и этнонимы кышлака Тамтум. — Ономастика Средней Азии. Москва, 1978.
 Малов С. Е., Уйгурские наречия Синьцзяна. Москва, 1961.
 Мухаммедова З. Б., Исследования по истории туркменского языка XI–XIV вв. Ашхабад, 1973.
 Основы иранского языковедения — Новоиранские языки. Москва, 1982.
 Радлов В. В., Образцы народной литературы тюркских племен, живущих в Южной Сибири и Даунгарской степи, т. 3 — Киргизское наречие. Санкт Петербург, 1870.
 Тафраджийска Цв., Произход на името българи и на неговите носители. — Трети национален симпозиум „Северозточна България — древност и съвремие“. София, 1990.
 Dobrev I., Nordtürkische Etimologien des Oronyms Balkan. — Linguistique Balkanique, vol. 34, 3–4, 1991.
 Inan A, Tarihte ve Folklorunda Balkan. — Türk Dili, s. 429, 1987.

РЕЧНИЦИ

- ГНТмн — Атанязов С., Толковый словарь географических названий Туркменистана. Ашхабад, 1980.
 ЭСТЯз-2 — Севортян Э. В., Этимологический словарь тюркских языков. т. 2 — Основы на букву „Б“. Москва, 1978.
 КГЭ — Краткая географическая энциклопедия, т. 1. Москва, 1960.
 КГРСл — Юдахин К. К., Киргизско-русский словарь. Фрунзе, 1965.
 КТФС — Кеңесбаев Ж., Қазақ Тілінің фразеологиялық сөздігі. Алматы, 1977.
 СЛН — Справочник личных имен народов РСФСР. Москва, 1987.
 СНГТ — Мурзаев Э. М., Словарь народных географических терминов. Москва, 1984.
 СТКз — Койчубаев Е., Краткий толковый словарь топонимов Казахстана. Алма-Ата, 1974.

- СЯЯз — Некарский Э. К., Словарь якутского языка, т. 1–3, 1959 (без място на издаване).
ТСЭ — Туркмен Совет Энциклопедиясы, т. 1. Ашгабат, 1974.
EBr — The New Encyclopedia Britannica, vol. 1, Chicago, 1993.
IA — Islâm Ansiklopedisi, c. 2. Istanbul, 1961.

Резиме

Ivan K. Dobrev

**РАСПРОСТРАЊЕНОСТ И УПОТРЕБА НАЗИВА БАЛКАН У НЕКИМ
ТУРСКИМ ЈЕЗИЦИМА**

Назив *Балкан* је релативно широко распрострањен и добро познат у низу турских језика, пре свега у кипчашким. С апелативном семантиком јавља се у башкирском, киргизском и казашком, а одређени оронимски објекат означава у башкирском, карачајево-балкарском, туркменском и казашком језику. У казашком и киргизком не добија, међутим, специфични оронимски денотат. Разматрани назив се, осим тога, секундарно употребљава и као антропоним — мушко и женско лично име. Унутар географских простора тих турских језика арсал на којем се јавља назив *Балкан* почиње на западу од Поволожја и Кавказа, па стиже све до Киргизије и Јакутије на исток и североисток.

ПРИКАЗИ И КРИТИКЕ

Јануар 1999.

Павле Ивић, **Преглед историје српског језика** (Издавачка књижевничка З. Стојановића, Сремски Карловци — Нови Сад, 1988. 344 стр.)

У појединим раздобљима наше славистичке науке уздигла су се нека имена која чине епоху у њој. На самом почетку њеном истиче се име Ђуре Даничића, који ју је утемељио као први школовани филолог код нас. За њим су пошли Стојан Новаковић и Љуба Стојановић. Прва половина нашега стољећа припада Александру Белићу и Радовану Кошутићу. Први од њих је прославио сербокroatистику и унапредио нашу славистику, а други је прославио српску русистику и увео је код нас западнословенске језике (чешки и пољски) у славистички студиј. Он је уједно остао и најбољи дидактичар у нашој славистици.

Друга половина нашега стољећа протиче у знаку деловања двоје Ивића — Милке Ивић и Павла Ивића. Првоименована је изашла из традиционалне школе А. Белића и увела нас, доцније, у савремену европску лингвистичку науку. Општу лингвистику и нашу синтаксу она је подигла до неслућених висина. Павле Ивић је на нов и модеран начин средио и систематизовао нашу дијалектологију и историју језика. Он је досад најпотпунији и најкомплетнији наш дијакроничар. Двоје Ивића су својим плодним радом утемељили целу једну школу, новосадску. Тако су они постали врхунски степеник наше филолошке вертикале. Из те њихове школе произашли су бројни млађи лингвисти, европски школовани и са врло прецизном методологијом у истраживању лингвистичких чињеница.

Срећна је замисао најбољих лингвиста из те школе да се сакупе и издају целокупна дела академика Павла Ивића. Књига коју овде хоћемо да представимо заправо је VIII том из те серије, која је штампана делом у Нишу, делом у Новом Саду.

У словенској славистици још је чешки слависта О. Хујер поделио историју (неког словенског) језика на два одељка: 1) унутрашња

историја, 2) спољашња историја. За ону прву данас се учврстило врло прецизан термин *историјска грамаџика*. За спољашњу историју преостало је тако термин *историја језика*, који је тиме и сам постао прецизнији. Ова књига П. Ивића заправо и јесте *спољашња историја српског језика*. За разлику од историјске граматике, она истражује и проучава социјалну димензију језика, народног и литерарног. Она прати друштвене услове у којима (српски) језик опслужује културно-језичку заједницу свих Срба. О томе нас најбоље информише кратка напомена приређивача ове књиге, А. Младеновића. Ту сазнајемо да „ова књига академика П. Ивића представља скуп његових студија уз тематски одговарајуће књиге Историје српског народа“ (II издање целокупне публикације, Бгд. 1994). Даље се каже да је у тим студијама обухваћена историја српског језика, такозвана спољашња, од времена доласка Срба на Балкан — па све до свршетка I светског рата. Данас бисмо рекли до утапања Србије у Југославију.

Од великог је значаја што су те поменуте студије, све, сакупљене и у овој књизи дате на једном месту и по хронолошком реду. То проширује круг њених потенцијалних читалаца и олакшава славистичком подмлатку приступ у ову област славистике. Тако сређена и преуређена књига нуди нам сад јасну и прегледну слику о столетном развоју српског језика у нашој историјској прошлости. За наше млађе слависте врло је инструктивна и следећа приређивачева опаска: периодизација која је овде примењена није изведена на основу историје *језика*, него на основу историје самог *народа*.

Уосталом, ја бих рекао да је таква концепција напоредности својствена аутору већ одраније. Ваљда тако треба схватити и наслов његове књиге *Српски народ и његов језик*.

Посебно истичемо да се књига коју овде представљамо славистичкој јавности појављује први пут, барем у овоме свом лику. Овако сређена, овако организована и у форми целовите и засебне типографске јединице. Излагање у овој књизи прегледно се рашчлањује у седам узастопних одељака, од почетка самосталног живота српског језика па све до краја I светског рата. Ево како су они насловљени:

- I. Почети српског језика
- II. Доба Немањића
- III. Доба турских освајања
- IV. Све српске земље под Турцима
- V. Осамнаести век
- VI. Доба победе народног језика
- VII. Епоха кристализације стандардног језика.

Уз иду још и технички одељци у овој књизи: регистар имена, регистар ономастичке грађе, регистар речи и напомена приређивача. Број одељака на које се књига рашчлањује и додатна одредница (тј. напоредни наслов или поднаслов) — говоре јасно о ауторској концепцији књиге. О њој казује нешто и *типграфски простор* који је додељен сваком од седам наведених одељака.

У I разделу аутор захвата период од самих почетака па до краја XII стољећа. Њему је посвећено двадесетак страница типографског простора. Другом одељку аутор додељује укупно 30 страница штампаног простора, трећем разделу посвећује се око тридесет страница. Одељку IV посвећено је двадесетак страница, а следећим одељцима посвећује се осетно више типографског простора: одељку V више од 50, одељку VI близу 100 страница и одељку VII — око 50 страница типографског простора.

Још је нешто карактеристично: у прва три одељка ове књиге нема никаквих додатних одредница у смислу напоредног наслова или поднаслова, а њих нема ни у последњем, VII одељку. Тиме се вештом читаоцу већ унапред сугерише да су та четири периода доста компактна и хомогена. Напротив, средишњи одељци (IV, V и VI) рашчлањени су, у ауторском излагању, на више поднасловних и међунасловних тематских јединица! Ово нам јасно сугерише да је проблематика у вези са нашим књижевним језиком била најкомплекснија у стољећима XVIII и XIX.

Веома су индикативни ауторски допунски наслови (напоредни или поднаслови) уз већину разделака у овој књизи. Уз први одељак додаје се у загради само *временска одредница* (до краја XII века). Уз II одељак додаје се одредница: *Узлећ српске њисмености и учвршћење диглосије*. Уз III одељак додаје се одредница: *И култура је жртва!* Уз IV одељак додаје се одредница: *Раздобље ѡворења њисмености*, што нас и нехотице асоцира на ону историјску „Ој, давори ти Косово равно!“. Уз V одељак: *Језички ѡлурализим на врхунци!* Два последња одељка у овој књизи немају додатних одредница уз наслов, али су зато њихови наслови сами по себи кристално јасни: VI одељак зове се *Доба ѡбеле народног језика*, а VII се зове *Епоха кристализације сѡндардног језика*.

Да резимирамо сад, редом, шта се излаже у свакоме од седам наведених одељака у овој књизи. Пре тога упутно је да се подсетимо на ону школску периодизацију којом нам се нуди историјат нашега литерарног језика. Наиме, у своме историјском развоју он је прошао кроз следеће етапе:

- 1) старословенски језик
- 2) српска редакција старословенског језика
- 3) српскословенски језик
- 4) рускословенски језик
- 5) славеносрпски језик.

И тек након свих ових етапа уследно је вуковски летерарни језик на народној основи, који је заправо и данас на снази. Дакако, уз неке развојне модификације и прилагођености.

За све горе наведене типове летерарног језика код Срба важно је следеће: 1) они су кадшто коегзистирали, 2) они су се хронолошки смењивали, углавном по реду којим су овде наведени. Уз све ово, истичемо још: у XVIII веку коегзистирала су чак три језика (српско-словенски, рускословенски и народни (српски)). Из тога сплета, поткрај овога периода, славеносрпски језик.

Приказано по одељцима у овој књизи, укупни развојни пут нашег језика (народног и летерарног) изгледао би овако:

ПРВИ ОДЕЉАК обухвата време од доласка наших предака из словенске прадомовине до друге половине XII века. То је период издвајања српског језика из општесловенске заједнице, доба јужно-словенске заједнице и, најзад, време издвајања из ње. Ту се описује *йочейни* период самосталног развоја нашег језика. Говори се о томе кога су затекли у новој постојбини (Балканце Грке, Арбанасе и Влахе). Од романизованог живља наши су преци онда преузели и нешто *лексике*. Аутор нарочито истиче *границу* између источне и западне подгрупе јужнословенских језика. Она је ишла приближно линијом ушћа Тимока–Осогов–Шарпланина. У излагању позива се обилато на ономастику и топонимију. Процеси у области вокализма и сугласничког репертоара, у току X и XI века, дефинитивно су издвојили српски језик из општесловенског. Указано је притом на типичне јужнословенске црте, гласовне и лексичке.

ДРУГИ ОДЕЉАК обухвата доба Немањића и означен је као *узлећ српске йисмености и учвршћивање диглосије*. То је епоха из које нам је сачуван знатан број писаних споменика с овога тла. У језику тих споменика, скоро истовремено, појавила су се два *најоредна* тока: 1) српска редакција старословенског језика, 2) народни језик. Тако је од самог почетка код Срба настала диглосија. Два типа језика били су *функционално* издиференцирани, али исто тако и жанровски. Овде је добро објашњена диглосија — тиме што је указано на њу и у другим срединама, словенским и несловенским. Успут је јасно указано и на појам тзв. *сакралног* језика (свештеног). Њему у

диглосији посвуда припада престиж. У овоме следу размишљања вреди цитирати Ивићеву тврдњу: „У словенским земљама — у средњем веку — црквенословенски се и *није осећао као сџрани* језик, битно различит од домаћег; већ *као виши сџил* домаћег језика.“ Отуда се у неким словенским текстовима понекад мешају елементи црквенословенског и народног језика. У том периоду Срби су постали *једноазбучни* народ, елиминисањем глагољице. Ћирилица се крајем XII века уопштила код свих православних Словена. Податке о живом српском језику дају нам пословни и законски списи, али понајвише — владарске повеље. Међу њима се издвајају: 1) манастирске, 2) оне што су упућене Дубровнику. Иначе, српскословенски језик је *нормиран* већ у првој половини XIII века, и отад се он врло мало мењао током времена. Даље се истиче да су сви српски текстови на народном језику написани *искључиво ћирилицом*. Ниједна реч глагољицом! Аутор закључује: „Језички споменици с краја XII и почетка XIII века — одају већ формиран српски језик, умногоме различан од општесловенског.“ Потом се наводе карактеристичне црте ондашњег српског језика, гласовне и граматичке. У наставку излагања посвећено је доста пажње и лексици тог језика. Међутим, она се ту *не џрејџира уско лингвистички*, већ социолошки и културолошки. Узимају се у обзир не само апелативи већ и терминске речи. Такође се третирају и богати факти из топонимије и ономастике.

ТРЕЋИ ОДЕЉАК обухвата период турских освајања, кад је и култура била жртва. То је оно доба што су га наши летописци означили као време „кад су живи завидели мртвима“. Књижевна делатност је онда замрла, али није пресахнула. Након процвата под Немањинима уследио је период декаденције и назадовања. Међутим, тај период није баш био посве линеаран. Континуитет државности прекинуће се задуго, али га донекле компензује континуитет Цркве и духовности. Она ће пронети штафету Српства — од Косова до Куманова. Манастири ће ипак одржати нит писмености и књижевног рада, макар и танку. У писменој употреби и даље остају два опонирана језичка израза: српскословенски и народни. И њихова функционална расподела остаје углавном иста као раније.

Парадоксално је да се терен на којем су настајали документи на народном језику сад донекле и проширио. Занимљиво је да је књижевна продукција на народном језику сад обогачена и једним *новим жанром*. Био је то витешки роман, који Ивић означава као први *истински свејовни* жанр (у српској белетристици). Из XV века сачуван је препис *Тројанског романа*, који је најбољи извор за познавање живог српског говора (оног доба).

Српкословенски језик из епохе после Немањића мало одступа (гласовно и граматички) од језика претходне епохе. Главну разлику према немањићкој споси чини даље богаћење речничког фонда. Још је нешто карактеристично за ово доба: ушао је у обичај један *народни начин* изражавања, назван „плетенија словес“. Својствене су му биле узвишеност, кићеност и свечаност. Он је највише цвetaо на српском тлу, иако му је порекло византијско.

Током XIV века у српској писмености настала је још једна важна промена, овог пута *техничка*: пергамент је замењен папиром. То је било јефтиније и практичније. Тиме је олакшана књижевна продукција и њено ширење, а нама данас то олакшава датирање. Водени знак је постао *поуздано средство* за тај посао. Поткрај овога века углавном се завршио и развој устава. У српским земљама употребљава се и даље брзопис. Њега је у Босну пренео Твртко I, и његовим модификовањем настала је доцније тзв. „западна ћирилица“. Неки слависти видели су у њој чак засебно писмо, што је научно неодрживо. Чак су му поткрај XIX века дали и засебно име „босанчица“. У ствари је то само нешто модификовани српски брзопис.

У овом периоду настала је и тзв. *ресавска школа*, која се везује за име књижевника К. Филозофа (у доба деспота Стефана). Раније је та реформа превише узношена и чак прецењивана. Данас у славистици тачно знамо њен домашај. Реформа је била оријентисана уназад и као таква није се могла (у целини) примити. Па ипак, „преписи из ресавске школе одликују се *нормираним ћирилицом* и општом сређеношћу, а такође и техничком поузданошћу“. У том периоду ишчезле су српске владарске канцеларије, из којих је потекла главнина (сачуваних) законика, повеља и писама. И још се нешто важно збило у том периоду: српски језик послужио је и као један од *дипломатских* језика у југоисточној Европи. Њиме су се, у међународној преписци служили турски султани и обласни заповедници. Делимично, такође, мађарски и румунски магнати. Турци су на српском језику обављали кореспонденцију и са Дубровчанима. У Турској је онда чак сачињен и један (мали) речник за султана, а звао се ПЕРСИЈСКО–АРАПСКО–ГРЧКО–СРПСКИ РЕЧНИК.

Развој *народнога* српског језика Ивић је у овом одељку пратио више у домену унутрашње историје језика. Навео је и коментарисао главне процесе из оног доба, гласовне и граматичке. Ту је као важна појава констатовано и новоштокавско преношење акцента — за један слог према почетку речи. Тиме је укинута окситонеза и наша је прозодија попримила готово савремен лик. И у овоме одељку аутор по-

свећује дужну пажњу лексички ондашњег српског језика, извлачећи и из ње посредне податке о развоју језика.

ЧЕТВРТИ ОДЕЉАК обухвата период кад су све српске земље биле под Турцима. Био је то период *џаворења* писмености. У глобалу, то су заправо XVI и XVII стољеће наше историје. У том периоду се наставља нека скромна форма писаног стварања: монаси и свештеници бележили су важније податке, обично на маргинама књига. Из њих често зраче ауторска осећања и колективна расположења. У XVII веку поступно је завладао и правопис који обично називамо „посрбљеним“. Ради се ту о упрошћавањима која су израз приближавања народном изговору. На плану графици полуустав све више потискује устав. У доба турске владавине ојачао је у српској писмености и *џајнопис* (криптограм). Из овога доба сачували су нам се и *џашировски документи*, и то на народном језику. Такође се наставља и преписивачка делатност. У XVII веку у народни језик је продро и један нови жанр, а то је *џуџопис* (или пошатвије). У ово доба и босански фратри пишу ћирилицом. Матија Дивковић назива је *српским писмом*, а језик зове словинским.

Из унутрашњег развоја језика Ивић истиче у овом периоду двије појаве: 1) ново јотовање и 2) губљење сугласника *x*. Дотиче се такође још дијалеката и миграција из тога доба. Од лексичких утицаја аутор ту издваја турски, као доминантан.

ПЕТИ ОДЕЉАК обухвата цео XVIII век. Аутор га поима као доба кад је *језички џлурализам* био на врхунцу. И одиста, у један мах су се онда напоредо употребљавала три језика, као што су се некад код Хрвата у један мах употребљавале три азбуке! У XVIII век ушли су Срби са два језичка израза у писмености: српскословенски и народни српски. У тај мах ово двојство имало је иза себе већ петовековну традицију! Онај први израз већ је био попримио, тада, коначан „посрбљени“ вид. Био је делимично упрошћен и приближан живом српском изговору. На почетку XVIII века старословенски пишу: Кипријан Рачанин (Буквар), гроф Ћ. Бранковић (Хронике) и Гаврило Венцловић. Овај последњи докраја је истрајао у томе (чак и онда кад је већ званично био усвојен рускословенски!). То је био лабуђи пев овога језика и уједно његов највећи изражајни домет. Око 1740. године завршава се његова епоха у српској књижевности.

Њему је на смену дошао нови литерарни језик, *рускословенски*. Аутор сматра тај преокрет *веома* значајним. Ту се није радило само о језику, већ о целој једној новој оријентацији — културној и политичкој. Тиме је црквени језик удаљен још више од народног, али је

то имало добрих страна у српској култури и књижевности. На томе језику писали су (делимично) три српска писца: З. Орфелин, П. Јулинац и Ј. Рајић. Неки писци из тог доба писали су чак и на руском, и то махом историографска дела.

Славеносрпски је био последњи литерарни језик у XVIII веку, у предвуковској епоси. То је био *хибридни* језик, састављен из две-три компоненте (рускословенске, српске народне и чак руске). Он је за владао *онда* кад су у српској књижевности превагнули световњаци. Његова је епоха потрајала у две последње деценије XVIII века, ако се узме у обзир најживља литерарна продукција. Број жанрова на том језику био је прилично велик. Уз остало на том језику је писана и најранија српска штампа (*Сербскија новини* и *Славеносербскија вједомости*). Миријевски га је назвао „грађанским дијалектом“ српског језика. Он је уопште видео три језичка типа у оно доба код Срба: 1) црквени, 2) грађански и 3) простонародни. Предност је давао грађанском, као *средњем* стилу. Ово учење скоро да се поклапа са руским учењем о три стила (оног доба): високом, средњем и ниском. Уопште, овај одељак у књизи урађен је мајсторски: сва она испремешаност и заплетеност презентирана је овде кристално јасно и прецизно. Млађим славистима нарочито ће бити од користи прецизно описани српскословенски и славеносрпски.

Народни језик у српској књижевности XVIII века овде је презентиран врло исцрпно и прегледно. Поменути су сви заслужни претходници Д. Обрадовића, али је њему одато знатно више признања у томе послу него ли је то уобичајено досад. С тиме хармонизира и критичније претресање Вукове реформе у наредном поглављу.

ШЕСТИ ОДЕЉАК обрађује доба победе народног језика и испарцелисан је на велики број тематских јединица. Обухвата три четвртине XIX века и углавном је посвећен Вуковој реформи. Урађен је исцрпно и свестрано, изваган са свих могућих аспеката. Ивићеве ставови о том питању делимично су нам познати и из других његових дела, али нигде то није презентирано тако свеобухватно као што је овде. Презентиране су све димензије реформе: лингвистичка, социјална и културна. Подробно су анализирана сва главнија Вукова дела из те области. Посебна је пажња посвећена *лексици* и терминологији. Указано је на зближавање хрватског и српског литерарног језика, истакнута улога хрватских вуковаца.

СЕДМИ ОДЕЉАК је завршно поглавље у овој књизи. Обухвата период од Берлинског конгреса до стварања Југославије. Истакнута је улога Ђуре Даничића у обликовању новог литерарног језика (на народној основи) и рад на *језичкој култури* код Срба — двојице ис-

такнутих филолога оног доба (Ј. Живановића и Ј. Бошковића). Србија преузима културни примат у целој Српству. Београд надгорњава Нови Сад. У самосталној држави језик се слободно развија, природно и неусиљено. Нигде досад нисмо имали тако прецизно одређену улогу важнијих писаца српских у коначном обликовању литерарног језика и језика *уметничке књижевности*. Истакнути су аутори оригиналног жанра српске *сељачке приповејке* (Глишић, Милићевић и Веселиновић). Даље је истакнута улога Л. Лазаревића у српској прози и В. Илића у српској поезији. Указано је на два смера српске *културне оријентације* — један руски, а други француски. Ово је такође утицало на профилисање литерарног језика и стила. Појединачно је анализиран удео сваког значајнијег писца у профилисању нашега литерарног језика и језика белетристике. Указано је на цео културни простор српски и обласни удео у општесрпској белетристици. Посебна је пажња указана српском језику у Босни и Херцеговини у доба аустријске окупације. Излагање је доведено све до тзв. *београдског сјила* изражавања и писања, заступљеног понајбоље код браће Поповића, Ј. Скерлића и С. Јовановића.

Све се завршило тако да данас Срби имају две азбуке и два јатовска изговора.

Све у свему, добили смо књигу какву још нисмо имали у овој области. То је заправо нека врста *енциклопедије* за историју српског језика, од његових почетака до наших дана. Све димензије њене узете су у обзир и сразмерно елабориране. Не само да је све то темељно истражено него су у књигу узидана и ауторова промишљања о свему томе. Пред нама је цела једна синтеза из дате области сербистике. Књига је велик допринос нашој култури и нашој славистици. Од ње ће имати директне користи институције и појединци, али највише се она препоручује нашем славистичком подмлатку и страним славистима. Начин презентације чињеница у овој књизи је академски, али врло јасан и прецизан, чак сугестиван и убедљив. Таквих нам књига треба и у другим областима србистике.

Београд

Богдан Ј. Дабић

Јануар 1999.

Семантика и структура на словенскиот вид III. Редактори: Станислав Каролак и Људмил Спасов, Скопје 1998, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Катедра за македонски јазик и јужнословенски јазници. 234 стр.

Књига са горе наведеним насловом садржи реферате намењене Трећем меѓународном скупу аспектолога, који је одржан у времену од 27. до 30. септембра 1997. године у Скопљу; већина реферата је истом приликом и прочитана, а остали су накнадно приложени. Организовање тога и других њему сличних скупова у надлежности је Аспектолошке поткомисије, посебног истраживачког тела уклученог у рад Меѓународне комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика коју је својевремено оформио Меѓународни комитет слависта. Одржавање оваквих научних саветовања уједно се уклапа и у програм остваривања пројекта „Глаголски вид у македонском“, око којег је ангажована Катедра за македонски и остале јужнословенске језике на Филолошком факултету „Блаже Конески“ у Скопљу. Све ове управо наведене податке саопштавају нам приређивачи овог зборника реферата — Станислав Каролак и Људмил Спасов у *Предговору* (стр. 7). Реферати су разврстани на три групе чији наслови гласе: (I) *Семантика на видоџ* (Лусуна Gebert, *Aspekt, modalnoš a sila ilokutywna*, 11–22, Г. А. Золотова, *Соучастие лексики, морфологији и синтаксиса в осушештвлении видо-временных функций русского глагола*, 23–28, Эльжбета Коссаковска, *Вид в девербальных абстрактных именах существительных*, 29–32, Е. В. Падучева, *Опыт систематизации понятий и терминов русской аспектологии*, 33–58, Ханну Томмола, *Аспектуальная значимость резултативной и квазирезултативной семантики*, 59–72, Зузана Тополињска, *Л-формите и видот*, 73–75), (II) *Проблеми на семантиката и граматиката на видот во македонскиот јазик* (Станислав Каролак, *Понятие инхоативности и инхоативная конфигурация в грамматике македонского языка*, 76–90, Милица Миркуловска, *Терминативност на спре-*

ма инхоативност. Начини на нивно изразување во македонскиот и полскиот јазик, 91–98, Искра Пановска-Димкова, *Лимитативноста во аспектолошката литература*, 99–113, Људмил Спасов, *Зависноста меѓу каузацијата и резултативната аспектна конфигурација*, 114–122, Станислава-Сташа Тофоска, *Механизми на генерирање на темелна конфигурација на македонскиот јазик*, 123–134), III. *Видската структурализација во одделни јазици/дијалекти* (Мито Аргировски, *Семантиката на видот во македонскиот и грчкиот јазик*, 135–137, Лидија Арсова Николиќ *Вид и превод (англиски-македонски)*, 138–144, Петар Атанасов, *Глаголскиот вид во романскиот јазик, поконкретно во мегленороманскиот и истророманскиот дијалект*, 145–148, Елена Бужаровска, *Видот кај глаголите за аудитивна перцепција во рускиот и во македонскиот јазик*, 149–157, Максим Каранфиловски, *Глаголскиот вид во еницевардарскиот говор*, 158–164, Alina Kreisberg, *Wartość aspektowa konstrukcji biernych w językach polskim i włoskim. Uwagi wstępne*, 165–175, Марјан Марковниќ, *Словенско-ароманска интерференција во изразувањето на глаголскиот вид во охридскиот македонски и аромански говор*, 176–180, Майда Мерше, *Соотношение между лексическим и видовым значением глагола (на примере одновидовых глаголов в словенском литературном языке 16 века)*, 181–196, Коста Пеев, *Блокирање на глаголскиот вид во долновардарските говори во контекстот на влијането на балканските не-словенски јазици*, 197–203, Живко Цветковски, *Категоријата вид кај глаголите со копулативна функција*, 204–208, М. Ю. Черткова, *Модели видовых пар с приставкой про- в современном русском языке*, 209–219, Германија Шокларова-Љоровска, *Темпоралната организација и видот на македонскиот јазик во споредба со полскиот јазик*, 220–233).

Сва излагања сабрана у овој књизи, маколку била тематски хетерогена, заслужују будну пажњу стручне публике. Док нас реферати из групе III. компетентно обавештавају о томе како с изразувањем видског значења ствари стоје данас у том и том језику / у тим и тим језицима, у том и том дијалекту / у тим и тим дијалектима, односно како су оне стајале у једном ранијем периоду језичког развоја (Мајда Мерше), реферати уклучени у прву и другу групу настоје или да нам што више приближе неки теоријски приступ феномену вида, или да разреше неко конкретно, а теоријски релевантно питање из те проблемске области (Тополињска, Томмола).

Сва излагања из групе II обједињује у јединствену целину ова заједничка им особина: сва су она срачуната на то да из перспективе концепције вида Станислава Каролака сагледају и опишу факта македонског језика.

Са Каролаковим погледима на глаголски вид шира стручна јавност је у последње време имала довољно прилика да се упозна — у раздобљу од 1994. до 1998. године он је објавио неколико радова посвећених тој теми.¹ Његов главни теоријски допринос аспектолошком проучавању састоји се у томе што је, његовом заслугом, у тај истраживачки домен уведен концепт (и термин) видске конфигурације. Каролак је, наиме, умесно уочио да глаголи не морају својим значењем указивати искључиво на трајање неке дате ситуације (имперфективни вид), односно искључиво на неку промену остварену у односу на такву ситуацију (перфективни вид); јер — ту у обзир долазе и разне комбинације податка о оном првом с податком о оном другом, тј. долази у обзир и оствареност не само тог и тог вида, него и те и те видске конфигурације (овај последњи случај егземплификује, на пример, значење глагола *умреџи*; од трију сема које га сачињавају — (1) 'постојање у животу', (2) 'догађај преласка из постојања у непостојање', (3) 'непостојање у животу' — прва и трећа, за разлику од друге, имплицирају трајање у времену).

Кратак преглед оних типова видске конфигурације које је досад у својим радовима описао Каролак наћи ће заинтересовани читалац у реферату Косаковске, чији је иначе непосредан циљ овом приликом био да потврди корисност тих његових теоријских виђења за осветљавање значењске природе девербативних именица. Сам Каролак се овог пута ограничио на приказивање значаја који има појам *инхоативности* за разраду теорије о конфигурацијским типовима илуструјући своја начелна запажања фактима македонског језика. По својој теоријској релевантности, уз Каролаков реферат сврстава се излагање Људмила Спасова. Ослањајући се такође на македонску језичку датост, Спасов осветљава однос између каузације и резултативне компоненте видског значења. И остали представници македонске лингвистичке средине имали су, и умели, нешто ново да кажу о појединим значењским компонентама конфигурацијски оствареног глаголског вида у македонском: Миркулоска је у жижу пажње поставила однос између *терминативности*

¹ Између осталог и следеће: Stanisław Karolak. Le concept d'aspect et la structure notionnelle du verbe. *Studia kognitywne / Etudes cognitives 1*, Warszawa 1994, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, 21–41; Станислав Каролак, Понятийная и видовая структура глагола, *Семантика и структура славянского вида 1*, С. Каролак (отв. ред.), Kraków, 1995, Wydawnictwo Naukowe WSP, 93–112; Stanisław Karolak. O semantyce aspektu (w dwudziestą rocznicę publikacji rozprawy F. Antinucciiego i L. Gehert „Semantyka aspektu czasownikowego“), *Bulletin de la Société Polonaise de Linguistique* LII, 1996, 9–56.

и инхоативности, Пановска–Димова је образложила смисао увођења концепта лимитативности у ту проблемску област, док се излагање Тофоске бави уочавањем околности које доводе до образовања теличних конфигурација:

Окренутост ка теоријским питањима савремене аспектологије својствена је и рефератима Лусуне Gebert, Г. А. Золотове и Е. В. Падучеве, али се у њима размишљања о видском феномену усмеравају у правцима другачијим од оног за који се залажу Каролак и његови „видски“ истомишљеници из Македоније. Све три ауторке врло убедљиво укажују на то колико би погрешно било пренебрегавати улогу контекста у регулисању избора видског облика глагола. Док Лусуна Gebert, илустрирујући своје излагање одговарајућим примерима употребе императива у пољском и руском, објашњава како, при разматрању видске проблематике, треба што последније водити рачуна о „илокуционој сили“ исказа, тј. о томе шта се датим исказом ж е л е л о п о с т и ћ и, зато што тој „сили“, при избору видске форме, такође припада улога регулативног фактора. Золотова и Падучева инсистирају посебно на значају који ту има лично виђење ствари онога ко посматра ситуацију именовану глаголом, односно онога ко о њој говори; Золотова чак, са доста разлога, помишља на то да би можда умесно било и вид уврстити у „модусна средства“ („Можно полагать, что вид встает в ряд модусных средств проявления позиции говорящего (либо, в художественном тексте, одного из персонажей уполномоченного на то автором)“ — стр. 27).

Реферати Гебертове, Золотове и Падучеве имају и ову врлину: сва три обилују компетентним освртима на многа значајна научна постигнућа која су, у протеклим деценијама, остварена на пољу аспектолошког проучавања. Као што је већ имала прилике Ilse Deprearete да нагласи², у периоду од средине шездесетих до средине осамдесетих, у несловенском лингвистичком свету владало је изузетно живо интересовање за семантику глагола, подстакнуто познатим Вендлеровим (Zeno Vendler, *Linguistics in Philosophy*, Ithaca 1967, Cornell University Press) разврставањем тих језичких јединица на четири основна семантичка типа, зависно од тога да ли означavaju неко *сѝање* (*state*), *акѝивностѝ* (*activity*), неко *осѝварење* (*accomplishment*) или неко *ѝосѝигнуће* (*achievement*). Објављени су, у истом периоду, а и после њега, бројни радови који су битно допринели разумевању

² Ilse Deprearete, On the necessity of distinguishing between (un)boundedness and (a)telicity, *Linguistics and Philosophy* 18, 1995, 1–19.

аспектолошке проблематике у целини.³ Док се Гелертова издашно осврће на допринос несловенских аутора осветљавању видске проблематике, Золотова и Падучева нам првенствено скрећу пажњу на велике заслуге које има словенска, а пре свега руска лингвистичка средина, за унапређење наших знања из те проблемске области. У том погледу је посебно инструктиван реферат Падучеве због тога што у њему има, поред осталог, и таквих запажања која упозоравају на то колико, у ствари, неспоразума доноси собом та иначе, по себи позитивна околност да је велики број научних снага концентрисан на истом пољу рада: метајезик којим се ти бројни аспектолози служе недовољно је ујединачен, а додатну тешкоћу причињава настојање појединаца да по сваку цену задрже неке у својој средини дугом традицијом укоренење термине који, међутим, нису више довољно прикладни за поједине рецентно освојене појмовне тековине. Непосредно пре него што ће се одржати скуп аспектолога у Скопљу, чији је драгоцен плод књига о којој говоримо, одржана је, од 16. до 19. септембра 1997. године у Москви међународна конференција посвећена истој теми. Е. В. Петрухина, реферишући о том московском скупу⁴, наглашава да су на њему учествовали лингвисти из Русије, Енглеске, Мађарске, Немачке, Италије, Холандије, Пољске, САД, Шведске, Финске, Француске и Естоније — њих укупно 59. а да је главни утисак посматрача био: изразито обиље теоријских тековина, али и упадљива неусаглашеност метајезика којим се, у својим разматрањима глаголског вида, служе представници разних аспектолошких школа. Исти се утисак стиче и читањем не само реферата Падучеве, него и осталих текстова сабраних у овој књизи, што, наравно, никако није неки њен недостатак, већ неминовна мана сваког оног развојног тренутка неке научне дисциплине у којем су се сустекли изузетно богати истаживачки резултати с разних страна.

А што се ове књиге тиче, њу могу само топло да препоручим заинтересованима; она одиста има шта да им саопшти.

Београд

Милка Ивић

³ Преглед погледа на глаголски вид оних који су те погледе примсњивали у својим разматрањима факата словенских језика даје Stephen M. Dickey у своме раду *Aspect and verbal nouns in Slavic* који је објављен у часопису *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику XXXVIII/2*, Нови Сад, 1995, 19–41; в. одсљак насловљен *Definitions of Aspect* (стр. 20–21).

⁴ Е. В. Петрухина, О међународној конференцији „Типологија вида, проблеми, појски, решенија“, *Вестник Московског универзитета, сер. 9. Филологија*, 1997, No. 6, 142–147.

Јануар 1999.

Hanna Dalewska-Greń, *Języki słowiańskie*. — Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 1997. — 665 str.

Књига Хане Далевске-Грењ *Словенски језици* концепцијски је нова међу књигама са сличним насловима. Литература посвећена целини словенских језика или неком њиховом значајнијем делу углавном се може поделити на упоредно-историјске граматике, на радове у којима се у оквиру исте књиге у засебним поглављима описују поједини савремени словенски језици,¹ евентуално са повременим освртима контрастивне или типолошке природе,² а чешће без таквих коментара, и на типолошке студије, којима по правилу нису обухваћене целине језичких система него поједини језички нивои.³ *Словенски језици X*. Далевске-Грењ не иду ни у једну од тих трију група иако су најближе последњој. Циљ ауторке био је да се упоредно опишу савремени словенски књижевни језици превасходно на фонолошком, морфолошком и синтаксичком нивоу, са додатном зналачки сажетом информацијом о графичким и правописним системима, као и о настанку и развоју словенских књижевних језика, те да се изложи широки преглед црта карактеристичних за словенске језике у целини, за поједине међу словенским језицима или за поједине словенске и несловенске језике. Још краће речено, у тој књизи се комбинују

---

¹ Нпр., од новијих, *The Slavonic Languages*. Edited by B. Comrie and G. Corbett. — London and New York: Routledge, 1993.

² На пример, *Славянские языки (Очерк грамматики западнославянских и южнославянских языков)*. — Москва: Московский государственный университет, 1977; *Славянски езици. Граматични очерци*. — Редакција: С. Стоянов et. al., София: Българска академия на науките, Институт за български език, 1994.

³ На пример, N. Běličová, J. Sedláček, *Slovanské souvětí*. Praha: Academia, 1990; H. Běličová, Z. Uhlířová, *Slovanska věta*. Praha: Euroslavica, 1996.

елементи типолошког описа и конфронтативне анализе савремених словенских књижевних језика.

То је један од важнијих разлога због којих *Словенски језици* Х. Далевске-Грењ заслужују пажњу читалаца *Јужнословенског филолога*. Други разлог је у томе што до сада ни на једном месту није био тако широко изложен конфронтативно-типолошки преглед словенских језика. Књигом Х. Далевске-Грењ није обухваћена као посебан предмет разматрања лексиколошка ни стилистичка проблематика, али је сасвим јасно, да у корице једног тома није ни могло, да стане много више од онога што је речено, а речено је свакако много, највећим делом са ослонцем на резултате како старијих тако, поготову, и новијих истраживања различитих аутора, укључујући и истраживања саме ауторке *Словенских језика*. Штавише, може се са сигурношћу рећи да књига, пре свега, плод вишегодишњег научноистраживачког рада др Хане Далевске-Грењ у Институту за славистику Пољске академије наука, где руководи пројектом „Типологија словенских језика“, и њеног предавачког искуства стеченог на Институту за словенску филологију Варшавског универзитета, где је предавала и предаје широк круг предмета из области лингвистичке славистике. Најзад, трећи од најважнијих разлога због којих ће *Словенски језици* бити радо читани, консултовани и коришћени јесте у томе што су уједначено написани у поузданом и модерном методолошком кључу који је карактеристичан за савремену пољску лингвистичку славистику. Ауторка у предговору истиче да су јој у том погледу ослонац представљали *Грамајшика њољског језика* у издању Пољске академије наука и радови низа еминентних пољских лингвиста и слависта у којима се развија и примењује слична методологија и појмовно-терминолошки апарат. Литература која је коришћена приликом писања *Словенских језика* обухвата, наравно, и друге релевантне изворе, школе и традиције, што се јасно види како из начина на који су обрађена поједина питања тако и из обимне, премда неизбежно селективне библиографије.

Књига је подељена на поглавља I „Фонетика и фонологија“, II „Морфонологија“, III „Морфологија“, IV „Синтакса“ и V „Књижевни језици. Писма“, и намењена је пре свега студентима словенске филологије, што је најочљивије у петом поглављу, где је доста комплексна проблематика изложена уџбенички сажето, и, још више, у прилогу, који садржи по један краћи књижевни текст на сваком словенском језику. (Савремени хрватски језик представљен је текстом Србина Владана Деснице. Српски језик је заступљен текстом Оскара Давича.) Пето поглавље фактички делује пре као користан додатак

него као засебна глава, мада би му, вероватно, још боље место било на почетку књиге. Текстурелни прилог на крају књиге почиње двама краћим текстовима без коментара или ознаке извора, без којих књига свакако не би ништа битно изгубила. Један, о изговору три гласа у словеначком језику, узет је, вероватно, из неке словеначке читанке за почетнике, а други текст представља фрагмент неког рада на пољском језику о српском акценту и клитикама.

Одређујући се према језичкој ситуацији на словенском југу Х. Далевска-Грењ истиче своје уверење да у опису словенских језика српски језик и хрватски језик (за које Х. Далевска-Грењ често користи и терминолошку ознаку: српски/хрватски) треба да представљају једну јединицу описа у рангу других словенских језика. Док разлике које међу српским и хрватским постоје треба да се описују на нижем нивоу (у тим случајевима ауторка користи посебне називе — српски језик, или хрватски језик). Појам „бошњачки језик“, нити ишта слично, у књизи Х. Далевске-Грењ не постоји.

У првом поглављу поред фонолошког и фонетског описа словенских језика дат је одељак о акценатским системима и структури слога. У теоријско-методолошком погледу Х. Далевска-Грењ се у том делу *Словенских језика* углавном ослања на структуралистичку теорију и концептуални апарат Прашке школе, као и на истраживања познатог пољског фонолога Ирене Савицке, посебно, на пример, у одељку о акомодацијским и неакомодацијским словенским језицима. Он се заснива на идеји да се словенски језици начелно деле према степену припадности акомодацијском типу (нпр. руски, бугарски), или неакомодацијском типу (чији је типичнији представник српски језик) с обзиром на степен изражености граница међу суседним сегментима у речи, односно с обзиром на бројност неутрализација и асимилација на сегментним границама, која је за акомодацијски тип језика ниска, а за неакомодацијски тип језика висока. Ову дистинкцију прате и друге, мање регуларне црте артикулационе и фонолошке природе (инвентар и дистрибуција фонема у језицима акомодацијског и неакомодацијског типа).

Предмет другог поглавља су најважније морфонолошке алтернације (сугласничке, самогласничке и, ређе, метатетичке, нпр. укр. *швец*, *шевца*, или буг. *гърне* — *гърнчар* и сл.) у флективним (номиналним и вербалним), и у творбеним подсистемима словенских језика, чија је концепција обраде најближа оној из *Грамаџишке савременог пољског језика* из 1984.

Морфолошки део књиге, заступљен трећим поглављем, има за предмет превасходно морфолошку парадигму — инвентар флектив-

них категорија у словенским језицима, као и опозиција којима су оне представљене, преглед њихових функционалних вредности и правила избора одређених морфолошких облика. Он се састоји из два ужа дела. У првом, краћем, дат је преглед морфолошких категорија у словенским језицима, посебно са обзиром на њихов семантички и функционални садржај, док је у други, обимнији део трећег поглавља посвећен типологији морфолошке парадигматике. Иако ауторка, с обзиром на обим предмета књиге, није имала могућности да се упушта у теоријска разматрања, читалац повремено зажали што нема дефиниције или ширег образложења за нека решења. Препуштање подразумевању кључног појма *морфолошка категорија* у том поглављу функционише сасвим добро док се не наиђе на места која би могла бити спорна. Тако, на пример, ако се као посебна морфолошка категорија издваја финитивност, заснована на разликовању финитивних глаголских облика од нефинитивних (инфинитив, супин, партиципи, глаголски адверби), онда се поставља питање да ли се та категорија издваја на основу неког посебног семантичког или функционалног садржаја, или је засебан статус у раду добила под утицајем традиционалних граматичких термина. Ствар постаје још мало замршенија ако се узму у обзир алтернативни термини, дати у загради, за финитивне облике — *verbum finitum*, одређени облици, а за нефинитивне облике — *verbum infinitum*, неодређени, номинални или нелични облици. Ако се има у виду да се у истом поглављу категорија лица разматра засебно, или да има словенских језика (нпр. руски) у којима перфекат или потенцијал немају морфолошку категорију лица (а ипак иду у финитне облике), онда не изгледа најсрећније објашњавати нефинитивне облике преко категорије лица (иако израз нелични облици има дугу традицију), а ако се читаоцу сугерише закључак да финитивност значи одређеност (а нефинитивност — неодређеност), онда би добро било експлицитно рећи о каквој се ту одређености / неодређености ради, поготову због млађих академских читалаца, којима је књига у првом реду намењена, а који по природи ствари не морају бити посебно упућени у литературу о предмету, али ће лако закључити да то по садржају није одређеност / неодређеност оне врсте која је прецизно објашњена у одељку о морфолошким категоријама именских речи.

Одсуство дефиниције морфолошке категорије такође смањује убедљивост одлуке да се категорија глаголског вида искључи из инвентара морфолошких категорија (проблематика вида сажето је размотрена у одељку о творби речи). Ауторка је објаснила такво своје опредељење, а његова суштина је у чињеници да се видска значења

не исказују флективним средствима, што је наравно неспорно. Међутим, видска значења се у словенским језицима одликују високим степеном обавезности, распрострањености (нема глагола ни глаголског облика изван категорије вида) и регуларности израза, што ипак говори о доста високом степену њихове граматикизованости. Уосталом, глаголски вид се традиционално сматра типолошки карактеристичном цртом *граматичке* структуре словенских језика, па вредна књига Х. Далевске-Грењ не би, верујем, ништа изгубила да је у одељку о глаголском виду следила ту линију.

Пишући књиге које нису намењене само ужем кругу стручњака него и студентима и широј лингвистичкој публици, аутор се често налази пред искушењем да ли да се определи за једноставније и традиционалније решење (макар га било теже бранити), или за решење које изгледа теоријски консеквентније, али се разлика у устаљеном традицијом, а намеће и низ практичних проблема у опнесу. Један од најбољих примера за то јесу заменичке речи у граматицима савремених словенских језика. Данас се често у одељцима о врстама речи заменицама мање или више категорично оспорава статус посебне врсте речи да би се затим у дескриптивном делу граматики уже или шире схваћене заменице ипак описале као засебан језички подсистем, односно као засебна врста речи, што се понекад и експлицитно оправдава практичним разлозима или утицајем традиције. Када је у питању књига која треба да има и дидактичке функције, а таква је најновија књига Х. Далевске-Грењ, практичне разлоге несумњиво треба уважавати, па се у том погледу може прихватити решење које примењује и Х. Далевска-Грењ да се заменицама у претежно теоријском одељку књиге пориче статус врсте речи, да би се касније у дескриптивном прегледу врста речи оне ипак размотриле заједно. Прилика је да се и овде, макар укратко, подупре мишљење (које сам другде образлагао опширније) да заменице нису случајно од античких времена издвајане у засебну врсту речи. Упркос њиховој морфолошкој и функционалној хетерогености (у простој реченици), заменице поред неспорних семантичких специфичности (пре свега, категоријалност значења), обједињују сродне синтаксичке функције на нивоу текста (у оквиру прономинализације, кореференцијалности, анафоре, катафоре итд.), што је подробно могло бити аргументовано тек у оквиру лингвистике текста. Зато се може рећи да разлози да се заменице третирају као засебан лексичко-граматички систем нису само практичне природе (нити су само интуитивно, још мање арбитрарно мотивисани) него да имају и начелно утемељење.

Као слависта чија су ужа специјалност јужнословенски језици, а у оквиру њих посебно категорије рода и броја, као и конгруенцијска проблематика, Х. Далевска-Грењ је највише властитих истраживачких резултата уградила у оне делове *Словенских језика* у којима се разматрају управо та питања, дакле у треће и четврто поглавље (морфологија и синтакса). Синтаксички део књиге је, по природи ствари, најобимнији, али истовремено, из такође разумљивих разлога и најселективнији у погледу проблема који су у њему обрађени. Поред уводног дела поглавља ту су и одељци о модалности, негацији, дијатези, линсаризацији реченичног израза, облицима предикатског израза, аргументским изразима и формализацији полипредикативних структура. (Овде се задржавају термини које ауторка користи, а према којима се, као што је познато упућенима у ту примарно пољску, али данас свакако не само пољску лингвистичку терминологију, изрази *предикаџ* и *аргументџ* односе на основне делове *проепозиције*, тј. на семантичку структуру реченице, док се формализација одговарајућих садржаја на плану површинских структура назива *реченични израз*, односно уже — *предикаџски израз* и *аргументџски израз*.) Као што се већ из тога може закључити, прва три одељка пете главе припадају семантичкој синтакси и имају за предмет типологију у оквиру три семантичке категорије у словенским језицима, док су следећа четири одељка посвећена типологији појава које припадају првенствено плану синтаксичке форме. Ограничења која сваки избор подразумева мање се примећују када су њиме обухваћене најреlevanceнтије појаве предметне области, а за структуру синтаксичког дела *Словенских језика* Х. Далевске-Грењ може се рећи да поседују ту врлину проблемски добрих избора. То се из овде штуро наведених главних проблема види, наравно, мање него из саме књиге, којом су, у оквиру наведених синтаксичких одељака, макар и кратко, обрађена и нека друга важна синтаксичка питања (нпр. референцијалност и квантификација).

Оно што је начелно речено за треће поглавље посвећено морфолошкој проблематици односи се мање-више и на четврто поглавље, посвећено синтакси. Теоријски оквир излагања је савремен, али претежно имплицитан (уз упућивања на најважније радове), да би више места добио опис конкретне језичке грађе. Зато ће читалац повремено пожелети да су неки основни појмови који се у књизи разматрају опширније објашњени. Тако, на пример, пишући о негацији Х. Далевска-Грењ следи гледиште, иначе присутно у савременој лингвистичкој литератури, а и логичкој, одакле је пренето у лингвистику, према којем је негација облик немаркиране (индикативне) мо-

далности у оквиру које говорно лице узима на себе одговорност за истинитост реченичног садржаја, због чега парафразе негативних конструкција треба почињати са 'није истина да...' (стр. 398). Другим речима, суштина негације је, према таквом гледишту, у означавању неистинитости пропозитивног садржаја. Није, међутим, тешко наћи примере који би сугерисали да је суштина афирмативног или негативног оформљавања реченице, односно неког њеног дела, у сигнификативном значењу, а не у денотативном значењу. Тако, на пример, реченице *Она не сјава* (према *Она је будна*), или *Она није овде* према (*Онда је негде другде*) и сл. (као, уосталом и могућност трансформације неких случајева граматичке негације у лексичку негацију и обратно, нпр. *Дикшајтор више није ојасан* ⇒ *Дикшајтор је сада безојасан*), показују да реченице са негираним предикатом не значе само одсуство истинитости једног суда него и афирмацију истинитости комплементарно друкчијег суда, односно показују да је функција негативног (као и афирмативног) оформљавања реченице пре у различитом осмисљавању денотата него у чистој денотацији.

Претресајући питања која се тичу типолошких специфичности појединих словенских језика, Х. Далевска-Грењ је у најбољим деловима књиге дала синтезу својих и других истраживања, које су понекад због просторне ограничености излагања сведене на концизне резимее. И у томе је показала одлично познавање материје и умешност сажимања на најрелевантније податке, мада се уопштавања у, додуше, ређим случајевима приближавају поједностављивању језичке реалности у којем се неки битни елементи могу изгубити. Тако, премда је у начелу тачно да се и у словеначком и у српском одређеност може изразити придевом у „дугом“ облику (стр. 479), језичка стварност ипак је сложенија од те опште констатације, што би уосталом посведочио већ српски превод наведеног словеначког примера (*Imam dva prijatelja: en je bogat, drugi beden. Pogledj in povej: kateri je b e d n i, kateri b o g a t i*, срп. *Имам два пријатеља: један је богати, други сиромашан. Погледај и реци: који је сиромашан, а који богати*).

Примере за проблеме о којима пише Х. Далевска-Грењ узимала је из најбољих граматика словенских језика, монографија и студија, а не малим делом сама је прикупила од информаната према специјалним упитницима. Говорни представник српског језика ипак ће ту и тамо у књизи наћи и примере или њихова обавештења којима не би увек поклонили пуно поверење као илустрацијама језичког стандарда, што је у литератури са тако разноврсном емпиријском базом готово неизбежно, али што ипак треба имати на уму у случају евентуалног преузимања, цитирања и сл., а поготову у случају припреме

другог издања. Такви су, рецимо, примери *фоти* (као множина од *фото*), *интервјуји* (стр. 243), *На часке му је смрти њосијала гошњово равнодушно* (стр. 488), *иети човека је дошло // иети човека су дошли* (стр. 516) и још понеки.

Словенски језици Х. Далевске-Грењ нису само прва тако концептирана књига о словенским језицима, савремено написан кон- фронтативно-типолошки преглед словенских језика у многим важним димензијама њиховог функционисања, такође одличан приручник за студенте словенске филологије (али и књига која би требало да буде на дохват руке сваког слависте и лингвисте који се бави типолошким питањима), него је то и рад који указује на многе отворене проблеме у лингвистичкој славистици, посебно у типологији словенских језика, рад који подстиче на размишљања и дискусију (што је донекле нашло места и у овом приказу), рад који ће несумњиво имати креативних реплика у лингвистичкој славистици, и то је још једна добра страна те по много чему добре књиге.

Београд

Предраг Пийер

Јануар 1999.

John Taylor: **Linguistic Categorization, Prototypes in Linguistic Theory**. Second Edition, Oxford University Press, New York 1995.

Категоризација ствари и појава је основа на којој почива целокупна људска сазнајна активност. Према класичном схватању које потиче још од Аристотела, категорије према којима се ствари и појаве класификују су одређене самом „суштином“ ствари, јединственим својством које одређује да ли нека ствар спада у одређену категорију или не. Лингвисти и антрополози су недавно развили теорију прототипова која категоризацију ствари одређене врсте схвата на други начин. Основни значај за категоризацију ствари имају изразити представници, прототипови, према којима се класификују мање јасни случајеви. Према теорији прототипова ствари и појаве нису оштро развојене, већ могу да припадају одређеној категорији у већој или мањој мери, тј. припадност једној категорији је ствар степена и процене, а не једноставне примене неког критерија. Ствари се често класификују у одређену категорију због мреже сличности која их повезује, а не због једне или више заједничких особина. Класификација ствари у различите врсте је, дакле, комплексна појава која није условљена само дискретном природом самих ствари, већ и културним обрасцима одређенога друштва и човековим сазнајним и перцептивним моћима. Овакво схватање категорије нашло је значајну примену у различитим научним областима — филозофији, психологији, антропологији и лингвистици.

Књига Johna Taylora пружа врло занимљив и читљив увод у теорију прототипова, која потенцијално може да има велики утицај на теорију и методологију науке о језику и других друштвених наука. Теоријску основу његове студије чине принципи и методе когнитивне лингвистике чији почаци се везују за истраживање назива за боје у различитим језицима које су спровели Berlin и Kay

(1969).¹ Они су утврдили на основу испитивања 96 различитих језика да постоји знатна сагласност и правилност у избору фокалних боја, иако је иначе познато да се језици знатно разликују у класификацији боја. Универзална психолошка релевантност фокалних боја указује на то да се називи боја никако не могу сматрати потпуно арбитрарним. Ови налази о категоризацији боја су поткрепљени експериментима Лабова (1973) који су показали да слични принципи важе и за категоризацију различитих врста посуда у домаћинству (шоља, чинија, кригли и вазни). Између различитих врста посуда се не могу повући оштре границе, већ за њихову класификацију одлучујући значај имају типични представници или узорци у односу на које се класификују мање јасни примерци. Ова запажања о природи класификације су потврдили тестови Eleonore Rosch доводећи тако у питање структуралистичко схватање арбитрарности лингвистичког знака с обзиром на садржину. Из њених истраживања произилази да категорије боја имају периферију и центар и да формирање ових категорија никако није независно од перцептивно-сазнајних способности човека. Категорије боја нису, дакле, теза је когнитивне лингвистике, чисто арбитрарне, па зато и не чине систем у смислу Сосировог структурализма.²

Ове чињенице о природи категоризације говоре и против стриктног одвајања језичке компетенције од осталих менталних способности које спроводе присталице генеративне граматике Ноама Чомског. Чињенице о категоризацији боја које се огледају у значењу назива за боје се тичу не само људског сазнања него и његове језичке компетенције. Стриктно разликовање језичких и нејезичких способности, језичких и ванјезичких чињеница, компетенције и перформансе се може зато, сматра Taylor, показати нереално и погрешно (стр. 18). Природна исходишна тачка је нулта хипотеза, коју је предложио још Lakoff (1977), да не постоји никаква посебна језичка способност.

¹ Радови Jackendoffa (1983), Hudsona (1984), Wierzbicke (1985) и Givona (1979) су допринели формирању основних принципа когнитивне лингвистике. Значајан подстрек даљем развоју овог правца у лингвистици дале су недавне монографије Lakoffa *Woman, Fire, and Dangerous things* (1987) и Langackera *Foundations of Cognitive Grammar I, II* (1987, 1991). У нас Милка Ивић (1993, 1995) и Пипер (1997) успешно примењују принципе когнитивне лингвистике на поједине проблеме српског и осталих словенских језика.

² Да ствари ипак нису једноставне показује занимљиво истраживање Милке Ивић (1993, 1995) о разликовању људи према боји. Како се језичко значење односи, с једне стране, према сазнајним моћима човека, а с друге према реалности је свакако врло сложено питање (в. доле белешку 3.).

Тек ако се ова хипотеза покаже неодрживом оправдано је претпоставити посебну (аутономну) језичку способност. Аутор настоји да покаже да ова нулта хипотеза дозвољава кохерентно објашњење широког спектра језичких појава.

Taylor настоји да покаже да је теорија прототипова применљива не само на категоризацију предмета свакодневног живота, као што су шоље, чиније, вазе и кригле, него и за боље разумевање појмова различитих лингвистичких дисциплина, као што су фонологија, морфологија, синтакса, стицање језика, итд. Централна примена теорије прототипова је ипак област семантике или, још уже, проблем вишезначности речи и израза. Према теорији коју развија Taylor различита значења речи се у општем случају не могу подвести под један заједнички именитељ, већ су повезана 'ланцем значења'. Значење А има нека заједничка својства са значењем В, значење В са значењем С, које се опет ланчано надовезује на значење D и Е, итд. Овај ланац сличности се може схематски приказати на следећи начин:

(1) $A \rightarrow B \rightarrow C \rightarrow D$ итд.

Значењске везе постоје између суседних чланова ланца, али оне могу да буду незнатне или готово никакве између чланова који су међусобно удаљени. Веза између даљих чланова у ланцу је управо у томе што што их повезују чланови ланца који се налазе између њих. Тако нпр. глагол *climb* има сасвим различита значења у реченицама (2):

(2) а. Prices are climbing day by day.

б. John climbed out of his clothes.

Ипак је погрешно закључити, сматра Taylor, да се овде ради о хомонимији глагола *climb* јер су његова значења у реченицама (2) ипак повезана ланцем других значења тога глагола. На овакве ланце значења се може применити Витгенштајнова метафора о фамилији сличности. Проблем значења посебно компликује то што у принципу свака карика у ланцу значења може бити извор вишеструких проширења значења (стр. 109). Шта је онда прототип, централни члан у једном таквом ланцу сличности? Један могући одговор на то питање је да је то онај члан који пружа најпогоднију исходишну тачку за повезивање свих осталих чланова на највероватнији и најјекономичнији начин. Разматрајући проблем ограничења опсега различитих значења која се могу добити приширивањем значења речи Taylor посебно анализира улогу метонимије и метафоре у проширивању значења речи (7. глава).

У новом издању је додата посебна глава која разматра неке нове прилоге области лексичке семантике. Посебан проблем који заку-

пља пажњу истраживача у области лексичке семантике је питање вишезначности. Семантичка сложеност ('semantic compositionality') претпоставља изгледа вишезначност речи јер се на основу те претпоставке различита значења језичких израза могу свести на различита значења речи. Нерешено је, међутим, питање колико треба да се разликују две употребе речи да би се схватиле као различита значења? С друге стране се јавља проблем колико уопштено треба да се формулише значење једне речи да би се покриле све њене употребе. Присталице општега значења речи морају бити способни да покажу како се различите употребе речи могу извести из једног општег, схематског значења — а то није нимало лак задатак. Taylor посебно анализира теорију двостепеног прилаза ('two-level approach') коју су развили Bierwisch и његови немачки следбеници (Bierwisch 1983, Bierwisch i Schreuder 1992, Lang 1991, Wunderlich 1991, 1993). Централна теза овог прилаза је да вишезначност или варијација значења није уопште језичко-семантичка појава јер произилази из алтернативних појмова интерпретација које речи у различитим контекстима могу да добију. Све ове интерпретације, тврди даље ова теорија, се могу извести из јединствених семантичких репрезентација значења речи. Taylor, међутим, наводи примере реченица са предлозима *in* и *round* који показују да је извођење њихових различитих употреба из јединственог значења тешко изводљиво или готово немогуће (стр. 280).³

Друге замерке које Taylor чини теорији двостепеног прилаза се тичу психолошке реалности једног општег, јединственог значења речи. Да ли стварно корисници језика сваки пут изнова изводе посебне употребе речи из неког апстрактног обрасца или су ипак неке посебне употребе њима непосредно доступне, тј. запамћене? Taylor примећује да је сасвим могуће да говорник чува у свом памћењу како низ специјалних употреба једне речи тако и апстрактно представљање онога што је заједничко у тим специјалним употребама.

³ У контексту овог спора посебно је значајно истраживање Милке Ивић (1993, 1995) о разликовању људи према боји, а посебно о значењу израза *плава коса* у српском језику, које драстично одступа од значења које реч *плава* иначе има у језику. Чињеница да се људи означају другачије него ствари показује да опште језичко значење може у одређеном домену да буде модификовано, или чак суспендовано, да би се истакле неке друге битне дистинкције — у овом случају оне између људи или живих бића уопште и ствари. Из истраживања Милке Ивић произилази да је корисна појмовна разлика између 'знања језичког значења' и 'знања света', али да се прво не своди на друго. Ово је свакако проблем који изискује детаљније истраживање. Пример израза *плава коса* свакако показује реалност и посебност конкретних значења.

Не постоји никакав а priori разлог који би спречавао говорнике да у свом памћењу чувају представљање различитог степена апстракције. Taylor оцењује да је „главна слабост двостепеног прилаза принципијелно негирање могућности стабилног менталног представљања посебних значења“ (стр. 284). Taylor наводи више аргумената који указују на психолошку реалност посебних значења. Посебно је убедљив аргумент који се односи на процес стицања језика — дете које учи језик свакако прво уочава конкретна значења, а тек касније развија апстрактна представљања онога што је тим значењима заједничко. Није нимало вероватно да се после појаве апстрактних репрезентација бришу представљања конкретних значења на којима она апстрактна управо почивају.

Интересантно је да у мрежастом моделу значења губи смисао уопштено питање да ли је нека реч вишезначна јер се о вишезначности може говорити само на одређеној разини апстракције. Ако су у центру пажње конкретна значења, једна реч може бити вишезначна, а да ипак има само једно или тек мањи број апстрактних значења. Ово објашњење вишезначности је свакако значајан резултат теорије коју развија Taylor у овој књизи.

Књига *Linguistic categorization* садржи и многе друге занимљиве анализе. У уводу Taylor је умесно приметио да когнитивна лингвистика нема амбицију да замени или потисне владајући правац генеративне граматике у савременој лингвистици, већ пре свега да укаже на неке сувише радикалне и емпиријски неосноване претензије генеративне теорије. Ова критика је нарочито била ефикасна и делотворна у области лексичке семантике и стицања језика, а то су уједно и основне области примене теорије прототипова. Проширивање области примене ове теорије и на друге лингвистичке дисциплине као што су фонологија, синтакса, морфологија, прозодија, итд. може теоријски да буде врло значајно, али је још тешко сагледати који су прави домети те примене. У сваком случају се може рећи да Taylорова књига представља врло читљив и прегледан увод у интересантну, а на моменте чак и узбудљиву област когнитивне лингвистике.

ЛИТЕРАТУРА

- Berlin, B. i Kay, P. 1969. *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley: University of California Press.
- Bierwisch, M. 1983, *Semantische und konzeptuelle Representationen lexikalischer Einheiten*. U. R. Ružička i W. Motsch (izd.) *Untersuchungen zur Semantik (=studia grammatica XXII)*. 61–99. Berlin: Akademie-Verlag.
- Bierwisch, M. i Schreuder, R. 1992. *From concepts to lexical items*, *Cognition* 42, 23–60.
- Givon, T. 1979. *On Understanding Grammar*, New York: Academic Press.
- Hudson, R. 1984. *Word Grammar*. Oxford: Basic Blackwell.

- Ивић, М. 1993. *О разликовању људи по боји*, Јужнословенски филолог XLIX, Београд.
- Ивић, М. 1995. *О зеленом коњу. Нови лингвистички огледи*. Библиотека XX век, Словограф, Београд.
- Jackendoff, R. 1983. *Semantics and Cognition*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Labov, W. 1973. *The boundaries of words and their meanings*. U Bailey, C. — J. N. and Shuy, R. W. (red.) 1973. *New Ways of Analysing Variation in English*, 340–73. Washington: Georgetown University Press.
- Lakoff, G. 1977. *Linguistic Gestalts*. *CLS* 13, 236–87.
- Lakoff, G. 1987. *Woman, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lang, E. 1991. *A two-level approach to projective prepositions*. U Rauch, G. (red.) *Approaches to Prepositions*, 127–67. Tübingen: Narr.
- Langacker, R. W. 1987, 1991. *Foundations of Cognitive Grammar I, II* Stanford: Stanford University Press.
- Пипер П. 1997. *Језик и њројтор*, Библиотека XX век, Београд.
- Wierzbicka, A. 1985. *Lexicography and Conceptual Analyses*. Ann Arbor Karoma.
- Wunderlich, D. 1991. *How do prepositional phrases fit into compositional syntax and semantics?* *Linguistics* 29, 591–621.
- Wunderlich, D. 1993. *On German um: Semantic and Conceptual Aspects*. *Linguistics* 31, 111–33.

Београд

Сћанмир Ракић

Јануар 1999.

Огледна свеска. Уредник Павле Ивић. — Београд, Етимолошки одсек Института за српски језик САНУ. 1998. — 99 стр. (= Библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књ. 15)

Огледна свеска Етимолошког одсека САНУ представља још један важан корак ка изради етимолошког речника српског језика после формирања Етимолошког одсека при Институту за српскохрватски језик САНУ 1983. године, покретања научног пројекта Етимолошког речника српскохрватског језика, оформљивања истраживачког колектива и неопходне библиотеке за таква истраживања, најзад вишегодишњег рада сарадника на том пројекту (они су аутори *Огледне свеске*), иза сваког од којих је већ неколико десетина радова из српске и словенске етимологије објављених у југословенским и страним угледним публикацијама.*

У том низу добро промишљених и остварених корака ка изради српског етимолошког речника који би квалитетом одражавао најбоља достигнућа савремене словенске етимологије такође је настојање да се и концепција будућег речника и многа појединачна етимолошка решења до којих се дошло ставе на увид научној јавности, како би се прибавила релевантна мишљења и омогућила евентуална побољшања даљег рада на речнику.

Ради тога је, поред осталог, 1997. године покренута *Пробна свеска Етимолошког речника српскохрватског језика*, а у часопису *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику* (1997, XL/1) из пера сарадника Етимолошког одсека и других стручњака објављено неколико радова који имају за предмет одређене методолошке проблеме израде етимолошког речника, док у часопису *Славистика* (1997/1) о етимолошком пројекту САНУ пише руководилац тог про-

---

* Изабрану библиографију сарадника Етимолошког одсека саставила је М. Бјелетић, в. *Славистика*, 1997, 1, 187–191.

јекта академик Павле Ивић. Најзад, 1998. године пробна свеска је изашла као *Огледна свеска* Етимолошког одсека.

Уредник *Огледне свеске* је Павле Ивић, а аутори су Марта Бјелетић, Јасна Влајић-Поповић, Павле Ивић, Александар Лома, Снежана Петровић и Биљана Сикимић.

Поред Предговора (стр. VII–X) и Увода (стр. XI–XXI) *Огледна свеска* садржи одељак Литература и скраћенице (стр. XXIII–L), Речник (стр. 1–85) и поглавље на енглеском језику о раду на српском етимолошком речнику (стр. 87–99).

У Предговору је образложена потреба за израдом етимолошког речника српског језика као и околности (кадровске, организационе, социолингвистичке и друге) у којима тај речник настаје, а у Уводу је подробно образложена концепција речника, методологија његове израде и структура одредница. Указано је на низ проблема који искрсавају у току израде етимолошког речника српског језика.

Приказивање *Огледне свеске* скопчано је са једним терминолошким питањем које би можда боље било оставити за крај, не придајући му превелики значај, када то не би изазвало стално спотицање у излагању. То је питање назива језика који је предмет будућег етимолошког речника наговештеног *Огледном свеском*. Када су етимолошки одсек и етимолошки пројекат у САНУ установљени, у називу пројекта, као и у називу Института, назив језика гласно је *српскохрватски*. У међувремену су се промениле многе социолингвистичке околности. У Југославији лингвоним *српски* је не само у приватној, јавној и службеној употреби него и у научним радовима готово савим потиснуо термин *српскохрватски* (из познатих разлога који се овде не могу разматрати). Назив будућег етимолошког речника (дакле, и назив језика) изостао је из наслова *Огледне свеске*, а у самој *Огледној свесци* употребљавају се два назива — *српски* (у Предговору, где се то и образлаже, и у Уводу) и *српскохрватски* (у речничким одредницама). Уз разумевање за неке могућне разлоге резервисаности према промени првобитног назива речника (нпр. повремено одсуство оштрих граница између српских и хрватских дијалеката, чињеница да ће етимолошки речник српског језика највећим делом бити и етимолошки речник хрватског језика и др.), опредељење за назив *Етимолошки речник српског језика* (ЕРСЈ) ипак представља боље решење, иако ће у том случају ЕРСЈ бити више него што му наслов казује. Такво опредељење подразумевало би да се из ЕРСЈ изоставе одреднице које су у целости засноване на хрватској дијалекатској грађи и језику хрватских писаца, а којих, ако се суди по *Огледној свесци*, ни нема много (нпр. *замуж*, *реч*, *додуше*, интересантна као нова прасловенска дијалекатска изоглоса). У Уводу *Огледне свеске*

то је, уосталом, јасно и речено: „То ће, дакле, бити Етимолошки речник српског језика (ЕРСЈ), заснован на грађи из српских извора. Подаци из хрватских извора ће се давати селективно, ради употпуњавања ареалне, фонетске или семантичке слике лексеме“ (стр. IX). Карактеристична је, за боље разумевање *Огледне свеске* важна, и свакако умесна, и следећа напомена из Увода „При ексцерпцији дијалекатске лексике ипак су узимани у обзир и чакавско и кајавско наречје, додуше у мањој мери него штокавски говори. Таква концепција карактерише и ову *Огледну свеску*, те се она у том погледу може сматрати репрезентативном за досадашњи рад ауторске групе, али не и за садржај будућег етимолошког речника“ (стр. IX).

Основне одлике концепције будућег ЕРСЈ јесу, пре свега, да тај речник треба да одражава савремено стање словенске етимологије и етимолошке лексикографије како у теоријско-методолошком погледу тако и у погледу конкретних решења која се у *Огледној свесци* критички разматрају, али да, са друге стране, у концепцијском погледу ЕРСЈ не понавља у потпуности ниједан од постојећих етимолошких речника. ЕРСЈ није замишљен као етимолошки речник изразито оштрог и препознатљивог профила (што је често наличје концепцијске једностраности) него треба да се одликује одмереном еластичношћу у односу на концепцијске алтернативе и настојањем да се из алтернатива увек извуку најфункционалнија решења (у мери у којој не противурече /одвише/ једна другима). То се, уосталом, види из онога што је управо речено о односу према кајавској и чакавској грађи у ЕРСЈ, али (можда још изразитије) и у низу других случајева. Тако је, на пример, проблем избора између „лексемног“ и „гнездовног“ принципа организовања одреднице решен њиховим комбиновањем, тачније опредељењем за „лексемни“ принцип модификован допуштањем образовања „минималних“ етимолошких гнезда, где то не нарушава прегледност одреднице, а чини етимолошко објашњење садржајнијим.

Многе одлике етимолошког речника огледају се у структури његове одреднице. Стога се овде уместо цитирања и парафразирања одговарајућих места из Увода у којима се образлаже структура одреднице даје пример једне одреднице из *Огледне свеске*.

вихода *вихода* f. (?) дијал. „пут(ељак), стаза, пролаз, прелаз и сл.“ (босанска Лепеница, Pudić 1963:146); мтоп. *Вихода* у селима Ознику, Врандуку, Заворцу (id. 147).

- Словенска реч, уп. рус. дијал. *выходá* pl. „мостићи од дасака за прелаз из једне зграде у другу, за пренос терета из брода на обалу“ (СРНГ), даље чеш. *východ*, глуж. *wukhód*, длуж. *huchod*, пољ. *wychód*,

рус. *выход*, укр. *вихід*, блр. *выхад*, све: „излазак, излаз“, изведенице од псл. **у-ходити* „излазити“.

- ◆ У свим осталим слов. језицима поствербал од овог глагола је маскулинум: псл. **уходъ*; сх. фемининуму и по облику и по значењу најближе стоји рус. хетероклитни плурал *выходы*. Сх. реч важна је као један од ретких случајева реликтног чувања псл. **у-* на штокавском терену, уп. *виглед*. Тај профикс је на словенском југу жив само у неким чак. говорима у Истри (Mačeski 1930) и на Цресу (Houtzagers 1985:393–394), у кајк. наречју и у зап. слн. дијалектима (уп. Skok III 585, без савремених чак. потврда и шток. реликата). Pudić l.c. исправно пореди *выхода* са *виглед*, али предлаже погрешно етимолошко решење (**виш-хода*). Уп. још [ходити].

П. И.

Као што се из примера види, одредница се у *Огледној свесци* састоји од три дела. У првом се дају облици речи (ако је могућно прво у књижевном језику, евентуално са крстићем испред застарелу реч или звездицом испред речи за реконструисани облик), у другом се даје сажет суд о пореклу речи (позитиван, нпр. *џурџизам*, делиберативан (нпр. *веровајно џурџизам*) или негативан (*нејасног њорекла*), и паралеле из словенских језика (ако је у питању прасловенско порекло) са реконструисаним прасловенским или, ређе, праиндоевропским обликом на крају, или са обрнутим редоследом — код позајмљеница (од изворног облика ка паралелама), а у трећем делу дају се референце, детаљнија образложења етимолошког суда из другог дела, евентуално са указивањем на алтернативне предлоге према редоследу њихове вероватности.

ЕРСЈ је, природно, првенствено усмерен на то да допринос реконструкцији прасловенске лексике, прасловенских дијалекатских изоглоса и карпатско-балканске лексике, по правилу без спуштања на праиндоевропски ниво, и то *Огледна свеска* врло лепо одражава, мада се из *Огледне свеске* не може стећи сасвим прецизна слика о сразмерама заступљености те три категорије у ЕРСЈ.

Позајмљенице из других језика улазе у ЕРСЈ по критеријумима старине, распрострањености или етимолошке занимљивости. Ту би се могло приметити да је остављено без посебног објашњења како се поступа у случајевима колизије тих критеријума, односно да ли редослед њиховог навођења у *Огледној свесци* одражава њихову хијерархију.

Извесна рестриktivност у заступљености неких лексичких слојева у ЕРСЈ, као што су термини (зоолошки, ботанички, пољопривредни и др.), фолклорна лексика или лексика тајних језика, неизбежна је у ЕРСЈ као и у сваком другом етимолошком речнику који није уско специјализован. Како ће се у конкретним случајевима та

рестриктивност спроводити прецизније се не наводи, што је, уосталом, и разумљиво јер би превелики број критеријума, принципа и правила за сваки детаљ речника сасвим маргинализовао значај истраживачке иницијативе и слободне процене при селекцији грађе. Више одређености у том погледу даје одељак о експресивној лексици, у оквиру које ће у ЕРСЈ предност имати лексика која је најфреквентнија или најкарактеристичнија за српски језик, а у оквиру ономастичке лексике у ЕРСЈ ће се самостално обрађивати пре свега имена која су посебно занимљива за историју језика као и имена за која се сматра да побуђују радозналост просечног читаоца.

У духу савремене етимолошке методологије порекло речи испитује се са свих релевантних страна, при чему ће се у ЕРСЈ посебна пажња посвећивати творбеним и семантичким питањима као и, што је у овој области још новије, синтагматским односима у које улази основа, одн. реч, било да су у питању сложенице, устаљени спојеви, фразеологизми, паремије и сл., што све заправо води реконструкцији фрагмената прајезичког текста. У вези с тим поставља се питање да ли ће ЕРСЈ имати као посебне одреднице и неке фразеологизме, утолико пре што рад на етимолошком речнику српске фразеологије, колико је познато није ни започет, а са друге стране неке фразеолошке етимологије (нпр. *мајка Јања*, о чему је својевремено писао М. Павловић и др.) већ су објављиване у српској лингвистичкој периодици.

Огледна свеска даје неоспорно много информација о будућем ЕРСЈ, поред низа нових етимолошких решења. Да ли се могло очекивати још нешто, чега у *Огледној свесци* ипак нема? Потврдан одговор на то питање биће вероватно израз жеље да се што више сазна о концепцији ЕРСЈ. Иако су аутори на неколико места рекли да циљ *Огледне свеске* није само да пружи што потпунију информацију о будућем ЕРСЈ (што је ипак основни њен циљ) него и да да слику досадашњег рада Етимолошког одека САНУ, да покаже сврсисходност израде ЕРСЈ и способност истраживачког колектива за такав етимолошки подухват итд., неки важнији елементи структуре ЕРСЈ ипак су остали изван *Огледне свеске*. На пример, иако је у Уводу убедљиво образложено зашто у *Огледној свесци* има сразмерно мање речи из основног лексичког фонда, а сразмерно више дијалектизама, архаизама и ономастике него што ће их бити у самом речнику, изостао је макар приближан податак о обиму ЕРСЈ (на основу чега би се могло претпоставити да није утврђен списак речи које ће бити обухваћене речником) нити, опет, барем приближан податак о процентуалној заступљености различитих лексичких слојева у речнику.

Заједничка особина етимолошких решења у *Огледној свесци* је-сте да су та решења нова и убедљива. По правилу то су етимологије речи којих нема у *Етимологијском рјечнику хрватскога или српскога језика* Петра Скока или речи које су код Скока и других етимолога друкчије објашњене. У низу случајева дају се српске потврде које недостају у различитим словенским етимолошким речницима. Додуше, у *Огледној свесци* изричито се каже да се таквим избором одредница хтела показати научна оправданост читавог тог етимолошког подухвата (у чему се несумњиво успело), макар донекле науштрб репрезентативности *Огледне свеске* у односу на ЕРСЈ, јер је сразмера заступљености различитих лексичких слојева који ће се наћи у ЕРСЈ (или који треба да се нађу у ЕРСЈ) вероватно унеколико друкчија од оне коју показује *Огледна свеска*.

Иако различити читаоци *Огледне свеске* у том погледу могу имати мање-више различита очекивања, њихова очекивања ће се у нечему вероватно подударити, посебно код врло фреквентних речи, кључних речи националне историје и културе, или код познатих етимолошких проблема за које је предлагано више решења, а ниједно није шире прихваћено. Такав је, на пример случај са етнонимом *Србин*, који нема одредницу у *Огледној свесци*. Жаљење с којим се то може констатовати је утолико веће ако се из досадашњих прилика за увид у рад Етимолошког одсека могло назрети да ће ново решење бити предложено у ЕРСЈ.

С обзиром на чињеницу да су аутори *Огледне свеске* више година посвећени систематским етимолошким истраживањима, од којих су многа апробирана на најмериторнијим местима, њихови најзахвалнији саговорници о сасвим конкретним питањима биће пре свега слависти са сличним или још већим етимолошким стажом и успехом. Упркос завидној методолошкој избушености и емпиријској ажурности одредница, материјала за дискусије ће свакако бити. Мада се у *Огледној свесци* понегде коректно констатује да се одређени етимолошки проблем не може до краја осветлити (нпр. порекло двосложних префикаса *чала--*, *йала--*, *шала--* и сл. у *чалабрунџи*, *йаламудџи*, *шалабазаџи* и сл.), решења која се у *Огледној свесци* предлажу су, као што је речено, нова и подстицајна за даља истраживања. Тако, на пример, лексеме *багељ*, *багљав*, *багаљив* и сл. (уз *бага*¹), све са значењем физичког недостатка, сугеришу да би ту могла бити мотивација за *богаљ*, са секундарном деривацијом семантичким преосмишљавањем према *бог*, тј. *богаљ* као *'багаљ(иви)* који стално призива бога' (Скок узима у обзир само ову другу мотивацију, призивање бога; *богаљ* се иначе и постакцентском дужином, као *бан-*

гав, багљав, одваја од именица са суфиксом -аљ, типа *рогаљ*). Понегде, опет, изгледа да је у *Огледној свесци* при навођењу потврда могла бити узета у обзир хомонимија која се не уклапа у аргументацију. Тако се примери као *Ташина*, *Ташинац*, *Ташиница* виде искључиво као изведенице из *таш* мада би у творбеном и семантичком погледу могле бити изведене и из *таша*.

Огледна свеска Етимолошког одсека САНУ несумњиво је остварила своја два главна циља. Први, ужи односи се на ЕРСЈ, чија је концепција *Огледном свеском* врло детаљно представљена; други, шири, односи се на сам Етимолошки одсек, односно релативно мали, али очигледно врло компетентан истраживачки колектив тог одсека. Иако то није ни у Предговору ни у Уводу посебно наглашено, сигурно у том светлу треба читати и наслов ове публикације. То није само *Огледна свеска* ЕРСЈ него је то *Огледна свеска* Етимолошког одсека САНУ, чији је основни, мада не и једини задатак, израда ЕРСЈ. У оба случаја *Огледна свеска* је свој задатак испунила на врло високом нивоу.

Београд

Предраг Пићер

Јануар 1999.

Руско-српски речник. У редакцији Богољуба Станковића. Друго, исправљено и допуњено издање. Матица српска — Нови Сад, „Русский язык“ — Москва, извршни излавач „Будућност“ — Нови Сад, 1998. стр. 1001.

После десетогодишњег ишчекивања најзад се појавило друго, исправљено и допуњено издање *Руско-српског речника* у редакцији проф. др Богољуба Станковића, чиме је допуњена осетна празнина у нашој лексикографској литератури, у оном њеном делу који се односи на двојезичне, преводне речнике. Прво издање из 1988. године, које је штампано у Москви под насловом *Руско-српскохрватски речник* и чији је део тиража доспео у нашу земљу, зачас је разграбљено, тако да у последњој деценији XX века није било у оптицају једног овако вредног лексикографског остварења, најобимнијег у историји руско-српске двојезичне лексикографије.

Ево најпре неколико података о настанку овог речника, као и података техничке природе. Речник је резултат сарадње двеју издавачких кућа — Матице српске из Новог Сада и куће „Русский язык“ из Москве. У раду на изради речника учествовао је тринаесточлани колектив језичких стручњака из Новог Сада, Београда и Москве. Рад на речнику започет је још 1969. године под руководством новосадског русисте професора Ђорђа Јазића, али је његовом смрћу 1973. тај рад био прекинут, да би био настављен тек 1979. године под руководством београдског русисте проф. др Богољуба Станковића. До појаве првог издања 1988. године у руској и нашој лексикологији и лексикографији појавио се низ нових научних истраживања у облику студија, расправа и других радова који су састављачима корисно послужили у раду на речнику. Стога се може рећи да је ово лексикографско остварење на нивоу теоријске мисли своје епохе, да одговара захтевима модерног времена.

Друго издање остварено је уз помоћ извршног издавача „Будућност“ из Новог Сада, који је добро разумео потребе наше културе

и књижарског тржишта и прихватило се реализације овог корисног пројекта. Тако је на самом крају века српска култура овим исправљеним и допуњеним издањем обogaћена лексикографским делом које ће бити од користи и онима којима је матерњи српски језик, а и онима којима је матерњи руски језик. Штета је што одавно нема на тржишту и обрнутог, српско-руског речника, бар онаквог какав је био речник И. И. Толстоја. Ваљда ће се наћи прегаоци који ће се прихватити израде таквог речника, чиме би био заокружен двочлани циклус речника општег типа.

Прво издање овог речника садржало је око 52000, а ово, друго, има око 55000 речи, чиме се објашњава формулација да је реч о „исправљеном и допуњеном издању“. Пошто је ово једно од најбурнијих раздобља у новијој историји српског и руског народа, у коме је дошло до коренитих промена у друштвеном и политичком животу двају земаља, логично је очекивати да све те промене нађу свој одраз и у лексици двају језика, што је требало, у границама лексикографских, временских, техничких и материјалних могућности, и регистровати. Отуда и увећање лексичког фонда другог издања за 3000 лексема. То увећање, међутим, није уткано у основни корпус првог издања, јер би то изискивало поновну слагачко-коректорску процедуру и временско продужавање појаве новог издања, те се приступило рационалнијем поступку — изради веома корисног анекса под насловом *Додатак*, који садржи три раздела — а) Географска имена, б) Најчешће скраћенице у руском језику и в) Нове речи и значења, од којих је овај трећи најсадржајнији. Ту се налазе лексичко-семантичке иновације краја девете и првих седам година десете деценије XX века. Иновације се, наравно, односе и на географске називе и најчешће скраћенице. Тако је извршена актуализација речничке грађе која се односи на апелативну, ономастичку и абревијатурну сферу, наравно, у границама објективних могућности, с обзиром на отежану доступност руској књизи и штампи, посебно лексикографским изворима, почев од краја девете деценије овог века. Па ипак, успело се у томе да се најважнији лексикографски извори, који одражавају актуелно језичко стање, ипак узму у обзир.

Штета је што нису могла бити узета у обзир два најновија руска лексичка остварења — *Толковый словарь русского языка конца XX века. Языковые изменения*. Санкт Петербург 1998, који је издао Институт за лингвистичка истраживања Руске академије наука, а затим и речник Р. К. Кавецке и К. П. Ленченко *Иноязычные слова на страницах современной прессы: Словарь*, издање Вороњешког универзитета из 1996. године. Разлози су заиста објективне природе: први

речник је изишао 1998. године, у време кад је наше друго издање улазило у штампу; други речник као „провинцијско“ издање и многим руским лингвистима остао је непознат. Ова два речника ће свакако бити узета у обзир приликом припремања трећег издања овог речника, а вероватно ће се дотле појавити још неки речник који ће ажурирати руску лексику на граници векова, што није неостварљиво с обзиром на велику агилност руске лексикографије последњих деценија XX века, о чему, између осталог, сведоче лексикографски годишњаци и сводни декадни речници руског језика 60-их, 70-их и 80-их година XX века, познати под општим насловом *Новые слова и значения*. Први од два наведена речника представља у сваком погледу једно значајно и модерно лексикографско остварење, у коме је успешно представљена динамика језичких промена.

Него да се вратимо нашем речнику. У погледу избора одредница за један речник општег типа, намењен различитим профилима корисника, пошло се од чувеног Ожеговљевог једнојезичног, *Шолохового*, речника у једном тому, који је, у редакцији Н. Ј. Шведове, изишао у великом броју издања, стереотипних, исправљених и допуњених, са приближно једнаким бројем речн као и наш двојезични речник. Тиме је свакако обезбеђен критеријум ваљаног избора лексема којима се остварује актуелна комуникација у различитим сферама језичке делатности. Али састављачи су консултовали и друге једнојезичне речнике руског језика, пре свега Академијин четворотомни и 17-томни, у другом издању и првих шест томова 20-томног речника, затим већ поменуту едицију *Новые слова и значения*, неке стручне речнике, наше и руске, као што је, на пример, *Технички речник: руско-српски* групе аутора из 1997. године. Према томе, у избору одредница били су заступљени релевантни лексикографски извори.

Сви ови руски извори гарантовали су нормативну акценатско-граматичку и функционално-стилистичку карактеристику и избор фразеолошког потенцијала речи. С обзиром на то да је руски покретни акценат важан фактор у одређивању облика речи (нпр. руки — ген. једн. — руки — ном. мн.), природно је да један двојезични речник општег типа посвети дужну пажњу кретању акента кроз парадигму или приликом грађења појединих граматичких облика. Код придева и партиципа у краћим облицима множине те информације су нешто редуковане, те се понекад не добије потпуна слика о акценатским дублетима, као, на пример, у облицима *вѣрны* и *верны́*. Оваква редукција не представља мањак онима који су пасивни корисници речника, али онима који желе активно да овладају руским језиком оваква информација је потребна. И неке друге редукције ак-

пенатске, граматичке и творбене природе мотивисане су ограниченношћу простора, али оне битно не умањују активну и пасивну употребљивост речника.

Инсистирање на информацијама које истичу различитост у сучељавању јединица двају језичких система је исправан методолошки поступак, с обзиром на то да блиска сродност ових језика често доводи до појава интерференције; овакав поступак представља наставак сјајне коштутићевске традиције. Контрастивни приступ нарочито се огледа у случајевима различите синтаксичке спојивости, где реакцијске разлике заузимају водеће место. Овим појавама у речнику се указује дужна пажња, о чему је очигледно водио рачуна редактор речника, иначе наш врсни стручњак за конфронтациону анализу руског и српског језика у области синтаксичке, а и лексичке спојивости. Свакако да није довољно дати, на пример, само огољени превод руског глагола *поздравити* са *честитати*: треба знати како тај глагол функционише у контексту, а за то потребна информација о спојивости: *поздравити кога с чем — честитати коме на чему*. Таквих глагола није мали број. Ово се односи често и на именичку реакцију.

Лексикографска семантизација руске лексике извршена је према оним значењима која дају руски речници, у првом реду Ожеговљев речник. Сва значења су, где год је то било потребно, илустрована примерима у контексту. Треба рећи да је у овом речнику исправљен низ погрешних семантизација садржаних у руско-српским речницима који су претходили овоме, свакако изумимајући Коштутићев речник у склопу *Руских примера*. Овде се имају у виду случајеви као што је, на пример, Пољанчева погрешна семантизација синтагме *химический карандаш*, која се преводи са *хемијска оловка* уместо *масиљава оловка*. Или: руску реч *учиџель* није довољно превести нашем речју *учиџель*, како су то чинили неки ранији речници, већ је треба, кад је у питању просветно-педагошки појам, превести лексемама *учиџель*; *наставник*; *професор*, што је условљено разликама између нашег и руског школског система, итд.

Свакако најтежи проблем је био у транспоновању руске лексике која садржи национално-културну компоненту, а затим и лексике терминолошког карактера, која је у наше време у експанзији. Лингвокултуролошки аспект односа наше и руске лексике био је предмет неколиких конфронтационих студија, чији су резултати коришћени приликом израде овог речника. Проблем је био у семантизацији лексичких јединица које означавају делимично идентичан појам у оба језика (руско *начальная школа* и наше *основна школа*), јединица са непотпуном еквивалентношћу лексичких фонова (нпр. син-

тагме с атрибутом *народный* у руском и *народни* у српском језику) и јединица које спадају у домен тзв. безеквивалентне или, како је неки зову, непреводиве лексике типа *кисељ, борш, щи, самовар, валенки, шаранџас, сарафан, кокошник, суббојник, дума* итд. Кад је у питању безеквивалентна лексика, састављачи су се определили за најцелисходније решење, а то је преузимање изворне лексеме и њена фонетска и морфолошка адаптација, уз додатно објашњење, најчешће у загради. Овај поступак се примењује чешће него у ранијим речницима. Занимљив је случај са речју *дума* у значењу *скупштина, парламенти*. Она је у првом издању семантизована овако: „*испш. дума, скупштина* (у Русији пре револуције)“, док је у допунама другом издању из пасивног фонда преведена у активни фонд на следећи начин: „*дума, скупштина, парламент* (у Руској Федерацији)“. Ми бисмо овде прецизирали и значење *доћи дом парламенти*. У неком новом, обједињеном издању, без анекса, свакако се мора дати јединствена семантизација са образложењем у загради (у Русији пре Октобарске револуције и у Руској Федерацији од 1993. године).

Код термилошке лексике основни проблем је био шта одабрати из термилошких речника и укључити у овај речник онштег типа, а затим како то што је одабрано семантизовати с обзиром на честа диференцирања међу језицима како на значењском, тако и на формално-граматичком плану. Термилошком лексиком у овом речнику испуњен је већи део анекса, што је и природно с обзиром на велики прилив научно-техничке, економске, политичке, културолошке и посебно информатичке лексике у руски језик, и то махом позајмљеница, највише из енглеског језика. На позајмљену лексему *имџмент* већ смо се навикли, али шта обичном кориснику речника значи руска и од Руса преузета позајмљеница *индосман, индосамент* (из сфере финансија), или, из исте сфере, *курџаж, лизинг* и сл., затим *макраме, џалмеџа* и сл.?

Рекосмо да је у анекс унет извештан број скраћеница, насталих у најновије време, као што су: РАН (Российская академия наук) уместо бивше АН СССР, БАН (Библиотека академии наук), БД (Белый дом), ГД (Государственная дума), ВВЦ (Всероссийский выставочный центр) уместо раније ВДНХ, МВФ (Международный валютный фонд), РГБ (Российская государственная библиотека) уместо раније ГБЛ (Государственная библиотека имени В. И. Ленина, код нас популарно названа „Лењина библиотека“), СПИД и *сид* — наше *сида*, ЭКЮ — наше *еки* и сл. Ту су и називи партија, различитих институција и др. Све су то корисне абривијатуре, без којих се, изгледа, не може у време убрзаног живљења, брзих информација. За неке од

њих ми имамо наше абривијатурне еквиваленте (РФ. ЗНД, ММФ, РАН и сл.), а за неке ћемо, можда, морати да их стварамо.

Исто тако корисно је уношење у анекс измена у називима градова, тачније, враћање старих назива из предоктобарских времена: *Санкт-Петербург* уместо *Ленинград*, *Владикавказ* ум. *Орджоникидзе*. *Екатеринбург* ум. *Свердловск*, *Мариупољ* ум. *Жданов*, *Нижний Новгород* ум. *Горький*, *Тверь* ум. *Калинин*. *Самара* ум. *Куйбышев* и сл. Азијске републике бившег Совјетског Савеза добиле су уместо ранијег суфикса *-ия* источњачки суфиксонд *-ста́н*, па тако уместо *Ташарија* имамо *Ташарста́н*, ум. *Туркменија* имамо *Туркмениста́н*. ум. *Киргизија* имамо *Кыргыста́н* (са атипичним за руски језик гласовним групама *кы*, *гы*), ум. *Баширија* имамо *Баширста́н* и сл. Несумњиво је да су све ово садашње ономастичке реалије и да ћемо их и ми морати употребљавати у иновираним облику.

И да резимирамо. Пред нама је доиста значајно лексикографско дело које заслужује високу оцену. Оно је засновано на принципима савремене лексикологије и лексикографије и одражава језичко стање са краја XX века. Безначајне штампарске омашке (*Чечня* уместо *Чечня́*) или изостављање неких додатних значења (код лексеме *подчинение* могло би навести и значење *субординација*, код лексеме *соответствие* могло би се навести и значење *еквивалент* и сл.) нимало не умањују општи веома повољан утисак.

Сигурно је да се ради о крупном догађају у нашој славистици, у нашој култури. Знајући колико је лексикографски посао тежак, а недовољно признат и награђен, морамо састављачком колективу, очигледно прожетом ентузијазмом, затим уреднику под чијим је будним оком годинама оствариван овај пројекат, те стрпљивом рецензенту, угледном московском слависти В. П. Гуткову изразити захвалност за огроман труд који је резултирао незаобилазним лексикографским остварењем.

Београд

Богдан Терзић

Јануар 1999.

НОВ ПРИСТУП У ПРОУЧАВАЊУ ГЛАГОЛА (о књизи Б. Тошовића *Глаголски категориал*, Грац, 1998)

Крајем прошле године у издању универзитета у Ополу (Пољска) и Грацу (Аустрија) појавила се интересантна књига Бранка Тошовића „Глагольный категориал“¹. Тошовић је слависта који је нашој научној јавности већ познат као проучавалац глагола и аутор обимне књиге о стилистици глагола (приказана у Јужнословенском филологу LII, 1996). У својој најновијој књизи он глаголу прилази на оригиналан начин. Наиме, у уводном дијелу књиге истиче се да се досада у проучавању глагола, као и других врста ријечи, полазило или од форме или од функције. У овој књизи он полази од корелације. Одмах треба истаћи да аутор у уводном излагању, а и касније, не наговјештава намјеру или могућност да овај приступ замијени досадашње поступке у граматичким истраживањима. Овдје се, јасно, и не негира релевантност досадашњих приступа и резултата у проучавању ријечи и њихових функција у језику. Не истичу се ни евентуалне предности које овај приступ доноси у проучавању глагола.

Корелације, према Б. Тошовићу, представљају собом једну од пет сфера колико их он види у језику; ту су, осим те на коју је нао његов избор, још формална сфера, супстенцијална сфера, локативна сфера и функционална сфера (стр. 5). У уводном дијелу књиге аутор своје истраживање глагола ситуира у досадашња лингвистичка проучавања ријечи и посебно глагола; тако он посебно указује на она дјела у славистичкој и широј литератури у којима се дотиче и појам корелација.

Логично се намеће питање шта је то корелација као лингвистички појам на коме се може базирати изучавање функционисања

---

¹ Бранко Тошович, *Глагольный категориал*. Das verbale Kategorial, Opole — Graz, 1998.

појединих врста ријечи у језику. Прво објашњење овога појма даје се кроз поређење релација и корелација. Према ужем схватању, истиче се ту, корелација представља нереализован однос који се заснива на блискости или сличности, гдје присуство једнога члана парадигматског низа искључује на синтагматском плану присуство другог члана; то је однос *или* — *или*, однос по вертикали, док је релација однос по хоризонталу, однос *и* — *и* (стр. 11). Један од важнијих разлога због којих се у језику јављају корелације оличен је у чињеници да језик располаже ограниченим бројем граматичких јединица. Зато поједине граматичке јединице добијају по више функција. „Коришћењем форми у примарним и секундарним функцијама и реализацијом различитих комбинација на бази узајамних корелација изражавају се економично граматички односи“ (стр. 15 — превод С. Т.).

У овој књизи аутор је себи поставио у задаћу да дефинише основне појмове из сфере корелације, да покуша да опише систем корелација — категоријал, при чему посебну пажњу посвећује глаголском категоријалу. У томе настојању он се није служио терминологијом која већ постоји у граматичким и лингвистичким изучавањима ријечи; он нуди за овај приступ своја термилошка рјешења. Тако се читалац у овој књизи сусреће са читавим списком нових термина за све појмове који се уводе у ово истраживање. Може се, дакле, рећи да је аутор овом књигом покушао да да појмовно-термилошка рјешења за један вид језичких односа који досада није био у центру пажње истраживача. У овоме приказу управо ће се указати на неке основне појмове на које Тошовић у овој књизи скреће пажњу научној јавности.

Поред уводног дијела (5–16), књига има сљедећа поглавља: *Корелационне форми* (16–30), *Значење корелационних форми* (28–30), *Функции корелационних форми* (30–32), *Категоријал* (32–43), *Екстракатогијал* (43–77), *Интеркатогијал* (77–80), *Интракатогијал* (80–84). Ту је потом списак цитиране литературе, па списак извора, предметни регистар, регистар имена и закључак на њемачкоме језику. На крају је у прилогу дато неколико схема.

Аутор се у првоме поглављу задржава на објашњењу појма корелационних форми. Он указује на то да се у корелационој граматичкој (граматичкој која се бави проучавањем корелација) разликују парадигматске, супстанцијалне и корелационе форме. Парадигматске форме представљају збир форми у једноме језику; супстанцијалне форме су уникалне форме које се не понављају ни у каквој парадигми, док су корелационе форме такве форме које образују парадигму одређене лексеме без обзира на њихов уникални или неуникални карактер.

Тако, на примјер, у рускоме перфекту постоје четири супстанцијалне форме (читал, читала, читало, читали) и десет корелационих (я читал, я читала, ты читал, ты читала, он читал, она читала, оно читало, мы читали, вы читали, они читали). Уникалној супстанцијалној форми *читал* одговарају три корелационе форме: я *читал*, ты *читал*, он *читал* (16–17). Глагол разликује следеће корелационе форме: верби, трансферби, синтагмоверби, зероверби, плазмоверби, морфоверби и псеудоверби. Верби су чисто глаголске форме које се користе у предикатској функцији. Поткласу верба чине темпусоверби (у руском језику: садашње вријеме, прошло вријеме, будуће вријеме), иреаловерби и пасивоверби. Као варијанта темпусоверба јављају се темпусоиди — форме другог степена у односу на временске форме. Ту Тошовић у рускоме језику наводи аористоиде, имперфектоиде, плусквамперфектоиде и др. Као типичне аористоиде у руском језику наводи он глаголе свршеног вида са елементом *-ащ-*, који се обично јављају у претериталној форми и означавају „интензивну, неочекивану радњу“ (17), дакле, глаголи који исказују радњу на сличан начин како је исказује облик аориста. Ово се илуструје великим бројем примјера. Као варијанту аористоида наводи аутор и облик перфекта са рјечцом *было*; ова конструкција, истиче он, указује „на прекинуту радњу у прошлости“ (19). Ако се погледају примјери које Тошовић наводи за илустрацију оваквих аористоида — *Я хотел было спросить, куда идет с ребенком, какая нужда его гонит в такую распутицу, но он опередил меня вопросом ...; Я было из его рук и стакан взял и закуску, но как только услышал эти слова, -меня будто огнем обожгло! — они би прије ишли међу плусквамперфектоиде. То би одговарало и схватању плусквамперфектоида како их види Тошовић у форми руског перфекта са рјечцом *бывало* (цитира Виноградова: та рјечца указује на радњу која се понављала у *далекој* прошлости — подвукао С. Т.), а одговара и карактеристици плусквамперфекта коју даје М. Стевановић (радња исказана плусквамперфектом увијек је у прошлости прије неке друге прошле радње², и, посебно, битној карактеристици плусквамперфекта која му се у новијој српској литератури приписује³ — исказивање прошле радње чији је резултат по-*

² М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, Београд 1991, на стр. 665 и 668 посебно.

³ К. Милошевић, *Темпорално значење и синтаксичка вриједносћ конструкција Cop (praes. perf.) + part. pass. у српскохрватском језику*, Јужнословенски филолог XXX/1–2 1973 Београд, 432. К. Милошевић, *Улога глаголских облика у сложеној реченици са темпоралном клаузом у савременом српскохрватском језику*, Научни

ништен вршењем неке друге прошле радње. И у овим примјерима подвлачи се да је ефекат радње исказане датом конструкцијом поништен вршењем друге радње у прошлости.

На исти начин у књизи су представљене и друге корелационе форме глагола; дефиницију прати навођење већег броја илустрација из руских извора. Било би сувише опширно да се све то у овоме приказу и покаже.

Остатак књиге представља њен главни дио, подијељен у неколико потпоглавља, мада се на основу наслова не би могло тако закључити. (Сви наслови су дати истим типом слова, па се не виде хијерархијски односи унутар ове цјелине.) Аутор прво објашњава у чему је суштина функција корелационих форми. Корелациона функција се састоји у томе што граматичке јединице, да би испуњавале основне интралингвистичке функције номинације (идентификације и класификације), предикације, прагматизације (квалификације и квантификације, карактеризације) и организације — морају ступати у парадигматске и синтагматске везе са другим јединицама (стр. 31). Те функције могу бити од три врсте. Ако граматичка јединица једне врсте ријечи ступа у везу са јединицом друге врсте ријечи, та јединица врши екстракаторијалну функцију. Ако у везу ступају различите граматичке форме једне врсте ријечи, онда је у питању интеркаторијална функција. И, на крају, ако су у питању корелације исте категорије граматичких форми, онда је посриједи интракаторијална функција.

Сада се долази до кључног појма ове студије — *категоријала*. Под овим појмом Тошовић подразумијева заједнички парадигматски или синтагматски однос (совместимое отношение) двију или више граматичких јединица заснован на закону функционално-семантичког привлачења (32). Овдје аутор подвлачи да категоријал није нова категорија, већ назив за односе језичких јединица који имају системски карактер. У састав категоријала улазе три поткаторије, сагласно врстама категоријалних функција: екстракаторијал, интеркаторијал, интракаторијал.

Категоријал има више видова, а централно мјесто према аутору има глаголски категоријал. Ово проистиче из чињенице што глагол у језику има једну од кључних улога, о чему се затим подробно и говори, а што је писац ове студије и у неким својим ранијим радо-

---

састанак слависта у Вукове дане 11, Београд 1982, стр. 135. М. Пивић, *О значењу српскохрватског глускамперфекта*. Зборник за филологију и лингвистику XXIII/1, Нови Сад 1980, 93–100.

вима показивао. Овакво мишљење о мјесту глагола у језику поткрепљује се и навођењем сличних мишљења других аутора и ауторитета у славистичкој науци. И овдје Тошовић даје и оригинална рјешења. Он, наиме, полази од тврдње како досадашња литература није успјела да да појмовно-терминолошко рјешење које би покривало три компоненте које глагол може да има: динамика, статика, односи (релације). Да би се дао потпуни семантички потенцијал глагола, он уводи нов термин: *деноминативни диресивни*, према првим слоговима термина за три семантичке компоненте које они могу да изражавају — динамика, релација, *сџајика* (39).

Највише пажње посвећено је екстракатогаоријалу, који се дефинише као систем кореферентних веза глагола и других врста ријечи, а такође глагола и других језичких и нејезичких средстава која испуњавају исту функцију (43). У зависности од тога са чиме глагол улази у корелацију, разликује се 1) супстантовербал — глагол : именица (*Я вас любол любовь* еше, *быть* может, / *В* душе моеи угасла не совсем — стр. 43), 2) адјектовербал — глагол : придјев. 3) нумеровербал — глагол : број, 4) адвербовербал — глагол : прилог, 5) екскламовербал — глагол : узвик, 6) зеровербал — глагол : зероплазма (нулти знак) (*Он йошел* в лес. — Он — в лес.) 7) гестовербал — глагол : гест руке који замјењује тај глагол (стр. 44).

Природно је што се аутор овдје најдуже задржава на супстантовербалу; иако глагол, како је показано, ступа у корелације са различитим врстама ријечи, најчешће је то са именицама — то је веза између двије најважније класе ријечи. Аутор ту указује на чињеницу да односи између глагола и именице играју значајну улогу и на плану стилског раслојавања језика — поједине језичке стилове карактерише доминација гласова — други имају већу фреквенцију именица. Постоје случајеви када се из текста глагол повлачи — појава деглаголизације. То може ићи све до образовања текстова без иједнога глагола. Такви случајеви присутни су у неким жанровима новинарског стила (у језику рекламе), али посебно су карактеристични за поезију. У руској поезији познати су пјесници који су писали пјесме без иједнога глагола (родоначелником се сматра А. А. Фет), о чему је Тошовић и раније писао у својим стилистичким студијама. Овдје се, потом, опширно описују различите могућности реализације овога корелације глагола и именица и све се то илуструје богатим језичким материјалом. Показују се случајеви када се и у прозним књижевним дјелима образују стилске фигуре у оквиру оваквога вида корелације именице и глагола.

Знатно мање простора посвећено је адјектовербалу (71–74), ну-
меровербалу (74), адвербовербалу (74–75) и екскламовербалу (75–76).
На крају се наводе случајеви неглаголског категоријала у оквиру екс-
тракатегоријала, гдје се нешто детаљније говори о супстантоадјекцио-
налу — корелацији чији су чланови именица и придјев (76–77).

Интеркатегоријал представља тип корелација чији су чланови
различите граматичке категорије једне врсте ријечи (77). Када је по-
сриједи глаголска лексика, то може бити вријеме, вид, дијатеза и др.
Аутор такве могућности и наводи уз одговарајућу егземплификацију.
Ради илустрације, поменимо овдје један такав вид корелације: упо-
треба перфекта глагола *йоћи* у значењу императива — *йошли* : *йойдем*
— карактеристичне за руски језик.

Интракатегоријал представља вид корелације граматичких фор-
ми једне врсте ријечи. Тако у оквиру глаголског интракатегоријала
може се говорити о аспектуалном интракатегоријалу, темпоралном
интракатегоријалу, иреалном интракатегоријалу (модални) и др. Ов-
дје се детаљније аутор задржава на темпоралном интракатегоријалу
и истиче да у руском језику поље прошлога времена привлачи друге
глаголске облике, временске и модалне. Анализом примјера он то
лијепо и показује. Међутим, кад је посриједи исказивање понавља-
них радњи, примјери који се наводе са презентом перфективног и
имперфективног вида не говоре довољно убједљиво у прилог тврдњи
како ти облици исказују понављање радње у прошлости. То је зато
што форме и у руском језику⁴, као и у српском, исказују и радње
које се понављају у садашњости. Шта је у датој прилици, утврђује
се на основу ширега контекста⁵:

За српскога читаоца није безначајно ни то што се у овој књизи
потежу српски примјери у циљу појашњавања одређених тврдњи и
илустрација и илустрација материјалом из руског језика. Поред срп-
ског, ту се још користе и примјери из њемачкога језика.

Треба нагласити да вриједност овој књизи даје и списак цити-
ране литературе, као и индекси појмова и имена. Списак литературе,
уз тему која није досада била у центру пажње лингвистичких истра-

⁴ Види, нпр., А. В. Бондарко, *Вид и время русского глагола*. Москва 1971, на
стр. 197–214.

⁵ Наведени су сљедећи примјери: *Придешь с работы усталый, а иной раз злой,*
как черт. Нет, не грубое слово она тебе не *нагрубий* в ответ (Шолохов); *Буря мглою*
небо кроет, | *Вихри снежни крутя,* | *То как зверь она завоей,* | *То зай. лачей* как дитя,
| *То по кровле обвешталой* | *Вдруг соломою зашумий.* | *То как путник запоздалый,*
| *к нам в окошко засыучий* (Пушкин) — на стр. 82.

живања, импозантан је — садржи 245 јединица, на разним језицима. Бранко Тошовић је познат и од раније по томе што своје монографије пропраћа обимним списковима релевантне литературе. И списак уз приказивану студију био би нешто и већи да је аутор наводио и оне ауторе на које се у књизи позива, али их не цитира, нпр. на стр. 50: Ю. М. Лотман и В. Шкловский.

Оно што би се могло запазити јесте извјесна техничка недотјераност текста. Уз нешто повећан број штампарских грешака, ту је на првом мјесту неиздиференцираност наслова у складу са хијерархијским односима између појединих дијелова књиге.

Да закључимо. Ова књига, нимало лака за читање због обиља појмовно-терминолошких новина, представља сагледавање знаних ствари из неких с а св им н о в и х в и з у р а и стога заслужује пажњу стручне јавности.

Београд

Срећко Танасић

Април 1998.

СТУДИЈА О КЊИЗИ О ЈОВУ (Antonija Zaradija-Kiš. *Knjiga o Jobu u hrvatskoglagoljskoj književnosti*, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva 28, Matica hrvatska, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 1997, 198 стр., илустр.)

Пре извесног времена добио сам ову интересантну књигу од ауторице, сараднице Старославенског завода у Загребу. у којој разматра проблем старозаветне приче о Јову у хрватској глагољској књижевности, тј. у хрватским глагољским бревијарима.

Старозаветна прича о праведном Јову један је од малобројних мотива који је преузет у хришћанству у књижевности и уметности. И у словенским преводима праведни Јов се појављује као мотив. Тако га налазимо, с једне стране, у западној цркви у бревијарима, те, с друге, у источној у паримејницима.

Своја истраживања приче о праведном Јову у бревијарима писаним глагољицом ауторица је представила на свесобухватан начин. У првом поглављу *Повијесни осврт на мудросну књижевност* (стр. 9–17) ауторица разматра три питања везана за овај књижевни тип. Мотив „праведног патника“ налазимо у многим легендама како Истока тако и Запада, што ауторица лепо наводи на основу података које налази у богатој литератури на страним језицима, на основу чега се може закључити да је сам мотив ван оквира теме детаљно разрађен. Тако дознајемо да је овај мотив „праведног патника“ био познат још у Индији, па у сумерској књижевности (VI–IV тисућлеће пре Христа), вавилонском псалму, староегипатским записима, што ауторица компетентно упоређује са старозаветном Књигом о Јову, наводећи у преводу делове тих остварења, упоређујући их међусобно. Таква „мудросна књижевност“, коју чине ланчано повезана предања, каже ауторица, прелази у традицију, чији се усмени облик записује и интензивно осећа у Старом завету и израелској „мудросној“ књижевности.

У другом поглављу *Књига о Јобу* (18–38) ауторица се осврће на време, место и ауторство, затим на њену композицију, даје анализу, поетику, њено место у канону и преводе ове старозаветне приче. Она није настала у једном тренутку и на једном месту „већ се основни проблем патника праведника разматрао и прије и после Јоба“. Неки библисти егзегете сматрају да би се настанак могао сместити на почетак V века пре Христа, док други на крај VI века. Прави аутор није познат, а могао би бити неки песник — мудрац који је живео негде у предњој Азији у почетку изгнанства и вероватно је познавао „више језика и књижевности разних народа од Египта до Бабилона“. Што се композиције тиче, старозаветна књига о Јову показује да њена органска повезаност „израста на древnoj основи коју је аутор–песник успио обогатити новим елементима“. Анализа Књиге о Јову показује да се састоји из два дела: а) прозни део (пролог и епилог) и б) поетски део. Прозни део, каже ауторица, представља одјек традиционалистичког проблема људског постојања, док централни, поетски део чини „Јобова јадиковка и обрана“. Она детаљно анализира структуру оба ова дела, поткрепљујући своје закључке и судове најновијом страном литературом о овом проблему. Аутор „Књиге о Јову може се сврстати међу највјештије писце СЗ, чија се стваралачка умјетност одликује живошћу, снагом и елеганцијом, ширином, али исто тако и изванредном сажетошћу“. Што се тиче њеног места у канону, оно је различито у грчком и латинском преводу. Грчки следи јеврејски (између Јеремије и Руте), док службени латински наставља традицију Вуглате и заузима прво место међу поетским књигама. Најстарији превод Књиге о Јову свакако је грчки — Септуагинта (Седамдесеторица) — око III века пре Христа, који је послужио светом Јерониму као предлог за његов ревидирани превод на латински језик крајем IV века после Христа, а назива се Вулгата. Он је повратио „око 800 стихова изгубљених тијekom столећа немаром преписивача (...)“. Касније следе коптски, калдејски, сиријски, етиопски, готски, јерменски, арапски, те у IX веку и словенски Тирила и Методија. Ауторица скреће позорност на то да би било изузетно важно за словенску филологију детаљније истраживање односа јеронимског латинског превода с ћирилометодијевским старословенским, будући да се тиме до данас нико темељитије није позабавио, већ само односом грчког и старословенског превода Књиге о Јову.

У поглављу *Књига о Јову у хрватскоглагољским брeвијарима* (41–81) ауторица прелази на прави терен свога истраживања. Истиче да већина глагољских брeвијара нема у целини текст Књиге о Јову,

већ само неколико првих глава. Цели превод Књиге о Јову, укупно 42 главе, налази се само у Ватиканском V (из 1379) и Московском бевижару (из 1442). Ауторица даје попис свих брeвијара који имају читања из Књиге о Јову, укупно 32 брeвијара, са свим релевантним подацима о њима, али као корпус за своје истраживање узима 12 глагољских брeвијара, који припадају периоду од 14. до 15. века, који се наслањају на Вулгату. За основни текст своје студије узима Московски брeвијар, који, као што смо истакли, садржи целовит текст Књиге о Јову, а и због тога што је мање познат научној јавности. Упорeђујући Књигу о Јову у једино два позната целовита текста у хрватским глагољским брeвијарима, ауторица је дошла до закључка да Књига о Јову у Московском брeвијару представља препис из Ватиканског V брeвијара. Писао га је неки поп Павао. Не зна се где је писан, али на основу језичке анализе ауторица сматра да је писан у истом крају у којем је писан и Ватикан V (у Трибиховићима у Лици), тј. негде у Лици. Одатле је пренет у Врбник, што се види из записа у њему из 1483. и 1533. године, од 1627. је у Риму, а од 1863. је у Русији, у Москви (купио га Севастјанов у Риму). Научној јавности је познат од 1864. године, када га је открио В. Јагић, о чему је писао у свом извештају у Књижевнику 1865. године (стр. 143–147). У овом поглављу ауторица даље пише о графији, морфологији, лексички Московског брeвијара, правећи паралеле са другим брeвијарима, на основу чега закључује да је по језичким особинама најближи брeвијару Ватикан V. Исто тако, анализирајући и упорeђујући језичке особине Књиге о Јову у хрватскоглагољским брeвијарима, ауторица се осврће и на преводе Књиге о Јову, о стилу и преводу, да би истакла да су позната два предлошка: грчки (Септуагинта) и латински (Вулгата). На Вулгату се наслања и Московски, у коме се „види ропско прилагођавање Вулгати“, нарочито у синтакси.

Иза овога ауторица даје у латиничкој транслитерацији издање Књиге о Јову из Московског брeвијара (85–166), и то по свим принципима критичкога издања текста. У критичком апарату даје фонетско–морфолошко–лексичке варијанте Књиге о Јову из осталих 11 брeвијара који су узети за поређење. Ауторица истиче неколико разлога због чега је узела текст Књиге о Јову из Московског брeвијара: овај брeвијар садржи интегрални текст, непознат је јавности, те није скоро уопште проучен, што није случај са другим брeвијарима, те овакво парцијално његово представљање може подстаћи на комплетно његово филолошко проучавање.

Иза издања текста Књиге о Јову из Московског брeвијара следи поглавље *Хрвајскоцрвенославенски иријеводи с грчкога (LXX) (LXX*

= Септуагинта, прим. моја) (169–191), у којем ауторица даје анализу графије, морфологије и лексике Књиге о Јову из седам хрватскоглагољских бревијара 14–15. века, чији је предложак била Септуагинта. Она закључује да ови текстови показују већу арханчност, а анализирајући њихов превод закључује да хрватскоглагољски текстови показују верност старословенском преводу с грчког језика. На крају овог одељка ауторица даје латинички транслитерисан текст Књиге о Јову из Врбичког бревијара I (с краја XIII и почетка XIV века), дајући у апарату графијске, морфолошке и лексичке разлике из осталих шест бревијара, да би закључила да разноврсни стилски елементи у преводу показују „одржавање библијског стила (...) чување разних синтаксичких и семантичких конструкција библијског језика (...)”.

У посебном поглављу ауторица се осврће и на Књигу о Јову у ћирилским паримејницима: *О Јову у ћирилским паримејницима* (193–207). Књига о Јову у паримејницима је делимично сачувана. Од ње су узети само извесни делови. Будући да се читала у дане страсне недеље, садржи делове који говоре о посту, молитви, смерности и покори. Књига о Јову налази се само у два сачувана српска паримејника: Хиландарском из 13. века и Дечанском из 13–14. века. Иначе, и у осталим редакцијама мало је сачуваних паримејника који имају читања из Књиге о Јову. За најстарији се сматра јужнословенски Григоровичев паримејник из 13. века. Од источнословенских је најзначајнији Захарински паримејник из 1271. године, чији текст ауторица доноси у латиничкој транслитерацији, упоређујући у критичком апарату морфолошке и лексичке разлике са два хрватскоглагољска текста из Врбичког бревијара I (13/14 век) и Омишаљског бревијара (1396), најзначајнијих представника групе преведене са Септуагинте. На основу тих упоређења ауторица каже да су текстови приближно једнаки и да сва истраживања иду у прилог томе да су паримејници имали као предложак старији глагољски текст, односно „глагољску прамалицу ћирилометодскога поријекла”.

На крају је поглавље *Антирелигиозно-културолошки феномен св. Јова* (208–226), у којем ауторица расправља о распрострањености култа овог старозаветног свеца у западним хришћанским земљама, који се узимао као заштитник од разних болести, па и сифилиса (у Француској). Култ св. Јова огледа се у уметности и књижевности. У уметности је приказиван на различите начине, у минијатурама разних рукописа, затим у кипарству сл., што се у овој књизи лепо разлиже. Од јужнословенских земаља овај култ је био нарочито развијен у Словенији. У словенској средњовековној књижевности апокрифна прича о Јову забележена је само у три српска ћирилска рукописа.

У *Поговору* (227–229) ауторица у пет тачака образлаже свој поступак и своје закључке до којих је дошла, презентирајући и на овај начин своја истраживања о Књизи о Јову.

На крају, у прилозима, ауторица доноси изводе из два писма писана у Задру 18. и 26. IX 1627. године, а које је послао задарски надбискуп Октавијан Гарзадоро Конгрегацији за ширење вере, у којима је реч о мисалима и бревијарима писаним глагољницом које је послао у Рим, међу којима су били и бревијари Ватикански V и Московски (Прилози 1–2). Прилози 2–7 су фотографије уметничких представа св. Јоба на Западу. У самој књизи се налазе и факсимили неких глагољских бревијара.

Књига о Јобу у хрватскоглагољској књижевности Антоније Зарадије-Киш прва је, колико ми је познато, овакве врсте у словенској филологији. Њена истраживања на овом пољу су веома научно утемељена, нису уско постављена, и представљаће узор и подстицај за слична проучавања других сличних мотива како у хрватскоглагољској књижевности, тако и у словенској средњовековној књижевности уопште. Рецимо још на крају и то да су ову књигу за штампу препоручили Едуард Херцигоња и Јосип Братулић, два имена свима добро знана у словенској филологији.

Београд

Никола Родић

Фебруар 1999.

Међународни научни симпозијум посвећен деведесетогодишњици рођења академика Владимира Георгиева, Банкја код Софије, 21–22. октобар 1998. године

Леп обичај бугарских лингвиста да обележавањем различитих јубилеја чувају и негују успомену на великане домаће науке о језику, потврдио се још једном, у поводу 90-годишњице рођења покојног академика Владимира Георгиева (1908–1986). Колеге, ученици и поштоваоци дела великог бугарског балканолога, индоевропеисте, дијалектолога, ономастичара и етимолога, организовали су, већ други по реду, научни симпозијум посвећен академику Георгиеву (претходни је одржан 1988. године).

Скуп су организовали Институт за бугарски језик Бугарске академије наука — Секција за бугарску етимологију и Аустријски институт за источну и југоисточну Европу у сарадњи са Центром за уметност „Сорос“, Софијским универзитетом „Св. Климент Охридски“, Грчком амбасадом, Гете институтом, Француским културним центром и управом града Банкја.

Идеја скупа била је да се учесници својим рефератима дотакну свих области којима се Георгиев бавио, тако да су предвиђене три секције: прва је обухватала претежно етимологију и историју језика, друга различиту граматичку проблематику (бугарску и индоевропску), а треће ономастику. Позиву организатора одазвало се преко педесет научника из земље и иностранства.

Након отварања скупа и излагања пленарних реферата Карла Гудшмита, Тодора Тодорова, Димитра Бојацијева и Клауса Штајнкеа, у којима су посебно осветљени неки од аспеката Георгиевљевих истраживања, прешло се на рад по секцијама.

Нас су превасходно занимала излагања у оквиру историјско-етимолошке и ономастичке секције. Начелним питањима био је посвећен изузетно занимљив реферат Марије Рачеве о тзв. помоћним методама етимолошког проучавања, док се већина осталих излагања тичала посебних питања појединих језика или групе језика. Тако је,

нпр. ГенADIЈ Цихун говорио о ексклузивним белоруско-бугарским паралелама са етимолошке тачке гледишта, Моско Москов о проблему лексичких балканизама албанско-румунског порекла у бугарском, Вирђил Нестореску о бугарским лексичким позајмљеницама у румунском, Христос Цицилис о средњогрчким позајмљеницама у циганском језику, Сеит Мансаку о албанско-старогрчким подударностима на индоевропском плану, Петја Асенова о интерференцији у једном периферном бугарском говору (Голо брдо у Албанији), Харалампос Симеонидис о старогрчким консонантским геминатама у личним именима. Картографисањем турских позајмљеница у бугарским дијалектима бавила се Дарина Младенова, док је Лежи Русек у наслову свога рада поставио „провокативно“ питање „Да ли су се, и како, Словени шалили?“, да би на основу анализе глагола са значењем „шалити се“ у словенским језицима дошао до закључка да су скоро сви они страног порекла. Тумачењу сасвим конкретних речи били су посвећени радови Десиславе Табакове о етимологији сх. *ћирши*, буг. *чирши*, *кириши* и Христине Дејкове о етимологизирању једног хомонимног пара у бугарском етимолошком речнику.

У оквирима ових секција прочитани су и реферати учесника из Београда. Александар Лома објашњава надимак Абариса, легендарног свештеника Хиперборејског Аполона αἰθροβάτης као грчко преосмишљење староиранске свештеничке титуле, Јасна Влајић-Поповић поставља принципијелно питање приоритета идиоглотије или алоглотије у етимолошкој анализи (на примеру јадранског малаконима *лужар* и сл.), Марта Бјелетић износи нове дијалекатске потврде које садрже творбени елемент (-)ио-, док Снежана Петровић разматра неке српске дијалекатске турцизме.

Радови са овог скупа неће бити објављени у посебном зборнику већ, у зависности од тематике, у наредним редовним бројевима публикација *Български език* и *Балканско езикознание*.

Надамо се да ће Георгиевљеви јубилејни постати повод за традиционална окупљања и сарадњу лингвиста различитих профила. Истовремено подсећамо да би се и у нашој средини бављење науком о језику могло подстицати на сличан начин, неговањем и чувањем лингвистичке баштине, јер повода и јубилеја за то свакако има.

На крају, али не и на последњем месту, желимо да истакнемо изузетно гостопримство и предусретљивост организатора и домаћина симпозијума, проф. Тодора Тодорова, др Љиљане Димитрове-Тодорове, као и асистенткиња Десиславе Табакове и Христине Дејкове, који су учинили све да овај скуп протекне у веома пријатној атмосфери.

Београд

А.Т., Ј.В.-П., М.Б., С.П.

Januar 1999.

БОЖИДАР ВИДОЕСКИ
(8. новембар 1920 — 16. мај 1998)

У Сремској Каменици је 16. маја 1998. године преминуо угледни слависта академик Божидар Видоески. Сахрањен је, дан касније, по сопственој жељи, у најужем породичном кругу у Скопљу. Божидар Видоески је рођен 8. новембра (на дан породичне славе) 1920. године у Звечану (област Порече, данашња општина Македонски Брод). Основну школу завршио је у суседном селу Самокову, а гимназију је похађао у Крагујевцу, Скопљу и Чачку. Матурски испит положио је у Чачку 1941. године. Филологију је студирао у Београду (1945–1946) и Скопљу (1947–1949), граду у коме је 1949. године дипломирао а 1956. докторирао на тему *Кумановскиот говор*. Радна каријера Б. Видоеског везана је за Филолошки факултет у Скопљу. Године 1949. биран је за асистента, 1958. за доцента, 1964. за ванредног, а 1968. за редовног професора. Држао је наставу из следећих предмета: Дијалектологија македонског језика; Дијалектологија српскохрватског/хрватскосрпског језика; Историја македонског језика; Граматика савременог македонског језика. Више година био је шеф Катедре за јужнословенске језике, а биран је и за продекана Факултета. Пензионисан је 1984. године. Професор Видоески је 1969. биран за дописног, а две године касније за редовног члана Македонске академије наука и уметности. Био је инострани члан Српске академије наука и уметности, Југославенске академије знаности и умјетности и Пољске академије уметности. Године 1989. академик Видоески је изабран за почасног доктора Универзитета у Катовицама (Пољска). Учествовао је са рефератом на скоро свим послератним конгресима слависта (Софија, Праг, Варшава, Загреб, Кијев; штампан је његов реферат припремљен за XII конгрес, одржан 1998. у Кракову) и на балканистичким скуповима (Софија, Букурешт).

О угледу академика Видоеског речито сведочи и чињеница да је, по позиву, држао предавања на универзитетима у Москви, Сан-

ктпетербургу, Кијеву, Варшави, Кракову, Познању, Сосновјецу, Прагу, Брну, Братислави, Берлину, Халеу, Лајпцигу, Келну, Минхену, Бечу, Букурешту, Крајови, Тирани, Напуљу, Београду, Новом Саду, Сарајеву, Загребу, Задру и Љубљани. Носилац је награде за животно дело „11. октобар“ (1984), Ордена рада са златним венцем (1963) и Ордена заслуга за народ са златном звездом (1987).

Основна делатност Божидара Видоеског, централне личности македонске науке о језику, свакако је дијалектологија. Он је најсве- странији, најплоднији и најмодернији истраживач македонских дијалеката. У његовим студијама адекватно су примењиване тековине модерне лингвистичке науке, а и сам је, и то врло успешно, трагао за новим решењима, обogaђујући ову научну дисциплину методолошким и концепцијским иновацијама. По обиму урађеног, по ширини погледа и дубини понирања у испитивану материју Видоески надмашује све што су о македонским народним говорима писали познати европски стручњаци. Закључци до којих је професор Видоески долазио испитујући македонске дијалекте (међујезички утицаји као важан фактор дијалекатске диференцијације; статус пограничних говора; стално изоштравање критеријума за класификацију македонског дијалекатског комплекса; посматрање македонских дијалеката у светлу лингвистичке географије и сл.) значајни су и са гледишта опште славистичке, општетиполошке и општелингвистичке науке уопште.

Углед светски признатог слависте Божидару Видоеском су донеле и његове изузетне организационе и руководеће способности. Спремност да се безрезервно жртвује за општу ствар на уштрб личног комодитета и интереса, урођени смисао за толеранцију, срдчан, отворен другарски однос према колегама, спремност да другима несебично помогне донели су му статус необично омиљене личности међу многобројним лингвистима широм света. Међу функцијама у међународним и домаћим телима и установама издваја се његово дугогодишње чланство у неколико комисија Међународног комитета слависта (Комисија за Општесловенски лингвистички атлас [ОЛА], Комисија за Општекарпатски дијалектолошки атлас [ОКДА], Комисија за изучавање фонологије и фонетике словенских језика, Комисија за ономастику). Централно место држи његово деловање у Комисији и Редакцији ОЛА и доскорашњем југословенском Међуакадемијском одбору за дијалектолошке атласе, чији је један од главних стубова од његовог оснивања 1959. године. Дуго је више него успешно водио Одборову Комисију за ОЛА. Са академиком Павлом Ивићем академик Божидар Видоески је главни уредник I фонетског тома

ОЛА (*Рефлекси*ѝ*), објављеног у Београду (САНУ) 1988. године. Уредник је *Уводног тома ОКДА* (Скопље, 1989). Са Драгољубом Петровићем, Матом Пижурцом и Слободаном Реметићем Видоески је редиговао VII том ОКДА, који се управо штампа у Београду. Академик Видоески је аутор више десетина карата припремљених (а већином необјављених) за више томова ОЛА и ОКДА. Био је иницијатор за писање монументалног дела *Фонолошки описи српскохрватских / хрватскосрпских, словеначких и македонских говора обухваћених Ојшћесловенским лингвистичким аџласом* (Сарајево, 1981). Од двадесет и четири описа македонских говора Видоески је сам урадио двадесет и два, а два у коауторству са Костом Пеевом. Наредних година професор Видоески ће објавити још десетак таквих прилога, чиме је македонска дијалекатска фонологија избила на прво место у словенском свету: по броју и квалитету обраде фонолошких система локалних говора, припремљених по истом методу руком једног истог, изузетно компетентног аутора. У богатој библиографији радова о македонским дијалектима доминирају две серије прилога: монографски описи појединих говора (*Поречкиот говор; Северниот македонски говори. I: Кумановско-крајовската група говори; II: Говорот на Скопска Црногорија; Кичевскиот говор; Кумановскиот говор; Дебарскиот говори; Пресјанскиот говори; Леринскиот говор; Охридско-сџрушкиот говори; Битолскиот говор; Dialektu macedońskie w Albanii; Пејџричкиот говор; Говорот на селата Плевна и Горно Броди, Драмско; Косџурскиот говори; Говорите на исламитизираниот Македонци во зајадна Македонија и сл.*) и расправе о појединим језичким особинама чији је развитак значајно допринесио диференцијацији македонског дијалекатског комплекса (*Заменскиот форми во македонскиот дијалект; Даџивната форма кај именките во македонскиот дијалект; Формите на глаголот сум во џарадигмата на сегашното време во македонскиот дијалектен јазик; Формите на глаголскиот џрилог во македонскиот дијалектен јазик; Формите на имџерфективниот на македонскиот јазичен ареал; Модели на имџерфективни глаголи во македонскиот дијалектен јазик; Акцентистки системи во македонскиот дијалект; Конџинуантните на вокалите р и л во дијалектите на македонскиот јазик; Die Kontinuanten von *ъ und *ѝ in den Dialekten des Makedonischen; Група konsonantyczne s(z), ŝ(ž) + с, ѝ, w dialektach macedońskich и сл.*)

Висока научна компетенција и вансеријске организационе способности професора Видоеског, особине које ће му у међународним форумима и колективима, пре свега онима ангажованим на изради ОЛА и ОКДА, обезбедити изузетан углед, дошле су до изражаја и

на пољу домаћих дијалектолошких подухвата. Још пре укључивања у велике међународне послове из области лингвистичке географије Видоески је разрадио концепцију Македонског дијалектолошког атласа, сачинио упитник, фонетску транскрипцију, одредио мрежу пунктова и лично прикупио језичку грађу у више локалних говора. Иницирао је, водио и проверавао израду првих карата Атласа. Од непроцењиве је вредности његова улога око заснивања и реализације пројекта Атлас македонских говора у Егејској Македонији.

У кругу интересовања Б. Видоеског запажено место припада ономастици. Високо респектујући значај ономастичких чињеница при разматрању појава у области синхроне, а нарочито дијахроне дијалектологије, сам их је у изобиљу доносио са својих честих и дугих дијалектолошких екскурзија. Захваљујући његовој иницијативи у Институту за македонски језик у Скопљу основано је посебно одељење за ономастичка истраживања. Академик Видоески је, између осталог, учествовао у изради *Речника словенских ономастичких ѿермина* и као одговорни уредник издао га у Скопљу 1983. године.

Значајни су и радови професора Видоеског из области македонског књижевног језика. Он је и коаутор *Правоииса македонског језика* (прво издање из 1969. год.). Учествовао је (заједно са Блажом Конеским, Радом Угриновом-Скаловском и Крумом Тошевом) у изради *Речника словенске лингвистичке ѿерминологије*. Са Влођимјежом Пјанком и Зузаном Тополињском објавио је *Słownik macedońsko-polski i polsko-macedoński* (Warszawa-Skopje, 1990). Коаутор је (са З. Тополињском) прве свеске македонско-пољске конфротативне граматике (Wrocław, 1984).

Од 1990. године академик Видоески је председник Македонског комитета слависта, а тиме и македонски представник у МКС. Од 1973. год. професор Видоески је главни уредник часописа Македонски јазик, гласила које је под његовим уредништвом досегло и држало висок углед у славистичком свету, стално ширећи круг страних сарадника узорне научне компетенције. Већину данашњих македониста широм света чине бивши студенти и сарадници који су похађали Семинар за македонски језик, литературу и културу, чији је идејни творац и осмогодишњи, најуспешнији директор био управо Божидар Видоески. Његовом заслугом при Семинару је заживела Охридска научна дискусија, већ афирмисана трибина озбиљне размене мишљења домаћих и иностраних македониста.

Целога живота професор Видоески се држао као наш прави пријатељ. О томе, између осталог, сведоче: а) његово успешно залагање око статуса српског језика на Универзитету у Скопљу; б) де-

латна подршка наше стране у кризним ситуацијама кроз које су неретко пролазили међународни пројекти из осетљиве језичке проблематике. Те чињенице не смемо никада заборавити. А оне, опет, сведоче да се Божидар Видоески целога живота понашао у складу са васпитањем стеченим у кући оца Радомира и мајке Велике (деду Видоја није ни запамтио), као и у средњој школи и интернатима „Краљ Александар“ у Крагујевцу и Скопљу. Од свих признања стечених у току дугогодишњег рада професор Видоески се најрађе сећао награде добијене за средњошколски састав о светом Сави у Скопљу. Ни то му не смемо заборавити.

Одлазак академика Божидара Видоеског, научника светског гласа, стручњака изванредних квалитета, за славистичку науку представља велики губитак, у македонистици отвара празнину која се у догледно време тешко може попунити. Српска средина остала је без угледног и истинског пријатеља, а потписник ових редова без великог, очински наклоњеног пријатеља и учитеља и у много чему недостижног узора.

Београд

Слободан Ремейић

БИБЛИОГРАФИЈА

Библиографија за 1997. годину¹

расправа и дела из словенске и индоевропске филологије
и опште лингвистике која су изашла у Југославији и Републици Македонији

Ову библиографију израдили су: Радмила Баскић, Наташа Белић, Наташа Вуловић,
Ксенија Кончаревић, Соња Ненезић, Андреј Пешикан, Миодарка Тепавчевић и А. Чарапић.

Скраћенице

Anali	Anali Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU, Dubrovnik
ANU BiH	у појединим насловима: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine
АП	Археографски прилози, Београд
АФФ	Анали Филолошког факултета, Београд
БВ	Библиографски вјесник, Цетиње
BZL	Bilten Zavoda za lingvistiku, Zagreb
Бока	Бока, Зборник радова из науке, културе и умјетности, Херцег-Хови
Vestnik	Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnost), Ljubljana
ВаО	Васпитање и образовање, Подгорица
ViO	Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana
Гзб ФФУС	Годишњен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот, Скопје
Гзб ФилолФУС	Годишњен зборник на Филолошкиот факултет на Универзитетот, Скопје
GjASShF	Gjurmime Albanologjike, Serija e Shkencave Filologjike (Албанолошка истраживања, Серија филолошких наука), Приштина
Гл	Гласник Црногорске академије наука и умјетности, Подгорица
Glasnik SM	Glasnik Slovenske matice, Ljubljana
ГлЕИ	Гласник Етнографског института, Београд
ГНФ	Годишњак Наставничког факултета, Нишкин
Građa	Građa za povijest književnosti Hrvatske, JAZU, Zagreb
ГФФНС	Годишњак Филозофског факултета, Нови Сад
ДСДП	Дани српског духовног преображења, Деспотовац
DHK	Dani hrvatskog kazališta, Split
ЖА	Жива антика, Скопје
ЖЈ	Живи језици, Београд
ZbVPŠPz	Zbornik radova, Viša pedagoška škola, Prizren
ЗБИК	Зборник историје књижевности, Београд

¹ Библиографске јединице заостале из ранијих година обележене су знаком * после редног броја, нпр. 4. *

З6МСКЈ	Зборник Матице српске за књижевност и језик, Нови Сад
З6МСС	Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад
З6МСФЛ	Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад
ZbSVS	Zbornik Spolku vojvodinskuch slovakistov, Novi Sad
З6ФФ	Зборник Филозофског факултета, Београд
З6ФФН	Зборник радова Филозофског факултета, Ниш
З6ФФП	Зборник Филолошког факултета, Приштина
ZESCCP	Zagreb, English-Serbocroatian Contrastive Project
ZZK	Zavod za znanost o književnosti, Zagreb
ZZPZ	Zbornik Zavoda za povijesne znanosti, Zagreb
ZZSš	Zbornik Zagrebačke slavističke škole, Zagreb
ZLFF	Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta, Zagreb
ZR	Zadarska revija, Zadar
IFF	Institut za filologiju i folkloristiku, Zagreb
ISJK	у појединим насловима: Institut za strane jezike i književnost, Novi Sad
JAZU	у појединим насловима: Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
JiS	Jezik in slovstvo, Ljubljana
JSSS	Jugoslovenski seminar za strane slaviste, Zadar
ЈФ	Јужнословенски филолог, Београд
ЈК	Културен живот, Скопје
КИ	Књижевна историја, Београд
КК	Књижевни круг, Split
КњЈ	Књижевност и језик, Београд
Ковчежић	Ковчежић, прилози и грађа о Доситеју и Вуку, Београд
Копча	Копча — Prevodilačke spone, zbornik radova, Novi Sad
КСК	Кодови словенских култура, Београд
ЛЗБ	Литературен зборник, Скопје
ЛМС	Легопис Матице српске, Нови Сад
Мак	Македонистика, Скопје
МЈ	Македонски јазик, Скопје
MR	Macedonian Review, Skopje
МС	Матица српска, Нови Сад
МСССИ	Международный симпозиум „Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков“ Белград — Нови Сад
МФ	Македонски фолклор, Скопје
МН	Matica hrvatska, Zagreb
НЈ	Наш језик, Београд
NRazgl	Naši razgledi, Ljubljana
н. с.	у појединим насловима: нова серија
НССУВД	Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд
НСтв	Народно стваралаштво, Београд
NT	Naše teme, Zagreb
NU	Narodna umjetnost, Zagreb
OJ	Onomastica Jugoslavica, Zagreb
ОП	Ономатолошки прилози, Београд
ПД	Просветно дело, Скопје
ПК	Преводна књижевност, Београд
Пос. изд.	у појединим насловима: посебно издање
ПР	Просвјетни рад, Подгорица
Прил	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд

Прил МАНУ	Прилози на Македонската академија на науките и уметностите, Одделение за лингвистика и литературна наука, Скопје
PrNshJK	Prilozi nastavi srpskohrvatskog jezika i književnosti, Banja Luka
Radovi ANU BiH	Radovi Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Odjeljenje društvenih nauka, Sarajevo
Radovi SSFF	Radovi Sveučilišta u Splitu, Filozofski fakultet, Razdio filoloških znanosti, Split
Раз	Разгледи, Скопје
Разв	Развиток, Битола
RZJ	Rasprave Zavoda za jezik, Zagreb
RZZR	Radovi Zavoda za znanstveni rad, Varaždin
RZSF	Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb
RSZ	Radovi Staroslovenskog zavoda, Zagreb
RSI	Radovi Staroslovenskog instituta, Zagreb
RCZR	Radovi centra za znanstveni rad, Vinkovci
RFFZ	Radovi Filozofskog fakulteta, Zadar
SAZU	u pojedinim naslovima: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana
САНУ	у појединим насловима: Српска академија наука и уметности, Београд
СДЗБ	Српски дијалектолошки зборник, Београд
SDPLJ	Savez društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije
SJ	Strani jezici, Zagreb
SLP-J	Studia linguistica Polono-Jugoslavica
SLP-MS	Studia linguistica Polono-Meridiano-Slavica, Скопје
SMNHSJ	Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika, Zagreb
SNL	Sveučilišna naklada, Liber, Zagreb
Сов	Современост, Скопје
SodP	Sodobna pedagogika, Ljubljana
SOL	SOL — lingvistički časopis, Zagreb
SR	Slavistična revija, Maribor
SRAZ	Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia, Zagreb
CC	Славистични студии, Скопје
SSJLK	Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Predavanja, Ljubljana
SSFFZ	Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Zadar
Стр	Стремеж, Прилеп
SCSCI	Studii contrastive serbocroato-italiani, Zagreb
UR	Umjetnost riječi, Zagreb
FPhM-P	Folia Philologica Macedono-Polonica, Скопје
HDZ	Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb
ХСРКП	Хорватско-српско-руски контрастивни истражувања, Загреб
HFD	Hrvatsko filološko društvo, Zagreb
ЦАНУ	у појединим насловима: Црногорска академија наука и уметности, Подгорица
ČR	Čakavska rič, Split
ŠK	Školska knjiga, Zagreb

I. Општи теоријско-методолошки проблеми и историја лингвистике

1. *Aleksić Branimirka, *On Asking Questions*, ЗФФП, књ. 5–6, (1995/96), 243–248. Резиме на српском.

2. **Антониј Ивана**, Ранко Бугарски, Писмо, Нови Сад : Матица српска (Библиотека „Свезнање Матице српске“, књига 3), [1996], стр. 5–180, ЗБМСФЛ 39, св. 2 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 221–226.

Приказ.

3. **Бјелетић Марта**, **Влајић-Поповић Јасна**, **Лома Александар**, Нивои етимолошке анализе и сегментација одреднице у ЕРСЈ, ЗБМСФЛ 40, св. 1 (1997) 9–19.

Резиме на енглеском.

4. ***Бугарски Ранко**, Језичке разлике, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 399–403. Са литературом.

Резиме на енглеском.

5. **Бугарски Ранко**, в. бр. 2.

6. **Витас Душко**, О елементарној морфографемској класи, НССУВД 26/2 (1997) 194–206.

С литературом.

Резиме на француском.

7. **Влајић-Поповић Јасна**, в. бр. 3.

8. **Вучковић Петар**, Интеграција граматике и лексикона. Скуп Европског лингвистичког друштва у Гетеборгу, Glossa III/3 (1997, Београд) 85–86.

Хроника.

9. **Ивић Милка**, Светско путовање идеја Романа Јакобсона, НССУВД 26/2 (1997) 6–10.

10. **Јакобсон Роман**, в. бр. 9, 12.

11. **Кликовац Душка**, Метафора као средство за разумевање текста, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 422–431.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

12. **Којен Леон**, Јакобсон и основе модерне метрике, ЈФ LIII (1997) 1–27.

Са библиографијом.

Резиме на енглеском.

13. **Костић-Голубичић Мирјана**, Граматика и речник: теорија и пракса, традиционално и нетрадиционално, НССУВД 26/2 (1997) 457–463.

Резиме на руском.

14. **Лалић Радован**, О појму текстологије, Славистички зборник VII–VIII (1992–93/1997, Београд–Никшић) 93.

15. **Lebda Renarda**, Elżbieta Tabakowska: Gramatyka i obrazowanie. Wprowadzenie do językoznawstwa kognitywnego, Polska Akademia Nauk — Oddział w Krakowie, Kraków 1995, 194 s., Славистика I (1997, Београд) 162–164.

Приказ.

16. **Лома Александар**, в. бр. 3.

17. **Марковић Жељко**, Један словенски преглед „западног“ знања о глаголском виду (Janez Orešnik : Slovenski glagolski vid in univerzalna slovnica. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 1994, str. 194.), ЗБМСФЛ 39, св. 2 (1996), Матица српска, Нови Сад 1998, 226–231.

Приказ.

18. **Милосављевић Петар**, Србистика — стање и перспективе, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 355–362.

Резиме на немачком.

19. **Мирић Душанка**, Контекст као сигнал модификације значења исказа, Славистика I (1997, Београд) 37–43.

Са литературом.

Резиме на руском језику.

20. **Московљевић Јасмина**, Међуоднос граматике и лексикона у савременој лингвистичкој теорији, НССУВД 26/2 (1997) 35–44.
С литературом.
Резиме на енглеском.
21. ***Московљевић Јасмина**, Структурни односи у реченицама са директним говором и класе глагола уз које се јавља, Српски језик I/1 (1996, Београд) 444–455.
Са изворима и литературом.
Резиме на енглеском.
22. **Nehring Dieter**, Merkmale moderner standardvarietaten, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 31–49.
Са литературом.
Резиме на српском.
23. **Оцић Гордана**, О неким аспектима билингвизма, Glossa III/1 (1997, Београд) 9–17.
Са литературом.
24. **Павловић-Лажетић Гордана**, Јелисавета Милојевић, ed., Brain and Speech – Neurocomputing and Speech Recognition, Faculty of Filology, Belgrade University, Belgrade, 1996, Glossa III/1 (1997, Београд) 97–100.
Приказ.
25. **Пандев Димитар**, Историја на јазикот vs историска социолингвистика, XXIII научна дискусија, 133–138.
26. **Перић Александар**, Лингвистика и идеологија: Ноам Чомски, језик и одговорност. Засновано на разговорима са Мицу Рона, Градина, Ниш, 1994, Glossa III/3 (1997, Београд) 71–75.
Приказ.
27. **Половина Весна**, Граматикализација у савременој семантичкој теорији, НССУВД 26/2 (1997) 113–120.
Резиме на енглеском.
28. **Половина Весна**, Неки омишљени лингвистички аспекти хумора (на примеру српске комедије разговорног језика), Зборник радова са III Међународне конференције Филолошког факултета у Приштини одржане 22–23. маја 1996. (1997), 257–266.
Резиме на енглеском.
29. **Половина Весна**, Релевантност дискурса за испитивање когнитивних језичких категорија, ЗБМСФЛ 40, св. 1 (1997) 139–149.
Са узорком.
Резиме на енглеском.
30. ***Половина Весна**, Теоријски проблеми културе говора (с посебним освртом на прозодију), ЗБФФП, књ. 5–6, (1995/96) 193–199.
Резиме на енглеском.
31. ***Половина Весна**, Теоријски статус појмова *дискурс* и *текст*, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 409–414.
Резиме на енглеском.
32. **Поповић Љубомир**, Интегрални модел међуодноса синтаксичког система речника и текстова, НССУВД 26/2 (1997) 469–482.
С литературом.
Резиме на енглеском.
33. **Поповић Људмила**, Концепције игре и типологија епистоларних поджанрова, ЗБМСФЛ 40, св. 1 (1997) 125–137.
Са цитираном литературом.
Резиме на руском.
34. **Поповић Радмила**, Кембричка енциклопедија језика — Дејвид Кристал. Београд, Нолит, 1996, Glossa III/2 (1997, Београд) 87–90.
Приказ.

35. **Prčić Tvrтко**, Dva nova lingvistička udžbenika : Olga Mišeska-Tomić, Jezik i jezici (1995, 194 str.), The English Word (1995, 299 str.), Futura публикације. Нови Сад, ЗБМСФЛ 39, св. 2 (1996), Матица српска, Нови Сад 1998, 250–252.

Приказ.

36. ***Радић-Дугоњић Милана**, Идентификатор — кључни елемент семне структуре лексеме, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 415–421.

Резиме на руском.

37. **Радић-Дугоњић Милана**, Семантичко језгро и семантичка периферија као основни показатељи контакта лексичких јединица у словенским језицима, ЗБМСФЛ 40, св. 1 (1997) 151–160.

Резиме на руском.

38. **Radovanović Milorad**, Spisi iz kontekstualne lingvistike, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci — Novi Sad 1997, 269 стр., 23 cm.

39. **Ристић Стана**, Јелисавета Милојевић, Граматика речи, алгоритамско описивање језика на примеру сложеница, Математички институт САНУ, Филолошки факултет, Београд 1996, 339, ЗБМСФЛ 39, св. 2 (1996), Матица српска, Нови Сад 1998, 259–262.

Приказ.

40. **Секулић Владимир**, Допринос канадских лингвиста истраживањима комуникативне компетенције, ВаО 5–6 (1997) 48–55.

41. **Станишић Вања**, О реконструкцији праиндоевропског вокалног система и теорији о само једном вокалу, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 285–293.

Са библиографијом.

Резиме на руском.

42. ***Станишић Вања**, О типологији писма: писмо и претписмо, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 432–443.

Са библиографијом и графичким прилогом.

Резиме на руском.

43. **Стойнич М.**, Следы межнационального общения культур в языке, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 12–17.

44. **Танасић Срето**, Предраг Пипер: Језик и простор, Библиотека XX век и Чигоја штампа, Београд, 1997, 221 стр., Славистика I (1997, Београд) 182–183.

45. **Хавраниек Гизела**, Кон проблемот на научниот стил врз примерот на словенските и несловенските јазици (врз корпусот на резимеа на филолошки словенски и несловенски текстови), XXIII научна дискусија, 195–201.

46. **Herman Sáva**, Národní společenství: (objektivní) fakt, su(bjektivní) volba nebo vumyšlenost? XXIII научна дискусија, 203–213.

Са литературом.

47. **Христова Дореана**, Околу поимите термин и терминологија, ЛЗБ XLIV/4–6 (1997) 3–6.

Са литературом.

48. **Šević Radmila B.**, Subject-oriented adverbs or subject complements?, GFFNS 25 (1997) 161–167.

Резиме на српском.

II. Примењена лингвистика

а) Питања преводњења, учења језика и сл.

49. **Алабурич Е.**, Соматическая основа русской и сербской терминологии в области транспорта, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 295–301.
Са литературом.

50. ***Алексић Бранимирка**, *Aspects of ELT*, Универзитет у Приштини (1996, Приштина) 172.

51. *Aleksić Branimirka i D. A. Hill, *An Illustration of Co-operative Translation*, ЗбФФП, књ. 5–6 (1995/96) 327–332.
Резиме на српском.
52. *Алексић Бранимирка, *Хуманистички елементи у комуникативном процесу настава стираних језика*, Универзитетска мисао, вол. III, № 1–4 (1996, Приштина) 59–62.
Резиме на енглеском.
53. *Алексић Бранимирка, в. бр. 56.
54. Анджелич Равза, Презентација глаголов движения (руски јазик као иностранни), *Glossa III/1* (1997, Београд) 19–29.
Са литературом.
Резиме на руском језику.
55. Белокапић В., Переводна семантизација економичке терминологије у двузичних речницима руског и српског језика, *Сопоставителне и споредне истраживања* (1997, Београд) 302–305.
Са литературом.
56. *Билбија Снежана, Бранимирка Алексић: *Aspects of ELT* (1996, Универзитет у Приштини), Универзитетска мисао (1996, Приштина) 74–75.
Приказ.
57. Zvekić-Dušanović Dušanka, *Neke interferentne pojave u prevodu romana „Estera“ Lasla Nemeta*, ППЖ 28/29 (1997/98) 183–189.
Резиме на мађарском.
58. Jovanović Zoran, в. бр. 71.
59. Jovanović Jasmina, *Elektronski prevodilac ante portas? Prevodilac XVI/1–4* (1997, Београд) 42–45.
Са литературом.
60. Krstić Nenad, *Filološka analiza prevoda Stefana Živkovića sa francuskog jezika na srpski Fenelonovog „Telemaka“* (1814), ЗМФЛ 39, св. 1 (1996, Матица српска, Нови Сад 1997, 71–90.
Резиме на руском.
61. Lánosz Irén, *Rendszerteljesítés és hibák (Hibák, amelyek a nyelvhasználati rendszerrel szembe állnak)*, *Hungarológiai Közlemények* 4, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 51–58.
Са литературом.
62. Межински М., *Тексти за читање у процесу учења руског језика као иностранног језика, Сопоставителне и споредне истраживања ...* (1997, Београд) 402–406.
63. Миленковић А., *Сложне научно-техничке термини у руском језику и њихов превод на српски језик, Сопоставителне и споредне истраживања ...* (1997, Београд) 311–317.
Са литературом.
64. Милинковић Ј., *Лингвометодичке основе учења руског пословног кореспонденције у спореди са српском, Сопоставителне и споредне истраживања ...* (1997, Београд) 426–431.
65. Милићевић Оливера, *Степенитост еротског исказа-отежца за преводиоце, Српски језик II/1–2* (1997, Београд) 439–448.
66. Морковкин В. В., *Неке теоретичке предпоставке учебног контрастивног лексикографовања, Сопоставителне и споредне истраживања ...* (1997, Београд) 18–25.
Са литературом.
67. *Мушовић Абдулах: *Фразеолошке јединице са нумерацијом као стилистичком категоријом*, ЗбФФП, књ. 5–6 (1995/96) 213–224.
Резиме на руском.
68. Попова-Бекер Е., *Ходити — ићи; езити — ехати? (глаголи движения и повезани са њима дидактичке проблеме), Сопоставителне и споредне истраживања ...* (1997, Београд) 412–417.

69. Радич-Дугонич Милана, К вопросу о семантической периферии лексемы и ее роли в переводной лексикографии, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 295–301.

Резиме на српском.

70. Раичевич В., Отбор лексического минимума русского языка в близкородственной языковой среде, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Београд) 407–411.

Са литературом.

71. Reiss Katarina, Adekvatnost i ekvivalencija (preveo Z. R. Jovanović), Prevodilac XVI/1–4 (1997, Beograd) 27–41.

О еквиваленцији у преводјењу.

Са литературом.

72. Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков, Доклады IV международного симпозиума МАПРЯЛ (Београд — Нови Сад, 8–10 октября 1996 г.), Редакционная коллегия: Б. Станкович и др., Београд, Международная ассоциация преподавателей русского языка и литературы, Союз славистических обществ Югославии, Славистическое общество Сербии, Кафедра славистики Белградского университета, Отделение славистики Новисадского университета 1997, 482, 24 цм.

73. Станковић Љубиша, За естетските дострели на преводите на македонската поезија на српски јазик, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 263–276.

74. *Шћенановић Славко, Једно питање преводјења поезије засновано на примјерима из Горског вијенца, ВаО 4 (1996) 68–71.

б) Контрастивна проучавања језика

75. Andrić Edit, Eredménytárgyat, iránytárgyat és mozgatót tárgyat tartalmazó accusativusi szerkezetek a magyarban és a szerbben (Akuzativne sintagme u mađarskom i srpskom jeziku sa objektom kao rezultatom radnje, objektom na koji je radnja usmerena i sa objektom u pokretu), Hungarológiai Közlemények 3, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 59–75.

Резиме на енглеском.

76. Andrić Edit, Instrumentalisszal, azaz eszközhatározóval kifejezett objektum a szerb és a magyar nyelvben (Objekat izražen instrumentalom u srpskom i mađarskom jeziku), Hungarológiai Közlemények 4, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 87–94.

Са литературом.

77. Антанасиевич И., Костић Е., Межъязыковая омонимия: проект словаря, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Београд) 351–355.

78. *Билбија Снежана, Смилка Стојановић, Бинарне релације посесије у енглеском и српскохрватском језику, Филолошки факултет, Београд, 1996, Ријеч II/1–2 (1996) 140–142.

Приказ.

79. Блажек Р., Актуалне проблеме сопоставитељног истраживања руског језика у Словаци, Сопоставитељне и сравнитељне истраживања ... (1997, Београд) 51–58.

Са литературом.

80. Борисенко В. В., Сопоставительные и сравнительные исследования русского и других языков (доклады IV международного симпозиума МАПРЯЛ), Београд, 1997, 482 с., Славистика I (1997, Београд) 178–181.

81. Борисенко В. В., Фонетика русской разговорной речи в сопоставлении с сербской разговорной речью, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Београд) 98–103.

82. Брајичић Олга, Српски еквиваленти партиципских конструкција руског језика с трпним партиципом садашњег времена, Ријеч III/1 (1997) 64–75.

83. Burzan Mirjana, O frazeološkim posuđenicama iz mađarskog jezika u govorima Severne Vačke, ГФФНС 25 (1997) 31–37.

Резиме на руском.

84. Васильева В. Ф., Имя существительное как средство номинации в русском и чешском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 130–136.

Са литературом.

85. *Величковић Драгољуб, *Историјски садржаји у српским и руским пословицама*, ЗбФФП, књ. 5–6 (1995/96) 201–211.

Резиме на руском.

86. *Величковић Драгољуб Роде, *Теорија њеревода њаремиологическая эквивалентности (Конфонационални анализ руских и сербских њаремии)*, Универзитетска мисао, вол. III, № 1–4 (1996, Приштина) 53–57.

Резиме на српском.

87. Верижњикова В. Е., Функционирование форм будущего времени в значении настоящего неактуального в македонском, русском и сербскохорватском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 164–170.

88. Вићентић Биљана, Ред речи у руском и српском говорном језику, Славистика I (1997, Београд) 63–66.

Са литературом.

Резиме на руском језику.

89. Вићентић Б., К вопросу об особенностях диалогической речи в сербском и русском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 379–385.

Са литературом.

90. Войводић Д., Перформативы как периферия ФСП футуральности в русском языке в сопоставлении с сербским, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 171–178.

Са литературом.

91. Вострецова Т. К., Коннотация — непреодолимое или преодолимое препятствие? Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 278–282.

Са литературом.

92. Георгиева С., Своеобразие русских и болгарских фразеологизмов, связанных с религией, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 218–222.

Са литературом.

93. Гочев Г. Н., „Языковые нелогичности“ и сопоставительное изучение языков, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 243–247.

Са литературом.

94. Гудков В. П., Сходства и различия лексических интернационализмов русского и сербскохорватского языков в плане семантики и стилистики, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 33–37.

95. Дабић Б., Грамматическое поведение прилагательных в русском, немецком и сербскохорватском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 118–125.

96. Дабић Богдан Ј., Польски–српскохрватски (један покушај контрастивне анализе у наставне сврхе), Славистика I (1997, Београд) 76–82.

Резиме на руском језику.

97. Девич-Романова В., Субъектное единство в конструкциях с деепричастными оборотами или русские эквиваленты сербских конструкций типа: „Читајући добре писце, дешавају се пред нама чуда“, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 191–197.

98. *Ђукановић Маја, Transpozicija antroponima i toponima iz francuskog u srpski i slovenački jezik, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 388–396.

Резиме на француском.

99. *Закрајшек Катјуша, Систем бројних речи у словеначком и српском језику, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 374–380.

Резиме на енглеском.

100. **Занглигер В. Ф.**, Метафоры с зооморфизмами в русских и болгарских словицах, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 223–226.

101. **Зенчук В. Н.**, О способах грамматической реализации субъектно-объектных и бессубъектных значений в русском и сербском языках, сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 144–149.

102. **Йованович-Коломейцева Л. Н.**, Русская терминология в области менеджмента и ее эквиваленты в сербском и английском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 306–310.

Са литературом.

103. **Иричанин Гордана**, Валентност и речник — контрастивно поређење (немачки–српски) према зависенцијалном граматичком моделу манхајмске школе на примерима глагола са препозиционалном допуном, НССУВД 26/2 (1997) 441–448.

Резиме на немачком.

104. **Кальб Х.**, Сопоставительное изучение словообразовательных гнезд в русском и сербскохорватском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 104–107.

105. **Кан Д.**, Различия в выражении вежливости между русской и корейской речью, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 374–378.

106. **Каранфиловски М., Федотова Н.**, К вопросу о понятийной и языковой точности (на материале перевода романов С. Яневского на русский язык), Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 386–390.

107. **Керкез Д.**, Взаимоотношение управления глагольно-именного словосочетания и семантики его глагольного компонента, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 198–201.

108. **Керкез Драгана**, Глаголски конституент перифрастичних предикатских конструкција (у српском и руском језику), Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 303–310.

Резиме на руском.

109. **Керкез Драгана**, Место перифрастичне предикатске конструкције у систему предиката, Славистика I (1997, Београд) 56–62.

Са литературом.

Резиме на руском језику.

110. **Kirfel-Kukavica Sabine**, Главне црте немачко-српског језичког контакта — са освртом на творбену структуру номиналних преведеница у касном славеносрпском добу, НССУВД 26/2 (1997) 253–262.

С литературом.

Резиме на немачком.

111. **Киришова М. П.**, Некоторые наблюдения за развитием двух словообразовательно-семантических категорий в сербском и русском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 108–114.

112. ***Киришова Маријана**, Поводом питања неких творбених модела помина agentis у савременом српском и руском језику, Ријеч II/1–2 (1996) 90–98.

Резиме на руском.

113. **Ковачева Н.**, Сопоставительное описание грамматики на основе лексической пары слов (типология формальных соответствий русских и болгарских глаголов), Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 137–143.

114. **Кончаревић Ксенија**, Међународна конференција „Лингвистички и културолошки аспекти руског језика у поређењу са матерњим“ (Пловдив, 12–14. 10. 1996.), Славистика I, (1997, Београд) 195–197.

Хроника.

115. **Кончаревич К.**, Русская и сербская антропонимия в лингвокультурологическом рассмотрении, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 283–289.

Са литературом.

116. Костич-Голубичич М., Межъязыковые омонимы (подход к теоретической интерпретации), Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 290–294.

117. Лаинович-Стоянович Н., Словообразовательные модели терминов по электронике и электротехнике в русском и сербском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 318–322.

118. Лаиновић-Стојановић Надежда, Супстантивација придева и глаголских придева у језику струке, Славистика I (1997, Београд) 67–70.

Са литературом.

Резиме на руском језику.

119. *Лашкова Лили, За някои общи проблеми на сърбохърватско-българския хипотаксис, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 327–333.

Резимеи на српском и на руском.

120. Лебедева Е. К., Некрашевич И. В., Варианты причинно-следственных конструкций в русском и болгарском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 179–182.

121. Ličen Marina, Govorni čin tipa „zahvaljivanje“ u nemačkom i srpskom jeziku, ГФФНС 25 (1997) 139–147.

Резиме на немачком.

122. Манакин В., Контрастивная лексикология русского и других языков: проблемы становления и развития, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 238–242.

123. Marićová Anna, Vplyv predpony na zmenu slovenského vidu v slovenčine a v srbcine, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 127–134.

Са литературом.

Резиме на српском и енглеском.

124. Маројевић Радмило, Интерденденција граматике и лексикологије у српском и руском језику, НССУВД 26/2 (1997) 91–99.

125. Маслова Алина, Прагматика значења императивности у српском и руском језику, ППЈ 28/29 (1997/98) 73–86.

Са литературом.

Резиме на руском.

126. Матијашевић Јелка, Из семантике глагола руског и српског језика (оцена у говорном чину), Славистика I (1997, Београд) 31–36.

Резиме на руском језику.

127. Матијашевич Е., Лексические средства выражения оценки в русском и сербском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 264–271.

128. Матијашевич Елка, Семантичкесая структура оценки у деривативов в русском и сербском языках, ЗбМСФЛ 40, св. 1 (1997) 63–71.

Резиме на енглеском.

129. Милинковић Љубо, Синонимија у руској пословној кореспонденцији у поређењу са српском, ЗбМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 29–42.

Резиме на руском.

130. Мирич Д., Средства выражения апеллятивности-вокативности в русском и сербском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 150–154.

Са литературом.

131. Миркуловска Милица, Изразување на исти категоријални содржини со синтаксички и морфолошки конструкции во македонскиот и во полскиот јазик. Реферат на македонските слависти 53–68.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

132. Митриновић Вера, Еквиваленти општег претерита польског и руског језика у савременом српском наративном тексту (статус и функције простих претерита као пандана польских и руских облика прошлог времена у најновијим српским преводима), ЗБМСФЛ 40, св. I (1997) 83–96.

Са скраћеницама и цитираном литературом.

Резиме на енглеском.

133. Митринович В., К вопросу об использовании форм сербского аориста и форм прошедшего совершенного с „аористическим“ значением русского языка в „обрамлении диалога“ в художественном тексте, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 155–163.

Са литературом.

134. Mitrović Vera, Neka zapažanja o srpskohrvatskom aoristu kao prevodnom ekvivalentu poljskog opšteg preterita u narativnom tekstu, ЗБМСФЛ 39, св. I (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 7–21.

Са библиографијом и литературом.

Резиме на енглеском.

135. Мугавић Предраг, Давнопрошло време (плусквамперфекат) у немачком, српском и италијанском језику, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 335–345.

Резиме на немачком.

136. Мушовић А., Фразеологические единицы с соматизмами, выражающие эмоции человека (на материале русского и сербского языков), Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 227–232.

Са литературом.

137. Најческа-Сидоровска Марија, Функции и значења на дативот и нивното изразување во современот руски, македонски и бугарски јазик, изд. НИП М (Скопје, 1997) 235,8°.

Са литературом.

Резимеи на руском и енглеском.

138. Николић Мирослав, Smiljka Stojanović: Binarne relacije posesije u engleskom i srpskohrvatskom jeziku. Filološki fakultet Beogradskog univerziteta, Monografija, Knjiga LXXVI, Beograd 1996, 500 str., ЈФ LIII (1997) 221–226.

Приказ.

139. *Обрадовић Радмила, Преверова „Барабара“ у преводу на српски језик, ЗБФФП, књ. 5–6 (1995/96) 333–345.

Резиме на енглеском.

140. Онхайзер И., Соотношения между сопоставительной лексикологией и сопоставительной фразеологией, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 207–217.

Са литературом.

141. Пастиржик Давид, Абривијацијата како мошне чест начин на создавање хипокористични форми на личните имиња во македонскиот и чешкиот јазик, XXIII научна дискусија, 71–74.

142. Пахомова Т. А., Результаты сопоставительного исследования русского и украинского языков в определении закономерностей читательской деятельности, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 26–32.

143. Петрова К. А., Парадигматические отношения в лексико-семантических группах с именем *суйки* в русском и *денонощие* в болгарском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 272–277.

Са литературом.

144. Petrović Dragoljub, Onomastika srpsko-arbanaškog pogrančja u svetlosti karpato-logije, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinskih slovaktivov, Nový Sad 1997, 165–170.

Са литературом.

Резиме на српском и енглеском.

145. Петронијевић Божинка, Социолингвистичка компонента немачко-српскохрватске лексикографије 1918–1933, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 311–334.

Резиме на немачком.

146. Пипер Предраг, Конфронтациона проучавања српског и других словенских језика, *Славистика I* (1997, Београд) 122–125.
147. Пипер Предраг, О српским и руским политичким метафорама просторних односа, *Славистика I* (1997, Београд) 21–30.
Резиме на руском језику.
Са литературом.
148. Пипер Предраг, Српски и корејски у контакту (преглед лингводидактичких проблема), *Glossa III/3* (1997, Београд) 29–37.
Резиме на енглеском језику.
149. Пјанка Влоѓимјез, Глаголскиот префикс *на-* во македонскиот и во полскиот јазик, *Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска*, 227–236.
150. Попович Ј., Јазикова реализација бехабитивов в епистолярном дискурсе руског, украинског и сербског језиков, *Сопоставительные и сравнительные исследования ...* (1997, Белград) 366–373.
Са литературом.
151. *Поповић Михаило, Механизам настанка „лажних пријатеља“ француског порекла у српскохрватском језику, *Српски језик I/1–2* (1996, Београд) 357–365.
Резиме на француском.
152. Раздобудько-Чович Ј. И., Сравнительный лингвостилистический анализ пословиц и поговорок (на материале переводов романа „Война и мир“ Л. Н. Толстого на сербскохрватский язык), *Сопоставительные и сравнительные исследования ...* (1997, Белград) 396–401.
153. Релич М., Авторские неологизмы в русском и сербском языках (сходства в принципах словообразования), *Сопоставительные и сравнительные исследования ...* (1997, Белград) 323–327.
154. Релић Митра, Неологизми у функцији сликовних и експресивних средстава (на материјалу српског и руског језика), *Славистика I* (1997, Београд) 49–55.
Резиме на руском језику.
155. Саламин Э., Русская устная литературная речь в сопоставлении с венгерской, *Сопоставительные и сравнительные исследования ...* (1997, Белград) 45–50.
156. Szell István, О книге Jugoslovensko-slovačke slavističke veze, *Nový život* 49, br. 9–10 (1997) 18–19.
Приказ књиге: О Juhoslovansko-slovenských slavistických stykoch / Ján Kmet.
С мађарског превела Eva Vargová.
157. Спасов Људмил, Глаголски вид (аспект) као семантичка категорија на упоредном материјалу српског и македонског језика, *НССУВД 26/2* (1997) 163–170.
С литературом.
158. Станковић Богољуб, Конфронтациони приступ синтагмама просторног односа у српском и руском језику, *Славистика I* (1997, Београд) 15–20.
Резиме на руском језику.
159. Станкович Богољуб, Соотношение моделей словосочетаний славянских языков, *36МСФЛ 40*, св. 1 (1997) 177–187.
Резиме на српском.
160. Станкович Б., Сопоставительные исследования русского и сербского языков на уровне словосочетания, *Сопоставительные и сравнительные исследования ...* (1997, Белград) 68–72.
161. Стоева Т., Основные характеристики артикуляционно-перцептивной базы русского и болгарского языков (на уровне реализации и восприятия слога, фонетического слова, синтагмы), *Сопоставительные и сравнительные исследования ...* (1997, Белград) 81–87.
Са литературом.
162. Стојановић А., Проблеми сопоставительной стилистики в отечественной славистике, *Сопоставительные и сравнительные исследования ...* (1997, Белград) 360–366.
Са литературом.

163. Стојановић Смилјка, Холизам и партитивност у српском, руском и енглеском језику, ЗбМСФЛ 40, св. 1 (1997) 189–199.
Са изворима, скраћеницама и литературом.
Резиме на енглеском.
164. Stojanović Smiljka, в. бр. 78, 138.
165. Терзић Александар, Структурно-семантичке карактеристике глагола са префиксалном групом *йна-* у руском и српском језику, НССУВД 26/2 (1997) 309–330.
С литературом.
Резиме на руском.
166. Терзић А., Функционално-семантичке еквиваленте словосочетаниј с родителним падежом субјекта дејства у руском језику в сопоставленји с сербским, Сопоставителне и сравнителне истраживања ... (1997, Белград) 59–67.
Са литературом.
167. Терзић Б., Перспективе сербске конфронтативне русистике, Сопоставителне и сравнителне истраживања ... (1997, Белград) 73–77.
Са литературом.
168. Тир М., Русистска лексикографија в Словакии, Сопоставителне и сравнителне истраживања ... (1997, Белград) 356–359.
169. Týr Michal, Transkripcia zo slovenčiny do srbčiny a opačne, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 121–125.
Са литературом.
Резиме на српском и енглеском.
170. *Томић Миле, Шольмошан Јованка, Облици Србин и Српски у румунским презименима, Српски језик 1/1–2 (1996, Београд) 343–349.
Резиме на енглеском.
171. Усикова Рина, Забелешки кон значењата на некои модални глаголи во македонскиот јазик контрастивно со рускиот, Зборник бо чест на Радмила Угринова-Скаловска, 325–328.
172. Horák Emil, Slovakizmy Bohuslava Šuleka v chvrvátskom spisovnom jazyku, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 155–164.
Са литературом.
Резиме на хрватском и енглеском.
173. Cseh Márta, Kétnyelvű méhészeti szójegyzék Becséről (Dvojezični pčelarski pojmovnik iz Bečeja), Hungarológiai Közlemények, Filozofski fakultet Novi Sad, 1997, 76–89.
Резиме на енглеском.
174. Чернева Н. П., Темпоралне фразеологичке единице в англійском и руском језицима, Сопоставителне и сравнителне истраживања ... (1997, Белград) 233–237.
Са литературом.
175. Чирковић М., Лишње в синтаксическој структури предложења, Сопоставителне и сравнителне истраживања ... (1997, Белград) 183–190.
176. Šnel-Živanović Margita, Der dativus commodi in serbischen und deutschen, ГФФНС 25 (1997) 129–138.
Са изворима.
177. Šnel-Živanović Margita, Der possessive dativ in Übersetzungen literarischer Texte aus dem Serbischen ins Deutsche, Kulturni centar Karlovačka umetnička radionica, Sremski Karlovci 1997, 105 стр., 21 см.
178. Шокларова-Љоровска Германија, Минати настани изразени со вербоиди (deverbativa) во македонскиот и во полскиот јазик, Реферат на македонскиот слависти 105–111.
Са скраћеницама, изворима и литературом.
Резиме на енглеском.
179. Шелитера Ј. И., Морфологическа интерференција в украинском и руском језицима, Сопоставителне и сравнителне истраживања ... (1997, Белград) 125–129.
Са литературом.

III. Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика

- 180. Алексиева Т.**, Фонетическое слово как ритмическая единица звучащей речи, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 92–97.
Са литературом.
- 181. Анђелич Р.**, Применение игрового метода в процессе обучения русскому языку, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 418–425.
Са литературом.
- 182. Антонић Ивана, Ivo Pranjković**, Hrvatska skladnja. Rasprave iz sintakse hrvatskoga standardnog jezika, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada [Biblioteka „Jezikoslovlje“, knjiga 31, 1993 : 5–225, 36МСФЛ 39, св. 2 (1996), Матица српска, Нови Сад 1998, 235–241.
Приказ.
- 183. Bjeletić Marta, Hanna Popowska-Taborska i Wiesław Boryś**, Leksyka kaszubska na tle słowiańskim, serija Język na pograniczach 15, Polska Akademia Nauk, Instytut Slawistyki, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1996, 434 str., 36МСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 212–216.
Приказ.
- 184. Boryś Wiesław**, в. бр. 183.
- 185. *Brabcova Radoslava**, Postaveni adjektiv v současne češtině, Српски језик 1/1–2 (1996, Београд) 350–356.
Резиме на енглеском и српском.
- 186. *Вендина Т. И.**, Общеславянский лингвистический атлас и некоторые проблемы сравнительно-исторической грамматики славянских языков, 36МСФЛ 39, св. 2 (1996), 89–104.
Са цитираном литературом.
Резиме на српском.
- 187. Вигъевнић Драга, Валентина Девин-Романова**, Русский язык. Практикум разговорной речи, I часть. Руски језик. Приручник за разговор, I. део. Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1996, 224 стр., Славистика I (Београд, 1997) 168–170.
Приказ.
- 188. Војводић Дојчил**, О елиптичним конструкцијама у словенским језицима, Славистика I (1997, Београд) 7–14.
Резиме на руском језику.
- 189. Добрев Иван К., Шавар** — стара тюркска основа на български назвања, 36МСФЛ 39, св. 2 (1996), Матица српска, Нови Сад 1998, 141–154.
Са литературом.
Са скраћеницама.
Резиме на српском.
- 190. Dudok Miroslav**, Vývin slovakistiky : štúdie z dejín jazykovednej slovakistiky v Juhoslávii : 18. a 19. storočie, Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 96 стр., 21 cm.
- 191. Dudok Miroslav**, Jazykový čas (Pavel Žigo : Katerógia času v slovenskom jazyku, Univerzita Komenského, Bratislava 1997), Nový život 49, br. 5–6 (1997) 34–35.
Приказ.
- 192. Dudok Miroslav, Michal Godra** pri zakladani slovenskej terminológie, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 103–112.
Са литературом.
Резиме на српском и енглеском.
- 193. Dudková Elena**, Nářečový slovník z oblasti pestovania konopí a spracovania konopného vlákna v Petrovci, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 75–102.
Са литературом.
Резиме на српском и енглеском.

194. **Dudok Miroslav**, Slovenské urbanonymá v podmienkach enklávového vývinu, *Nový život* 49, br. 5–6 (1997) 26–28.

Са литературом.

195. **Иванова В. М.**, Словообразовательная синонимия в русском литературном языке конца XIV–XV вв. (на материале оригинальных агнографических произведений), *Српски језик* II/1–2 (1997, Београд) 185–196.

Са литературом.

Резиме на руском.

196. **Király Péter**, Výskum slovanských nářečí v Maďarsku, *ZbSVS* 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, *Nový Sad* 1997, 51–56.

Са напоменама уз текст.

Резиме на руском и енглеском.

197. **Кирич Ф.**, Лексические инновации в русской лексике, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 328–333.

Са литературом.

198. ***Клепикова Г. П.**, Николай Севастьянович Державин и болгарская диалектология, *ЗБМСФЛ* 39, св. 2 (1996) 113–123.

Са скраћеницама.

Резиме на српском.

199. **Kmeť Martin**, Ľudové piesne juhoslovanských Slovákov v porovnaní s ľudovými piesňami na slovensku, *ZbSVS* 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, *Nový Sad* 1997, 183–198.

Са напоменама уз текст.

Резиме на српском и енглеском.

200. **Кончаревић Ксенија**, Славистика, књ. I, (1997). Изд. Славистичко друштво Србије, Београд, 1997, *Glossa* III/2 (1997, Београд) 95–97.

Приказ.

201. **Копривица Верица**, Zdena Palková, Fonetika a fonologie češtiny (s obecný úvodem do problematiky oboru). Karolinum, Praha 1994, 367 str., Славистика I (1997, Београд) 160–162.

Приказ.

202. **Курило Елџбјета**, Казимјера М. Солецка; Кристина Урбан, Автопрезентацијата во еден тип огласи како социолингвистичко прашање (врз основа на споредбата на македонските и полските огласи), XXIII научна дискусија, 33–40.

Са литературом.

203. **Лаинновић-Стојановић Надежда**, Валентина Романова-Девић, Актуалне проблеми изученија руског језика наших дней (в сербској/х. језиковој среди), „Футура публикације“, Нови Сад, 1996, 128 стр., Славистика I (1997, Београд) 166–168.

Приказ.

204. **Лаинновић-Стојановић Надежда**, Максим Каранфиловски, Сложените именки во областа на електрониката и електротехниката (руско-српско-македонски паралели), XXIII научна дискусија, 41–51.

205. **Majtán Milan**, Vývin pomenúvania na slovensku a osobné meno Daniel Dudok, *ZbSVS* 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, *Nový Sad* 1997, 171–176.

Резиме на српском и енглеском.

206. **Makišová Anna**, Vlastnosti jazykovej komunikácie s deťmi predškolského veku, *ZbSVS* 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, *Nový Sad* 1997, 135–142.

Са литературом.

Резиме на српском и енглеском.

207. **Malacek Jozef**, Idiomatické výrazy s tautologickými prvkami (na okraj jedného typu staropazovských nářečových frazém), *ZbSVS* 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, *Nový Sad* 1997, 65–74.

Са литературом.

Резиме на српском и енглеском.

208. Манакина Н. М., Научно-методический аспект исторического сопоставления именных форм русского и украинского языков, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 115–117.

209. Марков Борис, О европеизмах оформлении в славянских языках, Реферати на македонските слависти 41–52.

Са скраћеницама и резимеом на македонском.

210. Марковић Желько, Л. В. Куркина, Диалектная структура праславянского языка по данным южнославянской лексики. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 1992, str. 260., ЗБМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 226–231.

Приказ.

211. *Маројевић Радмило, Српски језик у породици словенских језика, Српски језик 1/1–2 (1996, Београд) 334–342.

Резиме на руском.

212. Маројевић Радмило, Хибридне врсте ријечи у словенским језицима, КњЈ XLV/2–3 (1997) 9–17.

С литературом.

Резиме на руском.

213. *Марфунина И. А., Некоторые процессы исторического изменения синтаксической системы, Српски језик 1/1–2 (1996, Београд) 215–223.

Са литературом.

Резиме на српском.

214. Matejčík Ján, Južnoslovanské hláskové paralely v strednej Slovenčine, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 23–32.

Са напоменама.

Са литературом.

Резиме на српском и енглеском.

215. Matóvčík Augustín, Slovakistika vo Vojvodine (Miroslav Dudok : Vývin slovakistiky, Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997), Nový život 49, br. 9–10 (1997) 33.

Рецензија.

216. Mujavcova Mária, Srbské slová v bežnej hovorenej slovenčine vo Vojvodine, ZbSVS 14 (1992) Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 113–120.

Са напоменама уз текст.

Резиме на српском и енглеском.

217. Mujavcova Mária, Teoretické a praktické otázky terminologie v Slovenčine (Marsár I : Príručka slovenskej terminológie. Bratislava, Veda, vydavateľstvo SAV 1991. 192 s.), ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 257–260.

Рецензија.

218. Митрофанова О. Д., Этимологический компонент термина и его семантические преобразования, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 5–11.

219. Муханов И. Л., Минкова Л. И., О некоторых направлениях исследования коммуникативно-прагматического потенциала предложений со словами *разве* и *неужели* в сопоставительных целях, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 202–206.

Са литературом.

220. Николић Видан, Systemy zoomimizsne w językach slowiańskich, Rozprawu Slawistyczne, tom 11, Uniwersytet Marii Kurie-Skłodowskiej, Lublin 1996, 354 str., ЈФ LIII (1997) 248–251.

Приказ.

221. О. В. Прискока, Об одном слове-символе в древнерусской письменности, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 258–263.

222. **Palkovič Konštantín**, Nářečova terminológia zvierat podľa rôzličných znakov, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 39–44.

Са литературом.

Резиме на српском и енглеском.

223. **Peco Asim**, Nekoliko podataka iz obratnih rječnika naših jezika, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 217–225.

За обратниот е речници на српскохрватскиот, македонскиот и рускиот јазик.

224. **Pisárčiková Mária**, Nářečova lexika Stredného Požitia v Tinákovom diele Žitava, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 33–38.

Са литературом.

Резиме на српском и енглеском.

225. **Popovska-Taborska Hanna**, в. бр. 183.

226. **Правда Елена А.**, Предложения с окказиональными обозначениями признаков-состояний в русском языке, Славистика I (1997, Београд) 44–48.

Са литературом.

Резиме на руском језику.

227. ***Правда Елена**, *Односоставные признаковые предложения: новый взгляд на известный тип синтаксических конструкций русского языка*, ЗбФФП, књ. 5–6 (1995/96) 227–233.

Резиме на енглеском.

228. **Прохорова С. М.**, Вертикальные синтаксические поля концептуальных глаголов в русском и белорусском языках, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 253–257.

229. **Раденкова Е.**, Влияние артикуляционно-акустических характеристик фонетического слова на процесс восприятия, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 88–91.

Са литературом.

230. ***Рельић Митра**, *О неологизмама са социолингвистичког становишта (на материјалу руског језика)*, ЗбФФП, књ. 5–6, (1995/96) 235–241.

Резиме на руском.

231. **Ripka Ivor**, O niektorých špecifikách tvorby jazykových atlasov, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 57–64.

Са литературом.

Резиме на српском и енглеском.

232. **Сокаль М. А.**, О школьных жаргонизмах в славянских языках, ЗбМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 23–28.

Са скраћеницама.

233. **Тър Michal**, Kontinuita jazykových výskumov (Miroslav Dudok : Vývin slovakistiky, Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997), Nový život 49, br. 7–8 (1997) 31–32.

Рецензија.

234. **Тър Michal**, Posun v jazykovednej slovakistike (Daniel Dudok : O slovenskom jazyku u Juhoslávii, Kultúra, Báčsky Petrovec 1996), Nový život 49, br. 5–6 (1997) 33–34.

Приказ.

235. **Тополинска Зузана**, Семантичка категорија (не)фактивност во словенските јазици. Реферати на македонските слависти 93–103.

Са библиографијом.

Резиме на енглеском.

236. ***Усыкова Гина**; Таисија Попспирова, Роза Таковска, Руски јазик за сите, изд. Матица македонска (Скопје, 1996), 243,8°. (Едиција прирачници).

237. **Ferenčíková Adriana**, Poznámky o niektorých syntaktických javoch v južnostredoslovenských nářečiach, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 17–22.

Са литературом.

Резиме на српском и енглеском.

- 238. Findra Ján**, Zborník o sociolingvističkom výskume slovenčiny, Nový život 49, br. 3–4 (1997) 32–35.
Рецензија.
- 239. Habovštiak Anton**, Osobitosti Gemerských nářečí, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 9–16.
Са напоменама уз текст.
Резиме на српском и енглеском.
- 240. Habovštiaková Katarína**, Slovenská frazeológia a nářečia, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 45–50.
Са литературом.
Резиме на српском и енглеском.
- 241. *Corin R. Andrew**, *Postati i nastati i njihovi ekvivalenti u slovenskim jezicima*, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 39–48.
Резиме на енглеском.
- 242. Čukan Jaroslav**, Etnologický výskum agrikultúrneho prostredia a industriálnej spoločnosti, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 177–182.
Са литературом.
Резиме на српском и енглеском.
- 243. Šipka Danko**, Generisanje fleksije slovenskih jezika u gramatici minimalne informacije, ЈФ LIII (1997) 187–202.
Са литературом.
Резиме на руском.

IV. Етимологија, историја речи, тумачење речи, ономастика, збирке речи

- 244. Айдукович И.**, Слова с лексикографической пометой „русизм“ в словарях современного сербскохорватского литературного языка, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 340–346.
- 245. Балтова Јулија**, Улога творбеног значења код дефинисања изведених речи у једнојезичком описном речнику, НССУВД 26/2 (1997) 339–342.
- 246. *Бјелетић Марта**, *Od devetih brajta krv (фийоними и термини сродства)*, КСК I/1 (1996, Београд) 89–101.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
- 247. Богдановић Неделько**, И ја теби (избор из псовачке фразеологије), Просвета, Ниш 1997, 79 стр.
- 248. Брборић Велько**, О неким неискоришћеним творбеним могућностима у српском језику, НССУВД 26/2 (1997) 465–468.
Резиме на енглеском.
- 249. Бубало Ђорђе**, Шта значи отрок у српским повезама?, Зборник Матице српске за историју 56 (1997), 19–58.
Резиме на енглеском.
- 250. Бугарски Наташа**, Morfološka adaptacija pozajmljenica iz nemačkog jezika, ППЈ 28/29 (1997/98) 115–126.
Са библиографијом.
Резиме на руском.
- 251. Бугарски Ранко**, Жаргонизација у творби речи, НССУВД 26/2 (1997) 301–308.
С литературом.
Резиме на енглеском.
- 252. Букумирић Милета**, Ономастика јужнога Косова, ОП XIII (1997, Београд) 339–495.
Резиме на немачком.

253. **Burzan Mirjana**, Frazеologija u jeziku Srba u Mađarskoј, 36МСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 157–162.
Резиме на руском.
254. **Валеницова М. Марина**, Каша в обрядности Славян, КСК II/2 (1997, Београд) 18–29.
Са литературом.
Разматрање семантике каше у обредима рођења, крштења, погребана, помена.
Резиме на енглеском.
255. **Влајић-Поповић Јасна**, Сх. оловина „старинско пиће налик пиву“, КСК II/2 (1997, Београд) 163–169.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
256. ***Вујичић Драгомир**, Из ономастике, лексикологије и дијалектологије, Унирекс Никшић 1996, 216 стр.
257. ***Вујичић Драгомир**, в. бр. 314.
258. **Вукићевић Душанка**, О лекикографској дефиницији именичких сложеница у речницима српског језика, НССУВД 26/2 (1997) 365–371.
С литературом.
Резиме на руском.
259. **Вукомановић Славко**, О лексичкој и морфолошкој структури именица страбног порекла у српском језику, НССУВД 26/2 (1997) 219–230.
260. **Вучковић Петар**, О језику учтивости, Glossa, III/3 (1997, Београд) 17–21.
Резиме на енглеском језику.
261. **Гортан-Премк Даринка**, Данко Шипка, Лексичка хомонимија — на примјеру савременог српскохрватског стандардног језика, Институт за језик и књижевност у Сарајеву, Институт за језик, Радови XV, Сарајево 1990, 9–173, ЈФ LIII (1997) 237–243.
Приказ.
262. **Дмитријев П. А., Сафронов Г. И.**, Узбeкская славистика о турцизмах в сербохрватском языке, 36МСФЛ 39, св. 2 (1996), Матица српска, Нови Сад 1998, 125–130.
Резиме на српском.
263. **Драгин Гордана**, Лексиколошка проучавања (књига 1: Призренско-тимочки говори, 1–82 ; књига 2: Вилотије Вукадиновић, Топонимија зоонимског порекла, 1–75; књига 3: Прилози из филолингвистике I, 1–12), Ниш (Филозофски факултет), 1996, 36МСФЛ 39, св. 2 (1996) 255–259.
Приказ.
264. ***Ђуровић Ј. Радосав**, Прота Матија или Матеја Ненадовић, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 263–268.
Резиме на руском.
265. **Ђуровић Ј. Радосав**, Слободан Марјановић, *Структура назива привредних организација и њихова употреба*, Ниш, 1995, стр. 433 + 7 прилога, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 571–574.
Приказ.
266. **Ивић Павле**, Етимолошки пројекат САНУ, Славистика I (1997, Београд) 113–115.
267. **Iroclawska Elżbieta**, Творба именица страног порекла као саставни и истовремено посебни део творбе именица у српском језику, НССУВД 26/2 (1997) 287–290.
268. ***Јашовић Голуб**, *Чланци и расправе о именима*, Радојица Јовићевић, *О именима — расправе и чланци*, Филолошки факултет у Београду, 1996, 36ФФП, књ. 5–6 (1995/96) 359–361.
Приказ.
269. **Јовић В.**, Из опыта работы над сербско-русским терминологическим словарем пищевых продуктов и пищепроизводства, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 347–350.
Са литературом.

270. **Јовићевић Радојица**, в. бр. 268.
271. **Kaliszewska Ewa**, Srpska obredna terminologija — struktura i problem ekvivalencija u poljskom jeziku, ППЈ 28/29 (1997/98) 127–182.
272. **Караджова Даринка**, Към интерпретацијата на изрза „бяла пчела“ в народното житие на св. Иван Рилски, АП 19 (1997) 75–91.
Резимеи на руском и српском.
273. ***Клајн Иван**, Врсте романизама у савременом српскохрватском језику и пучеви њиховог доласка, ЗБМСФЛ 39, св. 2 (1996) 45–64.
274. ***Куркина Л. В.**, К проблеме регионалних елементов в етимологическом словаре (на материале лексики сербохрватског језика), ЗБМСФЛ 39, св. 2 (1996) 19–27.
Са скраћеницама.
275. **Lipovac-Radulović Vesna**, Romanizmi u Crnoj Gori, Budva i Paštovići, MBM-plas. Novi Sad, 1997, 331 str.
276. * **Лома Александар**, Два словенска назива за црну *шойолу* и *Айолон* као *божански огањ*, КСК I/1 (1996, Београд) 23–30.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
277. **Лома Александар**, „Дрвоједи“, КСК II/2 (1997, Београд) 153–162.
Тумачење етнонима *Венеди* као „Дрвоједи“.
Резиме на енглеском.
278. **Лома Александар**, Од загонетке ка одгонетки, КњЈ XLV/1 (1997) 135–136.
Приказ књиге Билјане Сикимић: Etimologija i male folklorne forme.
279. **Лома Александар**, Српскохрватска географска имена на -ина, мн. -ине: преглед типова и проблеми класификације, ОП XIII (1997, Београд) 1–26.
Са литературом.
Резиме на немачком.
280. * **Ломпар Весна**, Обележена лексика у драми „Развојни пут Боре Шнајдера“ Александра Поповића, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 175–181.
Са списком речника.
Резиме на немачком.
281. **Маринковић Небојша**, Полисемантичка дисперзија и конкуренција творбених форманата код модела опште ознаке *popina agentis*, НССУВД 26/2 (1997) 321–328.
Резиме на руском.
282. **Марјановић Слободан**, Именице субјективне у „Речнику пиротског говора“ и граматичка норма, НССУВД 26/2 (1997) 379–387.
Резиме на руском.
283. **Марјановић Слободан**, в. бр. 265.
284. ***Менцеј Мирјам**, *Врба-посредник између овог и оног света*, КСК I/1 (1996, Београд) 31–35.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
Општесловенска митологема о врби као оси света.
285. **Милојевић Јелисавета**, Творбени модели и творбени дублети на примерима српских сложеница, НССУВД 26/2 (1997) 291–299.
С литературом.
Резиме на енглеском.
286. **Михајловић Велимир**, Руковет презимена (Батта, Јагличић, Пасуљ, Карталић, Соливодик, Банзић, Барзут, Вергац, Верем, Мучибаба, Дерикоза), ОП XIII (1997, Београд) 27–34.
Резиме на немачком.
287. **Михаљчић Раде**, Презимена изведена од титула, Расковник XXIII/87–90 (1997, Београд) 9–34.

- 288. Мршевић-Радовић Драгана**, Бог заштитник у српској фразеологији, НССУВД 26/1 (1997) 305–312.
- 289. Мршевић-Радовић Драгана**, Етичке категорије у фразеологији православних Словена (о „лепом“ и „о ружном“), ЗбМСФЛ 40, св. 1 (1997) 105–115.
Резиме на руском.
- 290. *Мршевић-Радовић Драгана**, О лепом, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 102–113.
Резиме на руском.
- 291. Ненадовић Матеја**, в. бр. 264.
- 292. *Николић Мирослав**, „И *накрјай* ситно арнаутски“, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 114–117.
Резиме на руском.
- 293. Николић Видан**, О термину *машља*, НЈ XXXII/1–2 (1997) 64–67.
Резиме на руском.
- 294. *Остојић Бранислав**, Неколика спорна израза у Горском вијенцу, БВ XXV/1–2 (1996) 141–144.
- 295. *Остојић Бранислав**, Njegošev komparativ viši u sintagmi „viši prijatelji“ i povodom njega, BV XXV/3 (1996) 115–119.
- 296. *Остојић Бранислав**, О значењу и ортографији неких ријечи и израза у Горском вијенцу, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 205–214.
Резиме на немачком.
- 297. *Остојић Бранислав**, О једном некодифицираном изразу у српском језику, ВаО 5–6 (1996) 27–31.
- 298. *Остојић Бранислав**, О семантичкој вриједности једног пејоратива у Горском вијенцу, БВ XXV/1–2 (1996) 145–148.
- 299. *Павловић Звездана**, О хидрониму „Јерез“ и њему етимолошки блиским хидронимима, ЗбМСФЛ 39, св. 2 (1996), 131–139.
Резиме на руском.
- 300. Петкова С.**, Представление русских и болгарских модальных слов, выражающих уверенность, в двуязычном словаре, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Белград) 334–339.
Са литературом.
- 301. Петровић Тања**, Природа клетве и њене комуникацијске функције у српском језику, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 87–95.
Са литературом.
Резиме на немачком.
- 302. *Пецо Асим**, Из живота наших ријечи, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 25–31.
Са литературом.
Резиме на руском.
- 303. Пецо Асим**, Из наше ономастике (Неретва–Мостар, Буна–Благај, Брегава–Столац), ЈФ LIII (1997) 59–73.
Резиме на руском.
- 304. Пецо Асим**, Мање познате речи у књижевном делу Десанке Максимовић (граматички и лексички аспект једне прегршти таквих речи, НССУВД 26/2 (1997) 231–240.
Резиме на руском.
- 305. Плотникова Анна**, Символика названий каравая в календаре балканских Славян, КСК II/2 (1997, Београд) 7–17.
Са литературом.
Систематизација типова и симболике назива обредних хлебова: бадњак, бадник, божињњак, василица, чесница, радосник, орачица, овчарник итд.
Резиме на енглеском.
- 306. Поповић Михаило**, О неким новијим случајевима полисемијског семантичког позајмљивања, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 347–354.
Резиме на француском.

- 307. Поповић Михајло**, О неким проблемима лексичке антонимије, *Glossa* III/3 (1997, Београд) 9–16.
Резиме на француском језику.
- 308. Поповић Михаило**, Суфиксална творба именица код основа француског покрета, *НССУВД* 26/2 (1997) 329–337.
Резиме на француском.
- 309. Прчић Твртко**, *Semantika i pragmatika reči*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci — Novi Sad 1997, 149 str., 23 cm.
- 310. *Раденковић Љубинко**, Митска бића српског народа, Од мита до фолка I/1 (1996, Крагујевац) 11–16.
О термину *ala* из речника митолошких бића.
- 311. Радић-Дугоњић Милана**, Лексичка функција и њени граматички модели у преводној лексикографији, *НССУВД* 26/2 (1997) 399–407.
Резиме на руском.
- 312. Радић-Дугонич М.**, Семантичко јдро и его место в комплексној структури лексичког значења слова, Сопоставителне и сравнителне истраживања ... (1997, Белград) 248–252.
- 313. Радовић-Тешић Милица**, Стране речи у српском језику данас. О лексичким позајмљеницама, Зборник радова са научног скупа „Стране речи и изрази у српском језику, са освртом на исти проблем у језицима националних мањина“ (Суботица 18–20. октобар 1995), Суботица–Београд 1996, стр. 417, КњЈ XLV/4 (1997) 81–83.
Приказ.
- 314. *Радуловић Зорица**, Скуп сазнања о језику. Драгомир Вујичић, Из ономастике, лексикологије и дијалектологије, ИТП „Унирекс“, Д. Д. Подгорица, 1996, Стварање, август–децембар (1996) 1143–1147.
Приказ.
- 315. Ристић Стана**, Морфолошке и синтаксичке карактеристике неких типова експресивне лексике, *НССУВД* 26/2 (1997) 207–217.
С литературом.
Резиме на руском.
- 316. Sekeruš Pavle**, Nomen est — (il) Omen?, *ГФФНС* 25 (1997) 215–219.
Резиме на српском.
- 317. *Сикимић Биљана**, Еротске конотације фитонима у народним загонеткама, *КСК* I/1 (1996, Београд) 57–67.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
- 318. Смолска Аделајда**, Међуоднос граматичких и семантичких категорија код именица у српском језику, *НССУВД* 26/2 (1997) 449–455.
С литературом.
Резиме на руском.
- 319. Стијовић Данило**, Ономастика Суве Реке и околних села, *ОП* XIII (1997) 497–573.
Резиме на немачком.
- 320. Стијовић Светозар**, Развој српске ономастичке науке у последњој четвртини века, *ЈФ* LIII (1997) 203–210.
Приказ.
- 321. Стојановић Смиљка**, Основни релацијски термини, *НССУВД* 26/2 (1997) 121–127.
С изворима и литературом.
Резиме на енглеском.
- 322. Тирић Љубисав**, Ономастика белопаланачког краја, *ОП* XIII (1997, Београд) 37–338.
Резиме на немачком.

323. **Ђорић Божо**, Варијације у тумачењу изведених речи у једнојезичким речницима српског језика, НССУВД 26/2 (1997) 343–351.

Резиме на руском.

324. **Ђупић Жељко**, „Светио“ и „ђавоље“ или: *тирагови култиног у косовскометихијској штојонимији*, Баштина, св. 8 (1997, Приштина), 97–109.

Резиме на енглеском.

325. **Новању Лajos**, A palicsi Böge nevének eredetéről (Poreklo paličkog naziva „Böge“), *Hungarológiai Közlemények* 4, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 33–38.

326. **Чигоја Бранкица**, Неколико опаски о презимену Каравла, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 225–227.

Резиме на немачком.

327. ***Ѕипка Данко**, Nastajanje i nestajanje homonimskih gnijezda u Etimološkom rječniku, *ЗМСФЛ* 39, св. 2 (1996) 81–87.

Са литературом.

328. **Шипка Данко**, в. бр. 261.

329. **Штасић Гордана**, Неологизми, кованице и индивидуално означене речи у Речнику српскохрватског књижевног језика, ППЈ 28/29 (1997/98) 87–113.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

330. **Schubert Gabriella**, Zu Problemen der „Tiefenstruktur“ von Etymologien, am Beispiel von 'Pfeffer' und 'Paprika' in den Sprachen Südosteuropas, *ЗМСФЛ* 39, св. 2 (1996) 29–43.

Са списком литературе.

Са графиком.

331. ***Шћепановић Михаило**, Антропонимска база *сћан* и презиме *Сћанојчић*, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 182–194.

Са литературом.

Резиме на немачком.

332. **Шћепановић Михаило**, Несагласност граматичког и лексикографског статуса једног типа ојконима, НССУВД 26/2 (1997) 389–398.

С литературом.

Резиме на руском.

333. **Шћепановић Михаило**, Ономастичке категорије и српска ономастичка терминологија, *КњЈ XLV/2–3* (1997) 65–69.

С литературом.

Резиме на руском.

V. Несловенски језици

334. **Bagi Ferenc**, A beszédhelyzet mint a szövegszerkezet alkotóeleme mondókáinkban (Govorna situacija kao sastavni element strukture teksta u tapšalicama), *Hungarológiai Közlemények* 3, Filozofski fakultet Novi Sad, 1997, 95–99.

335. **Вучо Јулијана**, Петнаест хиљада најважнијих речи италијанског језика: Tullio DeMauro-Gian Giuseppe Moroni, *DIB : Dizionario di base della lingua italiana, Dizionario visuale*, Paravia, Torino, 1996, *Glossa III/2* (1997, Београд) 99–103.

Приказ.

336. **Danyi Magdolna**, A beszédserűség mondat — és gondolatalakzatai Pilinszky János költői nyelvében (Rečeničke i misaone forme besedništva u pesničkom izražavanju Janoša Pilinskija), *Hungarológiai Közlemények* 4, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 67–72.

337. **Добрев К. Иван**, Концепција за семантико-функционалната двојственост на частите на речта в тюркските езици, *ЈФ LIII* (1997) 147–172.

Са литературом.

Резиме на српском.

338. **Katona Edit**, Az igenemekről (O glagolskom rodu), Hungarológiai Közlemények 4, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 95–101.

Са литературом.

339. **Katona Edit**, Nyelvművelő kézisztár (Szerkesztett : Grétsy László és Kemény Gábor. Budapest. Auktor Könyvkiadó, 1996) („Priučni rečnik za negovanje jezika“), Hungarológiai Közlemények 3, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 110–115.

Приказ.

340. ***Китановски Наум**, Марија Маца, Италијанска граматика, изд. Еуроклиент (Скопје, 1996) 253,8°.

341. **Костић-Голубчић Мирјана**, v. br. 356.

342. **Láncz Irén**, A kompetencia és az ideális beszélő (Kompetencija i idealni govornik), Hungarológiai Közlemények 3, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 51–58.

Резиме на енглеском.

343. **Papp György**, A nyelvi összevetés, tipológiai elemeni Bárczi Géza nyelvészeti munkásságában (Tipološki elementi jezičkog upoređivanja u lingvističkoj delatnosti Geze Barcsija), Hungarológiai Közlemények 4, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 81–86.

Са напоменама уз текст.

344. **Pásztor Kicsi Mária**, Metodológiai előmunkák élőnyelvi szövegek fonológiai feldolgozásához (Metodološke pripreme za fonološku analizu govornih tekstova), Hungarológiai Közlemények 4, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 45–49.

345. **Прилепчански Венко**, Француска граматика, изд. Венеција (Штип, 1997) 320,8°

Са библиографијом.

346. ***Rajić Jelena**, Rajhenbahovo tumačenje vremenskog glagolskog sistema : poređenje sa tradicionalnim gramatičkim pristupom na primerima iz španskog jezika, ЗМСФЛ 39, св. 2 (1996) 105–111.

Са библиографијом.

Резиме на руском.

347. **Rajslí Ilona**, Egy antropomorf típusú szócsoport vizsgálata Pázmány Péter korában (Analiza grupe reči antropomorfnog tipa iz vremena Petera Pazmanja), Hungarológiai Közlemények 4, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 17–26.

Са литературом.

348. **Rajslí Ilona**, Magyar Nyelvjárások (Szerkesztette, Sebestyén Árpád, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének évkönyve XXXIII. Debrecen, 1996) („Mađarski dijalekti“), Hungarológiai Közlemények 3, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 105–110.

Приказ.

349. **Szikora Judit**, A középiskolai nyelvtanés nyelvészettanítás jellemzésének felmérési módszereiről (Metodi merjenja pri opisu nastave srednjoškolske gramatike i lingvistike), Hungarológiai Közlemények 4, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 115–122.

Са напоменама уз текст.

Резиме на енглеском.

350. **Силашки Надежда**, Енглески пословни језик — јуче, данас, сутра, Glossa III/1 (1997, Београд) 65–73.

Резиме на енглеском језику.

351. **Солдатић Далибор**, Језичка ситуација у Шпанији и шпански језик данас, Glossa III/2 (1997, Београд) 29–35.

352. **Срдић Смиља**, Конјуктив I у захтевним реченицама у немачком језику, Glossa III/2 (1997, Београд) 21–28.

Са литературом.

Резиме на немачком језику.

353. ***Srdić Smilja**, Sinkretizam glagolskih oblika u ranom novovisokonemačkom, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 366–373.

Са литературом.

Резиме на немачком.

354. Станојевић Веран, О генеричком члану и генеричким исказима у француском, *Glossa* III/2 (1997, Београд) 11–20.

Са литературом.

Резиме на француском језику.

355. Cseh Márta, *Igenév-igék Ács Károly verseiben* (Participi i glagoli u pesmama Karolja Ača), *Hungarológiai Közlemények* 4, Филозофски факултет Нови Сад, 1997, 73–80.

Са напоменама и скраћеницама.

356. *Шушка Ђустина, Костић-Голубичић Мирјана, Jolanta Mindak, Irena Sawicka : *Zarys gramatyki języka albańskiego*, Polska Akademia Nauk, Instytut Slawistyki (*Język na pograniczach*, 8), Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1993, s. 157, 36МСФЛ 39, св. 2 (1996) 231–235.

Приказ.

VI. Балканологија

357. Аргировски Мито, Јазиците во контакт на балканскиот простор, Предавања, 15–26.

358. *Радић Првослав, Из балканске фразеологије, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 381–387.

Са литературом.

Резиме на немачком.

359. Радић Првослав, О једном балканословенском глаголско-именичком фразеологизму (*йомерийи (некоме) дандало*), Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 229–234.

Са литературом.

Резиме на немачком.

360. Фридман Виктор, Диференцијација на македонскиот и бугарскиот јазик во балкански контекст, Пристапни предавања, прилози и библиографија на новите членови на МАНУ, XII (1997) 109–133.

Са литературом и библиографијом проф. В. Фридмана.

361. Фридман Виктор, Значењето на македонскиот јазик за балканистичката лингвистика и неговата афирмација на меѓународно ниво, Педесет години на македонската наука за јазикот, 209–217.

Са библиографијом.

Резиме на англиском.

VII. Старословенски језик и неговe редакције

362. Грковић-Мејуор Јасмина, Партиципи у српкословенском језику, 36МСФЛ 40, св. 1 (1997) 21–39.

Са изворима и цитираном литературом.

Резиме на англиском.

363. Десполова Вангелија, Еден лист од Аргировиот триод на НБКМ, Софија во Архивот на Република Македонија, Зборник во чест на Радмила Утринова-Скаловска, 77–81.

364. Драгин Наташа, Фонетске црте Службе Светом Петру Атонском Генедија Светогорца, ППЈ 28/29 (1997/98) 5–10.

Резиме на руском.

365. Маројевић Радмила, Присвојни придеви (поссесива) у старославенском језику, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 153–183.

Са литературом.

Резиме на руском.

366. Милоvsка Добрила, Азбучниот акростих во литературниот творештво на Презвитерот Константин, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 133–135.

Са литературом.

367. Минова-Гуркова Лилјана, Евангелијата како текстови, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 137–149.

Са прилогом из јеванђеља и литературом.

368. Младеновиќ Александар, Српска редакција старословенског језика и употреба само танкога јера у писању, АП 19 (1997) 9–22.

Са скраћеницама.

Резимеи на руском и српском.

369. Младеновиќ Александар, Српска редакција старословенског језика и употреба само танкога јера у писању, ЗбМСФЛ 40, св. 1 (1997) 97–104.

Са скраћеницама.

Резиме на руском.

370. Moszyński Leszek, Cerkiewnosłowiańskie zрно гогушно — зрно гогушично, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 177–193.

371. Nazor Anica, Napomene o izvorima Rječnika crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 195–200.

372. Пандев Димитар, Континуитетот на јусовото писмо (Јусовото писмо во одделни влашко-молдавски ракописи), Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 201–205.

373. Радомиров псалтир. Приредила Лилјана Макаријоска. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ (Скопје, 1997) 329,4.°

Са литературом, изворима, скраћеницама, речницима и текстом из псалтира.

374. Рибарова Зденка, За некои лексички специфичности на Радомировото евангелие, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 237–245.

Са литературом и скраћеницама.

VIII. Српски (српскохрватски језик)

а) Фонетика и фонологија

375. Ђукановиќ Петар, О неким акцентским дублетима у новоштокавским говорима, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 167–173.

Резиме на руском.

376. Ђуровиќ Ј. Радослав, Неакцентоване дужине и ортотонијска норма, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 175–192.

Резиме на руском.

377. Ђуровиќ Радосав, О ортотонијском реализму данас, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 115–123.

Резиме на немачком.

378. *Јокановиќ-Михајлов Јелица, Интонационе карактеристике читаног текста, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 132–143.

Са литературом.

Резиме на руском.

379. Муратагић-Туна Хаснија, *Нешто о факултативним фонемима*, ЗбФФП, књ. 5–6 (1995/96) 153–181.

Резиме на француском.

380. Соколовиќ Мирјана, Утицај акцената на формантску структуру вокала, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 65–85.

Са илустрацијама.

Резиме на немачком.

**б) Граматика, граматичка питања и питања развоја
српског књижевног језика**

381. Андрић Иво, в. бр. 393.

382. Антонић Ивана, Snježana Kordić, *Relativna rečenica*, Zagreb: Matica hrvatska (Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva 25), 1995 : 365, ЈФ LIII (1997) 227–236.
Приказ.

383. Арсенијевић Бобан, Синтаксичко-морфолошки статус инфинитива, КњЈ XLV/2–3 (1997) 47–55.

С литературом.

384. Биговић-Глушица Рајка, Језик Марка Миљанова, Културно-просвјетна заједница Подгорице, Подгорица, 1997, 345 стр.

385. Бојовић Драга, Један осврт на проблем конгруенције у језику средстава масовне комуникације, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 123–128.

Резиме на њемачком.

386. Брборић Бранислав, Српски језик : удари и заокрети, ЛМС 173, књ. 460, св. 3 (1997) 276–283.

387. *Васић Вера, Неинтегрисана клауза с везником „јер“, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 32–38.

Резиме на енглеском.

388. Војводић Дојчиљ, Перформативни искази као резултат међусобне условљености лексичких и граматичких значења глагола, НССУВД 26/2 (1997) 129–139.

С изворима и литературом.

Резиме на руском.

389. *Вукомановић Славко, Порекло основа са финалним сибилантима у множини код именица мушког рода, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 248–256.

Резиме на њемачком.

390. *Грицкат Ирена, Неке појединости у вези с употребом заменице свој (мој, твој ...), Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 15–18.

Резиме на руском.

391. Грицкат Ирена, Поводом заменица сав, сваки (и сродних речи), НЈ XXXII/1–2 (1997) 1–6.

Резиме на руском.

392. Грицкат Ирена, Срето Танасић, Презент у савременом српском језику, изд. Институт за српски језик САНУ, Библиотека Јужнословенског филолога не књ. 12, Београд, 1996, стр. 192, ЈФ LIII (1997) 215–216.

Приказ.

393. *Гудков П. Владимир, Особености употребе заменичких енклитика *је* и *ју* у текстовима Иве Андрића и Скендера Куленовића, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 19–24.

Резиме на руском.

394. Dezso Laszlo, Gramatika i leksika u proučavanju valence glagola, NSSUVD 26/2 (1997) 25–33.

С литературом.

395. Дешић Милорад, Акузатив једине именица мушког рода и полисемија, НССУВД 26/2 (1997) 185–193.

Резиме на руском.

396. *Драгићевић Рајна, О једној врсти лексичке паронимије, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 456–463.

Резиме на енглеском.

397. Драгичевић Милан, Неколико напомена о именици *кџџ*, НЈ XXXII/1–2 (1997) 68–71.

Резиме на руском.

398. ***Ђукановић Петар**, Октроисана екавица, Ријеч II/1–2 (1996), 86–89.
Резиме на енглеском.
399. **Ђукановић Петар**, Статус дијалектизама у граматици и речнику, НССУВД 26/2 (1997) 373–378.
400. **Зец Драга**, О прозодијској структури речи, ЈФ LIII (1997) 35–58.
Са библиографијом.
Резиме на енглеском.
401. ***Ивић Милка**, Још једном о „народњацима“, Од мита до фолка I/1 (1996, Крагујевац) 103–108.
402. **Ивић Милка**, О смислу елипсе глаголског *се*, ЈФ LIII (1997) 29–33.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
403. **Јокановић-Михајлов Јелица**, Иновације у прозодији речи и исказа као одраз актуелних друштвених промена, ЗБМСФЛ 40, св. 1 (1997) 41–48.
Резиме на руском.
404. **Јокановић-Михајлов Јелица**, Категорија узвика — граматички и лексички аспект, НССУВД 26/2 (1997) 171–177.
Резиме на руском.
405. **Јокановић-Михајлов Јелица**, Типови и функције прозодијских карактеристика спикерског говора, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 159–165.
Резиме на руском.
406. ***Кашић Зорка**, Релација семантичке подређености и надређености у лексикону осмогодишњака, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 144–148.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
407. **Керкез Драгана**, Фразеологизирани обрти у функцији перифрастичних предиката у језику средстава јавног информисања, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 209–214.
Резиме на руском.
408. **Киршова Маријана**, Најфреквентнији творбени модели у данашњој штампи, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 109–114.
Резиме на руском.
409. **Кликовац Душка**, О узрочном значењу конструкције у + локатив, НЈ XXXII/1–2 (1997) 26–37.
Са литературом и грађом.
Резиме на енглеском.
410. **Ковачевић Милош**, Дистрибуција и правила употребе партикула „и“ и „ни“ у српском књижевном језику, НЈ XXXII/1–2 (1997) 7–25.
Резиме на немачком.
411. **Ковачевић Милош**, Експективне зависне реченице, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 19–30.
Резиме на енглеском.
412. **Ковачевић Милош**, Значајан допринос синтакси реченице (Snježana Kordić, *Relativna rečenica*, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva 25, Zagreb, 1995, 365 str.), ЗБМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 208–212.
Приказ.
413. **Ковачевић Милош**, Колебања при употреби двоструке негације, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 57–72.
Резиме на енглеском.
414. **Кликовац Душанка**, О глаголском виду у српскохрватском језику из другог угла, ЗБМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад, 1997, 135–139.
Са литературом.
Резиме на француском.

415. **Ковачевић Милош**, Одрицање и тврђење двоструком негацијом, ЗбМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад, 1997, 111–124.
Резиме на руском.
416. ***Ковачевић Милош**, О једном типу перифрастичке интензификаторске партикуле, Ријеч II/1–2 (1996), 70–85.
Резиме на енглеском.
417. **Ковачевић Милош**, Паратакситичке и хипотакситичке односне реченице, ЗбМСФЛ 40, св. 1 (1997) 49–61.
Са литературом.
Резиме на руском.
418. ***Ковачевић Милош**, Сложена реченица с независном релативном клаузом, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 78–89.
Резиме на немачком.
419. **Kordić Snježana**, Употреба глагола требати, НССУВД 26/2 (1997) 71–81.
С литературом.
Резиме на немачком.
420. **Kordić Snježana**, в. бр. 382, 412.
421. **Corin Andrew**, О синтакси егзистенцијалног *habere* (има) у српском језику, НССУВД 26/2 (1997) 45–60.
С литературом.
Резиме на енглеском.
422. **Куленовић Скендер**, в. бр. 393.
423. **Kunzmann-Müller Barbara**, Лексичка варијација у конструкцијама с номинативом односно дативом у српском језику, НССУВД 26/2 (1997), 101–112.
С литературом.
Резиме на немачком.
424. **Ликоманова Искра**, Лексикографски статус морфонолошких варијанти код именица женског рода у савременом српском језику, НССУВД 26/2 (1997) 179–184.
С литературом.
Резиме на руском.
425. **Ломпар Весна**, Заменица са префиксом *и-* у српском језику, НССУВД 26/2 (1997) 155–162.
Резиме на руском.
426. **Мирић Душанка**, Честица *ли* как модификатор значења в вопросительном высказывании, ЗбМСФЛ 40, св. 1 (1997) 73–81.
Са литературом.
Резиме на српском.
427. **Михаиловић Драгослав**, в. бр. 439, 446.
428. **Московљевић Јасмина**, Лексичка детранзитивизација и анализа правих повратних глагола у српском језику, ЈФ LIII (1997) 107–114.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
429. **Остојић Бранислав**, Валентност везника „е“ и његове синонимске опозиције у граматикама и речницима српскохрватског језика, НССУВД 26/2 (1997) 61–69.
Резиме на руском.
430. **Остојић Бранислав**, Вуков језик, говор Дробњака и српски књижевни језик данас, Дурмиторски зборник 2, На извору Вукова језика. Зборник радова са научног скупа који је одржан на Жабљаку 21. и 22. јула 1997. године, Општина Жабљак — „Штампарија — Обод“ ДД Цетиње, 1997, 11–21.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
431. **Остојић Бранислав**, Још о конструкцијама с глаголом *шребајти*, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 15–18.
Резиме на немачком.

432. **Остојић Бранислав**, Кратка прегледна граматика српског језика, Коло, Никшић, 1997, 160 стр. (друго издање).
433. **Остојић Бранислав**, Кратка прегледна граматика српског језика, Унирекс, Подгорица, 1997, 160 стр.
434. ***Остојић Бранислав**, О двема спорним конструкцијама у српском језику, ВаО 3(1996) 15–21.
435. **Остојић Бранислав**, Прилози о Његошеву језику, ЦИД, Никшић, 1997, 212 стр.
436. **Оташевић Ђорђе**, Универбација, НЈ XXXII/1–2 (1997) 52–63.
Са литературом.
Резиме на француском.
437. **Петровски Марина**, Глаголски придеви као кондензатори реченичног садржаја, ППЈ 28/29 (1997/98) 47–59.
Резиме на руском.
438. **Пецо Асим**, Дијалекатске особине у писаној речи Десанке Максимовић, НЈ XXXII/1–2 (1997) 88–97.
Резиме на француском.
439. **Пецо Асим**, Један поглед на граматички систем у роману *Петријин венац* Драгослава Михаиловића, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 45–53.
Резиме на руском.
440. **Пецо Асим**, Судбина фонеме X у нашем језику — још увијек привлачан проблем, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 193–200.
Резиме на енглеском.
441. ***Поповић Љубомир**, Морфосинтаксичке ниске, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 90–101.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
442. **Поповић Љубомир**, Ред речи у реченици, Штампa „Чигоја“, Београд 1997, 384 стр.
Резиме на енглеском.
443. **Радић Првослав**, О формално-граматичком статусу образовања на *-и(ја)* и *-ли(ја)* у српском књижевном језику, НССУВД 26/2 (1997) 353–364.
С литературом.
Резиме на руском.
444. **Радовановић Милорад**, Српски језик на крају века: између ‘балканизације’ и ‘европеизације’, ЗБМСФЛ 40, св. 1 (1997) 161–165.
Резиме на енглеском.
445. **Радуловић Зорица**, Дилеме и могућности одређења припадности појединих ријечи издвојеним врстама, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 125–129.
Резиме на немачком.
446. **Ракић Софија**, Употреба генитива у језику два романа Драгослава Михаиловића: *Петријин венац* и *Гори Морава*, ЗБМСФЛ 39, св. 2 (1996) 199–208.
Са литературом.
447. **Ракић Станимир**, Акцент инфинитива глагола, ЗБМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 125–134.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
448. **Ракић Станимир**, Правило краћења у српскохрватском језику, ЗБМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 141–156.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
449. **Рац Биљана**, Парцелација у роману *Константиин Горча* Видосава Стевановића, ППЈ 28/29 (1997/98) 11–54.
Резиме на руском.

- 450. Ристић Стана**, Лексичка семантика експресивних глагола у савременом српском језику, ЗБМСФЛ 40, св. 1 (1997) 167–176.
Са литературом и изворима.
Резиме на руском.
- 451. Ристић Стана**, Лексичка семантика као одраз односа човека и његовог језика (на примеру именица модела „особа + морална или психичка особина“), ЗБМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 99–109.
Са литературом и изворима.
Резиме на руском.
- 452. Сааведра Дјамка В.**, Опште заменице лексичко-граматички статус, НССУВД 26/2 (1997) 141–154.
С литературом.
- 453. Стевовић Саво**, Језик Тамила Сијарића са освртом на дијалекатску основу, Унирекс, Подгорица, 1997.
- 454. Симић Радоје**, Куда иде српски књижевни језик, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 465–479.
- 455. Симић Радоје**, Наш књижевни језик данас, Дурмиторски зборник 2, Општина Жабљак — „Штампарија — Обод“ ДД Цетиње, 1997, 37–47.
Резиме на немачком.
- 456. Симић Радоје**, Речник и граматика, НССУВД 26/2 (1997) 11–24.
Резиме на руском.
- 457. *Симић Радоје**, Хиперкоректност и хиперграматичност — терминолошки смисао и лингвистички статус —, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 49–59.
Резиме на немачком.
- 458. *Смольская**, О некоторых особенностях языка Милоша Црњанског, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 230–238.
Са литературом.
Резиме на српском.
- 459. Сремац Стеван**, в. бр. 461.
- 460. Стакић Милан**, Видови деривационе основе именских речи у српском језику, КњЈ XLV 4 (1997) 11–16.
Резиме на руском.
- 461. Стакић Милан**, Граматика и семантика идиома у *Ивојој слави* Стевана Сремца, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 103–114.
Резиме на немачком.
- 462. *Стакић Милан**, Деривациони морфонолошки дублети у српском језику, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 149–162.
Резиме на енглеском.
- 463. Станковић Богољуб**, Међуоднос граматике и речника у области синтагматских веза, НССУВД 26/2 (1997) 83–90.
Резиме на руском.
- 464. Станковић Богољуб**, Синтагматска иновирања у језику штампе, ЈФ LIII (1997) 87–97.
Резиме на руском.
- 465. Станојчић Живојин**, Контекстуални резултати везе синтаксичких и лексичких јединица, КњЈ XLV/1 (1997) 1–5.
Резиме на енглеском.
- 466. Станојчић Живојин**, О перспективи једног творбеног модела као придева у српском књижевном језику, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеве дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 73–77.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
- 467. *Суботић Љиљана**, Још једном о моделу имперсоналне реченице с акузативом директног објекта, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 70–77.
Резиме на енглеском.

468. **Танасић Срето**, Збирна вишекратност као синтаксичко-семантички тип мноштва радњи, ЈФ LIII (1997) 99–105.
Са литературом и изворима.
Резиме на руском.
469. **Танасић Срето**, Конструкција *йод + акузатив* с временским значењем, НЈ XXXIII/1–2 (1997) 38–43.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
470. **Танасић Срето**, О перфекту и плусквамперфекту имперфективних глагола, 36МСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 91–97.
Са цитираном литературом.
Резиме на руском.
471. **Танасић Срето**, Супротне реченице у везницима „него“ и „већ“, 36МСФЛ 39, св. 2 (1996) 191–197.
Са изворима.
Са цитираном литературом.
Резиме на руском.
472. **Танасић Срето**, в. бр. 392.
473. ***Торић Божо**, О суфиксалној универбацији у српском језику, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 60–64.
Резиме на енглеском.
474. ***Хлебџић Борис**, Прилог разумевању значења речце „се“, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 65–69.
Резиме на енглеском.
475. **Чаркић Милосав**, Развојни правци српске лингвистике текста, НЈ XXXIII/1–2 (1997) 98–119.
Са библиографијом.
Резиме на енглеском.

в) Нормативна питања и питања развоја књижевног израза

476. **Биговић-Глушица Рајка**, Нека колебања у нашим правописним приручницима у односу на ијекавску норму, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 249–256.
Резиме на француском.
477. **Брајичић Олга**, Језик телевизије и норма српског језика, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 129–140.
Резиме на руском.
478. **Вујичић Драгомир**, Уз проблематику језичког нормирања: пуризам, либерализам или критеријум језичког одабирања, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 239–248.
Резиме на француском.
479. **Дешић Милорад**, Нека питања лексичке норме у српском језику, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 233–237.
Резиме на руском.
480. **Збиљић Драгољуб**, Најновије размеђе у нормирању српског језика, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 257–262.
Резиме на руском.
481. **Марјановић Слободан**, Ортографска норма у полусложеницама, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 95–107.
Резиме на енглеском.

482. Маројевић Радмило, Српска језичка норма: Вукови темелји, Бошковићева начела, данашњи Данчићи, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеве дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 7–21.

Резиме на руском.

483. Марфунина И. А., Сохранение и изменение языковой нормы как двуединый процесс и отражение его в языке средств массовой информации, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеве дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 47–55.

Са литературом.

Резиме на српском.

484. Муратагић-Туна Хаснија, Нормативност језика „Наше Борбе“, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеве дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 141–151.

Резиме на француском.

485. Недељковић Владимир, Језички тренутак, РТС — Образовно-научни програм — Вукова задужбина — Институт за експерименталну фонетику и патологију говора, Београд 1997, 158 стр.

486. Остојић Бранислав, Колебања у норми српског језика, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеве дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 37–46.

Резиме на француском.

487. *Остојић Бранислав, Колебања у норми српског језика, Унирекс, Подгорица, 1996, 208 стр.

488. *Остојић Бранислав, О икавизмима ијекавског изговора и њиховим колебањима у норми српског језика, ПР, 1–2, 15. II, 12; 3–4, 15. III, 14; 5–6, 18. IV, 13; 7–8, 15. V, 10; (1996).

489. Perić Aleksandar, Normiranje, jezička politika i istorijski uslovi razvoja savremenog srpskog jezika (2), Prevodilac XVI/1–4 (1997, Beograd) 12–26.

Резиме на енглеском.

490. *Радовановић Милорад, Фазе (дез)интеграције српске стандарднојезичке норме, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 404–408.

Са библиографијом.

Резиме на енглеском.

491. Радуловић Зорица, О неким Вуковим нормативним решењима према решењима у данашњим граматицама српског језика, Дурмиторски зборник 2, Општина Жабљак — „Штампариа — Обод“ ДД Цетиње, 1997, 27–37.

Резиме на руском.

492. Ристић Стана, Нормативна питања у вези са лексиком разговорног језика, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеве дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 223–232.

Литература и извори.

Резиме на енглеском.

493. Симић Радоје, Српска књижевно-језичка норма (и Вуково доба), Трећи лингвистички скуп „Бошковићеве дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 23–35.

Резиме на њемачком.

494. Стакић Милан, Деминутиви на -ица са деривационом основом на -ј (Прилог нормирању „структуралног“ ј у додиру са и), Трећи лингвистички скуп „Бошковићеве дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 87–93.

Резиме на руском.

495. Шћепановић Михаило, Ономастичка терминологија и норма, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеве дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 215–221.

Литература и скраћенице.

Резиме на њемачком.

г) Дијалекти

- 496. Анђелковић Сава**, в. бр. 551.
- 497. Богдановић Недељко**, Лексиколошка истраживања југоисточне Србије, Славистика I (1997, Београд) 151–153.
- 498. Богдановић Недељко**, Језичке појаве на додиру призренско-тимочког и косовско-ресавског дијалекта, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 77–83.
Са литературом.
Резиме на руском.
- 499. Божовић Маринко**, Рефлекси јата у говору Ибарског Колашина, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 131–136.
Резиме на руском.
- 500. Бојовић Драга**, Дијалектолошки статус говора села Ђурђевића Тара, Дурмиторски зборник 2, Општина Жабљак — „Штампарија — Обод“ ДД Цетиње, 1997, 67–73.
Резиме на руском.
- 501. Букумирић Милета**, Глаголске одредбе у говорима северне Метохије, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 21–39.
Резиме на руском.
- 502. Вукадиновић Вилотије**, Међусобни утицаји косовско-ресавских и призренско-тимочких говора (на говорима села Мозгова и Подгорца), ДСДП IV (1997, Деспотовац) 85–97.
Резиме на руском.
- 503. *Вукићевић Милосав**, *Гричарска лексика у говору Пришћине*, ЗБФФП, књ. 5–6 (1995/96) 265–272.
Резиме на енглеском.
- 504. Вујичић Драгомир**, О српском говору Зубаца у Херцеговини, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 181–189.
Резиме на руском.
- 505. *Вујичић Драгомир**, Др Саво Стевовић, Језик Ђамила Сијарића са освртом на дијалекатску основу, Унирекс, Подгорица, 1997, ВаО 5–6 (1996) 135–139.
Приказ.
- 506. Вукићевић Милосав**, в. бр. 518, 524.
- 507. Дешић Милорад**, Рефлекси јата у говору села Голубића код Книна, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 137–140.
Резиме на руском.
- 508. Драгин Гордана**, Студенички говор на западној ивици косовско-ресавског подручја, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 99–104.
Резиме на руском.
- 509. Драгичевић Милан**, О вокализму говора Бараћа у околини Мркоњић-Града, ЗБМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 183–190.
Резиме на енглеском.
- 510. *Драгичевић Милан**, О тросложним изведеницама на „-ица“ из категорије личних имена субјективне оцене у нашим западним ијекавским говорима, ЗБМСФЛ 39, св. 2 (1996) 209–213.
Резиме на руском.
- 511. Драгичевић Милан**, Ардалићева дијалекатска грађа у светлу новијих истраживања говора Буковице, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 191–199.
Резиме на енглеском.
- 512. Драгичевић Милан**, О судбини секвенци *цѣ* и *цѣѣ* у нашим ијекавским говорима, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 97–102.
Са литературом.
Резиме на руском.
- 513. *Дуњић Оливера**, Термин за својту у Жељинској Жупи, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 316–323.
Резиме на енглеском.

514. ***Ђукановић Петар**, О једном типу секундарног акценатског дужења у драгачевском говору. Српски језик, I/1-2 (1996, Београд) 281-286.
Резиме на енглеском.
515. **Ђукановић Петар**, О реду речи у драгачевском говору, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 201-207.
Резиме на руском.
516. **Ђукановић Петар**, в. бр. 519, 561.
517. **Ђуровић Ј. Радосав**, Говор вишеградског Старог Влаха у дијалекатском комплексу Старог Влаха и југоисточне Босне, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 209-219.
Резиме на руском.
518. **Ђуровић Ј. Радосав**, Милосав Вукићевић, *Говори Крагујевачке Лепенице*, Приштина, 1995, стр. 248, Српски језик II/1-2 (1997, Београд) 555-563.
Приказ.
519. **Ђуровић Ј. Радосав**, Петар Ђукановић, *Говор Драгачева*. Српски дијалектолошки зборник, књ. XLI, Београд, 1995, стр. 1-240, Српски језик II/1-2 (1997, Београд) 549-554.
Приказ.
520. **Жугић Радмила**, Придеви који се односе на човекове особине у говору околине Лебана, ЈФ LIII (1997) 135-145.
Резиме на руском.
521. **Ивић Павле**, Разлике међу говорима косовско-ресавског дијалекта, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 41-44.
Резиме на енглеском.
522. ***Јашовић Голуб**, *Прилог истраживању говора Срба из Пећког Подгора*, ЗбФФП, књ. 5-6 (1995/96) 273-302.
Резиме на руском.
523. **Јовановић Миодраг**, Ускочки говор у монографији Милије Станића, Дурмиторски зборник 2, Општина Жабљак — „Штампарија — Обод“ ДД Цетиње, 1997, 81-90.
Резиме на енглеском.
524. **Јовић Душан**, Милосав Вукићевић, *Говори крагујевачке Лепенице*, Универзитет у Приштини, Приштина 1995, стр. 7-248, ЗбМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 237-239.
Приказ.
525. **Корићанац В. Драгољуб**, в. бр. 555.
526. **Костић Марина**, Прво лице једине презенте у говору Горње Пчиње, ПШ 28/29 (1997/98) 191-203.
Са географском картом.
Резиме на руском.
527. **Кризманић Вишња — Павловић Слободан**, Функције инфинитива у говору Бачког Моноштора, ПШ 28/29 (1997/98) 61-71.
Са литературом.
Резиме на руском.
528. **Lehiste Ilse**, Трагови фонетског дијалекатског супстрата у српском књижевном језику, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 125-129.
Резиме на енглеском.
529. **Манић Форски Драгослав**, Лужнички речник, Дом културе — Бабушница, Бабушница 1997, 100 стр.
530. **Марјановић Слободан**, Граматичка норма именица субјективне оцене у Речнику пиротског говора, Српски језик II/1-2 (1997, Београд) 265-283.
Са литературом.
Резиме на немачком.
531. **Младеновић Радивоје**, Падежне дистинкције у говорима Шарпланинске области, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 141-154.
Резиме на руском.

- 532. Младеновић Радивоје**, О једном периферном српско-македонском говору, Српски језик II/1-2 (1997, Београд) 245-263.
Са литературом.
Резиме на немачком.
- 533. Николић Видан**, Антропогеографски проблеми и досадашња истраживања говора Старог Влаха, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 222-239.
Са мапама.
Резиме на руском.
- 534. Петровић Драгољуб**, Неке средњоморачко-црногорске прозодијске паралеле, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 105-114.
Резиме на руском.
- 535. Петровић Драгољуб**, Монографија о банатским говорима (Павле Ивић — Жарко Бошњаковић — Гордана Драгин, Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта. Књига прва : Увод у фонетизам. — Српски дијалектолошки зборник, Београд 1994, XL, 419 стр.), ЗБМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 195-208.
Приказ.
- 536. Ресо Асим**, Od Lugata do Petrijinog venca (jedan pogled na istorijski razvitak kosovsko-resavskih govora), ЗБМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 53-69.
Резиме на руском.
- 537. *Ресо Асим**, Dijalekatska leksika u Etimološkom rječniku, ЗБМСФЛ 39, св. 2 (1996), 65-79.
- 538. Радић Првослав**, О говору Горње Топлице — резултати и перспективе истраживања, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 55-68.
Са литературом.
Резиме на руском.
- 539. Ракић Софија**, Палатална аспирација финалних велара у делу косовско-ресавских говора, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 115-120.
Резиме на руском.
- 540. Реметић Слободан**, Српски језик у лингвистичким атласима, Славистика I (1997, Београд) 116-120.
- 541. Реметић Слободан**, О траговима црквеног језика у народним говорима (по тврде именица средњег рода на -ије), ЈФ LIII (1997) 75-85.
Резиме на руском.
- 542. Реметић Слободан**, Српски призренски говор у светлу језичке интерференције, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 155-165.
Резиме на руском.
- 543. Савић Биљана — Савић Дијана**, Из лексике Великог Блашка (код Бањалуке), ППЈ 28/29 (1997/98) 205-245.
Са литературом.
- 544. Собољев Андреј**, О синтакси јужноцрногорских и источносрбијанских говора са гледишта балканологије, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 9-20.
Са литературом.
Резиме на руском.
- 545. Станковић Станислав**, Градски власотиначки говори — социолингвистички процеси (Опште карактеристике), ДСДП IV (1997, Деспотовац) 167-179.
Са мапама.
Резиме на француском.
- 546. Стевовић Саво**, Пивско-дробњачки израз у дјелима неких савремених писаца, Дурмиторски зборник 2, Општина Жабљак — „Штампарија — Обод“ ДД Цетиње, 1997, 47-67.
Резиме на руском.
- 547. *Стевовић Саво**, в. бр. 505.
- 548. Стијовић Рада**, Неке црте говора Васојевића, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 241-243.
Резиме на руском.

549. Стијовић Светозар, Ијекавски трагови на развоју Ресаве и Млаве, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 121–123.

Резиме на руском.

550. Стојановић Јелица, Историјске границе и њихова помјерања као фактор формирања дијалекатских изоглоса (на примјерима са говорног подручја Црне Горе), Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 213–224.

Резиме на немачком.

551. Тома Pol-Luј, Анђелковић Сава, Збирни бројеви и pluralia tantum у Нишу и околним селима, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 69–75.

Са библиографијом.

Резиме на руском.

552. Ђирић Љубисав, Дијалекатска микродиференцијација у Понишављу, ДСДП IV (1997, Деспотовац) 245–249.

Резиме на руском.

553. Ђирић Љубисав, Говор Понишавља у светлости историје језика, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 235–244.

Резиме на немачком.

554. *Ђирић Љубисав, *О претериталним временима у говорима источне Србије*, ЗбФФП, књ. 5–6 (1995/96) 257–254.

Резиме на руском.

555. Ђупић Драго, Корићанац В. Драгољуб, Ономастика Богутовца, ОП XIII (1997, Београд) 575–613.

Резиме на руском.

556. Ђупић Драго, Ђупић Жељко, Речник говора Загарача, СДЗб XLIV (1997) 3–574.

557. Ђупић Драго, Ђупић Жељко, Ономастика Загарача, СДЗб XLIV (1997) 577–615.

558. Ђупић Жељко, в. бр. 556, 557.

559. *Ђупић Жељко, Микетић Драган, *Из лексике Ибарског Колашина*, Баштина, св. 7 (1996, Приштина) 17–43.

Резиме на руском.

560. Шпис-Ђулум Марија, Говори призренско-тимочке области и суседних дијалеката (Филозофски факултет у Нишу, Институт за српски језик САНУ Београд, Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, Ниш, 1994, 491 стр.), ЗбМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 216–226.

Приказ.

561. Шћепановић Михаило, Ђукановић Петар, Бањачки (тајни језик осаћких мајстора), Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 131–152.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло ...

562. Арсић Ирена, Даничићеви преводи старозаветних књига у свом времену, НССУВД 26/1 (1997) 217–230.

Резиме на руском.

563. Васиљев Љупка, Буквар из 1717. године = дело Гаврила Стефановића Венцловића, АП 19 (1997) 217–232.

С илустрацијама. Резимеи на руском и српском.

564. *Васиљев Љупка, Буквар из 1717. године — дело Гаврила Стефановића Венцловића, ЗбМСФЛ 39, св. 2 (1996) 169–184.

Резиме на руском.

- 565. Гошић Невенка**, Рукописна књига учитеља Лазара Јовановића (1842. г.), АП 19 (1997) 251–273.
С литературом.
Резимеи на руском и српском.
- 566. Златна јабука и девет пауница** : избор из народних песама, приповедака, бајки, басни и анегдота, Школска књига, Нови Сад 1997, 68 стр., 17 ст.
- 567. *Јерковић Вера**, Палеографске одлике повеље Стефана Немање (монаха Симеона) манастиру Хиландару, ЗбМСФЛ 39, св. 2 (1996) 155–167.
Резиме на руском.
- 568. Јовановић Гордана**, Свето писмо као мотив и библијска места у „Сказанију о писменех“ Константина Филозофа, НССУВД 26/1 (1997) 77–85.
Резиме на енглеском.
- 569. Јовановић–Стипчевић Биљана**, О рукописном наслеђу лесновско-кратовске области у првој половини XVI века, АП 19 (1997) 109–134.
Резимеи на руском и српском.
- 570. Јовановић Томислав**, Варијанта Јеванђеља младенства са Христовим учењем скрлатарске вештине, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 377–396.
Резиме на немачком.
- 571. Јовановић Томислав**, Владимир Ђоровић као сакупљач и проучавалац старих српских записа и натписа, АП 19 (1997) 323–328.
- 572. Johnson A. M.**, Observations on the hymnography of certain medieval Slavic Parimejniks, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 363–376.
Резиме на српском.
- 573. Кончаревић Ксенија**, Расправе о превођењу Светог писма у српској православној периодици, НССУВД 26/1 (1997) 231–241.
Резиме на руском.
- 574. Мано-Зиси Катарина**, Још један рукопис јеромонаха Саве из 1537. године, АП 19 (1997) 135–149.
С илустрацијама. Резимеи на руском и српском.
- 575. *Маројевић Радмило**, Запис са најстаријим Његошевим поменом (Филолошка и лингвистичка интерпретација текста), Ријеч II/1–2 (1996), 65–69.
Са литературом.
Резиме на руском.
- 576. Миш посеја проју** : избор из народног стваралаштва (приређивач Ласло Блашковић), ИНГ, Нови Сад 1997, 96 стр., 17 ст.
- 577. Младеновић Александар**, в. бр. 581.
- 578. *Недељковић Јасмина**, О издању крушедолског Поменика (Поменик манастира Крушедола, приредили за штампу Миле Томић и Мирча Војкулеску, Београд (Српска академија наука и уметности. Народна библиотека Србије. Магица српска. Фототипска издања књ. 17)), Београд, 1996, стр. 377 + 12 факсимила, ЗбМСФЛ 39, св. 2 (1996) 241–245.
Приказ.
- 579. Недељковић Јасмина**, О неким писмима Кирила Живковића, пакрачког епископа (друга половина XVIII и почетак XIX в.), АП 19 (1997) 233–249.
С илустрацијама. Резимеи на руском и српском.
- 580. Петковић–Процић Зденка**, Стефановићев превод „Песме над песмама“, НССУВД 26/1 (1997) 459–465.
Резиме на енглеском.
- 581. Петровић Петар Његош**, Горски вијенац (приредио Александар Младеновић), Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци — Нови Сад 1997, 209 стр.
- 582. Раздобудко-Човић Лариса**, О утицају руског превода Новог завета из 1819/21. године на Вуков Нови завјет (на примерима библијских са соматизмом као компонентом), НССУВД 26/1 (1997) 211–215.

- 583. Родић Никола**, Добромирово евангелие II, Кирилски споменик од XII век, Скопје–Прилеп 1992м, ЗбМССФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 240–242.
Приказ.
- 584. Родић Никола**, О неколиким разликама у Вуковом преводу Новог завјета и савременим српским преводима, НССУВД 26/1 (1997) стр. 199–209.
+ (поводом 150. годишњице Вуковог превода).
- 585. Сикимић Биљана**, Појела маца, КСК II/2 (1997, Београд) 129–137.
Етнолингвистичка анализа фолклорних текстова о мачки крадљивици.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
- 586. Синдик Надежда**, О превођењу библијских текстова Луке Милованова Георгијевића, НССУВД 26/1 (1997) 193–198.
Резиме на руском.
- 587. Станковић Радоман**, Водени знаци бистричких рукописа, АП 19(1997) 151–209.
Са скраћеницама и фотографијама. Резимеи на руском и српском.
- 588. Хајдук–Вељковић Душан**, Изложеније о правоверној вери Михаила Синђела, АП 19 (1997) 23–73.
С литературом и фотографијама.
Резимеи на руском и српском.
- 589. *Чигоја Бранкица**, Филолошке напомене уз ктиторски натпис госпође Данице, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 287–294.
Резиме на немачком.
- 590. Шпадијер Ирина**, Два преписа Пролошког житија светог Петра Коришког, АП 19 (1997) 211–216.
Резимеи на руском и српском.

ђ) Историја српског језика

- 591. *Биговић–Глушица Рајка**, О употреби везника у језику Марка Миљанова, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 295–301.
Резиме на енглеском.
- 592. Брборић Вељко**, Све забране и победа Вукове графије у XIX веку, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 529–546.
- 593. Грковић Милица**, Свето писмо и средњовековне српске повеље, НССУВД 26/1 (1997) 33–40.
- 594. *Еекман Том**, Ред речи у Доситејевом језику, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 224–229.
Резиме на енглеском.
- 595. Јерковић Јован**, Прилог бољем познавању српског књижевног језика средине XIX века, ZbSVS 14 (1992), Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1997, 143–154.
Са напоменама уз текст.
Резиме на словачком и енглеском.
- 596. Кончаревић Ксенија**, Распаве о богослужбеном језику у Срба (1868–1969), Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 197–211.
Са литературом.
Резиме на руском.
- 597. Kretschmer Анна**, О норми у предвуковском књижевном језику: стране речи и модели творбе речи, НССУВД 26/2 (1997) 241–252.
С литературом.
- 598. Лалић Радован**, „Славеносрпска“ етапа у историји књижевног језика код Срба, Славистички зборник VII–VIII (1992–93/1997, Београд–Никшић) 91–92.

599. Милосављевић Петар, Срби и њихов језик, Библиотека „Светилник“, књига 6, Приштина 1997, 480 стр.
600. Миланов Марко, в. бр. 591.
601. *Младеновић Александар, Два прилога о Вуку Караџићу, ЗМСФЛ 39, св. 2 (1996) 185–189.
Резиме на руском.
602. Младеновић Александар, Екавизам — традиционална особина српског књижевног језика, ЗМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 43–47.
Са литературом.
Резиме на руском.
603. Младеновић Александар, Пример необичног обележавања наставка -а у генитиву множине именица у једном српском рукописном четворојеванђељу (1571. г.), ЗМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 49–52.
Са литературом.
Резиме на руском.
604. Momčilović Branko, Srpski jezik u Velikoj Britaniji u XIX veku, GFFNS 25 (1997) 153–160.
Резиме на енглеском.
605. *Neweklowsky Gerhard, Neka nova zapažanja o jeziku „Života i priključenja“ Dositeja Obradovića, Srpski jezik I/1–2 (1996, Београд) 269–280.
Са литературом.
Резиме на немачком.
606. Nehring Dieter, О конкуренцији и специјализацији номинативних модела при избору термилошких средстава у Босни и Херцеговини после 1913. године, НССУВД 26/2 (1997) 271–285.
607. Obradović Dositej, в. бр. 594, 605.
608. Остојић Бранислав, Његошев књижевни језик, ПР 19–20, 15. XII, 13 (1997).
609. *Пешиќаи Митар, Историјски основи неких односа у систему словенског глагола, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 197–204.
Резиме на руском.
610. *Ристић Стана, Маркирани типови стране лексике у језику предвуковског времена, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 118–131.
Са литературом и изворима.
Резиме на руском.
611. *Сааведра В. Димка, О језику на коме су код Срба писани историографски списи у другој половини 18. века, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 302–315.
Резиме на руском.
612. Савельева Ј. В., Азбучно слово Константина Философа в языковом, историко-културном и поэтичком аспектах, ЈФ LIII (1997) 115–133.
Резиме на енглеском.
613. Симић Радоје, Даничићев стил, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 5–13.
Резиме на немачком.
614. *Симић Радоје, Српски књижевни језик на раскршћу векова, Ријеч II/1–2 (1996), 57–64.
Резиме на енглеском.
615. Синдик Надежда Р., Кодиколошке белешке о неким дечанским рукописима, АП 19 (1997) 93–107.
С илустрацијама. Резимеи на руском и српском.
616. Стојменовић Чедомир, Акцент аориста у служби и животију Стефана Дечанског (Дечански препис), Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 289–302.
617. Тяпко Георгиевна Галина, Обрада семантике придевских изведеница са суфиксима -оша и -оћа у „Српском рјечнику“ (1818) В. С. Караџића и особине њиховог функционисања у почетној фази српског књижевног језика, НССУВД 26/2 (1997) 263–269.
Резиме на руском.

618. Ђупић Драго, 1847. година у српској култури, *Prevodilac XVI/1-4* (1997, Beograd) 5-11.

О Вуковој реформи језика и правописа, преводу *Новог завета*, Бранковим *Песмама*, Његошевом *Горском вијенцу* и Даничићевом *Рајћу за српски језик и правопис*.

619. *Herrity Peter, The demise of serbian church slavonic at the beginning of the 18th century, *Српски језик I/1-2* (1996, Beograd) 239-247.

Резиме на српском.

е) Стил

620. Бећковић Матија, в. бр. 632, 634.

621. *Дурковић Нађа, Милосав Ж. Чаркић, Фоностилистика стиха, Научна књига, Beograd, 1995, ВаО 1-2 (1996) 116-118.

Приказ.

622. *Вујичић Драгомир, Ка стилскојезичким и поетским донетима Чеда Вуковића. Зорица Радуловић, *Језик и стил Чеда Вуковића*, Никшић, 1994, ВаО 1-2 (1996) 103-107.

Приказ.

623. *Вукићевић Милосав, *Неке најомене о језику Ива Андрића*, ЗБФФП, књ. 5-6 (1995/96) 65-69.

Резиме на енглеском.

624. Ивић Милка, Леон Којен, Студије о српском стиху, Сремски Карловци — Нови Сад 1996, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, V-VII + 3-381, ЈФ LIII (1997) 211-214.

Приказ.

625. *Јашовић Голуб, Драган Лиљич, *Језик и стил Пере Сјефановића* (1996, Филолошки факултет у Приштини), Универзитетска мисао (1996, Приштина) 75-78.

Приказ.

626. Кликовац Душка, *Изокренућа прича* Бранка Ђојића или о искуственој утемељености лексичких и граматичких категорија, ЈФ LIII (1997) 173-186.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

627. *Ковачевић Милош, Модел за стилстичко-лингвистичку анализу фигура (Марина Катинић-Бакаршић, Градација (Од фигуре до језичке категорије), Међународни центар за мир, Сарајево, 1996, 142 стр., ЗБМСФЛ 39, св. 2 (1996) 262-266.

Приказ.

628. Ковачевић Милош, О граматичкој и стилстичкој *тлези*, Књ. XLV/2-3 (1997) 19-30.

Резиме на руском.

629. Којен Леон, в. бр. 624.

630. Лалић Радован, Руски елементи у Његошевом језику, Славистички зборник VII-VIII (1992-93/1997, Beograd-Nikšić) 85-90.

631. *Лиљич Драган, *Језик пријоведања Пере Сјефановића*, Филолошки факултет (1996) 178.

632. Мршевић-Радовић Драгана, Универзалност бинарних опозиција у језику Матије Бећковића (на примеру песме Доњи крај), Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 201-207.

Резиме на руском.

633. *Муратагић-Туна Хаснија, *Ијекавизми у роману „На Дрини ћуприја“*, ЗБФФП, књ. 5-6 (1995/96) 57-63.

Резиме на француском.

634. *Муратагић-Туна Хаснија, Пјеснички језик Матије Бећковића, Зборник реферата са округлог стола „Портрети савременика — Матија Бећковић“ (1997, Приштина — Зубин Поток — Подгорица) 39-55.

635. Петровић Владислава, Бранко Тошовић : Стилистика глагола (Stilistik der Verben), Lindeblatt, Wuppertal, 1995, 539 S., ЗМСФЛ 39, св. I (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 234–237.

Приказ.

636. Радуловић Зорица, Стилски каламбури у вијестима информативног типа, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 115–121.

Резиме на руском.

637. *Радуловић Зорица, в. бр. 622.

638. *Рељић Митра, Лексичке иновације јесника Момира Војводића у новинским текстовима (социолингвистички и творбени аспекти), Универзитетска мисао, вол. III, № 1–4 (1996, Приштина) 63–66.

Резиме на руском.

639. Ристић Стана, Примена теорије језичке личности у језичким истраживањима, НЈ XXXII/1–2 (1997) 73–87.

Са литературом.

Резиме на француском.

640. Симић Радоје, Почети научне стилистике, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 51–63.

Резиме на немачком.

641. *СТИЈОВИЋ Светозар, О његовској функцији Његошевих славенизама, ЗБФФП, књ. 5–6 (1995/96) 183–190.

Резиме на руском.

642. Стојановић Јелица, Неки облици језичке манипулације у средствима масовног информисања, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 153–158.

Резиме на руском.

643. Тошовић Бранко, в. бр. 635.

644. Попић Бранко, в. бр. 626.

645. Ђорђић Божо, Неке одлике публицистичког стила на плану деривације, Трећи лингвистички скуп „Бошковићеви дани“ (радови са научног скупа), ЦАНУ, Подгорица, 1997, 79–86.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

646. *Ђуџић Драго, Основе Његошевог језика, Баштина, свеска 7 (1996, Приштина) 9–15.

Резиме на руском.

647. Чаркић Милосав Ж., О неким стилским изражајним средствима старе српске црквене поезије наслеђеним из библијских текстова, НССУВД 26/1 (1997) 103–112.

С литературом. Резиме на руском.

648. *Чаркић Ж. Милосав, в. бр. 621.

ж) метрика

з) Методика наставе књижевног језика

649. Вучковић Мирољуб, Књижевни текст у настави културе језичког изражавања, Књ. XLV (1997) 33–44.

650. Илић Павле, Савремени приступ настави српског језика и књижевности и њихова перспектива, Књ. XLV/2–3 (1997) 1–7.

651. Илић Павле, Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси : методика наставе, Прометеј, Нови Сад 1997, 676 стр., 25 ст.

652. *Ковачевић Милош, Дobar средњошколски уџбеник синтаксе српског језика. Радоје Симић, Српска граматика за средње школе. Синтакса, „МХ Акутел“, Београд, 1996, 192 стр., Ријеч II/1–2 (1996) 133–136.

Приказ.

653. *Симић Радоје, в. бр. 652.

654. Славич М., Вопросы методической организации лексического материала при обучении научному стилю речи, Сопоставительные и сравнительные исследования ... (1997, Београд) 432–436.

Са литературом.

655. Српски језик као нематерњи језик : за VI разред основне школе. 4. измењено изд. Приређивачи Мирјана Бурзан, Јован Јерковић, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1997, 152 стр., 24 ст.

656. Терзић Александар, Ксенија Кончаревић, Настава страног језика на филолошким студијама (теорија и пракса). Издавач: Филолошки факултет Београдског универзитета. Монографије, књ. 79, Београд 1996, 382 с., Славистика I (1997, Београд) 176–177.

Приказ.

и) Терминологија

657. Јашовић Голуб, *Ласићирска терминологија Пећког Подгора*, ДК „Свети Сава“, ЈП „Стари Колашин“, Народна и универзитетска библиотека (1997, Исток, Зубин Поток, Приштина), 219.

658. Матић Вјечеслава, Перовић Верослава, Терминологија заштите од ерозије (француско-српски), Преводилац XVI/1–4 (1997, Београд) 96–113.

659. Перовић Верослава, в. бр. 658.

ј) Народне умотворине

660. Лома Александар, Еписки лик Краљевића Марка у светлу нове компаративне митологије (песма „Сестра Леке Капетана“ и трагови „Трофункционалне идеологије“ у српској епизи, Расковник XXIII/87–90 (1997, Београд) 163–204.

Са литературом.

661. Лукић Милан, Коњи у усменом народном стваралаштву о Марку Краљевићу, Расковник XXIII/87–90 (1997, Београд) 255–285.

662. *Narodne umotvorine bačkih Bunjevaca* (sakupljači i autori predgovora Marko Peić i Grgo Bačlija), Obnoviteljska Bunjevačka matica, Subotica 1997, 109 str., 20 cm.

663. Пепељуга : избор из народне књижевности (уредник Ванеса Грковић), Школска књига, Нови Сад 1997, 40 стр., 17 ст.

664. Све све, али занат : народне питалице, пословице, загонетке и анегдоте, Школска књига, Нови Сад 1997, 35 стр., 17 ст.

665. *Сикимић Биљана, Слојеви фолклорног текста, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 163–174.

Са литературом и изворима.

Резиме на енглеском.

IX. Македонски језик

666. Аргировски Мито, За некои фонетско-лексички србизми во македонскиот јазик, XXIII научна дискусија, 7–12.

Са литературом.

667. Атанасов Петар, Придонесот на македонската романистика за македонскиот јазик, Педесет години на македонската наука за јазикот, 265–274.

Са напоменама.

Резиме на француском.

668. Бицевска Кита, Акцентскиот систем во македонските ракописи од XIV век, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 25–27.

669. Бицевска Кига, Правописни слоеви во македонските средновековни ракописи (со посебен осврт на меѓуредакциските контакти), Реферат на македонските слависти, 113–121.

Резиме на руском.

670. Бицевска Кига, Проучувањата на историјата на македонскиот јазик преку изданијата на средновековните македонски текстови, Педесет години на македонската наука за јазикот, 71–78.

Са литературом.

Резиме на руском.

671. Велев Илија, Јужнословенските правописни реформи во XIV век и нивниот одраз во македонската писмена традиција, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 29–36.

672. Велјановска Катерина, За соматските фразеолошки изрази во македонскиот јазик, ЛЗБ XL IV/1–3 (1997) 51–54.

Са литературом.

673. Велковска Снежана, Има-конструкциите наспрема парадигмата со помошниот глагол *сум* + л-формата, ЛЗБ XLIV/4–6 (1997) 19–23.

Предавање одржано на IX државен натпревар по македонски јазик и литература, Куманово 1997.

Са литературом.

674. Велковска Снежана, Интенцијално-синтаксички речник на македонските глаголи, XXIII научна дискусија, 107–111.

Са литературом.

675. Велковска Снежана, Јазикот наш денешен, ЛЗБ XLIV/1–3 (1997) 87–91.

Од Трибината „Јазикот наш денешен“ одржана на 19. 02. 1997 г. во организација на Одделението за современи јазик при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ од Скопје, по повод двегодишнината од смртта на Благоја Корубин.

676. Велковска Снежана, Предикацијата во дневниот и ревијалниот печат во Република Македонија, Педесет години македонската наука за јазикот, 337–344.

Резиме на англиском.

677. Вендина Т. И., Македонските говори во општословенскиот контекст (Според податоците на ОЛА), Педесет години на македонската наука за јазикот, 257–264.

Резиме на англиском.

678. Веновска-Антевска Снежана, Околу две важни прашања, ГЛЗБ XLIV/1–3 (1997) 97–98.

Са трибине „Језик наш данашњи“.

679. Видоески Божидар, Македонскиот јазик меѓу балканските словенски и не-словенски јазици, Прил. МАНУ. Одд. за лингв. и лит. наука, XXII/1–2 (1997) 7–14.

Неавторизиран текст од Зузана Тополинска поради смртта на авторот.

Резиме на англиском.

680. Видоески Божидар, Педесет години на македонската лингвистика, Педесет години на македонската наука за јазикот, 7–18.

Резиме на англиском.

681. Видоески Божидар, Фонолошкиот систем на говорот на селото Зрнево, Драмско, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 37–59.

Са литературом и 1 картом.

682. Влоѓимјеж Пјанка, На станицата меѓу гарата и колодворот, XXIII научна дискусија, 139–149.

Са списоком неких позајмљеница у македонском језику.

683. Георгиевски Георги, Да-конструкција во предметна функција, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 65–75.

Прилог синтакси македонског језика.

Са литературом.

684. (Ѓорѓиевска) Тантуровска Јлидија, Нови резултати во синтаксата на глаголот, ЛЗБ XLIV/4–6 (1997) 105–107.

Приказ другог тома Интенцијално-синтаксичког речника македонских глагола, издања Института за македонски јазик „Крсте Мисирков“ у Скопљу.

685. XXIII научна дискусија на XXIX меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура. (Главен и одговорен уредник Томислав Тодоровски. Редакција: Томе Саздов, Мито Миовски, Емилија Црвенковска). Универзитет „Св. Кирил и Методиј“; Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура (Скопје, 1997) 412,8.°

Содржина: Лингвистичка секција „Македонскиот јазик во словенски и во балкански контекст“; и „Делото на Благоја Корубин како инспирација“; Литературна секција „Поетиката на книжевните видови во македонската литература од X до XX век“ и „Историското во фолклорот“.

686. Десподова Вангелија, Односот на К. П. Мисирков кон старословенскиот јазик и кон словенското средновековно книжевно наследство, Македонското научно-литературното другарство, 95–102.

687. Десподова Вангелија, Студии за македонската средновековна лексика, изд. Институт за старословенска култура, Матица македонска (Прилеп–Скопје, 1997) 271,8.°

Из едисије истраживања.

Са литературом.

688. Димитровски Тодор, Резултати и проблеми на македонската лексикологија и лексикографија. Педесет години на македонската наука за јазикот, 171–182.

Са литературом.

Резиме на англиском.

689. Долевска-Михајловска Олгица, Јазичностилска анализа на *Свадбарска йесна* од Славко Јаневски, ЛЗБ XLIV/4–6 (1997) 7–10.

690. Долевска-Михајловска Олгица, „Од речнички заемки до интернационалната (културната) лексика во македонскиот јазик“. ЛЗБ XLIV/1–3 (1997) 99–103.

О истоименом раду Благоја Корубина, са трибине „Језик наш данашњи“.

691. Доровски Иван, Македонскиот јазик во чешките земји и во Словакија, Педесет години македонската наука за јазикот, 275–290.

Резиме на англиском.

692. Дрвошанов Васил, Проучавањата на македонските дијалекти во Егејска Македонија, Педесет години македонската наука за јазикот, 301–215.

Резиме на англиском.

693. Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска по повод седумдесетогодишнинаата. (Ред. одбор: Мито Миовски, Димитар Пандев, Емилија Црвенковска). Универзитет „Св. Кирил и Методиј“; Филолошки факултет (Скопје, 1997) 153,8.°

Зборник реферата.

694. Златески Петко; Славе Николовски-Катин, Библиски речник, изд. Македонска искра (Скопје, 1997) 215,8.°

Са хронологијом, скраћеницама и литературом.

695. Илиевска Красимира, Гумно, гуменце, гумења (Во метафорична и топонимска употреба), Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 83–93.

Са „Прегледом микропонима изведених од основе ‘гумно’ у македонском језику.

696. Илиевска Красимира, Рецепција на категоријата број во јазикот на малите деца (Во македонскиот и во другите словенски јазици), XXIII научна дискусија, 13–20.

697. Илиевска Красимира, Улогата на етимологизирањето во процесот на усвојувањето на јазикот. Од анализата на детскиот јазик, Педесет години македонската наука за јазикот, 225–236.

Резиме на англиском.

698. Илиевски Петар Хр., За античката просодија во македонски препев, изд. Матица македонска (Скопје, Мелбурн; 1997) 141,8.°

699. Илиевски Петар Хр., Од балканската терминологија на македонскиот народен волуметриски систем, Реферат на македонските слависти, 15–40.

Резиме на англиском.

700. Илиевски Петар Хр., Појава, промени и традиција на словенското писмо во Македонија, Педесет години на македонската наука за јазикот, 19–35.

Резиме на англиском.

701. Интенцијално-синтаксички речник на македонските глаголи во обработка на Благоја Корубин, Снежана Велковска, Снежана Веновска-Антевска, Петре Јанкулоски, Виолета Николовска, Том II 3–К, (изд. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ (Скопје, 1997), 476,8°.

Том I А–Ж објављен 1992 г. 639 стр.

702. Јашар-Настева Оливера, Еден поглед врз употребата на лексичко-семантичките заемки во говорот на Григор Прличев од 1866 година, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 95–106.

703. Кавка Макеј, „Туѓиот говор“ во романот „Големата вода“ од Живко Чинго, XXIII научна дискусија, 21–32.

Са литературом.

704. Каранфиловски Максим, Јазично-правописни карактеристики на Мисирковите записи на народни песни од 1900 година, Македонското–научно–литературното другарство, 83–86.

Резиме на руском.

705. Каранфиловски Максим, Лингвистичките трудови во рамките на дејноста на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, Педесет години на македонската наука за јазикот, 191–201.

Резиме на руском.

706. Каранфиловски Максим, Образовањето на именките во енцивардарскиот говор, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 107–115.

Са скраћеницама.

707. Каролак Станислав, Идиоматичноста на македонскиот јазик меѓу јазиците што имаат член, Педесет години на македонската наука за јазикот, 203–208.

Резиме на англиском.

708. Киселиновски Стојан, Статусот на македонскиот јазик во Македонија (1913–1987), Предавања, 191–200.

709. Киш Маријана, Македонски дијалектен атлас, Педесет години македонската наука за јазикот, 317–321.

Резиме на руском.

710. Коробар-Белчева Марија, Антропонимите во македонската народна поезија, ЛЗБ XL IV/1–3 (1997) 43–49.

Са цитираном литературом.

711. Коробар-Белчева Марија, Личното име Радмила, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 117–122.

712. Коробар-Белчева Марија, Педесет години ономастички проучувања во Македонија, Педесет години на македонската наука за јазикот, 323–336.

Резиме на англиском.

713. Лозаноски Раско, Несоодветен статус на наставникот по македонски јазик во работното време, ЛЗБ XLIV/1–3 (1997) 85–86.

За зголемување на фондот на часови по македонски јазик.

714. Макаријоска Лилјана, Достојно одбележена годишнина (Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска по повод седумдесетогодишнината „Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ — Филолошки факултет — Скопје, Скопје 1997 год.), ЛЗБ XLIV/4–6 (1997) 91–96.

Приказ.

715. Макаријоска Лилјана, Значаен прилог кон проучувањето на историјата на македонскиот јазик и култура, (Мито Миовски, Хлудов паримејник-лингвистичка анализа, Скопје, 1996), ЛЗБ XLIV/1–3 (1997) 123–127.

Приказ.

716. **Македонско-руски речник**, I : А-М. (Автори – составувачи: Рина Ускова, Зоја Шанова, Марина Поварничина, Елена Вержникова, Роза Тасевска, Славомир Маринковиќ). Редактор Рина Ускова, МАНУ, Нова Македонија (Скопје, 1997) 559,8.^о

717. **Марков Борис**, Причински сврзници во македонскиот јазик затврдени со турско посредство, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 123–132.

Са скраћеницама.

718. **Марков Борис**, Состојбата и проблемите на зборообразувањето на македонскиот јазик, Педесет години на македонската наука за јазикот, 117–133.

Са библиографијом.

Резиме на руском.

719. **Марковиќ Марјан**, Прекажаноста во македонскиот и во ароманскиот охридски говор, XXIII научна дискусија, 53–58.

Са табелама.

720. **Миџдак Јоланта**, Македонскиот јазик од славистичка и балканолошка гледна точка, Педесет години македонската наука за јазикот, 219–223.

Резиме на англиском.

721. **Минова-Гуркова Лилјана**, Сврзувачки средства во македонскиот јазик. Детска радост (Скопје, 1997) 380,8.^о

Са библиографијом.

722. **Миовска Весна**, Ономастички труд со трајна вредност, (Олга Иванова, Речник на топонимите во областа по сливот на Брегалница, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 1996), ЛЗБ XLIV/1–3 (1997) 119–122.

Приказ.

723. **Миовски Мито**, Зборообразувачки пројави во македонските паримејници, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 151–159.

724. **Миовски Мито**, Лексиката на македонските паримејници наспрема старословенскиот лексички фонд, Реферат на македонските слависти, 123–132.

Резиме на руском.

725. **Митева Димка**, Речник на јазични грешки. Струм–Скоп (Скопје, 1997) 317,8.^о (Едиција Речници, кн. 2).

726. **Митков Маринко**, Благоја Корубин и македонското антропонимско (презименско) зборообразувањето, XXIII научна дискусија, 119–124.

727. **Митков Маринко**, Македонската лингвистичка терминологија, Педесет години на македонската наука за јазикот, 183–190.

Резиме на руском.

728. **Митков Маринко**, Синонимски гнезда во македонската топонимија, Реферат на македонските слависти, 143–152.

Резиме на руском.

729. **Мишеска Томиќ Олга**, Помошните глаголи сум и има, Педесет години на македонската наука за јазикот, 345–350.

Са литературом.

Резиме на англиском.

730. **Мопшински Лешек**, Македонски изданија на старословенски текстови, Педесет години на македонската наука за јазикот, 45–49.

Резиме на англиском.

731. **Мургоски Зозе**, Англиско-македонски и македонско-англиски речник со граматика, изд. автор (Скопје, 1997) 920,8.^о

732. **Николовска Јелица**, Развитокот на синтаксата кај децата, ЛЗБ XLIV/1–3 (1997) 79–83.

Са примерима из македонског.

733. **Палмер Весна**, Етичкиот датив во македонскиот јазик, XXIII научна дискусија, 59–65.

Са библиографијом.

734. **Пандев Димитар**, Македонското книжевно наследство во науката за јазикот, Предавања, 27–29.

735. Пандев Димитар, Старите текстови и историјата на македонскиот јазик (Лингвистички проучувања), Педесет години на македонската наука за јазикот, 57–61.

Резиме на руском.

736. Панов Бранко, Развојот на словенската писменост во Македонија во раниот среден век, Предавања, 213–227.

737. Пановска Искра, Лимитативна аспектна конфигурација (досегашни сознанија), XXIII научна дискусија, 67–69.

Са примерима из македонског.

738. Паноска Ружа, За јазикот во македонската уметничка литература, Педесет години на македонската наука за јазикот, 165–170.

Резиме на англиском.

739. Паноска Ружа, Со малку зборови многу вистина, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 207–210.

Анализа две песни Блажа Конеског, као прилог македонској стилистици.

740. Пелесет години на македонската наука за јазикот, Прилози од научниот собир одржан од 30 ноември до 2 декември 1995 во Скопје, (Уредувачки одбор: Божидар Видоески, Трајко Стаматоски, Радмила Угринова-Скаловска), Македонска академија на науките и уметностите (Скопје, 1997) 361,8.°

Са рефератима и резимеом рада научног скупа.

741. Пеев Коста, За македонската повоена дијалектологија, Педесет години македонската наука за јазикот, 291–299.

Резиме на англиском.

742. Пеев Коста, За малупознатото калкирање на службени зборови во југоисточните периферни македонски говори, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 211–216.

743. Пеев Коста, Прекинати изогласи меѓу словенскиот север и југоисточните македонски дијалекти, Реферат на македонските слависти 69–77.

Резиме на англиском.

744. Петрова Снежана, Присуство на на именките на *-ara* во јавните натписи во Велес, ЛЗБ XLIV/4–6 (1997) 25–27.

745. Петровска Ирина, Позајмена кулинарска лексика во македонскиот јазик, ЛЗБ XLIV/4–6 (1997) 11–17.

Са литературом.

746. Пјанка Влоѓимеж, Прашањето на фонетско-фонолошката кодификација на македонскиот јазик, Педесет години на македонската наука за јазикот, 91–108.

Са знацима и симболима.

Резиме на немачком.

747. Платонова И. В., Кон јазикот на Карпинското евангелие. Беспредлошкиот датив и неговите синонимни конструкции со глаголите за движење (наспрема варијантите во старословенските и во некои среднобугарски евангелија), XXIII научна дискусија, 75–83.

Са изворима и литературом.

748. Предавања на XXIX меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Охрид, од 8. VIII до 29. VIII 1996. (Главен и одговорен уредник Томислав Тодоровски. Членови на редакцијата: Ванчо Тушевски, Маринко Митков, Емилија Црвенковска). Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Семинар за македонски јазик, литература и култура (Скопје, 1997) 261,8.°

Содржина: Извештај за работата на Семинарот; Реферати од области на јазикот, литературата, историјата и културата; Управата на Семинарот, Список на учесниците.

749. Прилепчански Венко, Четиријазичен разговорник на македонски, англиски, германски и француски, (изд. Венеција) (Штип, 1997) 189,16.°

750. Реферати на македонските слависти за XII меѓународен славистички конгрес во Краков, (Уредувачки одбор: Божидар Видоески, Петар Хр. Илиевски, Милан Гурчинов, Оливера Јашар-Настева, Олга Иванова), Прил. МАНУ, Одд. за лингв. и лит. наука, XXII/1–2 (1997) 222.

751. Рибарова Зденка, Јазичните слоеви во Григоровичевиот паримејник, Реферат на македонските слависти, 133–142.

Са библиографијом.

Резиме на англиском.

752. Рибарова Зденка, Црквенословенските текстови како извори за историјата на македонскиот јазик, Педесет години на македонската наука за јазикот, 51–56.

Са литературом.

Резиме на англиском.

753. Ристески Стојан, Јазичната норма на Мисирков при кодификацијата на современиот македонски литературен јазик, Македонското научно-литературното другарство, 133–143.

Резиме на англиском.

754. Савицка Ирина, Људмил Спасов, Фонологија на современиот македонски јазик. Детска радост (Скопје, 1997) 301,8.°

Со селективна библиографија, прилог I: Фонетски дендрит и прилог II: Фонолошки дендрит.

Резиме на англиском.

755. Солецка Казимјера Марија, Од проблематиката на семантиката и синтаксата на современиот македонски јазик, Педесет години на македонскиот наука за јазикот, 147–152.

Са литературом.

Резиме на руском.

756. Спасов Људмил, Алгоритам на дистрибуцијата на акцентот на клитичките изрази во современиот македонски стандарден јазик, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 247–261.

Са литературом.

757. Спасов Људмил, Дефиниција на видските (аспектните) конфигурации во македонскиот јазик, Предавања, 31–36.

Са литературом.

758. Спасов Људмил, Македонскиот XIX век наспрема македонскиот XX век (или: Прилог кон дискусијата на македонското јазично прашање во XIX век), Педесет години на македонската наука за јазикот, 63–70.

Са литературом.

Резиме на англиском.

759. Спасов Људмил, Од резултатите на истражувачкиот проект за глаголскиот вид во македонскиот јазик (од проблематиката на видот на глаголите со наставките -ира/из-ира во современиот македонски стандарден јазик), Реферат на македонските слависти, 79–91.

Са литературом.

Резиме на англиском.

760. Спасов Људмил, Резултативна аспектна конфигурација (досегашни сознанија), XXIII научна дискусија, 85–93.

Дел од истражувањата на тема „Аспектниот и темпоралниот систем во словенските и романските јазици.“

Са примерима из македонског језика и литературом.

761. Спасов Људмил, Текстовите на македонски јазик на Димитрија Чуповски и неговите погледи за македонскиот стандарден јазик, Македонското научно-литературното другарство, 145–154.

Са литературом.

Резиме на англиском.

762. Сталев Георги, Метафората во македонската современа поезија, Предавања, 63–73.

763. Стаматоски Трајко, Обидот на „Лоза“ да гради македонски јазичен стандард, Македонското научно-литературно другарство, 71–82.

Резиме на англиском.

764. Стаматоски Трајко, Обидот на „Лоза“ да гради македонски јазичен стандард, Предавања, 37–49.

За дејноста на истоимената организација и нивното гласило.

- 765. Стаматовски Трајко**, Современиот македонски графиски систем, Педесет години на македонската наука за јазикот, 79–89.
Резиме на англиском.
- 766. Станковска Љубица**, За личното име Благоја, XXIII научна дискусија, 163–168.
- 767. Станковска Љубица**, Исчезнати лични имиња во македонската топонимија, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 277–287.
- 768. Станковска Љубица**, Македонска ојконимија, книга втора (изд. *Метаморфозе* (Скопје, 1997) 397,8.^о
Книга прва објавена 1995 г. стр. 369.
Садржи и лексичко-семантичку и морфолошко-структурну класификацију ојкони-ма. Са изворима, литературом, скраћеницама и индексом онима.
- 769. Стефанија Драги**, За една македонската граматика, Педесет години на македонската наука за јазикот, 237–250.
За „Граматиката по македонски език — фонетика + морфологија. Изд. „Неа Елада“, Македонски оддел, Гърцки комитет“, „За помош на детето“ (ЕВОП), печатена на 26. VIII, 1953, 168 стр.
Тираж 10.000.
Са литературом.
Резиме на немачком.
- 770. Стефанија Драги**, Non ceasar supra grammaticos или делото на Благоја Корубин како институција, XXIII научна дискусија, 173–184.
Илустровано прилозима.
- 771. Тантуровска (Георѓиевска) Лидија**, Употреба на кирилицата денес, ЛЗБ, XLIV/1–3 (1997) 93–96.
Са трибине: „Језик наш данашњи“
- 772. Тантуровска Лидија**, Предлогот на во индиректниот објект во македонскиот јазик, XXIII научна дискусија, 185–193.
- 773. Тантуровска (Георѓиевска) Лидија**, Славица Велева, Снежана Веновска-Ан-тевска, Симон Саздов, Личното име кај Македонците, (Скопје 1996) ЛЗБ, XLIV/1–3 (1997) 129–134.
Приказ.
- 774. Топлиска Катица**, Поблиску до јазикот на младите, ЛЗБ XLIV/1–3 (1997) 139–141.
Приказ књиге „Речник на жаргонски зборови и изрази“ од Томислава Трневског.
- 775. Тополинска Зузана**, Алозитивни определби на именската синтагма во јужно-македонските говори, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 317–324.
Са изворима.
- 776. Тополинска Зузана**, За стандардизацијата на македонскиот морфосинтак-сички систем, Педесет години на македонската наука за јазикот. 109–116.
Резиме на англиском.
- 777. Тополинска Зузана**, Македонските дијалекти во Егејска Македонија. Книга I: Синтакса. Том II. 1. Механизам на предикација. 1.2. Сложени реченични конструкции (Конструкции со сврзнички предикати). 2. Механизам на номинација. Македонска академија на науките и уметностите (Скопје, 1997) 247,8.^о
Резиме на англиском.
- 778. Тофоска Станислава-Сташа**, За теличното видско значење во македонскиот јазик, XXIII научна дискусија, 95–104.
Са литературом.
- 779. Усикова Рина**, Кон развојот на македонскиот јазик со оглед на јазичната ситуација во Македонија, Педесет години на македонската наука за јазикот, 153–164.
Са литературом.
Резиме на руском.
- 780. Усикова Рина**, К. П. Мисирков и руската славистика во XX век за македон-скиот јазик (Од историјата на науката), Македонското научно-литературното другарство, 121–131.
Резиме на руском.

- 781. Фридман Виктор А.**, Појавата на многујазичноста (мулителингвизмот) кај Марко Цепенков, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 329–334.
Са литературом.
- 782. Христова Дореана**, Разработка на маркерот *се* во „Јазикот наш денешен“ од Благоја Корубин, книга IV (Ново читање на споменатиот научен труд), XXIII научна дискусија 215–222.
Са литературом.
- 783. Цветковски Владимир**, Придонесот на македонските англисти во проучувањето на македонскиот јазик, Педесет години на македонската наука за јазикот, 252–256.
Резиме на англиском.
- 784. Цветковски Живко**, Морфолошката проблематика во трудовите на Благоја Корубин, XXIII научна дискусија, 223–228.
- 785. Чашуле Илија**, За „модалните зборови“ во македонскиот литературен јазик, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 335–343.
Са литературом.
- 786. Чашуле Илија**, Основата на македонскиот литературен јазик, Педесет години на македонската наука за јазикот, 135–146.
Са литературом.
Резиме на англиском.
- 787. Чундева Нина**, За зборовите со врзани корени, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 345–350.
Са литературом и примерима из македонског језика.

Х. Речници стари и нови српског (сх) језика односно српског (сх) и ког страног језика

- 788. Ајдуковић Јован**, Русизми у српскохрватским речницима, Фотофутура, Београд 1997, 331 стр.
Резиме на англиском.
- 789. Berić-Đukić Vesna**, Prvi nemačko-srpski frazeološki rečnik (iz naše lingvističke prošlosti), ГФФНС 25 (1997) 149–151.
Са напоменама уз текст.
- 790. *Васић Вера**, Српско-русински речник / Словник сербско-руски, I, А–Њ, Универзитет у Новом Саду — Филозофски факултет — Катедра за русински језик и књижевност — Друштво за русински језик и књижевност. Главни уредник: Јулијан Рамач, уредници: мр Михало Фејса и мр Хелена Мејеша, Нови Сад 1995, ЗМСФЛ 39, св. 2 (1996), 245–249.
Приказ.
- 791. Vukićević Dušana**, English-Macedonian Dictionary / Angliško-makedonski rečnik, Olga Mišeska Tomić with Mirka Mišić, Ljupčo Stefanovski, Natka Gogova, Zoze Murgoski, Kultura, Skopje, 1994, ЗМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 242–245.
Приказ.
- 792. Вуксановић Јован**, Речник језичких појмова Београд (из. Бона Фидес; Номос) 1977, 224 стр.; 18 см.
- 793. Вучо Јулијана**, Први велики италијанско-српски речник. Ivan Klajn, Italijansko-srpski rečnik, Nolit, Beograd, 1996, Ријеч III/1 (1997), 97–98.
Приказ.
- 794. Gwamulescu Dorin**, Граматичке упуте у двојезичним речницима српског језика, НССУВД 26/2 (1997) 421–425.
- 795. Гортан-Премк Даринка**, Ivan Klajn, Italijansko-srpski rečnik, izd. Nolit, Beograd, JF LIII (1997) 217–220.
Приказ.
- 796. Киршова Маријанна**, Нека запажања поводом структуре рекцијског речника, НССУВД 26/2 (1997) 433–439.

797. Klajn Ivan, в. бр. 793, 795, 807.
798. Косановић Марија-Магдалена, О руско-српском речнику спортских термина, Славистика I (1997, Београд) 71–75.
Резиме на руском језику.
799. Myjavcová Maria, Obraz o lexikálnej synonymni slovenčiny (Synonymicky slovník slovenčiny, Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1995), Nový život 49, br. 1–2 (1997) 33–36.
Приказ.
800. Mikkelsen Hans Kristian, Принципи селекције и презентације граматичке информације у двојезичним речницима, НССУВД 26/2 (1997) 409–420.
С литературом. Резиме на енглеском.
801. Петровић Снежана, Турцизми у Етимолошком речнику српскохрватског језика, ЗМСФЛ 40, св. 1 (1997) 117–124.
Са литературом.
Резиме на руском.
802. Радовић-Тешић Милица, Петнаеста књига великог Речника САНУ, Књ /XLV/1 (1997) 125–127.
Приказ.
803. Србско-руски словник, [Део] 2, О–Ш. Редактори Јулијан Рамач, Михајло Фејса, Хелена Међеша. Београд : Завод за уџбенике и наставна средства ; Нови Сад: Филозофски Факултет, Катедра за русински језик и књижевност : Друштво за русински језик и књижевност, 1997, 1063 стр., 24 см.
804. Сикимић Биљана, Четири тома Бугарског етимолошког речника, ЈФ LIII (1997) 244–247.
Приказ.
805. Тир Михал, Глаголске именице и трпни придеви као посебне одреднице, НССУВД 26/2 (1997) 427–431.
С литературом. Резиме на енглеском.
806. Фекете Егон, Поводом петнаестог тома Речника САНУ, НЈ XXXII/1–2 (1997) 45–51.
Резиме на немачком.
807. Фекете Егон, О италијанско-српском речнику Ивана Клајна, Књ /XLV/2–3 (1997) 141–144.
Приказ.
808. Фекете Егон, Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ, Славистика I (1997, Београд) 126–147.
809. Šnel-Živanović Margita, Deutsch-serbisches Wörterbuch für Studenten der Medizin. Teil 1, Ortomedics, Novi Sad 1997, 101 str., 21 cm.
(Autor rečnika Margita Šnel-Živanović).

XI. Биографије, аутобиографије, некролози и сл. грађа

810. Вујичић Драгомир, Јован Вуковић — лингвист великог формата и велики познавалац Вукова дјела, Дурмиторски зборник 2, Општина Жабљак — „Штампарија — Обод,, ДД Цетиње, 1997, 21–27.
Резиме на руском.
811. Gallis Arne, в. бр. 813.
812. *Дешић Милорад, Стојан Новаковић као писац уџбеника, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 257–262.
Резиме на енглеском.
813. Ивић Милка, Arne Gallis (29. XI 1908 — 31. I 1997), ЈФ LIII (1997) 270–271.
In memoriam.

814. *Ивић Милка, О Роману Јакобсону — поводом стогодишњице његовог рођења (11. октобар 1896 — 11 октобар 1996), ЗМСФЛ 39, св. 2 (1996), 9–17.

Са цитираном литературом.

Резиме на енглеском.

815. Ильич Толстой Никита, в. бр. 825.

816. Јакобсон Роман, в. бр. 814.

817. Јовић Душан, в. бр. 823.

818. *Младеновић Александар, Академик Никита И. Толстој : 1923–1996, ЗМСФЛ 39, св. 2 (1996) 215–218.

Хроника.

819. Младеновић Александар, Проф. др Љубомир Дурковић-Јакшић 1907–1997, АП 19 (1997) 277–282.

820. Мршевић-Радовић Драгана, Петар Ђукановић (31. 3. 1949 — 26. 11. 1997), Књј XLV 4 (1997) 97–98.

821. Новаковић Стојан, в. бр. 812.

822. Пандев Димитар, Лингвистичкиот профил на Радмила Угринова-Скаловска, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 5–11.

823. Половнина Весна, Душан Јовић (1921–1996), ЈФ LIII (1997) 272–273.

In memoriam.

824. Rodić Nikola, Lingvistička proučavanja Radu Flore u jugoslovenskom Banatu — Studije lingvistice ale lui Radu Flora in Banatul iugoslav. Radovi simpozijuma Jugoslovenski Banat — kulturna i istorijska prošlost (Vladimirovac, 23. novembar 1996. godine), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1997, 183–193.

825. Сикимић Биљана, Никита Ильич Толстой (1923–1996), ЈФ LIII (1997) 267–269.

In memoriam.

826. Солецка Казимјера М., Благоја Корубин како лексикограф, XXIII научна дискусија, 151–154.

Са литературом.

827. Стаматоски Трајко, Благоја Корубин и нашата литературнојазична норма, XXIII научна дискусија 155–162.

828. Станковић Станислав, Уз јубилеј професора Радмиле Угринове-Скаловске, ЈФ LIII (1997) 263–266.

829. Терзић Богдан, Лингвистичка истраживања Радована Лалића, Славистички зборник VII–VIII (1992–93/1997, Београд — Никшић) 63–72.

Резиме на руском језику.

830. Угринова-Скаловска Радмила, Придонесот на Блаже Конески за дефинирањето на македонската варијанта на црковнословенскиот јазик, Педесет години на македонската наука за јазикот, 37–43.

Резиме на руском.

831. Угринова-Скаловска Радмила, в. бр. 822, 828.

832. Flora Radu, в. бр. 824.

833. Чампар Драгован, In memoriam — Борислав Вуковић (1936–1966) 369–371.

In memoriam.

ХII. Библиографија

834. Ѓолић Слободанка, Библиографија радова објављених из области тестирања страних језика, Glossa III/1 (1997, Београд) 79–83.

835. *Изабрана библиографија о биљкама у духовној култури Словена, KSK I/1 (1996, Београд) 111–117.

Библиографија словенских етнолингвистичких, фолклористичких, етнографских и лингвистичких радова посвећених биљкама.

836. Изабрана библиографија о храни и пићу у духовној култури Словена, КСК II/2 (1997, Београд) 184–189.

Изабрана библиографија етнолингвистичких, фолклористичких, етнографских и лингвистичких радова посвећених представама о храни и пићу словенских народа.

837. *Ломпар Весна, Библиографија радова професора Живојина Станојчића, Српски језик I/1–2 (1996, Београд) 7–12.

838. Ракић Зоран, Библиографија радова Маре Харисијадис, АП 19 (1997) 297–320.

839. Станојчић Живојин, в. бр. 837.

840. Угринова-Скаловска Радмила, в. бр. 841

841. Црвенковска Емилија, Библиографија на трудовите на проф. д-р. Радмила Угринова-Скаловска, Зборник во чест на Радмила Угринова-Скаловска, 13–23.

XIII. О становништву

842. Златковић Иван, Функционалност одеће и накита као елемената епске карактеризације Марка Краљевића, Расковник XXIII/87–90 (1997, Београд) 229–254.

843. Раденковић Љубинко, в. бр. 844.

844. Сикимић Биљана, Љубинко Раденковић, Народна бајања код јужних Словена, Београд 1996, 364 стр., КњЈ XLV/1 (1997) 132–134.

Приказ.

XIV. Разно

845. Алабурић Јелица, XXXV научни скуп слависта, *Prevodilac* XVI/1–4 (1997, Београд) 51–53.

Приказ скупа одржаног 9. и 10. јануара 1997. године у Београду.

846. Бендевска Елена, Кон натпреварите по македонски јазик и литература одржани 1997 година во Куманово, ЛЗБ XLIV/4–6 (1997) 143–149.

Хроника.

847. Бјелетић Марта, Меѓународна научна конференција „Прасловенски језик и његов распад“, ЈФ LIII (1997) 258–262.

Приказ конференције одржане од 5. до 7. децембра у Кракову.

848. Брујић Ђорђе, Сава Мркаљ — пјесник и реформатор, Стварање, јануар–мај (1997) 138–151.

Са литературом.

849. *Вељановска Катерина, Кон јубилејот на Филолошкиот факултет во Скопје (1946–1996), ЗБМСФЛ 39, св. 2 (1996) 218–220.

Хроника.

850. Владова Јадранка, Поздравен говор на Трибината „Јазикот наш денешен“ посветена на Благоја Корубин, ЛЗБ XLIV/1–3 (1997) 105–107.

851. Дончева Дарина, Статус србистике на Универзитету у Пловдиву, НССУВД 26/2 (1997) 499–501.

852. Доровски Иван, Чешката лингвистика како инспирација за научната дејност на Благоја Корубин, XXIII научна дискусија, 113–117.

853. Живановић Ђорђе, Радован Лалић — организатор наставе славистике на Београдском универзитету, Славистички зборници VII–VIII (1992–93/1997, Београд–Никшић) 15–20.

Резиме на руском језику.

854. Животић Радомир, Критички о новом правопису, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 505–512.

Приказ.

855. Иванова Ценка, О наставном процесу на српском језику на страним универзитетима, НССУВД 26/2 (1997) 495–497.

856. *Ивић Павле, Емоционалац као критичар, Ријеч II/1–2 (1996), 107–123.

857. Ивић Павле, в. бр. 875.

858. Илић Павле, Четрнаести конгрес Савеза славистичких друштва Југославије — снажан подстрек једној корисној и лепој традицији, ЗбМСФЛ 53 (1997) 315–317.

Хроника.

859. Јовановић Јасмина, XXIII beogradski prevodilački susreti, Prevodilac XVI/1–4 (1997, Beograd) 77–82.

Приказ манифестације одржане од 23. до 25. октобра 1997. године у Београду.

860. Јовановић-Стипчевић Биљана, Обнова српске археографије. Поводом десет година од смрти Владимира Алексејевича Мошина, АП 19 (1997) 283–290.

861. *Ковачевић Милош, Први (дво)број часописа „Српски језик“. Српски језик, I/1–2, Београд 1996, 579 стр. Ријеч II/1–2 (1996), 136–140.

Приказ.

862. Ковачевић Милош, Егзорбитантна опскурност (поводом Никчевићеве „Не-научне критике“), Ријеч III/1 (1997), 94–96.

863. Котеска Јасна; Лидија Аризанковска, Прв македонско-словенечки научен собир, ЛЗБ XLIV/4–6 (1997) 139–142.

Хроника скупа одржаног 22. и 23. августа 1997. год. у Охриду.

864. Лалић Радован, О правопису критичких издања, Славистички зборник VII–VIII (1992–93/1997, Београд–Никшић) 138–139.

865. Лалић Радован, Питање ортографије критичких издања, Славистички зборник VII–VIII (1992–93/1997, Београд–Никшић) 127–130.

866. Лалић Радован, Принципи ортографије критичких издања, Славистички зборник VII–VIII (1992–93/1997, Београд–Никшић) 131–137.

867. Лалић Радован, Едиционо-текстолошки принципи и пракса југословенских филолога, Славистички зборник VII–VIII (1992–93/1997, Београд–Никшић) 110–122.

868. Лалић Радован, Едиционо-текстолошки рад код Југословена, Славистички зборник VII–VIII (1992–93/1997, Београд–Никшић) 94–109.

869. Лаловић Р. Раде, Вук, ми и савремени српски језик, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 513–522.

870. *Лома Александар, Пракосово. Порекло српског јуначког епа у светлу индоевропске компаративистике, Од мита до фолка I/1 (1996, Крагујевац) 52–89.

Са литературом.

871. Ломпар Весна, Језик данас, гласило Матице српске за културу усмене и писане речи, Нови Сад, број 1/1997, Славистика I (1997, Београд) 184–185.

872. Ломпар Весна, Свет речи 2–3, Средњошколски часопис за српски језик и књижевност, Београд 1997, КњЈ XLV 4 (1997) 87–88.

Приказ.

873. Македонското научно-литературно другарство и неговиот континуитет до основањето на македонската академија на науките и уметностите, Прилози од научниот собир одржан на 28 и 29 јуни 1996 година во Скопје, (Уредувачки одбор: Блаже Ристовски, Петар Хр. Илиевски, Георги Старделов), МАНУ (Скопје, 1997) 348,8.°

Са поздравним говорима и рефератима.

874. Маринковић Ружица, Слика лингвистичког подмлатка Србије, *Језичке мене и живој речи*, радови полазника образовних програма лингвистике у Истраживачкој станици Петница 1993–96. (402 стр.), Петничке свеске, 40, Петница, 1997., КњЈ XLV/4 (1997) 93–95.

Приказ.

875. *Маројевић Радмило, Критичар као емоционалац (Критика лингвистичког аутопортрета Павла Ивића), Ријеч III/1 (1997), 79–93.

876. Маројевић Радмило, Горски вијенац (1847–1997), у сусрет критичком издању, Ријеч III/2 (1997), 41–63.

Резиме на руском.

877. Митриновић Вера, Сто година полонистике у Србији. Зборник радова са јубиларног научног скупа, Београд, јануар 1996; редакциони одбор: Гордана Јовановић и др., изд. Филолошки факултет — Славистичко друштво Србије, Београд 1996, 240 стр. Славистика I (1997, Београд) 170–175.

Приказ.

878. *Младеновић Александар, О једном неаргументованом писању, БВ XXV/1–2 (1996) 135–140.

879. Molnár Csikós László, Az etimológus Bárczi (Barci kao etimolog), Hungarológiai Közlemények 4, Filozofski fakultet Novi Sad, 1997, 7–15.

Sa napomenama uz tekst.

880. *Мршевић-Радовић Драгана, Кодови словенских култура. Биљке. — Издаје Clío, Београд, број 1, година 1, 1996, 121 стр., КњЈ XLV/2–3 (1997) 133–136.

Приказ.

881. Муратагић-Туна Хаснија, Осврт на речник новог правописа Матице српске, Српски језик II/1–2 (1997, Београд) 481–501.

Приказ.

882. Муратагић-Туна Хаснија, Сећање на професора Михаила Сијевановића, ЗбФФП, књ. 5–6 (1995/96) 363–367.

Чланак поводом пегогодишњице смрти.

883. Николић Вера, Радован Јалић и настава језика, Славистички зборник VII–VIII (1992–93/1997, Београд–Никшић) 41–45.

Резиме на руском језику.

884. *Никчевић П. Војислав, Ненаучна критика, Ријеч II/1–2 (1996), 124–128.

885. Његош Петар II Петровић, Горски вијенац. Приређивач и аутор увода Александар Младеновић, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци — Нови Сад 1997, 211 стр., 23 сп.

Посвећено 150-годишњици изласка из штампе „Горског вијенца“ (1847–1997)

886. Остојић Бранислав, Још једном о упорним заблудама и лабавим аргументима, БВ XXVI/1–2 (1997) 161–171.

887. Павловић Тања, Љубинко Раденковић, Символика света у народној магији Јужних Словена, Balcanica XXVIII (1997, Београд) 295–298.

888. Пантелић Никола, Сретен Петровић, Митологија Срба, Ниш 1997, стр. 290, Balcanica XXVIII (1997, Београд) 298–301.

889. Пантић Мирослав, Година 1847. у српској култури, ЛМС 173, књ. 459, св. 5 (1997), 729–737.

890. Пападрианос Јоаннис А., Седам деценија србистике у Грчкој (1926–1996), НССУВД 26/2 (1997) 485–493.

891. Перић Александар, Истраживања језика и око језика. Зборник радова посвећених професору Науму Димитријевићу (приредила Слободанка Ђолић), Београд, 1996, Glossa III/1 (1997, Београд) 89–95.

Приказ.

892. Петровић Драгољуб, XXVIII конференција Међународног редакционог колегијума Општекарпатског дијалектолошког атласа (Аранђеловац, 18–25. I 1996.), ЗбМСФЛ 39, св. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 191–193.

893. *Петровић Драгољуб, Обеспамећена лингвистика (Др Војислав Никчевић, Црногорски језик : генеза, типологија, развој, структурне одлике, функције. Том I (Од артикулације говора до 1360. године). Цетиње (Матица црногорска), 1993, стр. 400), Гласник ЦАНУ, књига 15 (1996), 161–179.

894. Петровић Сретен, в. бр. 888.

- 895. Раденковић Љубинко**, Језик — кључ за разумевање митологије, КњЈ XLV/4 (1997) 63–65.
- 896. Раденковић Љубинко**, в. бр. 887.
- 897. Радовић-Тешић Милица**, Нови бројеви часописа *Језик данас*, КњЈ XLV/2–3 (1997) 149–150.
- Приказ.
- 898. Радовић-Тешић Милица**, Саветовање о актуелним проблемима граматике српског језика, *Prevodilac XVI/1–4* (1997, Београд) 75–77.
- Приказ скупа одржаног од 22. до 24. октобра 1997. године у Суботици.
- 899. Радић Првослав**, Звуковни слојеви у дечијој народној књижевности, *ЗБМСФЈ* 39, св. I (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 163–182.
- Са литературом.
- 900. Ристић Стана**, Трећи Софијски славистички конгрес „Лингвистика и поезика“, посвећен стогодишњици рођења Р. О. Јакобсона, Софија, 24–26. мај, 1996. год., *ЈФ LIII* (1997) 253–257.
- Приказ скупа одржаног од 24. до 26. маја 1996. год. у Софији.
- 901. Ристовски Блаже**, Националната мисла на Мисирков. Свечен собир по повод 70-годишнината од смртта на Крсте Мисирков, одржан на 7. XI. 1996. Македонска академија на науките и уметностите (Скопје, 1997) 39,8.°
- 902. Ристовски Блаже**, Активноста на Крсте Мисирков во Историско-филолошкото друштво при Новоросискиот универзитет во Одеса (1906–1910), Предавања, 229–246.
- 903. Родић Никола**, Један заборављени јубилеј (поводом 150. годишњице Гласника Дружества српске словесности, Задужбина, 40 (1997, Београд) 8.
- 904. Саздов Томе**, Преродбенското дело на Партенија Зографски (1818–1876). (По повод 120-годишнината од смртта), Предавања, 53–62.
- 905. *Сикимић Биљана**, Митска бића дечијег фолклора: киша са сунцем, Од мита до фолка I/1 (1996, Крагујевац) 90–102.
- Са литературом.
- 906. Симовски Тодор Христов**, Атлас на населените места во Егејска Македонија, изд. Македонска книга, Здружение на децата бегалци од Егејскиот дел на Македонија (Скопје, 1997) XXXVIII + 245,4.°
- Упоредан текст на англиском са преводом Маријане Ташковске.
- Са библиографијом.
- 907. Станковић Богољуб**, Лексикографско дело Иље Иљича Толстоја, Меѓународни симпозијум „Руска емиграција у српској и другим словенским културама“ (Београд, 20–22. новембар 1997). Тезе реферата, Београд, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Славистичко друштво Србије, Катедра за славистику Филолошког факултета, 1997, 33.
- 908. Стојановић Јелица**, Популарни судови о језику у и о жабљачком крају и говору, Дурмиторски зборник 2, Општина Жабљак — „Штампарија – Обод“ ДД Цетиње, 1997, 73–81.
- Резиме на руском.
- 909. Стојановић Миролуб**, Прв број на „Славистика“, *ЛЗБ XLIV/1–3* (1997) 143–145.
- Приказ београдског издања.
- 910. Стојановић Миролуб М.**, Истраживања у Центру САНУ и Универзитета у Нишу, *Славистика I* (1997, Београд) 148–150.
- Извештај о проучавањима у оквиру пројекта „Типолошка проучавања српских градова на југоистоку Србије“ и „Књижевни живот на југоистоку Србије у XIX и XX веку“.
- 911. Стојчевска-Антиќ Вера**, Третата североамериканска-македонска славистичка конференција за македонистика, *ЛЗБ XLIV/1–3* (1997) 147–149.
- Приказ конференције одржане у Торонту од 12. до 15. јуна 1997. год.
- 912. Стојчевска-Антиќ Вера**, Во чест на свети Климент Охридски. (1100 години од доаѓањето во Македонија 1080 години од смртта), Предавања, 75–82.

913. Strehovská Zuzana, Kolokviá mladých jazykovedcov, Славистика I (1997, Београд) 194–195.

Хроника.

914. Танасић Срето, XXVII међународни састанак слависта у Вукове дане, Prevodilac XVI/1–4 (1997, Београд) 71–74.

Приказ скупа одржаног од 9. до 13. септембра 1997. године у Београду, Новом Саду и манастиру Манасији.

915. Терзић Богдан, У сусрет јубилејима (120 година српске русистике и 50 година Славистичког друштва Србије), Славистика I (1997, Београд) 203–208.

916. Топлиска Катница, Снежана Петрова, XXIV научна дискусија на Семинарот за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 18–19 август 1997 година), ЛЗБ XLIV/4–6 (1997) 135–138.

Хроника.

917. Ђорић Божо, Московска конференција о српско-хрватском језику и југословенским књижевностима, Славистика I (1997, Београд) 193–194.

Хроника међународне научне конференције „Проучавање и предавање српскохрватског језика и југословенске књижевности у инословенској средини“ одржане 5–6. априла 1996. у Москви.

918. *Шипка Данко, Раздвојбе — уистину језикословне (Branka Tafra, Jezikoslovna razdvojba, Matica hrvatska, Zagreb, 1995, 198 str.), ЗБМСФЛ 39, sv. 2 (1996), 252–255.

Приказ.

919. Šipka Danko, Dositej Obradović, Leben und Abenteuer. Erster Teil, Leipzig 1873. Konkordanzen. Wortlisten. Gerhard Neweklowsky, Verlag der Oesterreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1995, ЗБМСФЛ 39, sv. 1 (1996), Матица српска, Нови Сад 1997, 231–233.

Приказ.

Библиографију уредила *Најшаша Вуловић*

РЕГИСТАР ПОЈМОВА*

Скраћенице: в. — види, ген. — генитив, гл. — глагол(и), знач. — значење, мак. — македонски, норм. — нормативистика, сем. — семантика, синт. — синтакса, морф. — морфологија, ном. — номинатив, сл. слично, срп. — српски.

Балкан (балкан) у неким турским језицима 105–112

у башкирском 106–107

у карачајевско-балкарском 107–108

у туркменском 108

у казашком 108–110

у киргиском 111

у јакутском 111

бео, бело и сл., сем. и употреба 1–16

бели бог 8–9

бео и лей 6–7

бео и свейшо 4–6, 8

као похвални стајаћи епитет 6–8, 10–12

у вези с биљем 2–4

у вези с ветром 1–2

у вези с оружјем и бројевима 10

у именима вода 13–16

у именима градова и сл. 12–13

бубњоса (мак.): *йодбунжиш* и сл. (срп.), аспект 68–71

видске карактеристике глагола на *-ос-а* у мак. језику 67–71

исказивање резултативности 67–71

српски еквиваленти 68–71

гл. са суфиксом *-ос-а* у мак. језику, в. видске карактеристике *грд* : *горд*, сем. 29–35

етимологија 29

семантичке реализације 30–32

семантички однос 30–35

као резултат енантисемије 30, 31, 34

као резултат платисемије 32, 34

као резултат осамостаљивања примарног значења лексеме *гърдъ* 33–35

енантисемија, знач. 30

* Овим су регистром обухваћени чланци и расправе, а прикази, критике и хронике нису (М. Н.).

- итеративност и семантика глагола, синт. 37–44
 итератив у односу на дистрибутив и мултипликатив 37–38
 итеративност и не/референцијалност 38–39
 итеративност и глаголи типа *моћи*, *знайши* и сл. 39–44
 изостанак понављања радње (нпр. Преговори *нису могли* донети плода) 40
 итеративност сигнализирана гл. одредбом (нпр. Грађани *обично не знају* за кога гласају) 40–41
 итеративност сигнализирана контекстом (нпр. У разговорима ми је пролазио цео дан од јутра до вечери, кад су затвореници *морали* да одлазе сваки у своју ћелију) 41
 у временским реченицама 42–43
 Кад *знам* математику, седнем у прву клупу 42
Волим да сједим крај прозора кад пада киша 42
 И кад би се мало ослободио страха, он ипак *није могао* да мирује 43
- лија* у грађењу назива за становнике, морф. и норм. 47–64
 ~ у етника типа *Нишлија*, *Санџаклија* и сл. 47–64
 потврде из литературе 48–49
 нормативистички термини (у стручној и лексикографској литератури, дискусија) 50–60
 закључне напомене 60–64
 локализација објекта, в. семантика локализације објекта
- модални гл. и гл. типа *знайши*, *морайши* и сл. и итеративизација, в. итеративност и семантика...
- нека*-конструкције, синт. 21–28
 ~ / *да*-конструкције (анкета) 22–25
 ~ у сложеним реченицама 26–27
 у допусним (нпр. Знам ја то и без тебе, па *нек* сам сирота) 26–27
 у намерним (нпр. Дао сам му нешто новаца *нека* му се нађе) 26
 у погодбеним (нпр. *Нек* устанем и двапут коракнем, облије ме зној 26
 ~ и сл. у другим језицима 21–22, 27–28
Нишлија : *Нишевљанин*, морф. и норм. 59–60
- ос-а*, в. видске карактеристике
- платисемија, знач. 32
- Сарајлија* : *Сарајевац*, морф. и норм. 56–59
 семантика локализације објекта у српском и бугарском, синт. и сем. 73–102
 дуплирање формалних средстава за изражавање не/одређености објекта у бугарском језику (нпр. На масата *имаше зелен* учебник : На масата *беше зелена* учебник и сл.) 74, 75, 98
 језичка средства за изражавање локализације објекта 73–102
 за постојање објекта 73–92
бићи + ном. 74–76
Свеске су на столу 74
 По пољима је *била црна љрава* 76
бићи + ген. 75–77
 У граду је *било доста Солуњана* 75
 По пољима је *било црне љраве* 76

- имати* + ном. 78–84
Има неко ко ме воли 79
 Тамо *има нека удолица* 79
имати + ген. 84–89
 с именицом у јединици 84–86
Има наде и сл. 84–85
Има довољно њива и сл. 85–86
 с именицом у множини 86–88
 без количинске речи (О томе *има њисаних њрагова* и сл.) 86–88
 с количинском речју (*Има много цветних десена* и сл.) 88
 у посесивној употреби (*Књига има одреднице* и сл.) 89
налазити се, њосићојати и сл. + ном. 89–90
 други глаголи (нпр. На вратима је *стајало* упозорење и сл.) 91–92
 за н е п о с т о ј а њ е објекта 92–98
бити у негираном облику 92–95
нема(ћи) 96–98
 језичка средства за изражавање (не)одређености при локализацији објекта 74, 77, 84, 96–102
 типолошке разлике између српског и бугарског језика при исказивању локализованости објекта 73–76, 98–102
 семантика глагола и интеративности, в. интеративност ...

РЕГИСТАР ИМЕНА

- Ajanović, Mustafa 58, 65
 Ајдачић, Дејан 3, 17
 Ајдуковић, Јован 195, 198
 Алабурић, Јелица 182, 231
 Александров, А. 8
 Алексиева, Т. 191
 Алексић, Бранимирка 179, 182, 183
 Анджелич Равза 183, 191
 Андрић, Едит 184
 Андрић, Иво 204
 Анђелковић, Сава 211
 Антанасиевич, И. 184
 Антонић, Ивана 180, 191, 204
 Аргировски, Мито 67, 71, 125, 202, 220
 Арсенијевић, Бобан 204
 Арсић, Ирена 214
 Арсова-Николић, Лидија 125
 Арсовић, Југослава 80
 Арутонова, Н. Д. 78, 103
 Асенова, Петя 170
 Атаев, Х. 108, 112
 Атанасов, Петар 125, 220
 Атанијазов, С. 112
- Babić, Stjepan 51–54, 56–58, 60, 64, 65
 Bagi, Ferenc 200
 Балтова, Јулија 195
 Barić, Eugenija 51, 53, 65
 Барјактаревић, Данило 49, 66
 Баскаков, Н. А. 106, 112
 Бахилина, Н. Б. 5, 6, 17
 Bezlaj, France 14, 17
 Белић, Александар 48, 51, 55, 59, 61, 65, 66, 115
 Белокапич, В. 183
 Belostenec, Ivan 5, 6
 Бендевска, Елена 231
 Берић-Ђукић, Весна 228
 Berlin, В. 127, 141
 Berneker, Erich 29, 35
 Бећковић, Матија 218
 Биговић-Глушица, Рајка 204, 209, 216
 Bierwisch, Manfred 140, 141
 Билбија, Снежана 183, 184
 Бирюлин, Л. А. 37, 44
 Бицевска, Кига 221
- Бјелетић, Марта 143, 144, 170, 180, 191, 195, 231
 Běličová, Helena. 129
 Блажек, Р. 184
 Бован, Владимир 49, 66
 Богдановић, Недељко 13, 17, 195, 211
 Богишић, Валтазар 6, 7, 11, 12, 16, 17
 Божовић, Маринко 211
 Бояджиев, Димитар 169
 Бојовић, Драга 204, 211
 Boganić, Dragutin 56, 65
 Борисенко, В. В. 184
 Boryś, Wiesław 191
 Бошковић, Јован 123
 Brabcová, Radoslava 191
 Брајичић, Олга 184, 209
 Брборић, Бранислав 204
 Брборић, Вељко 195, 216
 Broz, Ivan 56, 59, 65
 Brozović, Dalibor 52–54, 57, 64
 Брујић, Ђорђе 231
 Бубало, Ђорђе 195
 Бугарски, Наташа 195
 Бугарски, Ранко 180, 195
 Бужаровска, Елена 125
 Букумирић, Милета 211, 195
 Бурзан, Мирјана 184, 196
- Валенцова, М. Марина 196
 Васиљев, Љупка 214
 Васильева, В. Ф. 185
 Васић, Вера 204, 228
 Велев, Илија 221
 Величковић Драгољуб Роде 185
 Велјановска, Катерина 221, 231
 Велковска, Снежана 221
 Вендина, Т. И. 191, 221
 Vendler, Zeno 127
 Веновска-Ангевска, Снежана 221
 Верижникова, В. Е. 185
 Вигњевић, Драга 191
 Видоески, Божидар 171–175, 221
 Виноградов, В. В. 158
 Витас, Душко 180
 Wittgenstein, Ludwig 139
 Вићентић, Биљана 185
 Wierzbicka, Anna 138, 142

- Вladoва, Јадранка 231
 Влајић-Поповић Јасна 144, 170, 180, 196
 Војводић, Дојчил 185, 191, 204
 Вострецова, Т. К. 185
 Vrančić, Faust 5, 6
 Вујичић, Драгомир 196, 209, 211, 218, 229
 Вујичић, Милош 17
 Вукадиновић, Вилотије 211
 Вукадиновић, Зора 28
 Вукићевић, Душанка 196, 228
 Вукићевић, Милосав 211, 218
 Вуковић, Гордана 13, 17, 48, 65
 Вукомановић, Славко 196, 204
 Вуксановић, Јован 228
 Wunderlich, D. 140, 142
 Вучковић, Мирољуб 219
 Вучковић, Петар 180, 196
 Вучо, Јулијана 200, 228
- Gallis, Arne 229
 Гарилов, Т. М. 107, 112
 Gwamulescu, Dorin 228
 Gebert, Lucyna 124, 127
 Георгиев, Владимир 169, 170
 Георгиева, С. 185
 Георгиевски, Георги 221
 Геров, Найден 9
 Givon, Talmy 138, 141
 Гортан-Премк, Даринка 30, 32–35, 69, 72, 196, 228
 Гочев, Г. Н. 185
 Гошић, Невенка 215
 Грицкат, Ирена 32, 34, 35, 68, 72, 204
 Грковић, Милица 31, 32, 36, 216
 Грковић-Мејуор, Јасмина 202
 Гудков, П. Владимир 155, 185, 204
 Gudschmidt, Karl 169
- Дабић, Богдан Ј. 115–123, 185
 Dalewska-Greń, Hanna 129–136
 Даничић, Ђуро 115, 122
 Danyi, Magdolna 200
 Девић-Романова, Валентина 191, 185
 Dezso, Laszlo 204
 Дејкова, Христина 170
 Dergratege, Ilse 127
 Десподова, Вангелија 202, 222
 Дешић, Милорад 204, 209, 211, 229
 Димитровски, Тодор 222
 Dickey, Stephen M. 128
 Diklić, Zvonimir 58, 65
 Дмитриев, П. А. 196
 Димитрова-Тодорова, Ј. 170
- Динић, Јакша 2, 17, 48, 66
 Dürbeck, Helmut 2
 Добрев, Иван К. 105–113, 191, 200
 Додевска-Михајловска, Олгица 222
 Дончева, Дарина 231
 Доровски, Иван 222, 231
 Драгин, Гордана 2, 17, 196, 211
 Драгин, Наташа 202
 Драгићевић, Рајна 29–36, 204
 Драгичевић, Милан 204, 211
 Дрвошанов, Васил 222
 Dudková, Elena 191
 Dudok, Miroslav 191, 192
 Дуњић, Оливера 211
 Дурковић, Нађа 218
- Ђолић, Слободанка 230
 Ђорђевић, Тихомир 48, 49, 66
 Ђукановић, Ј. Радослав 203
 Ђукановић, Маја 185
 Ђукановић, Петар 3, 17, 203, 205, 212, 214
 Ђуровић, Ј. Радосав 196, 212, 203
- Eekman, Tom 216
 Елезовић, Глиша 8, 17, 48, 56, 65
- Живановић, Ђорђе 231, 232
 Живановић, Јован 123
 Жутић, Радмила 212
- Zakrajšek, Katjuša 185
 Занглигер, В. Ф. 186
 Zaradija-Kiš, Antonija 163–167
 Збиљић, Драгољуб 209
 Zvekić-Dušanović, Dušanka 183
 Zgusta, Ladislav 30, 36
 Зенчук, В. Н. 186
 Зец, Драга 205
 Златановић, Момчило 11, 13–15, 17
 Златески, Петко 222
 Zlatković, Ivan 231
 Золотова, Г. А. 124, 127, 128
- Иванов, Йордан 60, 66
 Иванова, В. А. 30, 36
 Иванова, В. М. 192
 Иванова, Ценка 232
 Iveković, Franjo 56, 59, 65
 Ивић, Милка 1–19, 38, 39, 44, 79, 103, 115, 124–128, 138, 140, 142, 159, 180, 205, 218, 229, 230
 Ивић, Павле 48, 115–123, 143, 144, 172, 196, 212, 232

- Илиевска, Красимира 222
 Илиевски, Петар Хр. 222
 Илић, Павле 219, 232
 Ильич, Толстой 230
 Inan, A. 107–109, 112
 Иричанин, Гордана 186
 Iroclawska, Elżbieta 196
- Jagić, Vatroslav 15, 16, 18, 165
 Јазић, Ђорђе 150
 Jakobson, Roman 180, 230
 Јашар-Настева, Оливера 223
 Јашовић, Голуб 196, 212, 218, 220
 Јерковић, Вера 215
 Јерковић, Јован 56, 65, 216
 Јовановић, Гордана 215
 Јовановић, Зоран 183
 Јовановић, Јасмина 183, 232
 Јовановић, Миодраг 212, 215
 Јовановић, Томислав 8, 215
 Јованович-Коломейцева, Ј. Н. 186
 Јовановић-Стипчевић, Биљана 215, 232
 Јовин, В. 196
 Јовић, Душан 48, 66, 212, 230
 Јовићевић, Радојица 197
 Јокановић-Михајлов Јелица 203, 205
 Јудахин, К. К. 112
- Кавецкая, Р. К. 151
 Кавка, Макеј 223
 Kaliszewska, Ewa 197
 Кальб, Х. 186
 Камалов, А. 106, 112
 Кан, Д. 186
 Кангрга, Јован 56, 59, 65
 Караев, С. К. 111, 112
 Карановић, Зоја 18
 Каранфиловски, Максим 125, 186, 223
 Караджова, Даринка 197
 Караџић Стефановић, Вук 3, 10, 11, 14.,
 17., 48, 59, 54, 56, 57, 61, 65, 122
 Karolak, Stanisław 69, 72, 124, 125, 126,
 223
 Katona, Edit 200, 201
 Кашић, Зорка 205
 Кау, Paul 137, 141
 Кеџесбаев, Ј. 112
 Керкез, Драгана 186, 205
 Király, Péter 192
 Кирич, Ф. 192
 Kirfel-Kukavica, Sabine 186
 Киришова, Маријана П. 186, 205, 228
 Киселиновски, Стојан 223
- Китановски, Наум 201
 Киш, Маријана 223
 Клајн, Иван 197, 229
 Клепикова, Г. П. 192
 Кликовац, Душка 180, 205, 218
 Кмећ, Martin 192
 Князев, Ју. П. 38, 44
 Ковачева, Н. 186
 Ковачевић, Милош 206, 218, 219, 232
 Којен, Леон 180, 218
 Койчубаев, С. 113
 Comrie, Bernard 129
 Конески, Блажо 174
 Кононов, А. Н. 47, 65
 Кончаревић, Ксенија 186, 192, 215, 216,
 220
 Копривица, Верица 192
 Corbett, Greville 129
 Кордић, Сњежана 206
 Corin, Andrew 73, 79, 81, 103, 195, 206
 Korytkowska, M. 74, 103
 Корићанац, В. Драгољуб 212
 Коробар-Белчева, Марија 223
 Косановић, Марија-Магдалена 229
 Косеска-Тошева, Виолета 74, 82, 103
 Коссаковска, Эльжбета 124, 126
 Костић, Марина 212
 Костић-Голубичић, Мирјана 180, 187,
 201, 202
 Котска, Јасна 232
 Кошутић, Радован 115, 153
 Kreisberg, Alina 125
 Kretschmer, Anna 216
 Krizmanić, Višnja 212
 Krstić, Nenad 183
 Kulenović, Skender 206
 Кулишић, Шпиро 18
 Kunzmann-Müller, Barbara 206
 Курило, Елжбјета 192
 Куркина, Л. В. 197
- Labov, William 138, 142
 Лаиновић-Стојановић, Надежда 187, 192
 Lakoff, George 138
 Лалић, Радован 180, 216, 218, 232
 Лаловић, Р. Раде 232
 Lang, E. 140, 142
 Langacker, Ronald W. 138, 142
 Lánca, Irén 183, 201
 Лашкова, Лили 187
 Lebda, Renarda 180
 Лебедева, Е. К. 187
 Lewis, G. L. 47, 65

- Ленченко, К. П. 151
 Lehiste, Ilse 212
 Ликоманова, Искра 206
 Лилић, Драган 218
 Lipovac-Radulović, Vesna 197
 Ličen, Marina 187
 Лозаноски, Раско 223
 Лома, Александар 144, 170, 180, 197, 220, 232
 Ломпар, Весна 197, 206, 231, 232
 Lončarić, Mijo 51, 53, 65
 Лотман, Ю. М. 162
 Лукић, Милан 220
- Majtán, Milan 192
 Макаријоска, Лилјана 223
 Makišová, Anna 192
 Malacek, Jozef 192
 Малић, Драгица 51, 53, 65
 Малов, С. Е. 111, 112
 Манакин, В. 187
 Манакина, Н. М. 193
 Манић, Форски Драгослав 212
 Мано-Зиси, Катарина 215
 Mansaku, Seit 170
 Maretić, Tomislav 51, 57, 65
 Маринковић, Небојша 197
 Маринковић, Ружица 232
 Marićová, Anna 187
 Марјановић, Слободан 197, 209, 212
 Марков, Борис 50, 52, 53, 60, 64, 193, 224
 Марковић, Жељко 180, 193
 Марковић, Марјан 125, 224
 Марковић, Рајна в. Драгићевић Рајна
 Марковић, Светозар 58, 65
 Маројевић, Радмилко 187, 193, 202, 210, 215, 233
 Марфунина, И. А. 193, 210
 Maslova, Alina 197
 Matejčík, Ján 193
 Матијашевић, Јелка 187
 Матић, Вјечеслава 220
 Matóvčík, Augustín 193
 Межински, М. 183
 Merše, Majda 125
 Mencej, Mirjam 197
 Мујавцова, Мária 193, 229
 Мис, Роман 4, 5, 18
 Mikkelsen, Hans Kristian 229
 Микетић, Драган 214
 Miklošić, Franz 6, 11, 18
 Миленкович, А. 183
 Милинковић, Љубо 183, 187
- Милићевић, Оливера 183
 Миловска, Добрила 203
 Милојевић, Јелисавета 181, 197
 Милосављевић, Петар 180, 217
 Милошевић, Ксенија 158
 Милутиновић Сарајлија, Сима 10
 Миљанов, Марко 217
 Mindak, Jolanta 224
 Минкова, Ј. И. 193
 Минова-Гуркова, Лилјана 203, 224
 Миовска, Весна 224
 Миовски, Мито 224
 Мирић, Душанка 180, 187, 206
 Миркуловска, Милица 124, 126, 187
 Митева, Димка 224
 Митков, Маринко 224
 Митриновић, Вера 188, 233
 Митровић, Брана 8, 16, 18
 Митрофанова, О. Д. 193
 Михаиловић, Драгослав 206
 Михайлов, Н. А. 9, 18
 Михајловић, Велимир 2, 18, 197, 231
 Михаљчић, Раде 197
 Мишеска, Томић Олга 224
 Младенов, Дарин 170
 Младеновић, Александар 116, 203, 215, 217, 230, 233
 Младеновић, Радивоје 212, 213
 Molnár, Csikós László 233
 Момчиловић, Бранко 217
 Морачић, Дамјан 56, 57, 65
 Морковкин, В. В. 183
 Москов, Марко 170
 Московљевић, Јасмина 181, 206
 Moszyński, Leszek 203, 224
 Мразовић, Павица 28
 Мршевић-Радовић, Драгана 198, 218, 230, 233
- Мујавцова, Мária 193
 Мургоски, Зозе 224
 Мурзаев, Э. М. 107, 112
 Муртагић, Хаснија Туна 203, 210, 218, 233
 Мутавић, Предраг 188
 Мухаммедова, З. Б. 108, 112
 Муханов, И. Ј. 193
 Мушовић, Абдулах 183, 188
- Nazor, Anica 203
 Најнеска-Сидоровска, Марија 188
 Neweklowsky, Gerhard 217
 Недельков, Љиљана 48, 65
 Недельковић, Владимир 210

- Недельковић Јасмина 215
 Некрашевић, И. В. 187
 Ненадовић, Матеја 198
 Nestorescu, Virgil 170
 Nehring, Dieter 181, 217
 Николић, Вера 233
 Николић, Видан 193, 198, 213
 Николић, Глигорије А. 16
 Николић, Мирослав 48, 66, 188, 198
 Николовска, Јелица 224
 Никчевић, П. Војислав 233
 Ницолова, Руселина 74, 78, 103
 Новаковић, Стојан 115, 230
 Новиков, Л. А. 30, 36
- Обрадовић, Доситеј 217
 Обрадовић, Радмила 188
 Ожегов, С. И. 152
 Онхайзер, И. 188
 Osadnik, W. 74, 103
 Остојић, Бранислав 56, 65, 198, 206, 207, 210, 217, 233
 Оташевић, Ђорђе 207
 Оцић, Гордана 181
- Павловић-Лажетић, Гордана 181
 Павловић, Звездана 198
 Павловић, Миливој 147
 Павловић, Слободан 212
 Павловић, Тања 233
 Падучева, Е. В. 124, 127, 128
 Palkovič, Konštantin 194
 Палмер, Весна 224
 Пандев, Димитар 181, 203–205, 230
 Панов, Бранко 225
 Пановска-Димкова, Искра 125, 127, 225
 Паноска, Ружа 225
 Пантелић, Никола 18, 233
 Пантић, Мирослав 233
 Papp, György 201
 Papadrianos, Joannis A. 233
 Пастиржик, Давид 188
 Pásztor, Kicsi Mária 201
 Пахомова, Т. А. 188
 Пеев, Коста 125, 173, 225
 Пекарский, Э. К. 113
 Пенчев, Ђ. 78, 103
 Перић, Александар 181, 210, 233
 Перовић, Верослава 220
 Перунички, Бранко 62, 66
 Петкова, С. 198
 Петковић-Прошић, Зденка 215
 Петрова, К. А. 188
- Петрова, Снежана 225
 Петровић, Владислава 219
 Петровић, Драгољуб 173, 188, 213, 233
 Петровић, Наталија 48, 66
 Петровић, Петар Ж. 18
 Петровић, Петар II Његош 215, 233
 Петровић, Снежана 144, 170, 229
 Петровић, Сретен 233
 Петровић, Тања 198
 Петровска, Ирина 225
 Петровски, Марина 207
 Петронјевић, Божинка 188
 Петрухина, Е. В. 128
 Пецо, Асим 194, 198, 207, 213
 Пешикан, Митар 14, 18, 52, 56, 64, 65, 217
 Пижурица, Мато 56, 65, 173
 Пипер, Предраг 75, 103, 138, 142, 143–149, 182, 189
 Pisárčiková, Mária 194
 Pianka, Włodzimierz 174, 189, 221, 225
 Платонова, И. В. 225
 Плотникова, Анна 198
 Половина, Весна 181, 230
 Poljanec, Radoslav 153
 Попова-Бекер, Е. 183
 Поповић, Љубомир 51, 65, 181, 207
 Поповић, Људмила 6, 8, 18, 181
 Поповић, Михаило 189, 198, 199
 Поповић, Радмила 181
 Popovska-Taborska, Hanna 194
 Правда, Елена А. 194
 Прилепчански, Венко 201, 225
 Прискока, О. В. 193
 Прохорова, С. М. 194
 Прћић, Твртко 182, 199
- Раденкова, Е. 194
 Раденковић, Љубинко 7, 9, 18, 199, 231, 234
 Радић-Дугоњић, Милана 182, 184, 199
 Радић, Првослав 2, 18, 47–66, 202, 207, 213, 234
 Радлов, В. В. 109, 112
 Radovanović, Milorad 182, 207, 210
 Радовић-Тешкић, Милана 199, 229, 234
 Радуловић Зорица 199, 207, 210, 219
 Раздобудко-Човић Лариса 189, 215
 Раичевић, В. 184
 Рајић, Јелена 201
 Рајковић, Љубиша 17
 Rajsli, Ilona 201
 Ракић, Зоран 231

- Ракић, Софија 207, 213
 Ракић, Станимир 137–142, 207
 Рац, Биљана 207
 Рачева, Марија 169
 Reiss, Katarina 184
 Рељић, Митра 189, 194, 219
 Реметић, Слободан 171–175, 213
 Рибарова, Зденка 203, 226
 Ridanović, Midhat 33, 36
 Ripka, Ivor 194
 Ристески, Стојан 226
 Ристић, Светомир 56, 59, 65
 Ристић, Стана 182, 199, 208, 210, 217, 219, 234
 Ристовски, Блаже 234
 Родић, Никола 163–167, 216, 230, 234
 Романова-Девић, Валентина 192
 Rosch, Eleonora 138
 Rusek, Jerzy 170
- Сааведра, Димка В. 73–103, 208, 217
 Савелјева, Л. В. 217
 Савић, Биљана 213
 Савић, Дијана 213
 Sawicka, Irena 131, 226
 Саздов, Томе 234
 Саламин, Э. 189
 Сафронов, Г. И. 196
 Свортган, Э. В. 112
 Sedláček, Jan 129
 Sekereš, Stjepan 48, 66
 Sekeruš, Pavle 199
 Секулић, Владимир 182
 Сикимић Биљана 144, 199, 216, 220, 229, 230, 231, 234
 Силашки, Надежда 201
 Симеонидис, Харалампос 170
 Симић, Радоје 55, 56, 59, 65, 208, 210, 217, 219, 220
 Симовски, Тодор Христов 234
 Синдик, Надежда Р. 216, 217
 Skok, Petar 4, 9, 13, 18, 29, 32, 34–36, 47, 64, 65, 148
 Славич, М. 220
 Смольская, Аделајда 199
 Сокаль, М. А. 194
 Соколовић, Мирјана 203
 Солдатић, Далибор 201
 Saussure, Ferdinand de 138
 Solecka, Kazimiera Maria 226, 230
 Спасов, Људмил 67–72, 124–126, 189, 226
 Срдић, Смиља 201
 Сремац, Стеван 208
- Стакић, Милан 208, 210
 Сталев, Георги 226
 Стаматоски, Трајко 49, 60, 66, 226, 227, 230
 Станић, Милија 56, 57, 65
 Станишић, Вања 182
 Станковић, Богољуб 150–155, 189, 208, 234
 Станковић, Љубиша 184
 Станковић, Радоман 216
 Станковић, Станислав 213, 230
 Станковска, Љубиша 227
 Станојевић, Веран 202
 Станојичић, Живојин 51, 56, 65, 78, 208, 231
 Stachowski, Stanisław 52, 64
 Стевановић, Михаило 48, 50, 51, 53, 65, 66, 158
 Стевовић, Саво 208, 213
 Стефанија, Драги 227
 Стијовић, Данило 199
 Стијовић, Рада 6, 18, 213
 Стијовић, Светозар 199, 214, 219
 Стоева, Т. 189
 Стоянов, С. 129
 Стоянович, А. 189
 Стојановић, Јелица 214, 219, 234
 Стојановић, Љубомир 115
 Стојановић, Мирљуб М. 234
 Стојановић, Смиља 190, 199
 Стојменовић, Чедомир 217
 Стојнић, Мила 182
 Стојчевска-Антиќ, Вера 234
 Strehovská, Zuzana 235
 Суботић, Љиљана 208
- Табакова, Десислава 170
 Tabakowska, Elżbieta 180
 Танасић, Срето 37–45, 156–162, 182, 204, 209, 235
 Тантуровска, (Ѓорѓиевска) Лидија 222, 227
 Тафрадџијска, Цв. 111, 112
 Taylor, John 137–142
 Терзић, Александар 190, 220
 Терзић, Богдан 150–155, 230, 235
 Тур, Michal 190, 194, 229
 Тјачко, Георгиевна Галина 217
 Тооров, Тодор 170
 Толстой, И. И. 151
 Толстой, Н. И. 18
 Thomas, Paul-Louis 214
 Томић, Миле 190

- Tomola, Hanna 124, 125
 Топлиска, Катница 227, 235
 Topolińska, Zuzanna 21–28, 74, 103, 124, 125, 174, 194, 227
 Тофоска, Станислава–Сташа 125, 227
 Тошев, Крум 174
 Тошовић, Бранко 156–162, 219
 Трубачев, О. Н. 12, 19, 29, 35, 35
- Ћирић, Љубисав 13, 19, 199, 214
 Ћопић, Бранко 219
 Ћорић, Божо 59, 64, 199, 209, 219, 235
 Ћупић, Драго 13, 14, 19, 214, 218, 219
 Ћупић, Жељко 13, 14, 19, 200, 214
- Угринова–Скаловска, Радмила 174, 230
 Унбегаун, Б. О. 5, 19
 Усикова, Рина 190, 194, 227
 Uhlirova, Z. 129
- Vasmer, Max 4, 19, 33, 36
 Федотова, Н. 186
 Фекете, Егон 229
 Ferenčíková, Adriana 194
 Филиповић, Миленко 2, 19
 Findra, Ján 195
 Flora, Radu 230
 Фридман, Виктор А. 202, 228
- Habovštiak, Anton 195
 Habovštiaková, Katarína 195
 Хавранск, Гизела 182
 Hudson, R. 138, 141
 Хајдук–Вельковић, Душан 216
 Halilović, Senahid 58, 65
 Hony, H. C. 66
 Herrity, Peter 218
 Hērman, Sáva 182
 Hill, D. A. 183
 Хлебец, Борис 209
 Novány, Lajos 200
 Horák, Emil 190
 Храковский, В. С. 37–39, 44
 Христова, Дорейана 182, 228
 Hujer, Oldřih 115
- Цветковски, Владимир 228
 Цветковски, Живко 125, 228
 Цыхун, Генадый 170
 Цицилис, Христос 17
 Црвенковска, Емилија 231
- Чајкановић, Веселин 9, 19
 Чампар, Драгован 230
 Чаркић, Ж. Милосав 209, 218, 219
 Чашуле, Илија 228
 Чебоксарова, И. А. 5, 19
 Чебоксаров, Н. Н. 5, 19
 Чернева, Н. П. 190
 Черткова, М. Ю. 125
 Cseh, Márta 190, 202
 Чигоја, Бранкица 200, 216
 Чиркович, М. 190
 Chomsky, Noam 138
 Čukan, Jaroslav 195
 Чундева, Нина 228
- Jackendoff, Ray 138, 142
 Џоговић, Алија 6, 19
 Johnson, A. M. 215
- Шведова, Н. Ю. 152
 Šević, Radmila B. 182
 Szell, István 189
 Szikora, Judit 201
 Шипка, Данко 195, 200, 235
 Škaljić, Abdulah 48, 49, 61, 66
 Шкловский, В. Б. 162
 Schmaus, Alojz 7, 19
 Šnel-Živanović, Margita 190, 229
 Шокларова–Љоровска, Германија 125, 190
 Шпадијер, Ирена 216
 Шпис–Тулум, Марија 3, 4, 19, 214
 Schreuder, R. 140, 141
 Steinke, Klaus 169
 Штасни, Гордана 200
 Шћепановић, Михаило 200, 210, 214
 Шћепановић, Славко 184
 Schubert, Gabriella 1, 2, 12–16, 19, 200
 Шумигора, Ј. И. 190
 Шушка, Ђустина 202

Регистар израдио *Мирослав Николић*

